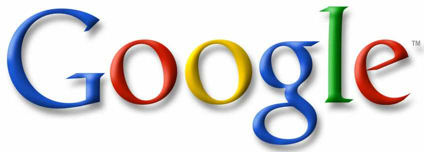
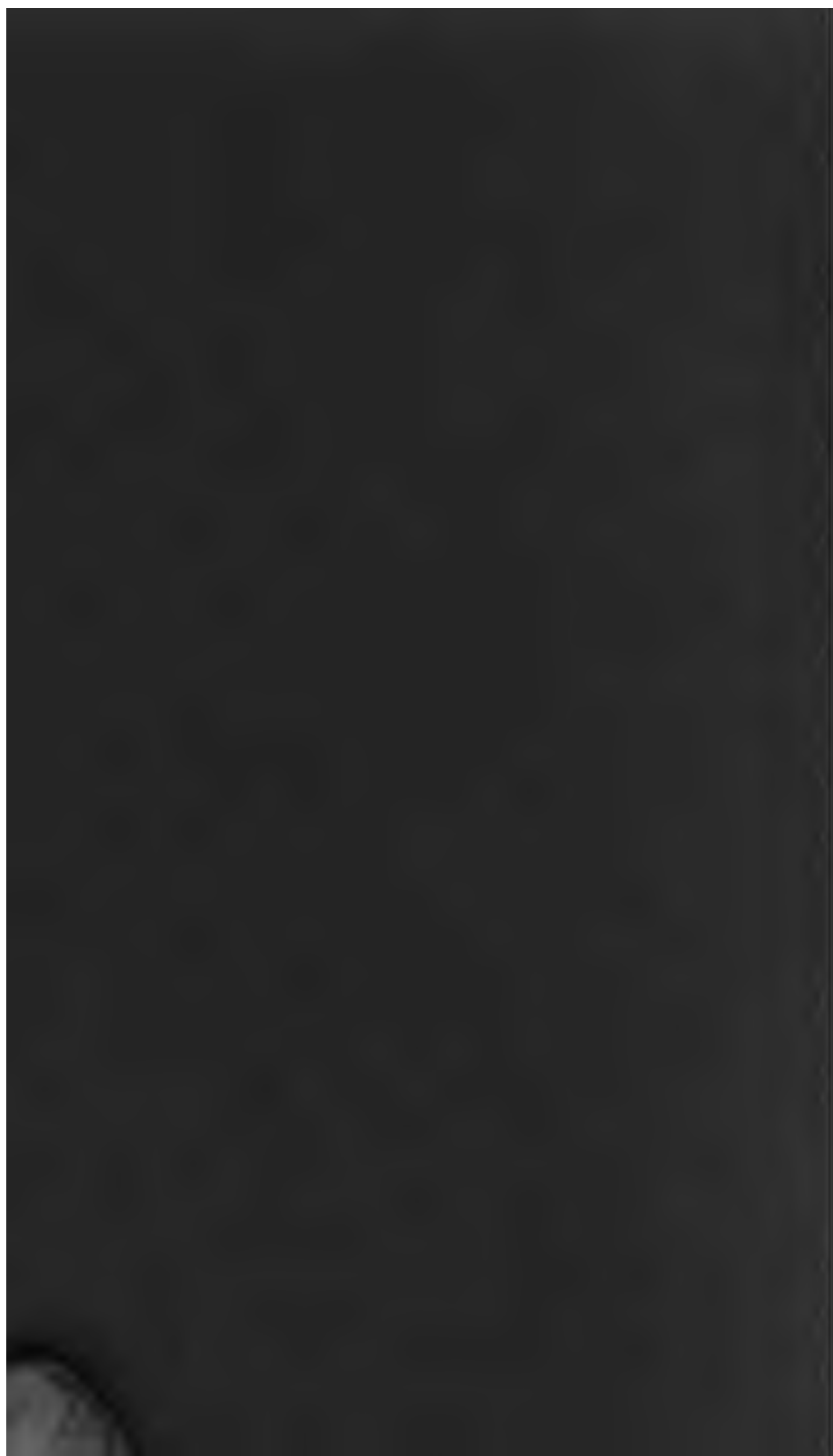

Dr. A. C. van Raalte

LEVENSSCHETS

VAN

Rev. A. C. VAN RAALTE, D. D.

LEVENSSCHETS

VAN

Rev. A. C. VAN RAALTE, D. D.

Rev. A. C. van Raalte, D. D.

„Een man krachtig in woorden en werken."

LEVENSSCHETS

VAN

Rev. A. C. VAN RAALTE, D.D.

(„Een man, krachtig in woorden en werken".)

Een der vaders der „Scheiding" in Nederland en stichter der Hollandsche Koloniën in den Staat Michigan, Noord Amerika.

UIT OORSPRONKELIJKE BRONNEN BEWERKT

DOOR

Rev. HENRY E. DOSKER.

Voor rekening van den schrijver.

NIJKERK,
C. C. CALLENBACH.
1893.

Snelpersdrukkerij. — C. C. Callenbach — Nijkerk.

INLEIDING.

Vele jaren geleden rees het eerst de gedachte in mij op om, als God mij spaarde, den eenen of anderen dag mij te zetten tot de taak van de ernstige bestudeering en korte beschrijving van het leven van den man, dien een dankbaar volk terecht genoemd heeft: „Vader dezer nederzettingen."

Verscheidene dingen hielden mij echter terug van de uitvoering van mijn plan.

In de eerste plaats zweefden er telkens namen in de lucht van andere, en mijns bedunkens, meer bevoegde arbeiders, die, naar men zeide, zich tot dezelfde taak gezet hadden.

En in de tweede plaats scheen het plan nauwelijks uitvoerbaar, daar een algemeen gerucht de bronnen van de meest onontbeerlijke informatie als geheel opgestopt en onbereikbaar voorstelde.

Het eerste bezwaar verviel, daar na jaren wachtens geen andere hand de pen opvatte om een poging te wagen om, meer in het bijzonder, de sprekende persoonlijkheid van den ontwijfelbaar grooten leider der „pelgrimvaders van 1846" *te ontrukken aan de dreigende vergetelheid.*

Zou het ooit geschieden, dan werd het tijd. De bruikbare

stof toch werd gaande weg minder zeker. Kostbare documenten, tot geen prijs te herwinnen, als ze eens vernietigd waren, ik wist het, waren aan dat dreigend gevaar bestendig blootgesteld.

Levende getuigen stierven, man aan man.

Zoo besloot ik, tot de taak, die onder mijne handen groeide, tot zij eindelijk mijne krachten ver te boven scheen te gaan. Ik toog dus aan het werk om bouwstoffen te verzamelen.

Zooals echter bijna ieder weet, heeft Dr. Van Raalte *opzettelijk de bruggen achter zich afgebroken en een massa van onbetaalbare documenten vernietigd, die voor zijn levensbeschrijver een ware goudmijn geweest zouden zijn.*

Dit scheen het meest onoverkomelijk *bezwaar.*

Mijn doel toch was geenszins een legendarische figuur te teekenen van een leven, dat blijkbaar velerlei verschillende indrukken maakte.

Zulk een taak trok mij niet aan. Ik begeerde zekerder pad te bewandelen en het leven van dezen waarlijk grooten man te bestudeeren op betrouwbare gegevens. Mij dacht er moest, zwart op wit, genoeg bouwstof overgebleven zijn om het beeld, dat mij aantrok, vrij wel belijnd te kunnen weergeven.

En nu moet het van meet af dankbaar erkend dat mijne stoutste verwachtingen verre overtroffen werden.

Veel meer dan ik had durven hopen is er overgebleven. Zoo rijk zelfs bleek de stof, dat zifting en omzichtige rangschikking al spoedig noodzakelijk bleken.

Van Raalte toch was een veelzijdige figuur, die op meer dan een gebied aantrekt.

Het is echter mijn plan hem meest te beschouwen van de

zijde van het ambt, dat hij zóo waardiglijk, zóo vele iaren droeg, met al den aankleve van dien.

Daarin toch leefde hij; daarin lag zijn grootste kracht; daaruit leeft hij nog voort in de herinnering van de honderden, die door zijne zielvolle predikatiën gesticht en opgebouwd werden in het geloof, in een tijd toen de worsteling geheel hopeloos scheen en menig hart het gevoel van hope zelfs niet meer kende.

De lezer begeert zeker te weten welke bronnen mij ten dienste stonden, bij mijn onderzoek.

Wat de geschiedenis van Dr. Van Raalte in Nederland betreft, lagen mij de welbekende „Officieele Stukken" der Afscheiding voor, benevens een korte levensschets, destijds geschreven door den nu zaligen Brummelkamp, Verhagen's „Geschiedenis der Christelijk Ger. Kerk" in Nederland; en voor en bovenal een compleet stel van de notulen der Synoden dierzelfde Kerk, benevens tal van geschreven stukken.

De b. g. notulen nu zijn, door de eigenaardige wijze waarop zij geschreven werden, veel meer dan een eenvoudig relaas van wat men in die vergaderingen afhandelde; zij zijn geschiedenissen van de wording en de langzame ontwikkeling der Kerk.

Die die notulen aandachtig leest, ziet van stonde aan dat de geschiedenis der scheiding in Amerika een onvermijdelijk uitvloeisel was van de geschiedenis der scheidingsbeweging in Nederland.

Er waren van meet af aan in die beweging twee *stroomingen, die zich van tijd tot tijd in elkaar schijnen optelossen, maar die onder gunstige omstandigheden, zich steeds bij ver-*

nieuwing als scherp belijnde tegenstrijdige elementen openbaren.

Getuige slechts de bittere strijd in Nederland, in den laatsten tijd, over de beoordeeling der Doleantie-beweging, in hare verhouding tot de Kerk der Separatie. Ik heb dien strijd in het Vaderland, met belangstelling gevolgd en gezien dat de nog levende oorspronkelijke leiders der Separatie en hunne geestelijke kinderen zich stellen of stelden aan de zijde van het welbekend begrip — dat men de Kerk verliet om bij de Kerk te blijven.

Maar ook de oppositie der eerste dagen leefde voort in een nieuw geslacht van mannen, die de Separatie niet als onvermijdelijk noodmiddel, *maar als* aantrekkelijk einddoel *huldigden en verheerlijkten.*

God zij dank dat deze tweespalt eindelijk uit is en dat de broederen van één huis, thans als een vereenigde groep van Gereformeerde Kerken *optreedt tegen den gemeenschappelijken vijand.*

De lezer van deze bladzijden zal in staat gesteld worden om te oordeelen hoe volkomen Van Raalte stond aan de zijde van zijne mede-oudstrijders in deze zaak. Hij greep elke gelegenheid gretig aan om op dit punt zich duidelijk uittedrukken; en deze steeds wederkeerende en nadrukkelijke verklaringen werpen een onschatbaar licht op de beweging hier te lande tot vereeniging met de Dutch Reformed Church.

Van Raalte moest *als man van beginsel zich voegen tot de oude kerk, die hij liefhad en noode verliet; toen hij in het aanbiddelijk bestuur van Gods voorzienigheid in den vreemde weèrvond, wat hij in het vaderland verloren had.*

Versteeg's werkje — „De Pelgrim-vaders van het Westen" — is, schoon ik het weinig gebruikte, dunkt mij meer waardeering waard, dan het schijnbaar ten deel viel.

De kerkeraad der oude Eerste gemeente van Holland heeft mij onbetaalbare hulp verleend door mij inzage te geven van de oude notulen.

Geschreven in vader Van Raalte's eigen hand, geven zij den lezer, voor vele jaren, een gouden draad in handen, bij het dwalen door den doolhof der gebeurtenissen der eerste jaren dezer nederzetting; eene periode, die meest aantrekkelijk, toch minst kenbaar is, door de gebrekkige bronnen van informatie en het uiterst subjectieve van de voorhanden zijnde bouwstof.

In de notulen en het Archief van de Classis Holland, in die van de curatorenvergadering van Hope College, van de School Board en in verspreide stukken heb ik betrouwbare stof gevonden voor het schrijven eener, ik hoop niet geheel onaantrekkelijke levens-schets van den man, wien het gelukte, met ijzeren volharding en taaien moed, zich een levensmonument te bouwen, dat in zijn volle beteekenis en waarde door het nageslacht beter dan door ons zal gevat en gehuldigd worden.

Bij het bestudeeren van Van Raalte's leven heb ik een oog gehad zoowel voor het bruin als voor het licht.

En ik heb niet geschroomd op misvattingen en misgrepen te wijzen, waar ik die meende te zien.

Dit leven is een ernstige bestudeering dubbel waard, van zijne schaduwzijde zoowel als van zijne lichtzijde.

Er staat zooveel mee in verband.

Oorspronkelijk waren deze schetsen een reeks van Courant-artikelen.

Iets van het losse en minder degelijke, dat, als een — „Vitium Originale" — met zulk werk verbonden is, kleeft dus ook aan dezen arbeid.

Met de critiek heb ik gerekend en dus weggelaten, wat stootend kon zijn.

Met een bede tot God om zegen, zend ik deze gebrekkige levensschets van een groot man de wereld in.

HENRY E. DOSKER.

HOLLAND MICH., 1 NOV. 1892.

INHOUD.

—

Aanhangsel.

HOOFDSTUK I.

JEUGD EN STUDIEDAGEN.

VAN RAALTES PERSOONLIJKHEID. — AFKOMST. — JEUGD EN ACADEMIE-LEVEN.

Meer dan iemand anders heeft Van Raalte zich zelf afgedrukt op de geschiedenis van het Hollandsche koloniale leven in Amerika.

Zijn leven is daarom eene grondige bestudeering dubbel waard.

Hij was eèn man, die alom de aandacht moest trekken; wiens uiterlijk iets buitengewoons verried.

Kort van statuur, met een ongemeen breed voorhoofd van diepe voren doorploegd; heldere grijze oogen, die schitteren konden van geestdrift of gloeien van vuur, wanneer hij diep beroerd was; een meeningvolle glimlach, soms wonder zoet en aantrekkelijk, dan weer vol van doodende satire; lippen, die een vastberaden karakter en stoere volharding teekenden, — ziet daar van Raalte.

Een uitnemend redenaar, wanneer zijn onderwerp hem bezielde; een man van diepe overtuigingen, en die den moed had er voor uit te komen; een man, die zijne karakter-gebreken had en die kende; een man, die in zijn veelbewogen leven soms mistastte en verkeerd zag, maar het ook wist en gul beleed; de leidende geest, de ziel, dezer nederzettingen; een man, die altoos eerbied afdwong,

altoos en overal een macht was. — ziet daar van Raalte.

In hem waren drie volksaarden belichaamd: de degelijke Duitscher, de voortvarende Franschman, de volhardende Fries. Uit zijn stamboom toch vloeide drieërlei bloed in zijne aderen.

Zijn vader was Albertus van Raalte, een vroom leeraar in de Nederlandsche Staatskerk. Van Velzen had hem in de zomervacantie van '32 meermalen ontmoet en schatte hem hoog „als een zeer achtenswaardigen, godvreezenden grijsaard."

Zijne moeder was Christina Caterina Harking, van Frieschen bloede en rijke afkomst.

De Harkings hadden veel geleden en verloren, met duizenden van andere achtenswaardige Hollandsche familiën, in de Napoleontische dagen.

Uit hun huwelijk werden 17 kinderen geboren, waarvan slechts een 4 of 5tal overbleven.

Twee van zijne broeders stierven plotseling, als studenten aan de Academie. Een derde, Pieter, die geneesheer was, stierf aan de tering, in de dagen der vervolging, bij Van Raalte aan huis, terwijl deze stond te prediken.

Albertus C. Van Raalte werd geboren, den 17en Oct. 1811, te Wanneperveen, in de Provincie Overijsel.

Van zijne kindsche dagen is weinig bekend.

„Bij een terugblik op mij zelven — zoo schrijft hij — moet ik belijden dat mijn jeugdig leven zeer doelloos was en hoofdzakelijk eenige richting ontving van de achting, welke ik mijn vader toedroeg, en van de begeerte om hem tot vreugde te zijn." [1])

Gedurende zijne propaedeutische studiën te Leiden, kwam hij niet in aanraking met de „club" van studenten, die onder den invloed van de „mannen van het reveil" gekomen waren.

1) Officieele Stukken, p. 326.

Hij was als ieder ander student, behalve de „fijnen," lid der studenten-sociëteit en een vroolijke Hollandsche jongen. Maar in '32 kwam de vreeselijke cholera in Nederland en Van Raalte werd bekeerd. „Geen wereldsche ambitie, maar de bediening des Evangelies, welke mij vroeger voor mijn persoon altoos het minst passende toescheen, werd van toen af mijn biddend streven; want ik had den schat der verzoening gevonden. Ik begeerde niets dan mijn leven in de prediking te slijten. Kerkvorm en kerkregeering waren bij mij vrij doode denkbeelden." [1])

In de vacantie had hij al kennis gemaakt met Van Velzen, die hem bij de andere vrienden inleidde: „Geloofsgenooten, vrienden en broeders in de hope des levens vonden zij in elkaar." Hij gaf zijne oude vrienden op en sloot zich, schoon één jaar bij zijne twee toekomstige zwagers achter, geheel bij hen aan. Zijne eigene latere onbewimpelde getuigenissen zeggen ons hoe zwaar het offer was, dat hij bracht. Hun toestand aan de Academie was dan ook alles behalve benijdenswaardig. Brummelkamp schrijft er van: „Bekend en geteekend als wij waren als dompers, dweepers of Da Costianen, waren wij eigenlijk van het verkeer met andere studenten buitengesloten. Men zou haast zelf dien tijd beleefd moeten hebben, om zich een denkbeeld te kunnen vormen van die dagen. Het liberalisme, de leer van deugd en goede werken; eigen braafheid, de voortreffelijkheid van den mensch en van de rede waren de goden, aan wier lof men zich niet kon verzadigen." [2])

Maar machtige geestesgistingen waren aan het werk, en groote mannen in Nederland hadden den strijd aangebonden met den tijdgeest; en feilde ook straks hun moed, als de macht van het beginsel getoetst werd; — *zij waren het toch*, die den eersten stoot gaven aan de beweging, waardoor

[1]) Officieele Stukken, p. 327.
[2]) Zalsm. Jaarb. 1878, p. 94.

de vaderlandsche Kerk nu meer dan een halve eeuw wakker gehouden is, en waaruit zich ongetwijfeld ook de nieuwe gisting der laatste jaren ontwikkelde.

Hun invloed werd te Leiden gevoeld, en mannen als Bähler, Meerburg, Scholte, Van Velzen, Brummelkamp en Van Raalte werden er door bezield.

Wat nood of men hen als „pariahs" beschouwde en behandelde, zij werden er slechts te nauwer door verbonden aan elkander en aan hun God.

Door middel van Meerburg kwamen zij in aanraking met een lief en deftig gezin in de Academiestad, dat der De Moens, waarvan de drie zusters, die later den drie vrienden tot vrouwen werden, met den jongsten broeder samenwoonden; terwijl de oudste broeder in Leiden, ouderling der gemeente en raadsheer der stad was. De jongste broeder werd later leeraar der vrije Kerk en was voor vele jaren penningmeester der Theologische School en der Zending.

Hun huis werd de vluchthaven der vrienden, die hier verademing vonden voor de miskenning en stille vervolging, hun op de Academie bestendig aangedaan.

Vooral prof. Kist muntte uit in bestendige openbaring van zijn onwil. Dat Bilderdijk, „die oude knorrepot," met zijne Joodsche vrienden, Da Costa en Capadose, er in geslaagd was om, niet te Groningen of te Utrecht, maar juist te Leiden zich een aanhang te verwerven onder de studenten, was hem een gruwel. Bij zekere gelegenheid zeide hij tot Brummelkamp: „Gij zijt mij genoemd als ook daaronder te behooren. Nu heb ik daar zooveel niet tegen, en vindt het zelfs goed, dat die menschen ook hun zin krijgen, doch ik meende u dat toch eens te moeten zeggen."

Op dezelfde wijze zeide hij tot van Raalte: „Hoe komt gij toch aan zulke wonderlijke stellingen? Gij leert ze van ons niet, krijgt gij les van Le Fevre?" Ik deelde hem mede, schrijft Van Raalte, — „dat ik van niemand onderwezen was,

doch dat mijn zondegevoel mij gedreven had tot een biddend onderzoek der Schrift, waaruit ik door Gods Geest de waarheid der rechtvaardiging voor God, door 't geloof in Jezus, had leeren verstaan. Waarop hij met een medelijdenden glimlach het gesprek afbrak." [1])

Prof. Van Hengel maakte met Kist gemeene zaak en, onder een duidelijk merkbaren invloed van buiten af, trachtten deze heeren Van Raalte te weren van het candidaatsexamen. Gelukkig was er te Leiden edeler geest, namelijk Prof. Clarisse, die *en* nu *en* later in den strijd van Van Raalte met de kerkbesturen, zich zijne zaak aantrok.

En nooit werd deze gunst vergeten. Tot zijn dood toe had Van Raalte een goed woord voor Clarisse.

Levendig herinner ik mij hoe hij eens, bij mijne ouders aan huis, verhaalde hoe deze man hem voor de vuist weg preeken geleerd had.

Het was te Leiden en de faam van zijne ketterij had een groot getal van studenten samengebracht. Van Raalte was jong en zeer bevreesd. Hij had zijne predikatie geheel uitgeschreven en in den achterzak van zijn rok gestoken. Clarisse leidde hem naar het spreekgestoelte en, toen de spreker den trap zou bestijgen, trok hij behendig de geschrevene predikatie, waarvan een tip zichtbaar was, hem uit den rokzak. Van Raalte was schrikkelijk onthutst, toen hij zijn predikatie miste, maar beval zich Gods genade aan en begon, *ex tempore*, te spreken over zijn tekst Rom. V : I. „Wij dan, gerechtvaardigd zijnde, uit het geloof, hebben vrede met God, door onzen Heer Jezus Christus."

Nooit geloofde hij beter gepreekt te hebben dan dien morgen, en de studenten die gekomen waren om te spotten, zaten aandachtig te luisteren tot het einde toe.

Prof. Clarisse erkende zich uiterst voldaan, en zijne mede-

---

[1]) Officieele Stukken, p. 330.

studenten verbaasden zich dat zulk een man kon behooren tot de „nachtkijker club."

Eindelijk waren de dagen der voorbereidende studiën voorbij, het candidaats-examen was afgelegd en Van Raalte zocht toegelaten te worden tot de bediening des Woords in de Kerk der vaderen, die hij liefhad.

HOOFDSTUK II.

IN CONTACT MET DE BESTUREN.

GEDROPEN VOOR HET PROPONENTS-EXAMEN. — DE REGLEMENTEN-QUAESTIE. — KEERT ZICH TOT DE AFGESCHEIDENEN.

Om dit hoofdstuk wel te verstaan, moeten wij een schrede terug. Voor de meesten mijner lezers toch is de geschiedenis van de gronden der Separatie niet zoo helder, dat een korte terugblik geheel overbodig zou zijn.

De Hollanders hebben, *of liever hadden*, zeer besliste Theologische denkbeelden. En geen wonder. Elke regel hunner symbolische geschriften is geschreven met het bloed van martelaren. Voor de politieke en godsdienstige vrijheid der natie is betaald met het beste bloed der vaderen. De strijd maakte hen vrij, maar legde tevens een scherpen nadruk op de beginselen, waarvoor gestreden werd.

In de kern is het Hollandsche volk nooit ontrouw geworden aan die beginselen. De begeerte om zich van die beginselen recht rekenschap te geven ligt ten wortel aan al de kerkelijke twisten des vaderlands. Het nauw verband tusschen Kerk en Staat had, bij zijne lichtzijden, ook zijne donkere schaduwzijden. De vrije ontwikkeling van de Gereformeerde Theologie werd er niet altoos door gebaat, soms geducht geschaad.

De doorbrekende stroom des ongeloofs, in de 18de eeuw, liet zijn invloed ook in Nederland gelden. De politieke

ellenden der revolutie-dagen vonden een Kerk, waarvan de leiders meestal in diepen slaap gezonken waren.

Schrikkelijk had ze geleden in de bange tijden, die Oranjes' terugkeer vooraf gingen. De Staten-Generaal en Napoleon en Lodewijk hadden ieder op hunne wijze er over getiranniseerd. Koning Willem I volgde in dat spoor en vernietigde feitelijk den Presbyterischen vorm van Kerkregeering in de Hollandsche Staatskerk. Door de wet van 17 Juni 1815 werden de Synode en andere kerkelijke lichamen eenvoudig creaturen van den Staat.

Middelerwijl kwam de groote geestelijke reactie, die zich alom deed gevoelen. De leiders van het „reveil," in Nederland, hadden den moed niet de logische gevolgen er van aan te durven.

Soms vraag ik mij zelf af: — wat ware er van de beweging, die straks Separatie werd, geworden, indien de machtige geesten, die haar wiegekoord trokken, zich met lijf en ziel gewaagd hadden aan den strijd?

Dat de Scheiding werd, *wat ze werd*, met de kerkelijke onervaren jeugdige en betrekkelijk geringe leiders, die God haar gaf, is wel een der grootste proeven voor haar Goddelijken oorsprong en tevens een vast bewijs hoe diep de kerkelijke reactie ingreep in het hart der natie.

Het was de Geest, die profeteerde tegen de dorre doodsbeenderen.

Van Raalte was alleen overgebleven aan de Academie.

Eén voor één hadden zijne vrienden hem verlaten, om den Evangelie arbeid in de Staatskerk te aanvaarden.

Zooals wij gezien hebben, had men reeds getracht hem te belemmeren bij zijn candidaats-examen.

Gelijk al zijne andere vrienden, werd ook hij verwezen naar het Provinciaal kerkbestuur van Zuid-Holland.

Hij klopte ter kwader ure aan die deur aan. Het geheele land was vol van gisting.

De processen tegen De Cock te Ulrum, waren in vollen gang. Vreemd echter als het moge schijnen, Van Raalte had niet de minste sympathie met de scherpe manier van strijdvoeren, die in de geschriften van dezen Noordelijken leider doorstraalde.

Brummelkamp zegt rondweg, dat hij er een onverholen afkeer van had en dat de vorm en inhoud van De Cock's brochuren zijn zwager geweldig tegen de borst stuitten. [1])

En toch maakt zijn later optreden nooit den indruk van eene irenische figuur.

Van Raalte had goed gestudeerd; zijn examen was daarom een volkomen succes.

De schets, gegeven van deze geheele gebeurtenis, door Prof. Brummelkamp, toont ons duidelijk, dat het den Synodalen heeren eindelijk ernst geworden was met het bestrijden der „muiterij" in de Kerk.

De vraag werd daarom pertinent gesteld aan Van Raalte: „of hij de reglementen der kerk *kende* en *het er mede eens was.*" Dit nu was eene innovatie. Men had steeds te doen gehad met de „formulieren van eenigheid," niet met de reglementen der Kerk. En de taak, die men op zoo arbitraire wijze oplegde aan Van Raalte, was geen kleinigheid.

„Ik had wel" — zoo schrijft hij zelf — „dien grooten stapel van kerkwetten in mijns vaders' boekerij eens ingezien, doch het waren voor mij boeken, zonder ziel en leven, ik leefde niet in die sfeer." [2])

Op zijn ontkennend antwoord, liet men hem eenvoudig vertrekken tot Augustus, — het was nu Mei 1835, — en maakte zijn toelating afhankelijk van zijne *kennis van* en

---

[1]) Zalsm. Jaarb. 1878, p. 97.
[2]) Officieele stukken, p. 327.

adhesie aan de reglementen. Al zijn tegenstribbelen mocht niet baten; hij kon heengaan.

Laat hem zelf den indruk beschrijven, dien deze behandeling op hem maakte.

„Hoe raar stond ik te kijken, toen dit (d. i. zijne voorwaardelijke belofte van gehoorzaamheid) die liberale heeren niet naar den zin was; mannen, die niet het *quia*, maar het *quatenus* slechts omtrent onze geloofsbelijdenis konden gedoogen, en zij mij daarop weigerden het gewone verbindingsformulier te laten onderteekenen. Of ik al betoogde dat ik, met de anderen, bereid was mij op gelijke wijze te verbinden; dat men van niemand reglementenkennis vorderde, en dat men toch elke verbinding aan wetten moest onderschikken aan Gods Woord, niets baatte; onbepaalde gehoorzaamheid en kennis van reglementen vorderde men. En tot rede van dit willekeurig gedrag gaf men op, dat ik een van die oproermakers in de Kerk was. Men zeide echter niet wat oproerige dingen ik gedaan had. Ik stond als verplet; aan de eene zijde begreep ik niet, dat men zooveel gewicht aan mij hechtte; aan de andere zijde was ik mij onbewust iets kwaads gedaan te hebben. Zoo vaak ik het gebeurde weer overdacht, moest ik staag weer zeggen: „'t is toch Paapsch, 't geen ze van me vragen." [1])

Van Raalte ging naar zijn zwager Brummelkamp, die den schat der reglementen.... voor 20 gulden, zich aangeschaft had, in vier of vijf folianten, en begon te studeeren. Wat hij *vermoed* had, werd hem nu *zeker*, de reglementen waren, hier en daar, zonder twijfel in strijd met den Woorde Gods.

Augustus kwam en Van Raalte stond weêr voor het Bestuur, waar hij onbeschroomd het resultaat van zijn onderzoek bekend maakte. Men weigerde toen beslist hem toe te laten. Hij ging naar Leiden en legde zijne zaak voor

[1]) Officieele Stukken, p. 328.

Prof. Clarisse, die hem, met een introductie-brief, naar Donker Curtius, den president der Haagsche Synode, zond.

Met jongensachtige vrees en een schrikkelijk opzien tegen dezen grooten man ging, — zoo getuigt hij zelf, — Van Raalte naar den Haag. Hoe verbaasd stond hij te kijken, toen hij door het zichtbaar hoofd der Nederlandsche Kerk met een stortvloed van harde woorden werd ontvangen. [1])

Toen echter de storm wat overgebuid was, stuurde deze groote *kleine* man den examinandus echter, met eene mondelinge boodschap, naar Ds. Sluiter. Deze ontmoeting is zoo karakteristiek, dat ik Van Raalte die in zijne eigene woorden laat mededeelen: „Nauwelijks had ik daar mijn boodschap te kennen gegeven of de veranderde gelaatstrekken duiden de hevigste woelingen van binnen aan. In plaats van antwoord begon Ds. Sluiter tegen de leerbegrippen, welke hij van mij op het examen gehoord had uittevaren, als b. v. tegen de verzoening, de wedergeboorte enz. Ik was wel een vreesachtige, licht ontroerde jongeling, doch zulke aanvallen hielpen mij daarover heen en gaven mij kalmte, zoodat ik die, mij zoo dierbare, waarheden vrijmoedig verdedigde; doch zulks verveelde dien heer zeer spoedig, en met bitterheid en toorn zeide hij, al dringende naar de deur: „„je zult niet teekenen, we zullen wel zorg dragen dat je de kerk niet beroert,"" enz. [1])

Daar stond Van Raalte op straat; een candidaat, maar rondom de resultaten van wiens studiën een Chineesche muur van den resoluten wil der Provinciale vergadering van Zuid-Holland gebouwd was. Zouden de heeren zich mogelijk ook nog bedenken?

Van Raalte schijnt werkelijk gedacht te hebben, dat de publieke opinie hen dwingen zou om op hun vonnis terug te komen.

---

[1]) Officieele Stukken, p. 329.

„Doch hij kende toen nog niet die tweede natuur der tam geworden Hollandsche natie, om die verlichte aristocratie, land, kerk en school te laten regeeren; ja zelfs publieke opinie, dien inquisitiegeesel in haar hand, te laten vormen; waardoor brood — vermaak en eer de plaats van de erve der vaderen, die vrije Protestantsche Gereformeerde Kerk, in het hart vervangen heeft." [1]

Middelerwijl bleef het vonnis onveranderd en onze candidaat was, zooals men wel eens zegt, *op zwart zaad.*

Voor een voortvarend, impulsief karakter, zooals Van Raalte, was dit een onhoudbare toestand.

Hier en daar verhief zich een stem van sympathie; maar de publieke opinie scheen den dwang van het kerkbestuur te handhaven.

Een enkele keer trad de jonge man, die naar werk voor Christus dorstte, op voor zijne oude vrienden.

Maar de meesten hunner waren reeds nekdiep in het conflict met de verschillende kerkbesturen. Processen en dagvaardigingen waren aan de orde van den dag.

Hun naam was op ieders tong. De kerkelijke ketel kookte geweldig.

Van Raalte's vader was middelerwijl de eeuwige rust ingegaan. Hij was vroom, maar een man met de tradities van het verleden, en gewoon onvoorwaardelijk te gehoorzamen.

Had hij geleefd, dan ware Van Raalte's strijd daardoor waarschijnlijk slechts verergerd.

In deze dagen van spanning las hij de brochure: „Ernstig, biddend woord van Dr. Capadose."

Dit bracht een einde aan zijne besluiteloosheid en hij werd ten volle overtuigd, „dat het hedendaagsche kerkbestuur, in beginsel, strekking en werking anti-Gereformeerd

---

[1]) Officieele Stukken, p. 328.

is, strijdende tegen de eer van den Koning der Kerk en schendende de rechten der gemeente." [1])

Nu was de handschoen spoedig neder geworpen en Van Raalte voegde zich bij de gejaagde, verachte Afgescheidenen.

In schuren en stallen, bij nacht en ontijden, waar hij slechts hoorders kon vinden, predikte hij den gekruisten Christus. En de Heere wrocht krachtelijk mede; zielen werden tot bekeering gebracht en de naam van den jeugdigen, maar onverschrokken prediker begon bekend en geacht te worden onder de gemeenten, onder het kruis der vervolging.

Een formeele aansluiting bij hen was nu slechts een kwestie van korten tijd.

---

[1]) De Reformatie 1ste Deel, bladzijde 137—153.

HOOFDSTUK III.

DE VRIJE KERK.

§ 1. De leiders der Separatie en de Oude Kerk.

Te vergeefs heeft men getracht aan de grootsche kerkelijke beweging der laatste 50 jaren in het vaderland, de beteekenis te ontkennen, die haar toekomt.

Het was Gods werk!

En gelijk de kunstenaar aan zijn voltooid werk gekend wordt, zoo wordt Gods hand in eene historische beweging alleen dan ten volle gewaardeerd, wanneer die beweging haar vol verloop gehad heeft.

En daar het nu onmogelijk is, dat een historisch proces in een halve eeuw zijn vol verloop zou *kunnen* krijgen of zijn einddoel zou *kunnen* bereiken; zoo staat het vast dat eene rechtvaardige en volle beoordeeling der Scheidings-beweging, in Nederland, vooralsnog tot de onmogelijkheden behoort.

Het is betrekkelijk gemakkelijk de fouten aantewijzen, die door de eerste leiders der beweging, nu 50 jaren geleden, naar onze bevatting, begaan zijn.

Maar het is wat anders in deze dingen Gods bepalend besluit te kunnen onderkennen van zijn toelatend besluit.

God doet vaak schijnbaar wonderlijke dingen en laat ons wonderlijke dingen doen; maar Zijn raad bestaat en Hij doet Zijn welbehagen.

Men heeft gewezen op de jeugd, de stoutheid, de gering-

heid der leiders der Scheiding. En wij stemmen dit alles volgaarne toe.

Maar denkt men misschien dat zij zelven zich van deze dingen niet bewust waren?

Luistert wat Van Raalte er van zegt: „Toen wij, door onzes ondanks geborene omstandigheden, in geweten gebonden waren in strijd met de machten te spreken en te handelen, en wij onze schade en ons onvermogen, van wege onze jeugdige jaren, op eene alle moed- en krachtbenemende wijze gevoelden en ons zouden hebben willen verbergen, vond ik het o zoo laag om ons, juist in en van wege deze hulpeloosheid onzer jonkheid, zoo te vermalen; dit is het werk niet van edele harten. Men zal hoop ik op dezen tijd in Nederland wel geleerd hebben dat getuigen voor waarheid van jaren niet afhankelijk is." [1])

Deze jeugdige mannen waren de traditiën van hun volk en landsaard niet ontwassen. Zij waren Hollanders en het Oud-Testamentisch idee *van de volkskerk* zit er bij elk geboren Hollander in.

Die diepe neiging alleen houdt de Nederlandsche Staatskerk bijeen; dat is de ijzeren hoepel om de afzonderlijke duigen. Nooit vergeet ik den blik en het gestuur van een ontwikkeld Afgescheiden meisje in Nederland, dat eenige jaren geleden, starend op de „groote kerk" eener groote stad, tot mij zeide: „O konden wij nog eens allen te zamen in die oude kerken opgaan."

En dat zat er ook bij de leiders der Scheiding, in '34, in. Zij *wilden* de kerk niet uit, zij *moesten*.

Tot voor zeer korten tijd hebben dan ook nog maar zeer enkelen in het vaderland het denkbeeld van een absoluut vrije kerk *kunnen* of *durven* huldigen.

De ineensmelting der Chr. Gereformeerde en Doleerende

---

[1]) Officieele Stukken, bl. 326.

Kerken heeft zeker den stroom doen keeren. Het gelaat is nu meer der toekomst toegekeerd, dan aan het verleden. De idee der Collegiale Staatskerk is, ik geloof het, voor goed begraven, in beslist Gereformeerde kringen.

Van Raalte echter beleed openhartig dat de losscheuring van de Kerk der vaderen hem een bron van smart was.

„Ik voor mij haatte het, niet langer de preekstoelen van mijn vader te kunnen betreden, een smaad te worden voor mijne nog levende moeder en voor mijn geslachte; het was mij de pijnlijkste opoffering de zoo vurig begeerde prediking op te moeten geven, waarvan mij de Nederlandsche kerktyrannie wederrechtelijk beroofde." [1])

De man, die zoo spreken kon en die ontegensprekelijk de gedachten in dezen ook van zijne medehelpers weergeeft, was geen onverschillige beeldstormer, die met de Kerk als zoodanig gebroken had en geen eerbied meer had voor de historie.

Ik zeg nog eens deze mannen waren de kinderen huns tijds en hadden geleerd eerbied te oefenen voor de moeder, die zoo wreed en koelbloedig hen van zich stiet.

Nog eens weer moet ik Van Raalte zelf laten spreken.

„Ik was van kindsbeen door mijn vader zeer streng ingescherpt om de machten, over mij gesteld, te gehoorzamen; mijn geheele ziel ademde dan ook niets anders dan gehoorzamen; ook aan het kerkelijk Bestuur; want met de gezangversjes was ik, ofschoon ik voor anderen wel gemeentelijke vrijheid verkoos, in mijn ouderlijk huis opgegroeid, en velen waren mij dierbaar geworden; doch zooveel had mijn vader mij wel geleerd dat de gehoorzaamheid, zou ze mij niet verlagen, om Gods wil moest bewezen worden, en dat ze dus ophield, waar ze tegen Zijn gebod inliep." [2])

Van Raalte althans lokte dus den strijd niet uit en zou

[1]) Officieele Stukken, bl. 326.
[2]) „ „ „ 327.

waarschijnlijk, indien men hem had toegelaten, geen moedwillige rustverstoorder in de Kerk geworden zijn.

De gezangen-quaestie had haar eigen oplossing gevonden, indien de regeering geen Russischen knoet had trachten te leggen over den rug van mannen, die wel „tam geworden waren," maar die toch nog een flauw besef hadden van wat vrijheid meent in kerkelijke dingen, en gehoorzaamheid aan Jezus, als Koning der gemeente.

En toen Van Raalte enkele jaren lang de vrije Amerikaansche lucht had ingeademd, was dit besef zoo innig in hem versterkt dat, had hij toen de oude dagen nog eens moeten doormaken, hij volstandig geweigerd zou hebben om zelfs den naam der oude Kerk te willen prijsgeven.

In de hoop mijne lezers niet te vermoeien, maar in volkomen harmonie met mijn plan om den man, wiens leven ik tracht te schetsen, zooveel mogelijk zich zelf te laten verklaren, moet ik nog eens weêr een aanhaling doen uit dat belangrijk bericht van zijne hand, in de „Officieele Stukken," dat ons de Scheiding van zijn standpunt verklaart.

En het is wel der opmerking waard dat de „Doleerenden" in Nederland vrij wel, haast had ik gezegd geheel, hetzelfde standpunt innamen als de leiders van '34 met het oog op de historische continuiteit der Kerk.

Prof. Wielenga heeft, met ontegenzeggelijk geduld en genie, in de tanden van de publieke opinie in zijn Kerk en zonder zich door de teekenen van ongeduld en onwil van de zijde eener machtige oppositie van zijn stuk te laten brengen, deze zaak duidelijk uit de oorspronkelijke stukken bewezen.

Hoor wat Van Raalte er van zegt.

„Wanneer ik dien strijd nog eens opnieuw had over te leven met hoeveel meerdere vastheid en met welk eene vrijmoedigere en luidere stem, zoude ik, dunkt mij, dat

onvervreemdbaar Christen-recht, die heilige Christen-roeping, waarmede het voortdurend bestaan der Kerke Gods in zulk nauw verband staat, dat Christelijke gemeenteleven, zoo verheven boven alle aardsche gezag, dat *recht als lid der Gereformeerde gemeente* verdedigen. Ik zoude zelfs nu niet meer kunnen buigen onder dat verdrag om mij eene nieuwe kerkelijke organisatie, om des lieven vredes wille, te laten welgevallen. De onweerstaanbare hand eener van oordeelen Gods zwangere geduchte Voorzienigheid, moge door natieverharding en omwentelingen de duisternis doen heerschen en getuigen doen zwichten; doch zoo min als ik aan Christendom-verkrachters het gemeenteleven onderwerp, evenmin zou ik ze nu om des vredes wille, den eerwaarden titel van Gereformeerde Kerk, Kerk der Reformatie, laten behouden; mijn naam en plaats zouden ze met mijne toestemming niet bezitten; zij vallen niet onder eenigen term om er, in zulk een karakter, eenig verdrag mede aan te gaan; het staat in een te nauw verband tot zielen-misleiding." [1])

Deze woorden geven glashelder het standpunt aan van Van Raalte, met betrekking tot de netelige quaestie van de verhouding der Afgescheidenen tot de Kerk, die zij verlaten hadden.

Hij werd tot afscheiding *gedwongen* en de Regeering *dwong* hem tot afzonderlijke organisatie en tot het aanvaarden van een nieuwen naam; in zijn hart echter gaf hij, evenmin als de „Doleerenden", zijn recht op den titel en de goederen der oude Gereformeerde Kerk ooit op.

Het was een dief, die met geweld hem op straat zette en in zijn huis wonen bleef, zonder Goddelijk of menschelijk recht. In een onbewaakt oogenblik had Van Raalte er aan mede gedaan om den uitwerper als rechthebber te erkennen; maar rijper doordenken deed hem het onhoudbare dezer positie erkennen. En wat hij sprak en schreef was onge-

[1]) Officieele Stukken, bl. 334.

twijfeld het gevoelen der leiders der beweging van verzet tegen de bestaande kerkbesturen. In de beoordeeling echter van deze geheele periode mag niet vergeten worden dat de beweging in zoo korten tijd zoo uitgebreide vormen aannam, *dat de invloed der leiders spoedig tot een minimum daalde.* Tal van leeraren *zonder voorbereiding*, door den nood der tijden geroepen tot het werk, deden een geheel nieuwe strooming ontstaan, die de oude oorspronkelijke richting spoedig verlamde. Tot staving van deze bewering behoef ik den lezer slechts te verwijzen naar de eerste „Kerkelijke vergaderingen" der Afgescheidenen. Deze historische documenten spreken voor zichzelven.

En het is wel der opmerking waardig hoe schijnbaar onbeslist de uitgewekene broeders waren ten opzichte van hun eigen naam; zelfs nog nadat de dwang der Regeering hen in een hoek gedreven had, en de naam-quaestie officieel, voor goed, beslist was.

Van Raalte sprak bij voorkeur van de „Vrije Kerk."

De handelingen der eerste Algemeene Vergadering geven geen officieelen titel.

Daar noemen ze zich eenvoudig: „*Opzieners der gemeente Jezu Christi.*"

De gemeente van Amsterdam noemt zich, op den titel harer huishoudelijke bepalingen, en ook in haar adres aan den koning: „*De Christelijk Gereformeerde gemeente* van Amsterdam."

Het titelblad der nieuwe kerkorde van Utrecht (1837) noemt hen de: „*Gemeente Jezu Christi in Nederland*," terwijl zij zich in de inleidende zinsnede: „*Christelijk Gereformeerd*" noemen.

In 1840 is de titel geworden: „Verslag van de Synode der *Afgescheidene Gereformeerde gemeente* in Nederland."

Maar op bl. 23 van dat verslag lees ik: „De kerkeordening van Dordrecht van 1618 en 1619 wordt bij deze als

eenige regel in de regeering *der Gereformeerde Kerk* in Nederland aangenomen." Terwijl op bl. 28, in het adres aan den koning, zij zich weer noemen: „Opzieners *der Christelijke Afgescheidene gemeenten.*"

Ja zelfs in '46 is de zaak nog niet beslist. Officieel heeten zij daar: „*Christelijk Afgescheidene Gereformeerde Kerk;*" maar op bl. 5 leest men dat de lastbrief van de afgevaardigden van Noord-Holland inhield: „om pogingen aan te wenden opdat, indien het mogelijk is, eene goede kerkelijke vereeniging onder *de Christelijk Afgescheiden of Oud-Gereformeerde gemeenten* in Nederland mogt verkregen worden."

Drie jaren later in '49, heet het in een brief aan C. v. d. Oever c. s.: „terwijl zij onder den naam van Afgescheidenen bekend werden, bleken zij: „„*de ware Gereformeerde Kerk te zijn*''".

Die de twee stroomingen, waarvan boven gesproken is, naast elkander wil zien, leze slechts het verslag der Synode van '51 te Amsterdam.

De vereeniging tusschen de Brummelkampianen en de anderen breekt daar af op een principieel verschil.

Brummelkamp verklaart er — zich nooit van het Hervormd Genootschap, maar wel van het onwettige Kerkbestuur te hebben afgescheiden. Hij heeft de hoop van kerkherstel nog niet opgegeven. (bl. 15).

De anderen houden dat „de fundamenten der kerk daar zijn weggenomen" en „dat de Heere Jezus, als Koning zijner Kerk, zijn volk uit de valsche Kerk geliefd uit te leiden." (bl. 16).

Voor de eene partij was dus de Gereformeerde Kerk eene Kerk in betreurenswaardig verval; voor de andere een valsche Kerk.

En over deze zelfde quaestie woedde nog maar kort geleden nog eens weer de strijd in Nederland. Lindeboom c. s. vonden in de Nederlandsch Hervormde Kerk een valsche Kerk; Dr. Bavinck c. s. een Kerk in verval.

En Dr. Kuyper heeft het in *De Heraut* van 3 Mei 1891 noodig geacht de Staatskerk te verdedigen tegen dezen naam, haar zijns erachtens ten onrechte gegeven.

Ik heb op deze dingen de aandacht meenen te moeten vestigen omdat Van Raalte's later doen, in Amerika, met dit alles in het nauwste verband staat.

Ik meen dat de aandacht onzes volks nog nimmer in bijzonderheden gevestigd is op het onafscheidelijk verband, dat er bestaat tusschen de geschiedenis daarginds en die van ons volk hier te lande.

Om Van Raalte in dit land te kunnen begrijpen moet zijne positie, in den kerkelijken strijd in het oude vaderland, eerst duidelijk worden aangegeven.

HOOFDSTUK III.

DE VRIJE KERK.

§ 2. VAN RAALTE'S INTREDE IN DE VRIJE KERK. — HUWELIJK. — EERSTE WOLKEN.

Toen Van Raalte helder zag waarheen, naar zijne besliste overtuiging, Gods weg voerde, aarzelde hij dan ook niet meer.

Niemand kan, zonder aandoening, de notulen der eerste „Algemeene Vergadering" van 1836 lezen.

Die vergadering werd gehouden, midden in den druk der vervolging. Het zag er donker uit voor de verachte en gehate Afgescheidenen. De vrienden in hooge plaatsen, die zij nog hadden, zwegen, behoudens enkele uitzonderingen, stil. Regeering en natie spanden saam om hun pogen te verijdelen. Zij waren als schapen in het midden der wolven.

Laat mij toe het eerste artikel dier vergadering, beide om den naieven ernst, dien het ademt, en om zijne zonderlinge overeenkomst met de woordenkeus der latere dagen, af te schrijven. „De vergadering wordt op verzoek der broeders knielende met het gebed geopend door Ds. H. P. Scholte en gezongen Ps. 134, waarna Z.Ew. met eene korte toespraak de broeders, op deze eerste algemeene vergadering *der bij vernieuwing openbaar geworden Kerke Gods* verwel-

komde, en aan de broeders voorstelde om, voordat er tot eenige handeling werd overgegaan, gemeenschappelijk ons, als bij eede, te verbinden dat wij zullen blijven bij onze formulieren van eenigheid en diensvolgens de waarheid handhaven en de logen tegen staan, in al onze verrichtingen en onderhandelingen; hetwelk algemeen werd goed gevonden." [1])

Op deze vergadering verscheen de kandidaat Van Raalte, thans beroepen als leeraar der gecombineerde gemeenten van Genemuiden en Mastenbroek.

Er rees aanstonds een verschil van gevoelen over de vraag of een vernieuwd onderzoek noodig geacht mocht worden, al dan niet. En toen de stemmen over deze vraag staakten, maakte men voor de eerste maal gebruik van dat Bijbelsch beslissings-middel, dat later zoo vaak zich gelden deed in de vergaderingen der uitgewekene broederen.

Het *lot* besliste dat Van Raalte op nieuw zou onderzocht worden. Dit onderzoek geschiedde door den president, Ds. H. P. Scholte en liep alleszins bevredigend af.

In de volgende vergadering, op den 2en Maart 1836 werd hij plechtig geordend tot de bediening des Woords, na onderteekening van de formulieren van eenigheid en het afleggen van den eed tegen de Simonie.

Ds. Scholte las het formulier voor en de eigenlijke ordening, door oplegging der handen, geschiedde door zijn a. s. zwager Ds. S. Van Velzen.

Na onderteekening der verbindings-akte nam Van Raalte daarop zitting als lid der Synode.

Op deze zelfde vergadering werd een band gelegd, die zelfs de dood in het verre Amerika niet vermocht te breken. Van Raalte trad hier in het huwelijk met de bruid zijner keuze, Christina Johanna De Moen, dochter van Benj. De Moen, die reeds vroeg was overleden, en van „eene deftige

[1]) Notulen der Algem. verg. te Amsterdam, 1836.

Leidsche burgeresse," Johanna Maria Wilhelmina Menzel. Zij was geboren den 30sten Jan. 1815 en was, van der jeugd af aan, een godvreezend meisje geweest.

Op haar doodbed verzekerde zij haar man dat zij van God „een echtgenoot begeerd had, met wien zij zich niet schamen zou tot God te bidden."

Door hare vrome moeder werd zij opgevoed in den weg der waarheid, waarin zij steeds toenam. „Zoo werd ze gevormd voor eene wereld-verzakende worstelbaan, haar beschoren door tot levensgezellinne en hulpe aan een dier predikers toegevoegd te worden, die medearbeidde aan het ontstaan der Vrije Kerk in Nederland, waardoor ze deelde in de daaruit voortvloeiende vervolgingen." [1])

Den 15en Maart 1836 werd het huwelijk *burgerlijk* op het stadhuis te Leiden en des avonds *kerkelijk* voor de leden der Synode te Amsterdam ingezegend.

In de kleine, vier bladzijdjes beslaande schets van haar leven, die Van Raalte zelf kort na haar dood schreef, en die als een heilig kleinood door zijne kinderen bewaard wordt, schuilt een wereld van saamgedrongen pathos.

Hij beminde de moeder zijner kinderen *met zijn geheele hart.* „Als de in nadruk van God geschonkene, krachtvolle liefdehulpe leed zij aan de zijde haars mans smaad, overlast in huis, verstoring van Godsdienst-vergaderingen, berooving door predikboeten en gevangennemingen van haar man, gedurende dat vijftal jaren van worsteling voor vrijheid. In welk uur van nood en smart haar, zich in God sterkend, geloof haar zeer te stade kwam, en in deszelfs kracht en boeiend schoon, treffend en dankwekkend openbaar werd." [1])
Zij was een vrouw die alom eerbied afdwong, en die een macht was in het leven van haar echtgenoot.

In de onvergelijkelijk schoone lijkpredikatie, bij hare

[1]) Private Schets van het leven zijner vrouw.

begrafenis gehouden, brengt Dr. Ch. Van der Veen haar als moeder, als vrouw, als leeraarsvrouw een hulde, zoo schoon uitgedrukt en toch zoo innig eenvoudig en waar; dat ze recht naar het hart gaat en bewondering afdwingt voor de predikantsvrouw, die een kind zóó diep kon interresseeren. De indruk van haar eerste aanblik, zittend bij de wieg van haar zuigeling, terwijl haar man predikte tot de schare, onder de schaduw der maagdelijke bosschen werd hem, zoo getuigt hij zelf, *onvergetelijk.*

Zij was juist geschikt voor den man harer keuze en leefde met hem, in een allergelukkigste echtvereeniging, tot op den 30sten Juni 1871.

Van nu af aan was Van Raalte vereenzelvigd met de reformatorische beweging in de Kerk van Nederland.

Hij, die niets ten halve deed, wierp er zich in met al het vuur zijner talentvolle persoonlijkheid. Gestationeerd te Mastenbroek was eigenlijk de geheele provincie Overijsel zijn arbeidsveld. Een jaar van onvergetelijke levenservaringen ging voorbij en nog eens weêr kwamen de gemeenten onder het kruis samen, op eene algemeene kerkelijke vergadering, ditmaal te Utrecht.

Daar trad het gebrek aan kerkelijke ervaring aan de zijde der leiders recht in het licht.

Die tweede z. g. Synode ware bijna noodlottig geworden voor de nieuwe beweging.

Haar werk had ten gevolge dat de harten van velen, binnen den kring der beweging, diep geschokt werden; maar ook zeker dit, dat velen, die tot nog toe eene afwachtende houding bewaard hadden, zich van nu voortaan beslist terugtrokken, en zich weder vastzetten in den kring der oude Staatskerk.

De vergadering der Gescheidene broeders te Utrecht werd in zekeren zin *berucht* door de poging, die er aangewend werd ter revisie der Dordtsche kerkorde.

Of er dan in die poging, op zichzelf beschouwd, eene dwaling stak? Beslist en zeker neen.

Indien toch de belijdenis-schriften zelve als menschelijke en dus steeds feilbare stukken, voor herziening vatbaar zijn; hoeveel te meer die „middelmatige dingen," die zich wijzigen moeten, naar de omstandigheden, waarin de gemeente leeft.

In de voorrede, voor de nieuwe kerkorde, heet het: — „Het is nu bijna drie jaren geleden dat de Gemeente als zoodanig weder openbaar werd, en onder en door alle beproevingen, heeft de Heere tot hiertoe geholpen." [1])

Welke gemeente? Natuurlijk de oude historische vaderlandsche kerk. De eisch der oorspronkelijke Separatie en die der latere Doleantie zijn één.

Maar de leiders der eerste beweging schenen niet te gevoelen dat deze eisch *de oude kerk te zijn*, niet strookte met de ontijdige poging ter herziening der oude kerkenorde.

Het was eene poging, die schipbreuk moest lijden, en het feit dat de nieuwe beweging zelfs dezen schok doorleefde, pleit sterk voor de blijkbaar goddelijke tusschenkomst in heel hare geschiedenis.

Later werd de dwaling, die men begaan had, gezien en betreurd, maar toen het helaas telaat was hare noodlottige gevolgen te herstellen.

Het geheele document ademt een Brummelkampiaanschen geest en het is wel der aandacht waard dat van de zes leeraren, die op deze Synode tegenwoordig waren, vijf behoorden tot de „Leidenaren." De Cock stond alleen en protesteerde tegen de „menigvuldige, onnoodige veranderingen in de kerkenorde gemaakt." Het is geenszins mijn doel in deze schets, in bijzonderheden te treden aangaande de wijzigingen gemaakt in de kerkenorde; slechts zij mij de opmerking vergund dat de protesteerenden het hier

[1]) Synodaal verslag van 1840 p. 9 v.v.

blijkbaar bij het rechte eind hadden en dat sommige van de ideeën dier nieuwe kerkenorde, overgeplant naar Amerika, tot op dezen dag, in sommige gemeenten, voortleven.

Van de ouderlingen, die daar tegenwoordig waren, vinden wij *zeven* onder de latere Amerikaansche „pioneers;" terwijl *drie* er van de gemeente eerst in Nederland, later hier in het Evangelie dienden.

De drie jaren, die nu volgden, waren jaren van spanning en bittere onlusten. Men spotte met de „nieuwigheden," daargesteld door de nieuwe kerk.

Alles scheen scheef te gaan.

Zoo kwam de Synode van 1840 bijeen, de laatste, die Van Raalte ooit zou bijwonen.

Het werk der vorige vergadering werd daar ongedaan gemaakt, met meer erkentenis van schuld dan het geval scheen te vorderen; daar de herziening der kerkorde *biddende en ter goeder trouw*, met het oog op het welzijn der gemeenten was ondernomen; en aan de oude Dortsche kerkorde werd weêr kracht van wet gegeven, voor de geheele Kerk.

Drie leden der vergadering stemden tegen de herinvoering der oude kerkorde nl. Brummelkamp, Van Raalte en De Moen. De eerste maakt een eigenaardige figuur; daar zijne beide nota's elkaar schijnbaar direct tegenspreken. [1])

Van Raalte verklaart zijne positie ook in eene „nota."

Waar hij de kerkenorde als een geheel aannemen kan, zijn er echter punten, zooals het recht der patronen en enkele ontoepasselijke artikelen, die hij als ongeldig wenscht aangemerkt te zien. De Moen verklaart ridderlijk dat er volgens zijne beschouwing, „sommige beginselen in vervat zijn, die tegen het geopenbaarde woord van God strijden."

Zoo werd dan de breuke aanvankelijk weêr geheeld, maar die de geschiedenis dier dagen bestudeerd heeft weet dat

[1]) Synodaal verslag van 1840 p. 14—18.

de gevolgen van dien strijd voortduren tot op dezen dag toe.

Gelijk boven gezegd is maakte men meer van deze dingen dan er werkelijk in lag. De Dordtsche Kerkenorde voegt zich in menig opzicht niet in het gareel der omstandigheden, waarin wij leven. De belijdenis staat objectief vast in de geopenbaarde waarheid, niet alzoo de kerkregeering.

De Heilige Geest heeft ons, in de openbaring, de *besliste* gegevens *niet* aan de hand gedaan, om daarop een systeem van kerkregeering te bouwen.

Men kan daarom over de kerkregeering wel *redeneeren*, maar niet *dogmatiseeren*.

Dordt sprak daarom het laatste woord niet in deze dingen en de Nederlandsche Gereformeerde Kerken zullen zeker, vroeger of later, komen moeten tot de taak, die men te Utrecht, in 1840 heeft laten liggen.

HOOFDSTUK IV.

BLEEF VAN RAALTE ZICH IN ZIJNE BESCHOUWING OVER DE NED. HERV. KERK GELIJK?

ONGETWIJFELD — JA.

De Synode te Utrecht werd de wigge, waardoor er een scheure kwam onder de broederen, die eerst na vele jaren weêr geheeld werd.

Eerst werd fluisterend en daarna luide de beschuldiging gebracht tegen Van Raalte en Brummelkamp c. s. dat zij niet, *met hun geheele hart*, waren afgescheiden, maar nog altijd hunkerend bleven terug zien naar de Oude Kerk.

Deze beschuldiging verdroeg Van Raalte eerst in Nederland, later hier te lande, met de kalmte, die uit het diep gevoel van gekrenkte waarheid voortspruit!

Reeds meermalen is dan ook reeds gewezen geworden op de verhouding der uitgewekene broederen tot de Kerk, die zij verlaten hadden.

De b. g. beschuldiging schijnt echter meer te vereischen dan eene eenvoudige ontkenning. Bleef Van Raalte zich zelven in deze dingen gelijk?

Het is mijn doel in dit hoofdstuk meer in het bijzonder te toonen hoe Van Raalte, volgens zijne eigene gedrukte of geschrevene woorden, zich heel zijn leven lang verhield tegenover de „Kerk zijnes vaders."

Tot de ure zijns doods toe is er geen de minste afwijking van de oude paden, in dit opzicht.

Tot Van Raalte toch staat ons volk, in Amerika, in een geheel eigenaardig verband. Zijne zienswijzen hebben veel meer dan velen vermoeden, den gedachtengang in ons midden geleid en beheerscht; en zijn doen hier in Amerika wordt juist door deze beschouwing der Oude Nederlandsche Kerk verklaarbaar.

Het is dus wel der moeite waard dat wij een oogenblik stilstaan bij de voortdurende persoonlijke verhouding van den leider der emigratie tot de Kerk der Reformatie in Nederland.

Ik heb reeds aangetoond dat alleen moedwillige en onverdedigbare dwang hem buiten de Hervormde Kerk hielden.

Een gevoel van roeping en de zucht tot vrijheid, die zijn geheele leven doortintelde, deed hem, schouder aan schouder met zijne oude medestudenten, worstelen voor het leven en den groei eener stichting, die hij bijna altoos, wanneer hij er over sprak of schreef: „de Vrije Kerk" noemde.

Beide van zich zelven en van Brummelkamp en Van Velzen getuigt hij, „dat ze allen o zoo gaarne in stilte in de Hervormde Kerk hadden willen blijven werken." [1]) Hunne vrienden waren hunne vijanden geworden en, toen gelijk in latere tijden, waren het vooral de zoogenoemde *voorstanders en rechtzinnige predikanten*, die „bedekt of openbaar, door hun invloed en door hun stilzwijgen de vervolging bevorderden." De laastgenoemden waren de ergsten. Eerst hadden zij de beweging gesteund, den sneeuwbal boven op de bergen losgewoeld en aan het rollen gebracht; maar toen de rollende bal in een lawine veranderde en de toestanden dreigde te revolutioneeren; toen de massa's zich tegen de zaak zetten; toen de Troon begon te brom-

[1]) Officieele Stukken, p. 329.

men en de aristocratie van het gouvernement en van de Kerk beide een dreigend gebaar maakten en later de hand tot slaan ophieven, toen trokken deze dappere voorvechters voor de waarheid zich eenvoudig terug en scholden de jeugdige leiders der beweging „kwade jongens en onbezonnene, hoogmoedige, naamzoekende predikanten." Ja zelfs de rechtbank verloor hare waardigheid en de heer Bruce te Deventer stelde Van Raalte voor „als een onbewust instrument van Engeland;" wat dat ook moge beteekenen. [1])

Van Raalte althans gevoelde deze dingen zoo diep dat hij, zes en twintig jaren later, er nog niet zonder heftige gemoedsbeweging over spreken kon.

Evenmin vergat hij ooit de zeldzame gevallen van welwillendheid en troost, die in de dagen der vervolging voorkwamen. „De blijken van gastvrijheid, in die bange tijden van Ds. Callenbach en Ds. Knap genoten, waren voor mij nooit te vergeten verkwikkingen; en moge God ook loonen dien edelen Groen van Prinsterer, bij wien ik broederlijke deelneming en openhartige mededeeling zijner beschouwingen vond." [2])

Beide Van Raalte en Brummelkamp bleven dan ook, waar zulks immer mogelijk was, in bestendige aanraking met gelijkgezinde geesten in de Kerk, die zij verlaten hadden.

Zulk een ruimte van gezichtskring werd door velen van hunne medestrijders niet verstaan; men viel er hen zelfs hard om, maar zoover ik weet hebben geen van beiden in dezen toegegeven aan de bekrompenheid hunner broederen.

Waar zij worstelden voor de vrijmaking der conscientiën en niet *als gave* wilden vragen of ontvangen, wat hun *rechtens* toekwam, als vrije Nederlandsche burgers; [3]) daar bleven zij toch met hand en tand zich vastklemmen aan het

---

[1]) Officieele Stukken, p. 324—325.
[2]) „ „ „ 326.
[3]) Nota van Van Raalte, verslag der vergadering van 1840, p. 27.

geloofsartikel der *eene heilige, algemeene, christelijke Kerk.*

En zoo kwam het dat Van Raalte, in Amerika gekomen, rondzag naar eene openbaring dier Kerk, om *zich krachtens zijne geloofsbelijdenis, tot haar te voegen*; terwijl Brummelkamp eindelijk, zat van dagen, de rust inging, gekend en bemind door geheel het christelijk Nederland, een levende getuige voor de macht en den triumf van zijn beginsel, een waarlijk evangelisch kind van God, een ziel, die immer hongeren bleef naar de eenheid der gelijkgezinde geloovigen in Nederland en die te vroeg werd opgeroepen om, althans in beginsel, zijn levensideaal verwezenlijkt te zien.

Van Raalte week van het eens ingeslagen spoor geen haarbreed af. Hij had eens en voor altoos gebroken met de opgedrongen Besturen der oude Kerk; maar die Kerk zelf bleef hem dierbaar en hij liet geen gelegenheid voorbijgaan om zich op dit punt duidelijk uit te drukken.

Toen dan ook zijn ouderling Krabshuis, die noode was toegelaten tot de bediening van het ouderlingschap, zich tegen hem keerde, en op de kerkeraadsvergadering der Eerste Gereformeerde gemeente van Holland, Mich., van den 22sten Oct. 1855, beschuldigingen tegen hem inbracht, onder meer, van *te ruime gedachten over de viering van het Avondmaal met andere gezindheden*, en *vooral dat Van Raalte, naar Krabshuis' zeggen*, DE SCHEIDING IN NEDERLAND VERWIERP; werd de eerste warm, en getuigde, in een bezield antwoord op al deze beschuldigingen: — „dat de Scheiding en de daaraan verbonden strijd, hem een kroon was; dat men in dezen geen kwaad gerucht tegen hem mocht oprapen, want dat hij nimmer iets dergelijks beweerd had. Maar dat hij reeds voor jaren, hier en in Nederland, beweerd had — dat men zich niet had moeten laten opdringen den vorm of liever den naam van een nieuw genootschap."

Op dit eene punt hamert Van Raalte bestendig. Dit scheen hem blijkbaar de groote fout geweest te zijn der geheele

beweging; men had behooren voort te gaan op den oorspronkelijken weg.

Zij het nog eens weêr gezegd — de Kerk der vaderen was voor Van Raalte *geen valsche Kerk*, maar *een Kerk in verval.* En hierop grondde zich ongetwijfeld de zienswijze van den kerkeraad der Eerste gemeente van Holland met betrekking tot attestaties, ontvangen uit de „Groote Kerk" in het vaderland.

De vraag — wat met zulke attesten te doen, — was reeds menigmaal in zijne vergaderingen behandeld geworden.

Eindelijk werd den 6^{en} Febr. 1866 besloten om „attesten uit de Hervormde Kerk *niet aan te nemen en ook niet te verwerpen. Men zal onderzoeken of de lieden het eens zijn met onze belijdenis en ze dan, zonder publieke belijdenis, aannemen.*"

Nog beslister drukte hij zich uit in een debat, in den Kerkeraad, over de vraag of men den doop van ketters en van de Nederlandsch Hervormde Kerk mocht erkennen. (26 Febr. 1856.)

Hij zeide daar — „Die in de Hervormde Kerk iets tegen de waarheid leert, doet dit wederrechtelijk; daar men nimmer wettiglijk de leer dier Kerk herzien had. De Kerk moet ketterijen verwerpen; *doch een geheel lichaam als ketters vervallen te beschouwen, is een zaak Gods in de wereldgeschiedenis.*"

En dit getuigenis werd gegeven in kalme dagen, waarin de menschelijke hartstocht het oordeel niet meer benevelde. Nooit werd Van Raalte ontrouw aan de grondbeginselen der Scheiding, maar ook evenmin werd hij moede van het waarschuwen van menschen tegen het grondbeginsel der beeldstormerij, dat onbesuisd en onberedeneerd alles verwerpt en verdenkt, dat met haar niet medegaat in hare uitersten.

Het gezond conservatisme, dat doorgaans de handelingen van ons volk alhier heeft gekenmerkt, is waarschijnlijk een

der vruchten van deze beschouwing van den oorspronkelijken en, onder andere broederen van invloed, toch *eenigen* leider, dien ons volk in deze streken ooit als zoodanig heeft erkend en gevolgd.

En er is nog een getuigenis, misschien het meest belangrijke, dat overwaard is om aan de vergetelheid ontrukt te worden. Het is geschreven in Dr. Van Raalte's eigen welbekende hand en wordt gevonden in de oude notulen der Classis van Holland, van de vergadering, gehouden den 30sten April 1851.

„*Art.* 10. *Ds. Van Raalte deelt aan de Broederen mede de berichten, welke het Ned. blad „De Handwijzer" in zich bevat t. w. de begeerte om wederkeerig het belangrijke mede te deelen en daartoe wekelijks of maandelijks te wisselen, hetwelk welkom was. Verder de oprichting eener Gereformeerde School te Amsterdam, onder eene te samenwerking van de heeren Brummelkamp, Van Houten, Schwartz en Da. Costa. Dit was allen zeer aangenaam. Daardoor zal, tot groote blijdschap der vergadering eindelijk toch eens tastbaar worden, dat het doel der „Afgescheidenen" nimmer was, iets anders te zoeken dan de* ophouding der wezenlijk Hervormde Kerk, *met hare eigendommelijke leer; zooals zij gevonden wordt in de belijdenis-schriften, de taal der hervorming en de artikelen der Dordtsche Synode, en dat* nimmer die Kerk, maar de verdervers dier Kerk, wierden verworpen. *Dat voor zooverre zij ongelukkig den vorm van een nieuw lichaam ontvingen, zulks huns ondanks geschiedt is, door de gouvernements-vervolgingen, uitgelokt door de regeering der Kerk; en door de jammerlijke miskenning en trouwelooze werkeloosheid van de leeraren, welke de waarheid kenden en de leidslieden hadden betamen te zijn; voor welke onze predikstoelen geopend bleven; doch die ons, ofschoon men ons als broeders erkende, zulks weigerden. God vergeve hun de zonde!*

En van ganscher harte bidden wij dat de geloovigen in

Nederland, gescheiden en ongescheiden, eens mogen verlost worden van dien eigen zelfbehagenden sectegeest."

Uit dit stuk nu wordt duidelijk:

I. Dat daar Van Raalte in deze woorden spreekt voor al de broederen, men gereedelijk mag aannemen dat dit het gevoelen, althans in hoofdzaak, uitdrukt, van die „gescheidene" broederen, die zich metterwoon hadden gevestigd in de wouden van Michigan.

II. Dat de stichting der Vrije Universiteit van Amsterdam in beginsel geen geheel nieuwe gedachte is, maar reeds leefde in de harten der mannen van 1834; en dat zelfs een Da Costa zich deze zaak aantrok.

III. Dat Van Raalte de *Kerk verliet om bij de Kerk te blijven.*

Een man, die zoo denken en spreken en schrijven kon en dorst, was vrij van alle engheid. Hij beminde de Gereformeerde Kerk, om haar leer en geschiedenis. Hij bond den strijd aan tegen de machten, die haar knevelden, in een pogen om haar, die hij lief had, vrij te maken.

En toen hij hier kwam en, tot zijne verrassing, hier een scheut vond van den ouden stam, die getrouw gebleven was aan de waarheid, welke men daarginds had losgelaten; toen hij de Kerk, die hij minde weêrvond en dus, in zekeren zin, het doel van zijn streven, schoon dan ook anders dan hij gedacht had, bereikte; — toen bewandelde Van Raalte aanstonds den weg der beginselen, en was gereed om zich bij die Kerk te voegen.

Het was dus niet: „het dienen van een gouden kalf," maar het volgen van Gods weg, dat Van Raalte in de „Dutch Reformed Church" gebracht heeft.

Het was mijn doel niet in dit alles de geschiedenis vooruit te loopen, maar om eenvoudig dezen draad in dit hoofdstuk ten einde toe aftespinnen.

HOOFDSTUK V.

DOOR HET VUUR BEPROEFD.

§ 1. De vervolging in het algemeen. — Van Raalte's persoonlijk lijden.

Geen bladzijde in de geschiedenis van het vaderland is donkerder dan die waarop, in zwarte letteren, de gebeurtenissen staan geboekstaafd, welke Nederland verlaagden in het oog der beschaafde Christennatiën, en die de eerste Gescheidenen, van schijnbaar onbeduidende geestdrijvers voor een kerkelijk beginsel, verheven hebben tot den rang van martelaren voor de waarheid Gods en voor de vrijheid van het idividueele geweten.

En het is mij een blijvende eer in die Kerk der vrijen mijne kindsche dagen te hebben doorleefd en den naam van Jezus daarin eerst te hebben beleden.

Ongetwijfeld is de ongedachte uitbreiding, waarin de nieuwe beweging zich zoo spoedig mocht verheugen, ten deele althans, toeteschrijven aan de vinnige vervolging, die over de hoofden der geloovigen zoo fel losbrak.

Martelaarschap en kerkuitbreiding handhaafden ook hier hun bekend historisch verband.

De oude dagen schenen te zijn teruggekeerd; dagen waarin de vervolging brandde tegen de Gereformeerden, in hun verzet tegen de drieste en alles voor zich heendrijvende Arminianen. Ook toen hadden de vrienden der waarheid zich genoodzaakt gezien om de kerken prijs te geven aan

hunne vijanden en in schuren en stallen plekken te zoeken om God, naar hunne conscientiën, te dienen.

Ook toen was hun zelfs dit pogen belet en waren zij er voor gestraft geworden door geldboete, ontpoortering en uitbanning.

Het was dus niet iets, dat absoluut nieuw was, in de geschiedenis des vaderlands; maar het voegde zich allerminst in het kader de gebeurtenissen van de vierde decade der negentiende eeuw.

Groen van Prinsterer, de grootste staatsman van Nederland in deze eeuw, zegt van deze vervolging: — „de diepte van den afval en van de vernedering des vaderlands werd ook hierin openbaar, dat een vereenigd vasthouden aan het zaligmakend Evangelie, waarvoor het bloed der vaderen gestroomd had, tot in de binnenkameren als misdaad achterhaald; en een gezamenlijk en biddend lezen der Heilige Schrift, in een land waar Overheid en Volk, in vroeger dagen, op den Bijbel niet te vergeefs hadden gesteund, in de rij der wanbedrijven geteld werd." [1])

Ook de Gereformeerde Kerk in Amerika deed zich, in een afkeurend protest hooren, dat van de klassis van Poughkeepsie, door de Part. Synode van New-York in 1838 op de Algem. Synode gebracht werd.

De laatste resolutie van deze besluitenreeks, nagenoeg tien jaren voor het begin der emigratie opgesteld luidt aldus:

„*Besloten*, dat het der Algem. Synode worde aanbevolen om het oordeel en gevoelen van ons deel der Gereformeerde Kerk over zulke handeling uit te drukken, door aan het Nederlandsche Gouvernement eerbiedig onze bezwaren te kennen geven, òf door een brief van sympathie aan de verdrukten toe te zenden, òf op eenige andere wijze die meer passend geacht mocht worden." [2])

---

[1]) Groen van Prinsterer. Gesch. des Vad. (§ 1061—63. Vergel. §§ 241—254)

[2]) Holl. Ger. Kerk in Amerika. N. H. Dosker. p. 122.

Toch duurde de verdrukking voort, tot de Haagsche heeren goed begrepen dat alle vervolging eenvoudig verschoten kruid was en tot zij het absoluut hopelooze van *geloofsdwang* eindelijk begonnen in te zien.

De schuld van deze treurige gebeurtenissen ligt toch veel meer bij de kerkelijke dan bij de politieke macht; en de diepte van het verval der besturen der Kerk wordt ons nergens duidelijker, dan juist hier.

De Haagsche Synode was het die de Regeering tot vervolging ophitste.

Een enkele paragraaf uit het rapport der Synodale Commissie van 1835 schrijf ik af, zooals ons die wordt medegedeeld in de „Nederlandsche Stemmen." (Dl. IV, bl. 214 en 215.)

„De Commissie alzoo kennis nemende etc. heeft geoordeeld eerstelijk wat betreft het houden van onwettige godsdienstige bijeenkomsten, waardoor ook in nabijgelegene provinciën aanleiding tot wanorde en tot scheuring werd gegeven, zijne Excellentie den Minister, belast met de generale directie voor de zaken der Hervormde Kerk, dringend te moeten verzoeken ter aanwending van zijne tusschenkomst en veelvermogende pogingen bij zijne Excellentie den Minister van Justitie, ten einde van wege laatstgemelde eene krachtige aanschrijving moge worden uitgevaardigd aan de officieren en ambtenaren onder deszelfs ministerieel departement, met name in de Provincie Groningen en Drente behoorende, ten einde ook zonder aangifte van eenige contraventie tegen de bestaande wetten, met allen ijver werkzaam te zijn ter handhaving der artikelen 291—294 van het strafwetboek voor het koninkrijk, van welk verzoek Z.Ex. den Minister van Justitie afschrift is toegezonden.

Was geteekend:

H. H. Donker Curtius, *Pres.*

J. J. Dermout, *Sec.*"

Denk er eens aan!

De Synode der Gereformeerde volkskerk, in het land der martelaren bedient zich van een verouderd Napoleontisch dwangplakkaat, om het geweten van vrije Hollanders te knevelen! Kon het erger dan zoo?

Van Raalte heeft zijn vol deel gedronken uit dezen beker der bitterheden; en tot zijn dood bleef deze martelaarskroon hem dierbaar.

De aanneming der roeping der gemeente Genemuiden—Mastenbroek was het signaal der vervolging. Tegelijkertijd met den jeugdigen leeraar en zijn lieve bruid verschenen te Genemuiden een troep dragonders, tot groote blijdschap der straatjongens en tot groote bekommernis der geloovigen. Een dozijn van deze helden, die met ongeloofelijken ijver in dit werk bezig waren, vergezelde Van Raalte overal; zoodat de prediking des Woords hem aanvankelijk geheel onmogelijk was. Toen zij voor enkele dagen naar elders vertrokken, begon hij dag en nacht te arbeiden.

Dit veroorzaakte aanstonds eene nieuwe inkwartiering. *Vier* van de ruwste soldaten werden zijne logeergasten, en het werk stond weer stil. Zijne jeugdige vrouw had van de baldadigheden en ruwheid dezer geciviliseerde barbaren veel te lijden.

Toen begonnen zijne reistochten door de geheele provincie Overijsel. Onbegrijpelijk vlug in zijne bewegingen, was hij schijnbaar overal te gelijk tegenwoordig. Waar men hem minst verwachte, predikte hij Christus. De gemeente werd uitgebreid, maar ook de woede des vijands steeg tot eene gevaarlijke hoogte.

Het najaar van 1836 en het jaar 1837 bleven hem steeds onvergetelijk. Zondag den 13en Nov. '36 predikte Van Raalte te Ommen.

Den geheelen dag door waren er dreigende samenscholingen voor de woning, waar de godsdienstoefeningen werden

gehouden. Des avonds, door de duisternis moediger geworden, posteerde zich het gemeen voor het huis en dreigde, onder de vreeselijkste verwenschingen, de vergaderden, en vooral den prediker te zullen vermoorden.

Men vluchtte door eene achterdeur; waarop het grauw tot de gruwelijkste baldadigheden oversloeg en de woningen der „nieuwlichters" letterlijk bombardeerde met vuil en straatsteenen, tot al het breekbare geheel vernield was.

Den volgenden dag was Van Raalte te Heemse, waar hij tweemalen predikte; maar in kennis gesteld met eene samenzwering tegen zijn leven, ontsnapte hij zijne vervolgers en predikte des avonds te Ane. Dinsdagsavonds was hij te Gramsbergen, waar hij predikte en de sacramenten bediende.

Den volgenden dag getuigde hij voor Jezus in eene stal, te Dedemsvaart, en van daar moest hij over Ommen weêr naar huis. Daar had de vijand echter gewaakt en even goed als de vrienden, voor wie hij weder zou prediken, waren ook zij van zijne aankomst onderricht.

De vrederechter der plaats liet alarm slaan en eene gewapende bende omringde het huis, waar de gescheidenen vergaderd waren. Men verbrijzelde de deuren en ramen en drong de woning binnen. Nooit was Van Raalte in grooter levensgevaar dan hier. Het grauw, met stokken en pieken en messen gewapend, eischte het leven van den prediker, die vast rekende dat zijn laatste uur geslagen had.

Maar plotseling redde God zijn dienstknecht, op eene ongedachte wijze. De vrederechter werd in het hart gegrepen, of beducht voor de gevolgen van het oproer; althans hij werd de beschermer van Van Raalte en het gelukte hem het volk te bewegen zich te verwijderen. Van Ommen vertrok hij naar den Ham, waar hij predikte en het avondmaal bediende. Ook daar stelde zich de burgemeester aan het hoofd der vervolgers. De gemeente werd verstrooid en de prediker gevangen genomen.

Een gemeene kroeg was de eerste gevangenis. Van Raalte maakte er een kerk van en begon te preêken, tot het volk stil werd en luisterde.

Te Ommen was de eigenlijke gevangenis en onder gewapend geleide werd de gevangene, door den burgemeester van den Ham, daarheen gebracht.

De woede der vervolgers steeg daar ten top, toen zij het voorwerp van hun haat weêr zagen en tot tweemalen toe werden er feitelijk pogingen aangewend om Van Raalte te vermoorden. Gekneusd en afgemat bereikte hij eindelijk de gevangenis, waar hij, met een gemeenen boef, in een vuil hok werd opgesloten. De woede van het gepeupel was schrikkelijk. Met steenworpen verbrijzelden zij nog de ruiten van zijn kerker en toen de barre Novemberlucht binnenkwam, overlaadde ook zelfs zijn medegevangene hem met de grofste vloeken en verwijtingen.

Door Van Raalte's zachte woorden overreed, werd hij beter gestemd en toen de lange nacht voorbij was gegaan, bood hij den prediker een kleinen ring aan, kunstig uit zijn eigen hoofdhaar ineengewerkt, dien door Van Raalte zorgvuldig werd bewaard, en waarschijnlijk nog in het bezit is van een zijner kinderen.

Een bos stroo was zijn leger geweest, droog brood zijn voedsel, water zijn drank.

De geïmproviseerde wacht, die de gevangenis bewaken moest, bestond juist uit de leiders van het gemeen, dat de huizen der afgescheidenen dien eigen avond had vernield.

Hun godslasterlijke taal en vuige bedreigingen weerklonken den ganschen nacht door, voor de deur der gevangenis. Toen deze bangste nacht in het leven van Van Raalte voorbij was, moest hij, omgeven van gewapende mannen, als een gemeene booswicht, te voet den zeven uren langen weg afleggen naar Deventer; waar hij onmiddellijk weder in de gevangenis geworpen werd.

Voor den officier van justitie gebracht, werd hij echter door dezen meer humanen mensch oogenblikkelijk vrijgesproken en uit de gevangenis ontslagen. Men was, zoo verklaarde hij, *te ver gegaan*. Hij trachtte Van Raalte te doen beloven om nooit weêr te Ommen te prediken, hetgeen deze natuurlijk volstandig weigerde. Slechts enkele dagen later was hij weder bij de verdrukte en vervolgde gemeente aldaar, om haar het hart te sterken, door de verkondiging des Evangelies.

Onze Van Raalte was er de man niet naar om zich, zelfs door levensgevaar, van zijn stuk te laten brengen. En de gemeente te Ommen ervoer dat Gods Kerk onder druk bloeien kan.

Op een enkelen rustdag toch, kort na de b. g. gebeurtenissen, werden door Van Raalte 23 nieuwe leden, op belijdenis des geloofs, tot het lidmaatschap der gemeente toegelaten.

Er is nog een andere bladzijde in de geschiedenis der vervolging, waarop voor een oogenblik het oog moet gevestigd worden.

HOOFDSTUK V.

DOOR HET VUUR BEPROEFD.

§ 2. Een vlek op onze Vaderlandsche Kerkgeschiedenis.

Als God ooit het geloof en de volharding van een zijner kinderen heeft willen loonen, dan was het zeker zoo in de ervaring van Van Raalte te Ommen.

Op de zelfde plek toch, waar men herhaaldelijk getracht had hem van het leven te berooven; waar de vervolging zoo hoog rees, als satans geweld en de boosheid der moedwil haar konden opjagen; op de zelfde plek, waar men joelend en vloekend den „nieuwlichter" langs de straten der stad naar de gevangenis gesleurd had, daar zette Van Raalte zich straks metterwoon neder.

Ommen werd hem een rustoord.

Te Ommen lagen velen van de dierbaarste herinneringen van zijn leven.

Van Ommen schreef hij later, in de korte, reeds boven aangehaalde, levensschets zijner echtgenoote, dat „ze daar, tegen alle verwachting in, eenige jaren van verrassende rust en onvergetelijk zoete banden mocht genieten."

Maar eer het daartoe kwam, zouden eerst over zijn hoofd en dat der Kerk nog andere stormen woeden.

In het werkje van J. Verhagen Jr., „De Geschiedenis der Chr. Gereformeerde Kerk," beslaan de verhalen der vervolgingen, in de verschillende provinciën, nagenoeg honderd bladzijden, en gevallen worden ons daarin gemeld, die schier ongeloofelijk

schijnen en meer doen denken aan Russische dwangheerschappij dan aan pogingen ter beteugeling eener onwelkome kerkelijke agitatie in Nederland.

Het zou ons geslacht, dat het met den godsdienst en zijne privilegiën zoo droevig gemakkelijk opneemt, goed doen — eens biddend deze bladzijden te lezen.

Hoevelen onder ons, en in de nu sterk gewordene Kerk daar ginds, zouden deze vuurproeve kunnen doorstaan?

Zou niet menig leeraar en menig leek voor de hitte der vervolging terugdeinzen?

De dagen van spanning mogen bitter geweest zijn voor de vaderen van 34; ongetwijfeld echter hebben zij vastigheid gegeven aan de fundamenten der nieuwe gemeente en haar toekomst beheerscht.

Laat mij toe hier en daar een greep te doen in de geschiedenis dier dagen, opdat wij Van Raalte's positie in Nederland en de rechtmatigheid van zijn later oordeel over al deze dingen te beter mogen kunnen verstaan.

Het leven van al de oorspronkelijke leiders was, in de eerste jaren van hun optreden, een bestendig martelaarschap. Hendrik De Cock werd te Uithuizen, bij het verlaten eener vergadering, bij welke gelegenheid twee zijner toehoorders in een sloot geworpen en deerlijk mishandeld werden, door het vloekend gemeen in een scherpe doornhaag geworpen en zoo mishandeld dat hij het er niet levend had denken af te brengen.

Van Velzen werd te Tjallebird in Friesland tot drie malen toe op één dag, met de gemeente, verdreven. In één huis predikte hij, in een ander bediende hij den doop, in een derde bevestigde hij een diaken; en dien eigen nacht was hem in een volksoploop bijna het leven benomen geworden. Bovendien werd hij, *nota bene*, voor het dien dag gebeurde, veroordeeld tot het betalen eener geldboete van *honderd gulden*.

Bij Brummelkamp te Hattem werden 10 militairen tegelijk

ingekwartierd, terwijl men van zijne woning *een wachthuis* maakte.

Te Almkerk en Emmikhoven werd eene vergadering van meer dan 20 personen gehouden, die door de militairen werd uiteengejaagd, waarbij het zoo bar toeging dat de soldaten met het scherp der sabels begonnen te slaan en velen verwondden.

Te Loosdrecht, waar Nich. Pos diaken was der gemeente, werden de toehoorders geweldadig uiteengejaagd en namen daarop hun toevlucht in zijn schip, dat van wal stak en waarin dien dag twee maal werd gepredikt en de sacramenten bediend. Voor het werk van dezen dag werden Ds. Scholte en al zijne toehoorders *met geldboete gestraft.*

Bij eene latere gelegenheid, toen Ds. Brummelkamp er zou prediken, werd door eene militaire macht, die per schuit naar het vaartuig kwam, de vergadering uiteengedreven en sommigen gruwelijk mishandeld.

Als en staaltje van den geest die onze vaderen bezielde kan gelden, dat Ds. Brummelkamp, toen dit werk gaande was, zijne toehoorders, die in verschillende schuiten waren overgebracht, liet zingen: Ps. 68 : 1. „De Heer zal opstaan tot den strijd" enz.

Van Raalte werd door het gerechtshof te Zwolle veroordeeld tot eene gevangenstraf van drie maanden, omdat hij, bij gelegenheid van het uiteendrijven eener vergadering, den Burgemeester der plaats, die leider was der vervolgers, *had durven vermanen tot bekeering.*

Bij dit verhoor was hij zijn eigen advocaat en voerde voor de rechtbank een meesterlijk pleidooi.

Van zijn vonnis in appèl gekomen, werd hij door de hoogere rechtbank vrijgesproken.

Waarlijk het waren booze tijden, maar de jonge stam leerde, door de stormen, de wortelen diep ankeren in den veiligen grond van een aanhoudend geloovig gebed.

De taak der evangelie-dienaren was echter eene zware,

Niet alleen toch werden zij zelven vervolgd, maar de troost der gevangenen en verdrukten was ook hun deel.

In Mei 1837 werden te Zwolle een viertal Afgescheidenen *voor een halfjaar* gekerkerd, omdat zij de boete hun opgelegd niet konden betalen.

Een daarvan was zekere Van Unen, een man, dien ik later zelf als jongeling heb leeren kennen.

In een brief, geschreven uit de Zwolsche gevangenis, gedateerd 14 Sept. '37, schreef hij onder anderen: Wij hebben Donderdag Ds. Van Raalte bij ons gehad, wiens bezoek ons bijzonder tot verkwikking geweest is. De waarde man komt ons gedurig bezoeken en betoont zoo zijne getrouwheid als bedienaar des Evangeliums, en schaamt zich onzer banden niet."

Zoó deed hij, zoó ook de andere leiders; vandaar hun bijna onberekenbaren invloed op de Kerk, die zij gesticht hebben. De Heere stortte van zijn Geest overvloediglijk uit en velen werden tot Hem bekeerd. De gemeente breidde zich uit. Wat was echter de indruk van al deze dingen op de leiders der beweging?

Ik heb hier meest met Van Raalte te doen, en laat hem spreken. Hij zegt:

„Van achteren een blik op het gebeurde werpende, verblijde ik mij de stem van het geweten gevolgd te hebben, ofschoon zulks mij veel kostte; aan de andere zijde smart het mij nog altijd, daarom in mijn eigen vaderland door Neerland's regeering en burgers, opgestookt door de Hervormde Synode en plaatselijke regeeringen, beboet met strafinkwartiering, gekweld, in gevangenissen geworpen, gedurende jaren gescholden, met slijk en steenen geworpen en, als uitvaagsel, in persoon en huis gejaagd en geplaagd te zijn.

En zulks dermate dat eenmaal met Ds. Brummelkamp zijnde, wij met een bedrukt en benauwd hart, in goeden ernst, elkander afvroegen: wat dunkt u, zou God ons nog eens

een dag doen beleven dat wij eens vrij, ongemoeid en zonder schrik ons op de openbare straten kunnen vertoonen? Na onder andere natiën ingelijfd te zijn, heb ik vaak als Nederlander gewenscht, dat die vlek van de Nederlandsche natie, door herstelling van het ongelijk, zoo veel mogelijk mocht afgewischt worden." [1])

Zoo zien wij dat het gevoel der mannelijkheid en des rechts bleef, ook al verdroegen zij, om Christus wil, de banden en den druk.

Alle eer aan Groen van Prinsterer, die den moed had, in zijn vlugschrift: „De maatregelen tegen de Afgescheidenen" — tegen dit gruwelijk onrecht op te komen. Hoe lam is in vergelijking met zijn gespierd en mannelijk betoog, de laffe, bitse taal van Mr. van Appeltère, die in zijn — „Het staatsrecht in Nederland en de handeling der Regeering ten opzichte der Afgescheidenen nader toegelicht," trachtte, deze brochure te ontzenuwen.

„Nergens anders — zoo zegt hij — is het met de allereerste Afscheiding om te doen geweest, dan om twee afgezette predikanten de gelegenheid te verschaffen om verder den predikdienst te blijven waarnemen."

Volgens zijn betoog, zouden zij dit *met geweld* hebben doorgezet zoodat *tegengeweld* noodzakelijk geworden was.

Armzalige doekjes voor het bloeden!

Alle eer aan Mr. C. M. Van der Kemp, die het voor Groen van Prinsterer dorst opnemen, om al de naaktheid van de enggeestige bewijsvoering van den heer Van Appeltère aan de kaak te stellen.

Het nageslacht heeft reeds gesproken en zal over deze dingen nog verder oordeelen en van alle pogingen ter verdediging van deze nationale smet zal het zeker uit de lippen van den onbevooroordeelden historievorscher heeten, „Mene, Mene, Tekel."

---

[1]) Officieele stukken, bl. 324.

Nergens in de kerkgeschiedenis der laatste halve eeuw kwam de enggeestigheid van het Liberalisme zoó aan den dag, als in de vervolging der Afgescheidenen, door de Haagsche heeren en het Haagsche gouvernement.

Het was niet, zooals in de Arminiaansche worsteling, een *samensmelting van politieke en kerkelijke motieven*, die deze schandelijke vervolging beheerschte.

Onverholen en onvermengd was het een bitter verzet, van de zijde van het snel verloopend Liberalisme, tegen de moedige reactie tegen zijne doodende beginselen.

De ziel zocht hare ware vrijheid in de gehoorzaamheid aan Christus, haar Koning; het hongerend hart riep om het brood des levens; het nationaal godsdienstig besef was begonnen wakker te worden en is steeds meer geschud geworden, tot de hand des geloofs hopend heen wijst naar een toekomst, waarin Neêrlands volk, weer gehoorzaam aan Neêrlands God, zich buigen zal onder den machtigen invloed van Gods Woord.

De vervolging beoogde de resultaten niet, die bereikt werden.

God werkte er zijn raad door uit.

HOOFDSTUK VI.

DAGEN VAN SPANNING.

GEVOLGEN DER UTRECHTSCHE SYNODE. — VAN RAALTE EEN GETEEKEND MAN IN NEDERLAND.

In het hoofdstuk, dat voorafging, hebben wij de aandacht bepaald bij de meest aantrekkelijke zijde der Scheidingsbeweging. Aantrekkelijk niet voor degenen, die deze droeve tijden mede doorleefden; maar aantrekkelijk voor ons, die den geloofsmoed der vaderen bewonderen en prijzen.

Ditmaal moeten wij eene minder schoone bladzijde der geschiedenis opslaan, om te wijzen op gebeurtenissen, die zeker met Van Raalte's landverhuizing in een nauw verband staan, en die voor vele jaren de toekomst der vrije Kerk daarginds zeer onzeker maakten.

Reeds vroeger is op deze schaduwen gewezen geworden; maar slechts als terloops. Laat ons ditmaal meer van nabij het oog slaan op de jaren, die Van Raalte's vertrek voorafgingen.

Die maar als van verre bekend is met de geschiedenis der Scheiding weet dat Gods' doorhelpende hand, meer nog dan in het doorstaan der vervolging, openbaar geworden is in de redding der Kerk uit den maalstroom van innerlijke en diep inkankerende broedertwisten; die voor omstreeks vijftien jaren een tijdvak vormden, dat niet ten onrechte

genoemd is — „het donkere tijdvak in de historie der Afgescheidene Kerk in Nederland."

Die een diepen indruk van deze zaak begeert te ontvangen, verwijs ik naar de notulen der Algemeene vergaderingen of Synoden der Kerk, van 1837 tot 1854.

Twisten, kibbelarijen, debatten over vaak onbeduidende dingen, terechtwijzingen, protesten en nota's of verklaringen volgden elkaar op den voet.

Er waren verschillende twistpunten.

De eerste en groote bron van scheuring en wantrouwen was de reeds boven beschreven herziening der kerkenorde, op de Synode van 1837.

De Cock en enkele andere broederen hadden er, van meet af aan, tegen geprotesteerd, maar te vergeefs.

De meeste leden waren met een bezwaard gemoed naar huis gegaan. Men gevoelde het, deze Synode had wat gedaan, waarvan het einde nog niet te overzien was.

De geruchten, die lang vooruitreisden en hooggekleurd verspreid waren, hadden bij velen reeds kwaad bloed gezet, voor nog de Synode verdaagde.

De Cock gedroeg zich nobel. Eer de notulen gedrukt waren had hij reeds eene verklaring in het licht gezonden dat hij „uit liefde tot het behoud van de eenigheid van Gods Kerk en gemeente, verklaarde te berusten in de geheele kerkenordening."

Deze verklaring baatte echter weinig.

De hartstochten waren reeds wakker geschud geworden en de gemoederen vol van wantrouwen en bittere verdeeldheid. Den onbevooroordeelden lezer dezer geschiedenis moet het echter opvallen dat De Cock, bij minder uiterlijke aantrekkelijkheid en bij een voortvarende, doortastende natuur, doorgaans rechte lijnen trok en zeer gezonde schriftuurlijke denkbeelden had.

Zijne dogmatische denkbeelden waren blijkbaar scherper

belijnd en zijne houding was daarom vaak vaster dan die der andere leiders.

Zijn gedachtengang heeft dan ook, meer dan van eenig ander leider, richting gegeven aan het geestelijk ontwikkelings-proces der Kerk, waarvan hij een der stichters was.

En rondom de groote quaestie der herziening der kerkenorde lagen allerlei kleinere brandpunten.

De Cock en Scholte verschilden aanmerkelijk in hunne opvatting van de doopsbeschouwing. De eerste had gezond Gereformeerde, de andere meer onderwerpelijke denkbeelden, die sterk overhelden naar het Labadisme.

Scholte oefende door het tijdschrift „de Reformatie" een machtigen maar minder voordeeligen invloed uit.

Al ras kwam hij, door dit werk, in conflict met andere leiders.

En zoo radikaal waren sommigen zijner stukken dat de Gereformeerde broederen, die in de Staatskerk waren achtergebleven, zich begonnen geluk te wenschen dat zij zich niet hadden gewaagd in een reddingsboot, die zoo wrak en onbetrouwbaar bleek. Brummelkamp karakteriseerde dit schrijven dan ook openlijk, op de Synode van 1840, „als de geheele Kerk in verdenking brengende, alsof zij met een verschrikkelijken tuimelgeest bezield was."

En toch handelde Scholte ter goeder trouw.

Het autodidaktische, *het zelf-onderwijs* der verschillende leiders deed zich in al deze dingen proeven.

In sommige gemeenten, ja in geheele streken, ontwikkelde zich een zeer bedenkelijke Independentische richting.

Vooral in Zeeland wilde men de psalmen van Dathenus ingevoerd zien, bij de openbare godsdienstoefeningen.

Er heerschte verschil over de opvatting des geloofs: of *het vertrouwen des geloofs* behoorde tot het *wezen* of tot het *welwezen* er van.

Voorts was er een bittere persoonlijke strijd tusschen

Scholte en Van Velzen, die elkander wederkeerig in den ban deden, met het gevolg dat de Amsterdamsche gemeente diep geschokt werd en dat sommige van de beste leden er van hopeloos verloren gingen voor de Kerk.

Uit deze jammerlijke twisten ontstond de beruchte „Roovers Synode van Amsterdam," van 7 Maart 1840; in het zelfde jaar gevolgd door een andere Algemeene Vergadering, gehouden op dezelfde plaats van 17 Nov. tot 3 Dec.

Deze vergadering was het, die den 9en Dec. Ds. Scholte schorste in de bediening van het Evangelie.

Hoe de harten van Gods kinderen geleden moeten hebben onder al deze ellenden!

Hoe de vijand gejuicht zal hebben over de schijnbare mislukking van de gehate beweging!

Hieruit verklaart zich de bittere antipathie tegen de „Afgescheidenen" waarmede de Christelijk Gereformeerde Kerk in Nederland zoo lang te worstelen had van de zijde der Gereformeerde broederen, die in de Nederlandsche Hervormde Kerk, waren achtergebleven; en die eerst sinds de Kuyper-beweging der laatste jaren, die een soort afleider scheen te vormen, voor meer waardeerend oordeel plaats gemaakt heeft.

En hoe ging het onzen Van Raalte onder al deze dingen? Laat hem zelve spreken: —

„De verwijdering tusschen de geloovigen in Nederland was mij staâg een tranen-barende, een hartkrenkende smart. Deze heeft het mij banger gemaakt dan alle vervolging. Diepe indrukken had ik van het Godzaligheid-vèrwoestende van het ongeloof, en het vleesch-versterkende dezer vervreemding en wanstrijd; zij verteerden mij vaak alle lust des levens en maakten mij het leven bang." [1])

De Synode van 1840 was dan ook de laatste, die hij in Nederland bijwoonde.

[1]) Officieele stukken, bl. 337.

Hij begon er zich vreemd te gevoelen.

In Overijsel begon zich tegenstand tegen hem te openbaren. Vooral in Zwolle zette men hem den voet dwars. Een zekere „luitenant" Smit stelde zich aan het hoofd der oppositie en bracht meer dan eens beschuldigingen in tegen hem, als „onzuiver in de leer."

Smit was echter de „onzuivere." Hij dweepte met de *bevinding* en daar Van Raalte een vrij, voorwerpelijk Evangelie verkondigde, zoo rekende Smit dat hij de waarheid Gods niet recht sneed.

Het zat hem echter dieper. Smit had clericale aspiraties en wilde zelf domine worden.

De aanvrage om erkentenis bij de Regeering, de herziening der kerkenorde en andere dingen werden te baat genomen en straks begon Smit alom te verkondigen „dat de geheele Kerk was afgeweken (hij natuurlijk uitgenomen) en geen enkel leeraar in den lande getrouw meer."

De gemeenten van Zwolle, Kampen en Zalk scheidden zich daarop den 18[en] Juni 1838 bij vernieuwing af, en vormden de „gemeenten onder het kruis," die straks een vrij belangrijke tak der Scheiding werd en eerst in 1869 tot de oorspronkelijke Afgescheidene Kerk terugkeerde.

Smit kon nu preeken naar hartelust.

Hij was echter nog niet tevreden.

Den 11[den] Juni 1839, op een vergadering te Mastenbroek, dat mede aan Van Raalte ontrouw geworden was, werden A. S. Schouwenburg, W. W. Smit, D. Van der Werp en A. Flier „*benoemd*" als leeraren, die elkaar den volgenden Zondag (met uitzondering van Flier) te Zwolle, in een private woning, ordenden tot de geregelde bediening des Woords.

De Zwolsche gemeente echter wilde van deze zelfgemaakte domine's geen notitie nemen.

Schouwenburg en Flier keerden met belijdenis terug tot

de Afgescheidene Kerk. Smit bleef preeken tot aan zijn dood toe; Van der Werp bewandelde een meer geregelden weg en werd tot de bediening in de Afgescheidene Kerk eenigermate opgeleid en in 1843 nogmaals geordend. Hij predikte in Nederland tot in 1864, toen hij naar Amerika vertrok.

Zijn oude antipathie tegen Van Raalte was echter nog niet gestorven; want van meet af aan hervatte hij hier te lande den strijd en werd, in zekeren zin, de leider der Separatie in Amerika.

Men had ook tegen Van Raalte dat hij zoo gemakkelijk het *ambtsgewaad* had verworpen; ja zelfs men beschouwde hem als de oorzaak van al de ellenden, die uit dit antieke vraagstuk verrezen waren.

Hoor slechts, wat Van Velzen, als scriba van de Synode van 1849, er van zegt: „Het is ook niet te ontkennen dat juist bij sommigen van hen, die deze verandering voorstonden, afkeerigheid is geopenbaard van gewichtige kerkelijke instellingen, ja zelfs van eenige godsdienstige leerstukken. Het eerst werd door een leeraar bij de Afgescheidenen, tijdens de Synode van Utrecht, in 1837 de bedoelde kleeding afgelegd. Die leeraar heeft zich vervolgens in tegenstand geplaatst tegen de Synode van Amsterdam in 1840, en is ten laatste naar Noord-Amerika, metterwoon vertrokken. Zijne verwerpingen van de gewone kleeding der leeraars had echter navolging gevonden. Bepaaldelijk wordt dit gezien bij hen, die vroeger in dit verslag voorkomen (bl. 7), als „eene vergadering van Afgescheidenen in Gelderland en Overijsel," die geen verbindende kerkregeering erkennen, en waaronder eenige leeraars zijn, die verklaren dat het dragen van dit bedoelde gewaad hun tot conscientie bezwaar strekt." [1])

Het gaat ons weinig aan wat de Synode voorts met dit molme ding gedaan heeft; maar uit deze aanhaling blijkt duidelijk dat er tusschen beide zwagers een belangrijke klove

[1]) Synodaal verslag van 1849 bl. 39.

gaapte en dat Van Velzen zijn zwager beschouwde als den man, die het eerst *den steek* een doodsteek gegeven had.

Sommigen mijner meer bejaarde lezers herinneren zich zeker nog al de heerlijkheid van het groot-tenue van een Afgescheiden domine van vijfentwintig jaren geleden.

Nog levendig herinner ik mij hoe ik vol bewondering, als kind, mijn vader placht aan te staren, als hij Zondagsmorgens, gemanteld en gebeft, met korte broek en zijden kousen en gouden kniegespjes, en lage gegespte schoenen, deftig den preekstoel beklom.

Is het een wonder dat Van Raalte zich er tegen verzette? Sinds '44 woonde hij te Arnhem, waar hij met Brummelkamp en Veenhuizen zich wijdde aan de opleiding van leeraren. Maar in zijn hart was hij moede geworden van den zwaren last en zijn oog begon rond te staren of God ook ergens een weg der ontkoming hem opende.

Gansch anders dan hij verwacht had werd hierin voorzien.

Heel zijne levensgeschiedenis, tot nu toe, was slechts *voorbereiding* geweest voor het *eigenlijke levenswerk*, dat God voor hem te doen had.

HOOFDSTUK VII.

EXPATRIATIE.

§ 1. De idée der landverhuizing. — Naar Java of Amerika?

Meer dan tien jaren aaneen had Van Raalte gearbeid, geleden, geworsteld, en de resultaten van dat alles schenen mager en onbevredigend.

Zijn karakter was eigenaardig en strookte maar weinig met den loop, die de dingen genomen hadden. Bij al de draagkracht en voortvarendheid zijner natuur was hij toch een man, die zeer gevoelig was voor invloeden van buiten af; een man, die in ziele-smart kon uitroepen: „al uwe baren en al uwe golven zijn over mij heen gegaan."

De algemeene, even min als de bijzondere omstandigheden waren er in de laatste jaren in Nederland op verbeterd. Een epidemie had de landen van Europa aangegrepen, „de koorts der landverhuizing."

Over het geheele vasteland verspreidde zich het gerucht van den overvloed van Amerika.

Goud was er gevonden, veel goud!

Menschen begonnen elkaar op te winden. „Daarginds is overvloed van brood en wij vergaan van honger," — zoo riepen zij elkander toe en begonnen te zuchten naar den vreemde, als naar het broodhuis.

Velen hadden zeer onbekookte ideeën over Amerika. Zij meenden, men had daar de dollars slechts voor het plukken. En ook Nederland werd, vooral van Duitschland uit, door deze strooming geraakt. Enkelen, de voorloopers, begonnen reeds te vertrekken, maar niemand dacht er aan dat deze kleine teekenen des tijds heenwezen naar een toekomst, waarin, bij steeds nieuwe aankomelingen, volgens betrouwbare gegevens, ruim een half millioen Nederlanders Amerika hun nieuw vaderland zouden maken.

Den 7en Oct. 1839 had Willem I, daartoe gedrongen door het steeds toenemend ongenoegen des volks, afstand gedaan van de regeering; en zijn zoon Willem II had den troon beklommen.

Maar helaas ook hier was de hoop teleurgesteld. De schrikkelijke nooden des lands waren er niet door geholpen geworden. Op kerkelijk gebied — scheuring en vervolging; op maatschappelijk gebied — eene gedruktheid, zooals Nederland die nooit had doorleefd.

Ongetwijfeld was het de langzaam doorwerkende reactie der revolutie en de daarop volgende nationale uitputting. Wat ook de redenen mogen geweest zijn; de toestand was voor velen onhoudbaar, alle nijverheid verslapte, de dood was schijnbaar in den pot.

Luistert hoe Brummelkamp den toestand beschrijft: „In dien tijd deed zich echter iets voor op ons kerkelijk diaconaal gebied. Later spraken wij er dikwijls van als van den tijd „waarin Amerika ontdekt werd." 't Was in de dagen waarin een minister, in de Tweede Kamer het ontzettend woord uitsprak, *Malaise* — het land verkeert in een toestand van *Malaise.* Onder degenen die wij uit de diaconale kas moesten bijstaan, waren er die zich in de kracht des levens bevonden. Wilden zij niet werken? O zoo gaarne, daarvan waren wij overtuigd; maar er was geen werk of althans geen genoegzaam of broodgevend werk. Wij gingen

steeds uit van de veronderstelling dat weduwen en weezen, dat ouden en afgeleefden door de gemeente worden verzorgd; maar dat het woord, „in het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten," zoowel een belofte als een plicht inhield. In plaats van wekelijksche bedeeling hadden wij zulke jeugdige menschen al eens geholpen aan een *f* 50 of *f* 100, opdat zij er, onder Gods zegen, weêr boven op mochten komen, maar te vergeefs." [1])

Dan geeft Brummelkamp ons een kort maar ingrijpend verhaal van de wijze waarop zij Amerika „ontdekten."

Een schoolmeester uit den achterhoek passeerde Arnhem, op zijn weg naar de nieuwe wereld, en kwam afscheid nemen. In die dagen scheen Amerika buiten de wereld te liggen en de reize derwaarts vergde een vaarwel, dat veel had van een sterfbed. Landverhuizers waren toen nog zedelijke bannelingen, menschen meest, die in een kwaden reuk stonden en die door vrienden en betrekkingen *afgescheept* werden.

Toen Brummelkamp zijne verwondering betuigde over het plan van den schoolmeester, liet deze hem brieven lezen, die van vroegere landverhuizers ontvangen waren.

Hij las, verbaasde zich en zond, vol ontroering, om Van Raalte. Beiden hadden zij de briefschrijvers gekend, als doodarme menschen en deze regelen spraken van een overvloed, zooals zich die, in het door hen gekende vaderland, niet meer denken liet; zij waren als verstomd.

„Daar ging, zegt Brummelkamp, een licht voor ons op, in de duisternis der diaconale bedeeling. God opende ons oog en wij zagen dat een groot deel der „*malaise*," waarin wij ons bevonden, te zoeken was in de bouwers van Babels toren. Als die torenbouwers verdrongen wij malkander hier.

Op een boerenerf, dat te huur of te koop kwam, speculeerde een twintig of veertigtal menschen. Wanneer een huis moest

[1]) Zalsmans Jaarboekje '78 bl. 106.

worden gebouwd, waren er een twintigtal timmerlieden om verlegen, daar zij anders zonder werk zouden zitten. God opende onze oogen en nu zagen wij het. Dezelfde God, die gezegd had, „in het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten," had ook gezegd, „weest vruchtbaar en vervult de aarde." Er is op Gods aarde nog wel ruimte. Alleen schuift wat op." [1]).

De schoolmeester ging heen, maar in de ziel van Van Raalte was wat wakker geworden, dat hem dag en nacht bezig hield, *de gedachte aan landverhuizing.*

Niet dat hij er voor zichzelf nog aan dacht, o neen, ver van daar. Die overtuiging zou eerst later en langs een anderen weg rijpen. Maar hij gevoelde het, hij had in zijn hand den sleutel der redding voor honderden en duizenden van verarmde land- en geloofsgenooten.

En dus opende zich voor de beide zwagers plotseling een geheel nieuw veld van arbeid, dat zij van stonde aan als van Gods wege zich toevertrouwd zagen.

Alom werd spoedig de vraag besproken. Het geheele land door werden *meetings* gehouden. De harten werden er warm voor. Ds. Scholte en ook Ds. Heldring van Hemmen, interesseerden zich voor de zaak. Vereenigingen ter bevordering der landverhuizing en tot hulp van behoeftigen werden opgericht.

Het was in den volsten zin des woords een wonderboom, die in een oogenblik was verrezen; maar die niet als Jona's wonderboom gedoemd was tot een teleurstellend einde.

Maar nu verrees een ernstige vraag.

Landverhuizing was een uitgemaakte zaak; maar waarheen?

Het antwoord op deze vraag schijnt zoo gemakkelijk, dat wij er nu nauwelijks aan kunnen denken, die anders dan op éen wijze te beantwoorden.

Toen was het echter anders.

---

[1]) Zalsmans Jaarboekje bl. 108.

Twee groote kanalen schenen zich aantebieden tot afvoer der overtollige bevolking des lands. In de eerste plaats was er het onbekende, maar aantrekkelijke Amerika; maar wie waagde zich er aan? Amerika scheen toen weinig beter dan een groote strafkolonie.

Er was een ander en beter oord.

De parel van het Oosten, de roem der groote wateren, Java.

Daar was land voor de massa's, overvloedig brood voor den eter, een zendingsveld voor den warmhartigen Christen, wat niet al.

De vaderlandsliefde zat er bij deze leiders diep in; wat wonder dat zij niet zonder schroom er aan denken durfden zich geheel buiten Nederlandsch territoor te plaatsen.

Men moet met aandacht de brochure, — „*Landverhuizing, of waarom bevorderen wij de volksverhuizing, en wel naar Noord-Amerika en niet naar Java? door A. Brummelkamp en A. C. Van Raalte*," — gelezen hebben, om zich van de vraag der expatriatie, zooals zich die aan de leiders voordeed, een juist denkbeeld te kunnen vormen.

Wat wonder dat dit aangrijpend en met overtuiging gesteld stuk bijna onmiddellijk herdrukt moest worden!

Het was, ik schrijf het nog eens, het was dezen leiders *ernst* met Java.

De noodzaak, die Van Raalte drong om een woord te wijden aan de quaestie of het „*den monarchalen Nederlandschen christelijken landverhuizers vrijstond om burgers te worden der Amerikaansche Republiek*, teekent zoo veel in dit verband.

De schrijvers der brochure rijzen echter boven dit bezwaar en betuigen dat zij, met Gods Woord in de hand, gerust durven voortgaan. „Het geldt hier immers" — zoo zeggen zij — „niet de vraag, welken regeeringsvorm zouden wij Christenen, er toe geroepen, invoeren; maar wat vinden

wij daar? En of die regeeringsvorm goed of kwaad, beter of slechter is dan die in Nederland, in Rusland, in Italië, in China, op Creta en waar het ook zij; het woord des apostels geldt — beveel hun dat zij den machten onderdanig zijn." [1])

Toch lieten zij Java maar niet voetstoots los.

Op een monster-meeting te Utrecht, werden de heeren Scholte en Heldring afgevaardigd om met den minister van Koloniën te onderhandelen over de kolonisatie der hooglanden van Java, op conditie van vrijheid van Godsdienstoefening en tegemoetkoming der kolonisten.

Hoe werden zij ontvangen?

De hoop voor Java werd aanstonds *afgesneden*, terwijl ZEx. de eilanden Ceram en Ubi noemde.

Daar was het niet om begonnen, en hoe donker de zaak stond getuigt het feit dat Ds. Scholte van stonde aan besloot zelf mede naar Amerika te verhuizen.

Dat dit voor Van Raalte eene bittere teleurstelling was, wordt ons duidelijk uit de b. g. brochure, waar hij zegt op bl. 22: „Maar op Java, waar de lucht gezonder is dan elders, de winden uitnemend waaien tot verkoeling, alle planten welig groeien, de bosschen wemelen van herten, runderen en wilde zwijnen, zoodat men al zijne krachten, die hier verspild worden in de verstikkende zorgen van het aardsche en in de arme vraag: „wat zullen wij eten en drinken," Gode kan wijden; ons in de gelegenheid gesteld te zien om met eene volkplanting van Christenen ons daar neder te zetten; in de gelegenheid om met heel deze kolonie, met vrouwen en kinderen, als zendelingen daar werkzaam te zijn; daar te werken, als een Williams onder de Zuidzeebewoners en er een centraalpunt van uitgang te vestigen tot verspreiding van het Evangelie: die gedachte ontvlamt ons het hart; ons gebed klom dikwerf om de vervulling er

[1]) „Landverhuizing," bl. 26.

van, als het dierbaarste onzer wenschen, ten hemel en zou ons de verhuizing naar de op zich zelven zoo begeerlijke binnenlanden van Amerika bijna doen vergeten."

Hier is *een* paragraaf uit *velen*, waaruit ons duidelijk wordt hoe diep teleurgesteld Van Raalte zich gevoelde door de ministerieele weigering.

Natuurlijk stelde Van Raalte zich de Javaansche toestanden te rooskleurig voor. Daar evenmin als in Amerika, zou men zich in „*luilekkerland*" gevonden hebben. Maar als Nederlander had hij Java lief en zijn geheele hart was overgebogen om derwaarts de stroom der landverhuizing te leiden.

Maar toen eens het lot Gods voor Amerika beslist had, was hij de man niet om van de ploeg terug te zien. Van nu af aan bevorderde hij uitsluitend de Amerikaansche landverhuizing. Hoe hij zelf er toe kwam om mede te gaan zien wij later; maar dit staat vast dat de Nederlandsche Regeering hier een harer beste kansen ter beslissing van het Javaansche vraagstuk hopeloos slippen liet.

Ware het ministerie wijs geweest dan had men de Javaansche hooglanden geopend voor de landverhuizing. De stroom, zich eens gevormd hebbende, had dan waarschijnlijk Java een machtige, zuiver Nederlandsche, bevolking gegeven; waardoor dit heerlijk lustoord geworden zou zijn, wat alleen noeste vlijt *en een geheel ander regime*, dan waaronder het tot op heden stond, er van maken kan.

HOOFDSTUK VII.

EXPATRIATIE.

§ 2. DE BRIEF AAN DE GELOOVIGEN IN AMERIKA. — DE TYPHUS. — VAN RAALTE'S BETLUIT. — KOLONISATIE IS INDIVIDUEELE EMIGRATIE. — VERTREK. — AANKOMST IN AMERIKA.

Toen de groote vraag van de bestemming der landverhuizing beslist was, moesten natuurlijk middelen worden beraamd om de vertrekkende personen te bewaren voor de gevaren eener algeheele verstrooiïng, in het nieuwe land.

Zij gingen er heen zonder leiders en men moest trachten hun vrienden te vinden aan gindsche zijde der wateren.

Uit deze noodzakelijkheid werd het karakteristieke schrijven geboren, dat afgedrukt staat in de reeds vroeger gemelde brochure, „Landverhuizing" etc., onder den titel: „Aan de Geloovigen in de Vereenigde Staten van Noord Amerika."

In dit schrijven wordt eerst een kort verslag gegeven van de geschiedenis der Scheiding; dan wordt de zorgelijke maatschappelijke toestand van Nederland beschreven en de wording der emigratie-beweging verklaard; terwijl eindelijk, in den naam der Christelijke liefde, hulp gevraagd wordt voor de velen, die zouden willen gaan, maar wien het ontbrak aan de noodige middelen om Amerika te bereiken.

Deze algemeene zendbrief werd door de beide zwagers onderteekend en is gedateerd: „Arnhem, 25 Mei 1846."

De brief was in het Hollandsch geschreven en werd, daar hun geen Amerikaansche adressen bekend waren, gelijk een schrijven van drenkelingen, in een flesch aan de baren toevertrouwd; medegegeven aan een vertrekkend landverhuizer, op wien men vertrouwen kon. Het is mij gelukt den naam van dezen postbode te ontdekken. Het was Mr. Roelof Sleister, destijds een theologisch student bij Van Raalte en Brummelkamp te Arnhem, die met den lateren Ds. A. J. Brusse en anderen overkwam naar Amerika. Op zijne zending, veel meer dan hij zeker ooit vermoedde, rustte de toekomst van ons Hollandsch volk in Amerika.

De brief viel, onder het aanbiddelijk bestuur van Gods voorzienigheid, in de handen van Dr. J. N. Wyckoff van Albany, door wiens invloed hij reeds den 15 Oct. 1846, in de Engelsche taal overgezet, verscheen in de „Christian Intelligencer." Bijna onmiddellijk daarop werd er door b. g. broeder eene Vereeniging gevormd, wier doel het was van Amerika uit, met raad en daad, de Hollandsche landverhuizers te helpen.

Wat wonder dat de harten der briefschrijvers opsprongen van vreugde en dat zij in deze zaak een kennelijk teeken der goddelijke goedkeuring zagen.

Dien eigen zomer, 1846, werd Van Raalte ziek.

Eerst de koorts, toen zorgelijke teekenen en eindelijk de gevreesde typhus.

Dagen aaneen scheen zijn taak op aarde afgedaan en zweefde hij als op den rand des grafs. Hij dacht zelf te zullen sterven en zag met blijdschap zijn dood te gemoet. Maar God besloot echter anders. De krankheid keerde zich. De vele gebeden, die tot God waren opgezonden, werden kennelijk verhoord en Van Raalte werd beter.

Hij lag nog door schrikkelijke zwakheid gekluisterd aan het leger, toen Brummelkamp, op zekeren dag bij hem kwam. Van Raalte kon nog slechts fluisteren, maar ver-

haalde zijn zwager, met groote krachtsinspanning, dat hij besloten had om, als God hem weder geheel herstelde, meê te verhuizen naar Amerika.

Brummelkamp stond als verpletterd.

Hij *kon*, hij *wilde* Van Raalte niet missen! Hunne liefde was zoo innig, zoo diep, zoo recht broederlijk! Zij konden in zoo volle harmonie samenwerken! Hij hoopte half het zou slechts het werk zijn van de fantasie van een verzwakt brein.

Maar neen.

Er was veel omgegaan in Van Raalte's ziel, gedurende die krankheid. Toen hij niet meer spreken kon tot anderen, kon hij toch nog spreken tot God en tot zich zelf.

Ziet hier enkele vragen, die hij zich zelf gesteld had en wier beantwoording hem geleid had tot zijn vast besluit om te gaan.

„Die menschen, die verhuizers, onbekend met de taal des lands, godvreezende lieden en uit den kring der godvreezenden: — waar zullen zij nu aanlanden, wie zal hun Mozes, wie hun Aäron zijn? Zullen zij niet, wanneer daar geen leeraar, wanneer daar geen onderwijzer medegaat, zullen zij niet weldra een prooi moeten worden der godsdienstloosheid, wanneer zij de middelen der genade missen zullen? [1])

In deze twee vragen ligt de gezonde Christelijke oplossing der vraag van het verkieselijke *der kolonisatie boven de individueele emigratie.*

Deze vraag is lang een brandpunt geweest onder enkele onzer Amerikaansche leiders, en zij hebben gemeend dat Van Raalte, door het beginsel van kolonisatie te huldigen en door te zetten, onrecht deed aan de toekomst van ons volk in Amerika.

Wat ware er zonder kolonisatie geworden van ons volk?

Zou werkelijk oplossing in de groote volkenzee van deze

[1]) Zalsmans Jaarboekje '78 bl. 100.

Republiek verkieselijk geweest zijn boven de bewaring, tot op zekere hoogte althans, van de individualiteit van ons Hollandsch volksleven beide op maatschappelijk en godsdienstig gebied, met al den aankleve van dien, zoowel goed als kwaad? Ik meen — Neen!

Zeker men had niet te doen gehad met vele lastige vragen, die zich aan de kolonie opdrongen; men had veel verdeeldheid en broedervertreding misschien vermeden; men had de Hollandsche individualiteit, na het tweede geslacht, waarschijnlijk dood gezien. Ware zulks beter geweest? *Waarschijnlijk* zeg ik echter, want de tegenstanders van het kolonisatie plan, dienen te rekenen met den diepgewortelden „clan spirit," den geest van geslachtsverwantschap, die van uit de wouden der Batouwers en Friezen, voortleefde in ons volk, zoowel als in onze Germaansche en Celtische broederen.

Het volk zou zich toch vrij zeker, maar dan *zonder erkende leiding*, opgehoopt hebben in zekere streken of steden; en al de kwade gevolgen der kolonisatie hadden zich verduizendvoudigd geopenbaard, zonder dat de edele vruchten gezien waren, die nu rijpen aan de boomen, geplant door onze eerste leiders. Van Raalte was de vader van het kolonisatie plan en leefde er voor en zag de gedeeltelijke vruchten er van.

Het was dus wel degelijk een diep opgevat beginsel, een rechtgevoelde conclusie, van zijn werk ter bevordering der emigratie, die Van Raalte dreef tot het besluit, op zijn krankbed genomen, en zoo nobel in zijn verder leven volvoerd.

Betrekkelijk gemakkelijk was het nemen van het besluit, maar de volvoering er van scheen bijna onoverkomelijk.

Van Raalte noemt het vaarwel — „onvergetelijk," en terecht. Brummelkamp beschrijft het aldus:

„In September dienszelfden jaars 1846 geleidden wij,

mijne vrouw en ik, hem en de zijnen naar Rotterdam tot aan en tot in het schip, dat hem zou overvoeren. Ook op dat schip zongen en baden wij en bevalen we elkander den Heere aan. Maar indien ik ooit gevoeld heb wat het is te bezwijken of door omstandigheden bedreigd te worden, te zullen bezwijken, het was toen ik den volgenden rustdag weêr voor de gemeente optrad om te prediken. Mijn kracht verging. En toch mochten wij weldra zeggen — God hielp en schraagde. Van Raalte was heengegaan. Weldra ging ook Veenhuizen. Weldra ook de helft van het veertiental studenten, dat ons had omringd, en de vraag rees ons voor den geest: — moeten wij allen daarheen; is 't nu hier in Nederland weldra gedaan? Blijft hier niets over dan een volk van God, dat of met de wereld zich verbroedert of, in onderlinge kleingeestige twisten, zichzelf verscheurt, den broeder verbijt en daardoor krachteloos den dood der verstijving tegemoet gaat?" [1])

Zoo was dan Van Raalte heengegaan.

Het verledene lag achter hem en voor hem een toekomst, zóo onzeker, zóo nevelachtig, dat alleen het volle besef van in Gods weg te zijn, van door God geroepen en geleid te worden, hem kon ophouden in de uren van bestrijding, die zich weldra voordeden.

De vraag wat de naam geweest is van het schip dat hem overbracht, is niet zoo gemakkelijk te beslissen.

De naam was een Engelsche en kon door Hollanders gemakkelijk misverstaan worden. De traditie in het Westen noemt het schip — „The Southerner;" — een naam die in bijna elk stuk, door een Westersche hand geschreven, wordt overgenomen van de eerste poging tot het schetsen van Van Raalte's leven, door Mr. G. van Schelven.

De „Christian Intelligencer" van 3 Dec. 1846, éen maand na aankomst van het vaartuig, bevatte echter den naam —

[1]) Zalsmans Jaarboekje '78 bl. 110.

„The Sultane." Van Raalte zelf had ongetwijfeld de datum gegeven, waarop dat schrijven in de „Intelligencer" rustte. In latere aanteekeningen van zijne hand, die mij onder de oogen kwamen, noemt hij den naam van het schip niet.

Het doet weinig ter zake.

De reis was lang en bang, van den 24sten Sept. 1846, toen zij van Arnhem vertrokken, per Rijnboot, tot den 17den November daaropvolgende, toen zij te New York arriveerden.

De eigenlijke zeereis begon den 2den Oct. te Rotterdam en had dus een volle maand en 15 dagen geduurd.

Mrs. Van Raalte had veel geleden, beide door het afscheid en door de stormachtige zeereis, met haar halfjarige zuigeling.

Welk eene verademing om te New York verwelkomd te worden, door vriendelijke, beschaafde Christenen!

Van Raalte spreekt van die ontmoeting als „van de eerste onvergetelijke christelijke vriendschap van Dr. De Witt en ouderling Forrester en de gastvrijheid van Dr. Wyckoff te Albany." Zoo waren zij dan in het land hunner vreemdelingschappen en wachtten verder af wat de Heere met hen doen wilde.

Zij waren nu in Amerika, maar waar verder heen? Ziet hier eene vraag, die Van Raalte geducht kwelde, en die niet gemakkelijk te beantwoorden was, daar van deze keuze alles afhing voor de toekomst van hun pogen in het land hunner vreemdelingschappen.

HOOFDSTUK VII.

EXPATRIATIE.

§ 3. De emigratie van uit Nederland begon juist in tijds. — Michigan in 1847. — Wat Van Raalte bewoog het te kiezen.

Bijna onmiddellijk na het verschijnen van den brief van Van Raalte en Brummelkamp was te Albany, onder de bezielende leiding van Rev. Dr. J. N. Wyckoff, een vereeniging gesticht, genaamd: — „De Protestantsch Evangelische Hollandsche Emigratie-Vereeniging." — wier taak de hulp was der verdrukte geloofs- en stamgenooten, bij hunne aankomst in Amerika. Het is wel der opmerking waardig dat, onder het aanbiddelijk bestuur van Gods Voorzienigheid, de landverhuizing naar Amerika *juist ter rechter tijd* begon.

Zoo taai toch hadden zich de Hollanders in dit land vastgehouden aan de oude moedertaal dat, meer dan 200 jaren na hunne aankomst in dat land, velen der ouderen nog in staat waren zich in die taal verstaanbaar uittedrukken. Maar met het geslacht, dat in de eerste helft der 19de eeuw optrad, was het ook uit.

Nog zijn er enkelen onder onze Oostersche Amerikaansche broeders en zusters, zonder uitzondering echter ouden van dagen, die een mond vol Hollandsch kunnen spreken; *maar zij zijn uitzonderingen.* Het was anders toen Van Raalte aankwam. De meerderheid der bedaagde leden onzer Kerk, in het

Oosten, verstond het Hollandsch nog tamelijk wel, schoon het in de godsdienstoefeningen niet meer gebruikt werd.

Zoo vormde dan de landverhuizing van '47, de schakel tusschen het verdwijnen en weêr opkomen van de Nederlandsche taal in Amerika.

En juist daardoor was het betrekkelijk gemakkelijk voor de vrienden der landverhuizers om hen zoo doeltreffend te helpen, als dat voor jaren aaneen geschiedde.

De namen van De Witt en Forrester, Wyckoff en Bethune, Duffield en Romeyn, West en Cass, Trowbridge en Kellogg — moeten met gouden letters geschreven op de geschiedrollen dezer beweging.

Zij staan voor Oostersche en Westersche daden van onbetaalbare en *te min gewaardeerde* liefdediensten, bewezen aan onze vaderen; in de uren van hunne meest absolute hulpeloosheid, vreemdelingen als zij waren in een vreemd land, en stom door gebrek aan kennis der taal.

Duizendmaal schande voor hem, die eerst met onbezonnen lippen spreken dorst van *zelfzuchtige bedoelingen*, die zich achter dit liefdebetoon verscholen zouden hebben!

Het was Van Raalte's oorspronkelijk doel om den weg te volgen, hem door Gods voorzienigheid gewezen.

Zijn plan was kolonisatie op groote schaal, „met dorpen, pachthoeven, kerken en scholen", — in de Staten Wisconsin en Illinois of een van die beide. Dat was het denkbeeld van al de leiders der beweging in Nederland.

Aan Michigan had hij gansch niet gedacht.

Deze groote staat terecht genoemd — „*the best all around State in the Union*," — was een halve eeuw geleden grootendeels nog een huilende wildernis.

Bosschen, meren, stilstaande poelen, uitgestrekte en doodelijke moerassen, allerlei fantastische verhalen van gedrochtelijke dingen, een ongezond klimaat, vreeselijke koortsen — ziet die dingen waren tot maar kort geleden schering

en inslag, geweest in wat men van Michigan te zeggen had.

Het begon juist anders te worden.

In het zuidelijk deel van den Staat was men verrast geworden; en schoon meestal pelsjagers en gelukzoekers het meer Noordelijk en Westelijk gelegen deel er van bezocht hadden, waren er zulke bemoedigende geruchten van verspreid geworden, dat de strooming zich gekeerd had.

In Mei 1833 had een kolonie van 63 zielen uit den Staat van New York zich genesteld in de Grand-rivier vallei.

In Grand Rapids was toen nog slechts een Indiaansch zending-station, aan welks hoofd Mr. en Mrs. Slater stonden.

Grand Haven was toen het hoofdquartier van de 20 handelsposten, opgericht door de „*Amerikaansche Pels Compagnie*," onder de directie van zekeren Mr. Robinson, die met een „half breed" [1]) gehuwd was.

In '34 was de emigratie naar Grand Rapids begonnen, terwijl Grand Haven, tot op dien tijd slechts door Indianen en pelshandelaars bewoond, nog datzelfde jaar verrijkt werd door de aankomst en nederzetting aldaar van Rév. W. M. Ferry en huisgezin.

Ik heb op deze dingen meenen te moeten wijzen om te toonen in hoe vollen zin Van Raalte en de eerste nederzetters gerekend kunnen worden *onder de pioneers van dezen Staat.*

Twee dingen nu beheerschten de keuze van Van Raalte, misschien drie.

Scholte stond ook gereed te vertrekken; maar de verhouding tusschen hen was niet van dien aard dat samenwoning en samenwerking wenschelijk scheen.

Ik zeg daarom dat er misschien drie dingen waren, die Van Raalte's keuze beheerschten.

De twee andere oorzaken waren:

1. De gunstige opinie omtrent Michigan, welke voor-

[1]) Een vrouw geboren uit een blanken vader en Indiaansche moeder.

name New Yorkers in die dagen koesterden, op grond van het getuigenis van emigranten uit dien Staat.

2. De min gunstige maatschappelijke toestand van de meesten van Van Raalte's volgers. Scholte bracht een meer gegoed gezelschap mede. Zij konden gaan, waar zij wilden, en dat zij wijs gekozen hebben toont ons, tot op dezen toe, de bloei der nederzettingen in het Noordwesten.

Van Raalte kon niet doen wat hij wilde. „Zijn volk was een volk zonder geld en slechts met gezonde krachten om te arbeiden."

En zoo werd hij er gereedelijk toe gebracht om den stroom zijner volgers te leiden naar het nieuwe Michigan.

Toch was hij, zelfs bij zijne aankomst te Detroit, nog onbeslist en trok zijn hart nog steeds naar Milwaukee.

De reis van Albany naar Buffalo en van daar naar Detroit was zonder ongeval afgeloopen.

De — „Stemmen" — zijn voor dit deel van de geschiedenis van Van Raalte's leven van onberekenbaar belang.

Hij was toen nog niet *bang van schrijven*, zooals hij dat later werd. Zijn vertrouwen in de Nederlandsche vrienden was nog ongeschokt en dus schreef hij vrij weg en voor het publiek. Later stopte zich dat kanaal op en werd alleen Brummelkamp de vertrouweling zijns harten.

Ware die intieme correspondentie door plechtige beloften niet gedoemd tot vergetelheid, hoeveel vragen zouden gemakkelijk opgelost, hoeveel feiten in een nieuw licht geplaatst kunnen worden.

Alle eer aan Mr. B. Grootenhuis, die toen en voor vele jaren aaneen een der meest ontwikkelde en meest gewaardeerde medehelpers was voor Van Raalte, volgens diens eigen getuigenis.

De nood van zijn reisgezelschap en de bijzonder vroeg invallende winter drongen Van Raalte om Wisconsin te ver-

geten en de plaats zijner woning te zoeken in het hart van de wouden van Michigan.

Door Gods voorzienigheid vonden zijne reisgezellen, voor dien winter, werk te St. Clair op eene scheepstimmerwerf; terwijl slechts Van Raalte en Grootenhuis te Detroit bleven.

Van Raalte zegt er eenvoudig van, in de levensschets zijner vrouw — „de invallende November-vorst verplichtte tot voorloopige vestiging te Detroit, waar zij ook Gods vriendelijke zorg in de deelneming van Dr. Duffield, Dr. West en Advocaat Romeyn genoot."

Spoedig echter huurde hij een eigen kleine boven-woning, met twee kamers en een keukentje, waar boven nog een opperkamertje was, dat gedurende Van Raalte's afwezigheid aan Mr. Grootenhuis werd afgestaan.

Hij betaalde er vier dollars per maand voor; een deel van het meublement had hij zelf getimmerd, de rest kostte hem 26 en een halve dollar.

Middelerwijl wijdde hij zich geheel aan het onderzoek van de geschiedenis, geographie, hulpbronnen, maatschappelijke inrichtingen enz. — van den Staat, waarvan hij burger begeerde te worden.

Eindelijk, bijna bij toeval, werd zijn aandacht gevestigd op eene boschrijke glooiende streek, tusschen de Grand- en Kalamazoo-rivieren; en midden in den barren Amerikaanschen winter, in het laatst van December, maakte hij, die nog ter nauwernood geheel hersteld was van zijne b. g. doodelijke krankheid, zich gereed om „dit land der ruste" te gaan verkennen.

HOOFDSTUK VII.

EXPATRIATIE.

§ 4. VAN RAALTE OP EENE VERKENNINGSREIS. — ZENDELING SMITH. — GEVAREN. — EERSTE INBREKING IN DE WOUDEN.

Het was bitter koud toen Van Raalte zich tot de verkenningsreis der bovengenoemde streek reisvaardig maakte. Van Detroit ging het naar Allegan, met zulke gebrekkige reismiddelen, als de tijd en gelegenheid aanboden.

Daar maakte Van Raalte kennis met Mr. Kellogg, dien hij terecht noemt — „mijn onvergetelijken vriend."

Er lag iets op het gelaat van Van Raalte, er school iets in zijn oog, er sprak iets uit zijne houding; — dat hem overal en altijd een geteekend man maakte. Hij was een geboren leider en waar men ook, in Amerikaansche kringen, hem kennen leerde, daar deed hij aanstonds zijn invloed gelden.

Op „Judge" Kellogg maakte hij een onvergetelijken indruk. Deze opende aanstonds huis en hart voor den man, die met geringe kennis der landstaal zich moedig in den stroom wierp; en, met de grootste beslistheid, zich een weg zocht te banen door schijnbaar onoverkomelijke moeielijkheden.

Midden in de bosschen woonde te dier tijd een zendeling onder de Indianen, Rev. S. Smith, die onder de Ottawas arbeidde.

Zijn invloed over de inboorlingen was groot en om zijnentwil bewezen zij Van Raalte onberekenbare diensten.

Naar het nederig blokhuis van dezen zendeling werd Van Raalte, door Mr. Kellogg en enkele van diens vrienden, te paard geleid.

Daar lieten zij hem achter en voor het eerst stond Van Raalte alleen op de plek, waarheen Gods hand hem kennelijk geleid had.

De zendeling Smith verleende hem, voor vele weken aaneen, gulle gastvrijheid en diende hem op allerlei wijzen.

De taak, die Van Raalte ondernomen had, ging zijne krachten ver te boven. De sneeuw lag meer dan twee voeten diep, en de dikke bosschen waren bijna ondoordringbaar.

Van Raalte wist echter wat hij wilde en wilde wat hij wist, en geen vermoeienissen waren hem te groot voor de *verzekering der toekomst* zijner onderneming.

Eenmaal of liever tweemaal was hij in groot levensgevaar.

Eens bij het pogen om over een door sneeuwwater gezwollen woudstroom te komen, langs een met ijs bedekten en slipperigen boomstam; die plotseling, onder Van Raalte's gewicht, kantelde en omrolde, zoodat alleen zijne ongeëvenaarde vlugheid en behendigheid hem redde.

Een andermaal toen, op een vinnig kouden dag, de krachten hem plotseling ontzonken en hij mijlen van huis, in eene verdooving wegzonk.

Smith en enkele Indianen vergezelden hem en weigerden volstandig om, op zijne bede, hem aan zijn lot over te laten.

Van Raalte kon echter zijne sneeuwschoenen niet meer gebruiken en de toestand werd hachelijk; toen een der Indianen op den inval kwam om hem op het eind van zijne eigene groote sneeuwschoenen te laten staan en dus stap voor stap, met behulp der anderen, hem naar huis te brengen.

Dit plan gelukte volkomen. Van Raalte bleef in beweging en kwam, half verstijfd van koude, bij Smith aan huis aan.

Zijn dood, in die vroege dagen, of zelfs vele jaren later, ware een doodelijk verlies geweest voor de geheele kolonie. Het is noodig dat dit verstaan worde. Ja zelfs de broeders, *die liever vooruit dan terugzien;* die, waar van de vorige dagen sprake is, uit de hoogte redeneeren — van „eene *walvischbeenderen politiek,*" — dienen te erkennen dat ook hun huis, zoowel als het onze *gegrondvest* is op het werk en de toewijding van dezen man Gods, wiens levenstaak de bloei geweest is dezer Hollandsche nederzettingen.

Toen Van Raalte meende genoegzame resultaten van zijne waarnemingen verkregen te hebben, besloot hij biddende tot het planten der kolonie, in deze streken.

Laat in Januari keerde hij tot de zijnen in Detroit terug en begon aanstonds vaste plannen te maken voor de toekomst.

Er was veel te doen.

In de eerste plaats besloot hij zijn huisgezin niet aanstonds mede te nemen, maar dat naar Allegan te brengen, waar Judge Kellogg bereid was hen, met open huis en hart, te ontvangen; eene belofte waaraan hij, tot zijne blijvende eer, getrouw voldeed.

In de tweede plaats moest het gezelschap te St. Clair per brief worden verwittigd van het plan, om voor goed met Wisconsin te breken en het met God in Michigan te wagen.

Dan moesten nog zij, die later gekomen waren, en nu te Albany wachtten, met het plan der nederzetting bekend gemaakt worden.

Er waren duizend dingen te doen, die Van Raalte *alleen doen kon;* hij was en bleef de erkende ziel, haast had ik gezegd — het werkend brein der geheele beweging.

De bovengenoemde Grootenhuis en een viertal Amerikanen, gingen vooruit om, van de woning van Mr. Isaäc Fairbanks af, die naast Smith de eerste blanke bewoner dezer streken was, een pad af te bakenen door het dikke bosch, tot op de plek, waar nu de welbekende Van der Haar

landen liggen, en waar de eerste kolonisten zich zouden vestigen.

Ik beschrijf het leven van Van Raalte en niet de geschiedenis der nederzetting. Het is dus onnoodig om in bijzonderheden de geschiedenis dier eerste dagen te schetsen. Een enkel woord moge volstaan.

In het midden van den winter, op Dinsdag 9 Febr. 1847, kwam een aantal mannen, vergezeld van slechts *eene* vrouw, (die spoedig een offer werd harer toewijding) in het nieuwe kamp aan.

Zoo stonden zij dan in het midden der maagdelijke wouden. Zij waren éen van hart en ziel. Het volk was als een eenig man, gewillig voor den zwaren arbeid, en allen hadden zij, in die goede eerste dagen toen zij als uit Gods hand leefden, een onschokbaar vertrouwen in en eerbied voor den eenigen erkenden leider der beweging, dien zij ooit als zoodanig erkenden. De meeste vrouwen kwamen met de kinderen aan, zoodra de sneeuw begon te smelten en de gebrekkige hutten eenigszins bewoonbaar gemaakt waren.

Van Raalte's echtgenoote en kinderen bleven te Allegan. Van hunne komst zegt hij, in de reeds meermalen aangehaalde schets van het leven zijner vrouw: — „Na een driemaandelijksche edele gastvrijheid, in het christelijke huisgezin van Mr. en Mrs. Kellogg te Allegan genoten te hebben, begeerde zij haar echtgenoot in de onopgebroken bosschen, waar nog maar het geraamte van een huis voor haar bereid was, te volgen; en wel vooral omrede zij de Sabbatsvoorrechten in haar moedertaal niet langer konde missen; welke woning zij dan ook biddend en zingend op een der laatste dagen van Meimaand 1847 betrok. Aldaar bleek zij een verborgen, krachtig steunsel voor de gronding der nederzetting, welke ze droeg op haar hart."

Ik kan niet nalaten hier eenige regels over te schrijven

van de onvergetelijk schoone woorden door Rev. Ch. van der Veen, bij gelegenheid harer begrafenis, gesproken over haar stoffelijk overschot. Hij zegt:

„Tot mij, tot ons allen, die als kinderen eerst haar leerden kennen, stond zij in eene eigenaardige betrekking. Zij was ons ideaal van een dominé's juffrouw. Als zoodanig kwam mijn besef, als een christelijk kind, eerst met haar in aanraking. Voor haar kende ik er zóó geene, haar kende ik nooit anders. Nog herinner ik mij van dit eerste tooneel den eersten indruk. Het was in het vroege najaar van '4 op een schoonen Sabbatmorgen, dat mijn vader mij mede nam naar de eerste godsdienstoefening, die ik hier bijwoonde. Aan een belangrijke schare, verstrooid over de gevelde boomen en onder de schaduw der ongerepte bosschen, verkondigde de prediker de woorden des levens en bediende hij het Sacrament des Avondmaals.

Naast hem zat zijn getrouwe gade, terwijl zij luisterde, haar kind in de wieg bewakende. Gij verwondert u niet dat het tooneel zich vastzette in mijne kindsche verbeelding, noch dat ik den indruk er van tot van daag toe behield. Hoe zou ik kunnen wenschen dien te verliezen?" —

Zoo snelden de weken heen, voor de hereenigde gezinnen; nieuwe aankomelingen verwijdden den kring; de bosschen weergalmden van bijlslagen en het kraken der neerstortende woudreuzen.

De strijd was in allen ernst begonnen.

De nederzetting was aanvankelijk geschiedenis geworden.

Wij zien nu, als in een droom, terug op het werk der vaderen en, die er iets van vatten kan, moet wel in verbazing wegzinken over den bijna roekeloozen moed, waardoor hun streven gekenmerkt werd.

Al lezende schijnt ons hun toestand, in die eerste dagen, eene schijnbaar Acadische. Maar ach, wat ons romantisch toeschijnt was voor hen eene doodelijke en doodende werkelijkheid.

Ware niet Gods hand, die hen in Nederland had doorgeholpen en in Amerika geschraagd, tusschen beiden getreden, — zeker niet één van hen had den moed gehad om te ondernemen, wat zij bestonden. De onschuld, het gebrek aan een rechte bevatting van hun taak en toekomst, in de harten der nederzetters, deed hen een taak aanvaarden, waarvan zij, bij rijker kennis en ervaring, zouden hebben teruggehuiverd.

HOOFDSTUK VIII.

VAN RAALTE EN DE NEDERZETTING.

DE KEUZE DER PLEK. — REDENEN ER VOOR. — LICHTZINNIGE KRITIEK. — VEELZIJDIGHEID VAN VAN RAALTE'S LEVEN.

Reeds met een enkel woord is boven melding gemaakt van de reputatie van Michigan, meer dan een halve eeuw geleden.

En zóó diep is het vooroordeel, dat er bestond tegen dezen Staat, ingezonken in vele harten dat, tot heden toe, Michigan moet *gekend* worden om *gewaardeerd* te worden.

Het was voor de eerste nederzetters gelukkig, dat zij niet in staat waren te verstaan wat men van hunne onderneming dacht. Menig Amerikaan zag de dunne lijn van pioneers in de wouden verdwijnen en dacht ongetwijfeld aan het spreekwoordelijk geworden:

„Settlements are good, but on the bones of the settlers." [1])

Wanneer wij thans rondom ons zien en de bloeiende akkers en golvende landouwen, de nette woningen en flinke schuren, den rijken veestapel en overvloedige produkten, de teekenen van noesten vlijt en groeienden rijkdom aanschouwen, dan denken wij aan de vaderen, die slapen; aan de leiders, die het volk hier brachtten en *hier hielden* en vooral aan den man, die het eerst de baan brak en door anderen

---

[1]) „Nederzettingen zijn goed, maar op de beenderen der nederzetters."

gevolgd, toch leider bleef tot aan zijn dood toe, van het volk, door hem hier geplant.

Het is wel der herinnering waard dat van al de mannen, die wij dankbaar als volksleiders in de geschiedenis der nederzetting beschouwen, Van Raalte de eenige was, die op zijn post *leefde en stierf*, *die het punt van uitgang ook het punt der ruste maakte.*

Ik wil eerlijk bekennen dat de aandachtige bestudeering van tallooze documenten, die direct of indirect het leven van Van Raalte raken, en de ontleding van karakter-openbaringen, die ons uit die documenten toestralen; — mijn eerbied voor den man onberekenbaar verhoogd hebben.

Hij was een zwak mensch, als onzer een; maar hij was tevens een man met een helderen blik in de toekomst en met vaste plannen voor het heden. Hij tastte vaak mis, maar ook in zijn mistastten dwong hij nog eerbied af, door de *innigheid der overtuiging*, die ook dan nog hem bezielde.

Een eerste vraag is deze: Zou Van Raalte, indien hij nu kiezen moest, met de wetenschap der ervaring eener halve eeuw, nog deze zelfde plek verkozen hebben? [1])

Ik geloof — ja.

Het is waar er zijn streken, zelfs in dezen Staat, die ruim zoo goed zijn als de kolonie; maar er waren consideraties, die Van Raalte dwongen juist zulk een plek als deze te kiezen.

Ongetwijfeld had de leider, met de diepe kennis van het volk, dat hem volgde, goede redenen om te kiezen zooals hij deed.

Hij wist wat er school in de harten; hij onderschatte

[1]) Mannen, die in latere jaren zich opgeworpen hebben als voksleiders en die nieuwe volkplantingen trachten te stichten, spreken soms, met een onverdragelijke hooghartigheid, over de keuze van Van Raalte, als ware die eene totale mislukking geweest. Waren de motieven van de meesten hunner *zoo edel* en *onzelfzuchtig*, als die van den man van '47, zij zouden zeker eene andere taal voeren!

het werk niet dat hem te doen stond; hij begeerde een oord te vinden waar, bij een betrekkelijk genoegzame separatie van het altoos ruwe leven, op maatschappelijk en zedelijk gebied, dat elke nieuw bevolkte en schaarsch bevolkte landstreek kenmerkt; — toch de verzekering zou bestaan van genoegzaam contact met het nieuwe leven om een toekomst te waarborgen, in harmonie met dat leven.

Wat Van Raalte ook gedacht moge hebben in Nederland, — de gedachte van een *klein Hollandje te stichten* in Amerika bezielde hem hier *nooit.* Ik zeg het vrij uit, trots alle tegenspraak.

De boven aangehaalde brochure over de landverhuizing bewijst het volkomen. Toen van Raalte Amerika koos, koos hij ook de Amerikaansche instellingen en toen hij voet aan wal zette werd hij *Amerikaansch burger*, *met al den aankleve van dien.* Of schuilt deze zelfde gedachte niet in het woord van Van Raalte, reeds op de landreis door Amerika gesproken: „Ik vrees meer dat wij zullen moeten arbeiden om 't Hollandsch als taal te behouden dan om 't Engelsch te leeren."

De plek werd dus om verschillende redenen gekozen.

1. Er was daar een uiterst geschikte landstreek voor veelzijdige ontwikkeling. De plek had in zekeren zin een centrale ligging. Er was gelegenheid voor scheepvaart. De grond was, naar het geboomte te oordeelen goed. En de geschiedenis der latere jaren toont dat Van Raalte recht zag.

2. Werken, althans dit soort van werken, moest door de meeste landverhuizers nog geleerd worden en de plek om dat te doen moest zoo gelegen zijn dat, in de eerste vlaag van mismoedigheid, het werk niet kon worden opgegeven. In de isolatie lag dus ook hier de sterkte en de waarborg der nederzetting.

3, Er moest ruimte genoeg zijn om *op groote schaal* te

koloniseeren. Van Raalte verwachtte een macht van landverhuizers, en de geschiedenis bewees dat hij niet verkeerd gezien heeft.

4. Er was wat in dit Nederlandsche volk, dat waard was bewaard en voortgeplant te worden. Om dat te kunnen doen moest het volk gemasseerd worden op één of meer plekken. Bij eene zeker komende Amerikanisatie moest er waarborg zijn voor de voortplanting van de edelste karaktertrekken van het Hollandsche leven. Redenen als deze schijnen mij toe de keuze van Van Raalte beheerscht te hebben.

Soms heb ik in dezen wel eens gewijfeld; maar zooals ik nu de dingen bezie, is mijne overtuiging muurvast — dat *het plan der kolonisatie* het eenige plan is, dat waarborg gaf voor het welslagen van de onderneming van Van Raalte en zijne medehelpers; eene onderneming, het zij wel verstaan, die meer was dan een bloote emigratie en die door een *tweeledig motief* werd beheerscht — *stoffelijke vooruitgang en verbetering; maar vooral ook geestelijke en godsdienstige bloei.*

Het was een groot werk dat de leider ondernomen had, maar hij was er zich van bewust, eer hij ging; en daarom stelde het hem ook niet teleur.

Het is veel gemakkelijker te zeggen wat deze onderneming *geworden is*, dan wat zij *gekost heeft.*

Het is gemakkelijk bij een terugblik van de hooge heuveltoppen, over de van wouden ontblootte vallei, fouten aan te wijzen in de slingeringen van het pad achter ons, door de diepte. Het was wat anders dat pad uit te bakenen, toen de schaduw der wouden alles bedekte en de horizon bijna kon betast worden.

Ik heb wel eens menschen gehoord, die van uit de hoogte en met de grootste beslistheid, het werk van onzen leider beoordeelden en in hunne bitse kritiek dingen zeiden, die

zij in Van Raalte's tegenwoordigheid niet zouden hebben durven uiten.

Maar wanneer ik den karakterbouw van den man zag, die achter zulke beoordeelingen stond; dan heb ik vaak in stilte gevraagd: — wat zou er van de geheele onderneming geworden zijn, indien *gij* leider waart geweest.

Men houde op steenen te werpen op de groeve van een man, wiens geheele leven éen vaste lijn volgde; die leefde voor zijn volk; die conscientieuselijk plande voor zijn volk; die in die plannen God kende; en die gestorven is *met dat volk op zijn hart.*

In die eerste dagen was Van Raalte als alomtegenwoordig. Hij was magistraat en politiedienaar, advocaat en rechter, doctor en accoucheur, landagent en ziekentrooster, en bovenal dienaar des Woords.

Aan de sponde der kranken goot hij balsem in de gewonde harten, stervende handen legde hij samen, moedelooze harten vertroostte hij, het brandend heimwee trachtte hij te bannen uit de harten van zijn volk; waar zij, bij hun schijnbaar hopeloos werk, niet konden aflaten om terug te zien naar het land achter zich en niet konden bewogen worden om vooruit te zien in de lachende toekomst, die over de gevelde woudreuzen heen hun tegenblonk.

Maar bovenal stond hij daar als geestelijke verzorger, en geestelijke leidsman.

Als de Zondag kwam, kwam de rust.

O de moede, haast lamgewerkte leden, langs de kronkelende boschpaden voort te sleepen, voor belangrijke afstanden vaak, naar de open plek waar eerst onder de bloote lucht en straks in de nederige blokkerk, de gemeente God zocht en vond; het scheen een moeielijk werk! Maar hoe menigeen verhaalde mij van heilige uren gesleten in die godsdienstoefeningen, onder Van Raalte's bezielende prediking en voorbede.

Dan week de lamheid van prediker en hoorders beiden. Dan voer Gods bezieling hun in de harten, dan zagen zij helder de dingen van Gods Koninkrijk, dan weken de aardsche zorgen en hunne harten vonden hun God en zij werden weer sterk en moedig, voor een andere zesdaagsche worsteling.

Is het een wonder dat Van Raalte voor menigeen van onze oude „settlers" het ideaal van een prediker bleef, en het ideaal van een bidder?

Het is het natuurlijk gevolg van natuurlijke oorzaken, en uit den diepsten grond des harten zeg ik tot allen, die Van Raalte dus kenden en liefhadden: — „bewaart wat gij hebt." Uw vereering is uwe eer. Uw liefde uw kroon. Naast God dankt gij veel meer dan gij zelven weet aan den man, met het heldere oog en het fiere hart, dien gij terecht noemt — „Vader dezer Nederzetting."

HOOFDSTUK IX.

DE REUZENTAAK.

§ 1. GODS HAND IN DEZE GESCHIEDENIS. — GEBREK AAN HISTORISCHEN ZIN ONDER DE AMERIKAANSCHE HOLLANDERS. — VIER DOODELIJKE VIJANDEN. — VAN RAALTE DE ATLAS WAAROP ALLES RUSTTE.

In het laatste hoofdstuk is gewezen op de geheel eenige positie, welke Van Raalte inneemt in de geschiedenis dezer Hollandsche koloniën in Amerika.

Zij het mij nu gegund voor een oogenblik stiltestaan bij den omvang van de taak, die hij en zijn volk ondernomen hadden.

Ik durf vrijuit te zeggen dat, indien men van te voren een juist besef gehad had van wat dit koloniseeren inhad, het Gideons-leger een Gideons-bende geworden zou zijn; en dat slechts weinigen moed gehad zouden hebben de taak te ondernemen.

Maar men werd er langzaam ingeleid; de lasten rezen met de krachten; de stoere Hollandsche geest deed zich straks in de worsteling gelden; toen men goed in ernst begonnen was, *moest het er door*; God kroonde het werk en de resultaten waren verrassend.

Want dit is zeker dat een terugblik ieder denkend mensch verbazen moet en dat het geloovig hart gedwongen wordt

om uit te roepen: „Niet ons, o Heere, niet ons, Uw naam alleen zij de eere.”

En terwijl ik toch in deze regelen vrijuit spreek, late men mij toe nog iets te zeggen.

Het ontbreekt ons Hollandsche volk in Amerika, helaas, te veel aan historischen zin. Er is voor dit werk *veel te weinig gesproken en geschreven geworden.* De *rechtmatige voldoening* over de met God ondernomen en met God gelukkig volbrachte taak diende in de harten der kinderen te rijpen tot *dankbare waardeering.*

Te veel werkte in ons midden door, vooral onder de jeugdigen, zucht naar snelle verandering; naar een heilloos breken met het verleden, met taal, historie, zeden, godsdienstige opvattingen en alles te gelijk; men dacht te licht over dat verleden; men boogde op het succes van het heden, als ware het in het verleden niet vast gefundeerd; en zoo beging men de zonde van beide het werk der vaderen en den God der vaderen te miskennen; vaak echter, ik geloof het van harte, zonder aan miskenning te denken. En daarom ben ik er diep van overtuigd — zal het derde geslacht zich niet oplossen in eene geheel zoutelooze en onbeteekenende Amerikanisatie, dan moet onder ons een gezonden historischen zin gekweekt worden.

Men versta mij wel. Door Amerikanisatie versta ik niet de onvermijdelijke taalverwisseling, maar *het algeheel verlies van het degelijke in ons Hollandsch volkskarakter.*

En dat mag niet prijs gegeven; dat moet, tot elken prijs, bewaard worden.

Dat er meer gedacht en geschreven worde over deze dingen!

Laat dit volk zijn geschiedenis verstaan en waardeeren!

Laat het weten dat de eenige parallel van het werk onzer vaderen, in de geschiedenis van Amerika, gevonden wordt in de kolonisatie van Nieuw Engeland. Dat geen emigratie van eenig ander volk, in dit groote land, beheerscht werd

door gelijke motieven of eene gelijke geschiedenis maakte. Ik ben er zeker van — zóo alleen kan de eerbied voor onze historie wakker worden, in de harten onzer kinderen en vruchten voortbrengen voor een blijvende toekomst.

De taak, die onze eerste „pioneers" ondernomen hadden mag terecht een *reuzentaak* genoemd worden, beiden voor het volk en voor de leiders.

Vier doodelijke vijanden stonden aanstonds voor hen.

1. *Een ongewoon werk.* Van Raalte, en ook Van der Meulen en andere leiders van groepen, brachten allerlei soort van volk mede. Allerlei gilden waren vertegenwoordigd. Meestal behoorde de landverhuizers tot den boeren- en lageren middelstand. Gegoeden waren er betrekkelijk weinigen onder. Maar *allen* waren even onberekend voor de worsteling met de ongerepte wouden. Het is reeds eeuwen geleden dat deze strijd in Europa gestreden werd. Hout was goud in Nederland. De manier van werk was dus radikaal verschillend. En niet voordat bereidvaardige Amerikaansche handen hun de kunst van den woud-strijd leerden, begonnen de nederzetters voortgang te maken. Bij dit ongewone werk boette menig landverhuizer voor altoos zijne krachten in, en niet weinigen bezweken onder den te zwaren last.

2. *Eene ongewone behuizing.* Het was een langdurig loofhutten-feest, dat de „pioneers" hier vierden. Er ging menige maand meê heen, eer de hutten van boomtakken en boombast en de ruwe loodsen plaats maakten voor de logge, onoogelijke blokhuizen. En toch het waren paleizen in hunne oogen; en met gebed en psalmgezang betrok menigeen de meer verkieselijke en, tegen de bestendige weêrsveranderingen, beter beschuttende, nieuwe woningen. Maar zelfs toen nog waren de ontberingen groot en was vooral de mogelijkheid van geschikte krankenverpleging, in de kleine beschikbare ruimte, zeer gering.

3. *Een ongewoon klimaat.* De stilstaande waterpoelen, waarvan de afwatering door boomwortels en plantgewas en door totaal gemis aan voldoende waterleidingen onmogelijk was; de uitwasemingen der losgescheurde gronden, die ploeg noch spade ooit gevoeld hadden; de omgeving der statige wouden, waardoor vooral des zomers, de kleine boschopeningen, op wier oppervlakte de heete zon hare broeiende stralen uitgoot, in zoovele vergaderbakken van overwarme en bijna stationnaire lucht veranderden; de snelle afwisselingen van temperatuur, aan den Staat Michigan bijzonder eigen, door zijne geographische ligging; — al die dingen te zamen eischten de levens van velen en vele jaren verliepen eer de nederzetters, of althans de meesten er van, volkomen verzoend en vertrouwd waren met de nieuwe omgeving.

4. *Eene ongewone voeding.* Al de andere bezwaren waren gemakkelijker te dragen geweest en zouden minder offers gevergd hebben, indien men met dit laatste en noodlottige bezwaar niet te rekenen gehad had. Menigeen der oude „settlers" ziet, als in eene droom, terug naar die langvervlogene dagen. En velen van onze jeugdigen zouden, door een enkele week van dergelijke ervaring, dieper leeren blikken in het werk der vaderen en Gods kenbare voorzienigheid en hulp dieper leeren waardeeren, zooals zich dit zoo luide uitspreekt in de geschiedenis der eerste twee jaren der nederzetting. Soms scheen de toekomst als van lood en ontzonk den kolonisten bijna den moed om *voort te lijden* en *voort te werken.* Ik behoef maar te verwijzen naar het welbekende werkje van den heer D. Versteeg, die verscheidene bladzijden wijdt aan de beschrijving dezer dingen. Het ligt niet op mijn weg hem hierin te volgen. Slechts zij het genoeg te zeggen dat hij, door zijn werk, de beginselen althans gelegd heeft van een taak, die reeds lang behoorde verricht te zijn, en die aan het nageslacht

moet achter gelaten worden, als een blijvend monument van de geschiedenis dezer koloniën.

Van Raalte en de zijnen droegen deze lasten mede. Hun voorbeeld en geduld boezemden de nederzetters eerbied en vertrouwen in. Hij zelf wees menigen min handigen „settler” hoe de verschillende gereedschappen moesten gehanteerd worden; en zijne vrouw, die te Allegan eene allervoortreffelijkste school gehad had in de Amerikaansche kook- en bakkunst, in het gezin der Kelloggs, leerde verscheidene van de vrouwen hoe men uit geringe bestanddeelen, met een weinig vernuft, verrassende variatiën kan brengen in een allereentoonigst menu.

Dit laatste bezwaar duurde bijna twee jaren, of liever totdat de produkten van land en hof en schuur overvloed van levensmiddelen gaven aan de nieuwe koloniën.

De last der verantwoordelijkheid drukte middelerwijl zwaar op Van Raalte's schouderen en de vraag van het goed recht en van de wijsheid van zijne onderneming moet wel meermalen in hem verrezen zijn.

Waar menschen morden tegen hun lot, daar wees hij omhoog; waar men soms, met kwalijk verholen boosheid, hem aanzag, daar glimlachte hij; waar menschen klaagden, daar wees hij op de toekomst en sprak van hope.

Ware hij minder vereenzelvigd geweest met de onderneming, dan had men zijn krachtige leiding ondragelijk gevonden; ware hij minder man en minder Christen geweest, hij ware er onder bezweken.

Want men vergete het niet Van Raalte stond *feitelijk alleen.* Ik wil nu van den ruimen kring der geheele nederzetting niet gewagen, ofschoon het gezegd kan worden dat alleen Zeeland eene veelzins zelfstandige positie innam, terwijl de andere vertakkingen van dit koloniale leven, met hunne leiding, zooals die was, toch allen in den man van Holland wortelden.

Maar ik doel hier in het bijzonder op Van Raalte's eigenaardig werk, in *zijn eigen kring.*

Daar had hij *helpers* ja — en in sommige opzichten hielpen zij hem, naar vermogen. Maar op dit laatste woord moet de nadruk gelegd worden.

En de mannen, die waarlijk Van Raalte *wilden helpen*, gevoelden het ten volle. Sommigen van die recht koloniale figuren liet God ons nog, anderen gingen reeds heen. Allen, als éen eenig man, erkenden zij altoos ridderlijk de beperkingen van hun macht in dezen.

Of zou Brummelkamp niet uit Van Raalte's eigen mond gesproken hebben, toen hij zeide van dit bijzonder werk, in die eerste dagen: —

„Niet één broeder stond naast hem, die in maatschappelijke ontwikkeling zijn evenknie was. Menschen van het land, godvreezend ja, waarheidlievend, maar Hollanders in merg en been, — rustte alles als 't ware op hem. Kerk en school, have en dorp, uitwendige en geestelijke belangen!

Dit alles moest hij aanvatten en gelijk de eerste boom, die er vallen zou, hare eerste slagen van zijn hand ontving, zoo was er letterlijk niets, waarvan hij niet het initiatief nemen, waarin hij niet de bezielende kracht moest wezen. 't Rustte alles op hem." [1])

Zou dit te veel gezegd zijn?

Is het niet veeleer een blik, die ons hier als bij terugkaatsing gegund wordt, in het hart van den leider zelf?

Veel waarvan menschen, die de dingen uit het traditioneele licht bezien, spreken als van *hulp*, zouden ze misschien in een *hinderpaal* zien veranderen; indien ze de dingen achter de schermen konden zien. Ook hier geeft de bestudeering der toegankelijke bronnen veel te denken. Ik durf met alle vrijmoedigheid zeggen — Van Raalte's taak was een zware, bij tijden een ondragelijke last, en ware hij niet — „*een man*

[1]) Brummelkamp's schets van Van Raalte's leven. Zalsmans Jaarboekje pag. 112.

des gebeds" — geweest, zooals zijn zwager hem terecht noemt; zoowel als een man van stalen veerkracht en van een onverzettelijken ondernemingsgeest, door een vasten wil geholpen; er ware van de dingen hier weinig terecht gekomen.

Indien niet de, het middenpunt zoekende, kracht grooter geweest ware dan de het middenpunt schuwende, het werk der kolonisatie ware een uiteenspattende bom geworden.

HOOFDSTUK IX.

DE REUZENTAAK.

§ 2. Eigenaardige toestanden in de kolonie. — De taak op maatschappelijk en kerkelijk gebied. — De samenstelling des kerkeraads. — Invloed van Van Raalte's prediking.

Deze geisoleerde positie van Van Raalte was, ofschoon ook ten deele de andere leiders een gelijke ervaring hadden, toch zijn kruis bij uitnemendheid, en sprong vooral voort uit de samenstelling van het gezelschap zijner volgers.

Terwijl toch de Zeeuwen, de Friezen, de Overijselschen enz. afzonderlijke kolonies stichtten, die daarom meer *homogeen*, d. i. meer gelijk van aard en smaak en doel waren, had Van Raalte's stichting te worstelen met velerlei *heterogene* bestanddeelen. Dat is — er waren onder zijne volgers menschen, die anders *dachten*, dan de rest, en anders *wilden* en anders *deden*, en die wel de persoonlijkheid van den leider en zijn oordeel eerbiedigden; maar die buiten hem geen, of althans weinig, gezag erkenden.

Daardoor daalde de hulp, die den leider toekomen kon, tot een minimum en werd zijne positie beide moeielijker en meer verantwoordelijk.

Indien de oude „settlers," en vooral de nauwste vrienden van Van Raalte zich het verleden eens diep willen indenken, zullen zij de kracht van dit argument ten volle

waardeeren. En indien vaak, met een schijn van recht, de beschuldiging ingebracht geworden is tegen Van Raalte en zijn kerkeraad, dat ze in die eerste dagen *arbitrair* handelden en soms rechten zich aanmatigden, die hun ambtshalve, in de qualiteit van geestelijke opzieners der kudde, niet toekwamen; dan kan *als eenig antwoord* volstaan, dat de eenige veilige lijn lag in de richting, die zij insloegen en volgden.

De kolonisten toch waren in een wonderlijken toestand. *Inwoners* van den Staat waren zij toch nog geen *burgers*, en het eenig gouvernement, dat er in de eerste dagen was, en mogelijk was, was kerkelijk. De kerkeraad nam dus als van zelf het roer in handen en schoon op die wijze een gevaar zich opdeed, — dat niet geheel denkbeeldig was, zooals de latere geschiedenis toonde; — zoo kan toch vrijuit gezegd worden dat de toekomst der stichting er door verzekerd werd en dat de noodlottige gevolgen van het harde en verhardende leven, dat hier, te midden van zooveel schaduwen, zoo lang geleid werd, althans grootendeels er door afgewend werden.

En wanneer menschen soms, met een toegeknepen oog en scheeven glimlach, met een soort pijnlijke herinnering, aan die oude dingen denken; dan kunnen zij zich troosten met de gedachte dat de uitkomst al deze dingen rechtvaardigde, en dat zeker meer van *blijvend goed* dan van *blijvend kwaad* er uit geboren geworden is.

Van Raalte moest soms wel *eigenmachtig* handelen, omdat hij vaak met *eigenwillige* menschen te worstelen had. Hetzelfde lot wedervoer ook Van der Meulen en anderen. Het was een noodwendig uitvloeisel van de omgeving en van de wordingsgeschiedenis van ons koloniale leven.

De taak, die er te doen stond, was daarom zoo moeielijk, omdat het werk zoo veelzijdig was.

Op *maatschappelijk gebied* moesten de menschen vooruit, en broeders en geloofsgenooten als zij waren, het leven was

zoo bar en de levenstaak zoo zwaar, in die eerste dagen, dat de giftige slang der harde zelfzucht telkens weêr den kop opstak.

De landverhuizers, onbekend met de landtaal, geheel onvertrouwd met de nieuwe instellingen, die hen omringden; zonder directe middelen om er vertrouwd mede te worden; met een verleden, dat hen ongeschikt maakte om de nieuwe toestanden en de voorrechten daaraan verbonden te waardeeren of recht te gebruiken; blootgesteld aan het gevaar, dat telkens weer een treurige werkelijkheid bleek, om misbruik te maken van de nieuwe macht en vrijheid en de maar half begrepen verplichtingen; ik zeg deze landverhuizers moesten tot *burgers* van dit land gevormd en gekweekt worden. Hoe ernstig Van Raalte deze taak opvatte, hoe zwaar zij hem toescheen, kan blijken uit zijn eerste pogen om aan dit volk gezonde *leesstof* te bezorgen, waarop wij straks terugkomen, en uit het opschrift van onze „HOPE," waarin zich zijn levens ideaal uitspreekt: — „VOOR MAATSCHAPPIJ, SCHOOL EN KERK."

Op *kerkelijk gebied* moesten de menschen verzameld, onderricht, opgebouwd en bijeengehouden worden.

En dat was geen geringe taak. Ik heb reeds geschreven over de uiteenloopende richtingen in de geschiedenis der Nederlandsche Separatie. Velen, ja de meesten van die richtingen, waren hier vertegenwoordigd. Zij lagen hier als smeulend vuur bedolven onder de asch. Als zaad, in de verstijfde aarde, wachtend op de lente-winden.

Zij waren *niet dood*, zij hadden zich niet opgelost, zij wachten slechts op de gunstige omstandigheden, die aan het trage bloed nieuwe warmte zouden geven, om zich, scherper dan ooit, te openbaren.

De geheele scheidings-geschiedenis in dit land en onder ons volk, wortelt dan ook in de geschiedenis der Separatie in Nederland, *voor* en *na* 1846, zooals elk denkend onder-

zoeker der historie gaafweg zal toegeven. Deze gedachte, hoe diep ik ook de scheuring van ons volk in dit land bejammer, verzoent mij met het feit der scheiding alhier.

Neen, niet uit oppervlakkige dingen, die men als oorzaken, in die eerste jaren, aangaf; maar uit diepgetrokken en uiteenloopend verschil van inzicht, in de opvatting der waarheid, in de opvatting van het kerkbegrip, in de opvatting van het Gereformeerd Kerkrecht en van het stuk der Kerkelijke tucht, en in de opvatting van het scheidings-begrip, ontsprong de beweging der eerste scheuring alhier. Veel reden tot ongenoegen bij velen gaf het feit dat de kerkeraadsleden, die als zoodanig in Nederland gediend hadden in de Gescheidene Kerken, bij hun komen alhier, *kerkeraadsleden bleven.*

Dat men niet overging tot de noodige organisatie en tot nieuwe, vrije verkiezingen. Dat men zelfs, nadat de gemeente met het feit der openbaring van het kerkelijk leven alhier verzoend scheen, haar, voor jaren aaneen, terughield van de uitdrukking harer keuze in betrekking tot de opzieners en armverzorgers der gemeente.

Die dingen waren *onkerkelijk* en *ongereformeerd*, Art. XXVII, der Dordtsche kerkenorde had de rechten der gemeente gewaarborgd, door te bepalen: —

„De ouderlingen en diakenen zullen twee jaren dienen en alle jaar zal het halve deel veranderd en anderen in de plaats gesteld worden, ten ware dat de gelegenheid en 't profijt van eenige Kerken anders vereischte."

De Utrechtsche herziening der Kerkenorde had daarvan gemaakt: Art. 27: —

„De ouderlingen en diakenen zullen blijven dienen tot tijd en wijle, dat zij om gewichtige oorzaken hunnen dienst voor een tijd moeten nalaten, hetwelk, zonder advies van den kerkeraad, niet zal mogen geschieden. Evenwel mogen de eenmaal verkorene ouderlingen en diakenen, wanneer zij zich dit ambt

niet onwaardig betoonen, NOOIT VAN DE BEDIENING ONTZET TE WORDEN."

Op de blijkbare toepassing van dit herziene Artikel, in ons eerst koloniaal gemeentelijk leven, rust veel van de verantwoordelijkheid van de kerkelijke onlusten en krakeelen, die zich soms voordeden. [1])

Het was, *vooral om zijne toepassing in dit land*, een doorn in het vleesch der gemeente en maakte van den kerkeraad der vrije Gereformeerde kerken eene autocratische oligarchie, die den bloei en het geestelijk leven der gemeente eer schaadde dan baatte.

Van Raalte zelf erkende later dat het voordeeliger geweest ware, indien de oude orde van dingen gevolgd ware. Maar hij bezat de macht niet om de dingen te veranderen. Het bracht hem soms in eene min begeerlijke en voor misverstand hoogst vatbare positie, tusschen zijn kerkeraad en gemeente.

Ik zeg daarom met nadruk dat de vorming en ontwikkeling van het uiterlijk kerkelijk leven niet geringe moeielijkheden inhield en vaak vol was van dreigende en hartbrekende zorgen.

En om bij al dat sloven in uiterlijke dingen, *geestelijk te blijven*, om onder al dien slommer het zieleleven op te houden; om zóó leider te blijven der kinderen Gods, dat hun Zondagsruste en de dienst des woords in Gods huis, hen aan zichzelven ontrukte en hoog verhief boven al de dringende levensnooden: — zietdaar het moeielijkste werk, dat Van Raalte te doen stond. Denk er eens aan:

Op de gemeente-vergadering van 28 Nov. 1850, moest hij der gemeente de oordeelen Gods voorhouden, die zij te wachten had, indien de schulden niet betaald werden voor

[1]) De toepassing van b. g. art. der U. K. was echter niet eene *gewilde verzaking der Dordtsche regelen* maar vloeide ook al weêr voort uit gebrek aan geschikt materiaal, aan mannen waarop Van Raalte rekenen kon, zooals later zal blijken.

de nieuwe blokkerk. Maar hoe? Zonder hand kan men geen vuist maken. En toch het moest er zijn, en zonder drang kwam het er niet, en die drang moest wel bitterheid werken. Kon het anders of de gedachte er aan reageerde tegen de prediking van den volgenden Zondag?

Op diezelfde vergadering wijst Van Raalte er op — „dat het schandelijk was voor de gemeente om de begraafplaats in een zoo desolaten toestand te laten, er bij bepalende dat indien het niet in behoorlijke orde gebracht werd, binnen den tijd van twee maanden, hij het alsdan zelf zou doen, maar dat in dat geval de gemeente geen eigenaresse er van zou zijn of worden."

Dat was radikaal, maar het moest wel. Toch lieten die dingen wat na, dat in de kerk 's Zondags hoogere geestelijke vlucht vereischtte, dan gewoonlijk door een prediker genomen wordt. En dat voorrecht bezat Van Raalte. Hij was niet een *leeuwerik*, die zijn hoorder boeit, maar al stijgende hem ontvlucht en alleen laat; maar hij was een *adelaar* gelijk, die wat hij aangrijpt, vasthoudt en medeneemt naar boven, de hooge, frissche, vrije lucht in.

De macht van Van Raalte's leiding, de diepe indruk zijner persoonlijkheid, en de onweerstaanbare kracht, die hij bezat en gebruikte; zij wortelen alle *in de macht van het Woord*, in de *kracht zijner prediking*, hem geschonken, als een onvervreemdbare gave, door zijn God.

HOOFDSTUK IX.

DE REUZENTAAK.

§ 3. ZUCHT NAAR ZELFSTANDIGHEID. — VERDEELDHEID. — VAN RAALTE'S SOMBER VOORUITZICHT. — TREURIGE DAGEN.

Na gewezen te hebben op de taak die de vaderen ondernomen hadden, — een taak vol van bezwaren en nooden en geloofsbeproevingen, — eindig ik dit hoofdstuk met enkele historische wenken, die het voorafgaande zullen ophelderen en staven.

In feiten toch werken beginselen door en het stoffelijke wordt, nog veel meer dan wij denken, door het geestelijke beheerscht.

Melding is reeds gemaakt van het feit, dat de moederkolonie bestond uit velerlei zeer onderscheidene bestanddeelen en dat de eerste en grootste kom van het leven der emigratie niet bestond uit lieden van eenzelfde provincie of landstreek. Allerlei ongelijksoortige richtingen en karakters waren er samengevloeid.

Ds. Van der Meulen hield het roer te Zeeland; Ds. IJpma deed zijn best om in Friesland de dingen recht te houden; Ds. Bolks arbeidde te Overijsel.

Al wat restte, behalve de volkplanting in Jowa, zag op tot Van Raalte als leider.

In de eigenlijke kom der kolonie te Holland lagen de

oorspronkelijke volgers van Van Raalte; maar ook de Graafschappers, de Noord-Hollanders, de Drenthen en een deel Overijselschen hadden zich, in ruimer kring, bij hen aangesloten.

Nu deed zich de begeerte *naar zelfstandige organisatie* van buiten af al zeer spoedig gevoelen.

In de Graafschap gelukte dit zeer spoedig en de kracht, daar ontwikkeld, maakte eene zelfstandige positie weldra mogelijk en het onafhankelijke leven rijpte daar spoedig tot eene degelijke vrucht.

Noord-Holland was minder gelukkig.

Voor mij liggen een stapel papieren, uit het archief der classis Holland, waarvan sommige zeer interessant zijn.

Een verzoekschrift, onderteekend door een veertiental huisgezinnen, *ongedateerd*, maar vermoedelijk van het jaar 1851, is geadresseerd — — *„aan de Predikant Van Raalte in de stat Holland.”*

Wat wilde men van hem?

Niets minder dan dat hij zorgen zoude, dat zij als eene afzonderlijke gemeente georganiseerd werden. 't Is eigenaardig, te lezen hoe naïef zij de reden er van opgeven, als voortspruitende — *„niet uit eenige verkeerdheid of hoogmoed of eigen eerzucht, noch om scheuring te verwekken.”*

O dit woordje — „stad” — van den beginne aan toegepast op Holland, was zulk een vinnig doorntje, zulk een appel van Pallas, zulk een bron van naijver buiten den kring er van. Hoe jammer en dwaas ook, toch waar!

De sporen er van ontdekken wij tot van daag toe. Menigeen zag er een torentje van Babel in en in vele harten werd dit zwijgend antagonisme vereenzelvigd met tegenzin tegen en onwil jegens van Raalte zelf.

Deze, gebogen als hij ging onder den last van zoo veelzijdigen arbeid, hielp de Noord-Hollanders. In 1852 werd er een kerkeraad verkozen, maar reeds in 1853 waren er

bezwaarschriften op de classis. Men had er nog nooit kerkeraadsvergadering gehouden, de diaken was nog niet eens bevestigd, alles was in wanorde.

Middelerwijl was er een oefenaar werkzaam geweest, met name H. Hartgerink, die spoedig bedankte, ook al omdat hij ingewikkeld de moedergemeente van Holland beschuldigde van inmenging in de zaken der nieuwe gemeente.

Dit schijnt de geheele zaak een gevoeligen knak gegeven te hebben. De strijd duurde schijnbaar voort; althans in 1856 maken een 20tal leden der gemeente wonende in Noord-Holland, eenvoudig aan de Classis bekend — dat zij zich gevormd hebben tot een „*Christelijk Gereformeerde*" gemeente en dat zij Ds. K. van den Bosch beroepen hebben en deze beroeping reeds hebben verzonden. [1])

Uit de bovengenoemde oneenigheden sproot dus splitsing der gemeente te Noord-Holland voort en deze nieuwe adressanten begeerden genoemd te worden „de gemeente van Noordeloos," ofschoon zij begeerden te blijven in verband met de andere gemeenten en de Classis.

En wat daar gebeurde zag men ook elders. Broedertwisten kenmerkten al spoedig het leven der kerken in de koloniën.

Van Raalte leed diep onder al die dingen.

Toen reeds zag hij de toekomst donker in.

Een kleine vonk vuurs stak een groote hoop hout aan.

Hij wilde eenheid bevorderen en hij zag verdeeldheid. Uit louter stoffelijke en onbeteekenende dingen zag hij bittere veeten verrijzen, die de liefde doodden en de prediking krachteloos maakten.

Bezocht hij de menschen *persoonlijk* dan deed zich de zonderlinge macht over menschen, die God hem gegeven

---

[1]) Het is opmerkelijk dat deze gemeente zich „*Christelijk Gereformeerd*" noemde, terwijl eerst in 1869 deze titel door de Nederlandsche Kerk werd aanvaard. Dit verschijnsel is zeker ook al weêr toeteschrijven aan de b. g. spraakverwarring, in de eerste dagen der Nederlandsche Separatie.

had, voor een oogenblik gevoelen; dan erkende men zijn onrecht; dan gaf men elkaar de hand der verzoening; maar nauwelijks was de hoefslag Van Raalte's zadelpaard weggestorven, of de twist ontbrandde op nieuw en woedde bitterder dan ooit.

En hij had dat volk zoo lief!

In de teedere dagen van de schrikkelijke epidemie van typheuse koortsen en bloedloop en kwaadaardige mazelen en roodvonk, die de kolonisten, vooral in de oorspronkelijke kom der nederzetting, in het eerste en ook nog gedeeltelijk in het tweede jaar, teisterden: — had Van Raalte getoond van wat stof hij gemaakt was.

Geen huis of hut of loods was er zonder kranke of stervende of doode.

Aan geneesheeren en geneesmiddelen en verpleging ontbrak het geheel. Het was juist een tijd en omgeving voor eene noodlottige epidemie.

Van Raalte was alles voor allen.

Al de grootheid van zijn karakter werd hier openbaar.

Uit Kalamazoo ontbood hij geneesheeren, die te paard met hem de kolonie doorreden, en trachtten te redden, wat te redden was.

Laat mij een karakteristieke anecdote verhalen, door Versteeg opgeteekend:

„Op een avond, terwijl een settler door het bosch huiswaarts keerde, kwam hij voorbij een tent, die daar eenzaam onder een boom stond. De ingang was door een laken gesloten. In het voorbijgaan sloeg de man het laken op om te kijken of er iemand in was en toen zag hij een schouwspel zóo treffend en hartbrekend, dat de jaren niet in staat zijn geweest er den indruk van weg te nemen. Eene vrouw lag te worstelen met den dood. Zij was van haar leger gerold en lag voorover, met het aangezicht op den killen grond. Zij had haar bewustzijn verloren en het eenige

wat hij voor haar doen kon, was haar behoorlijk te leggen. De duisternis viel, zijn huis was ver, hij kon daar niet blijven om haar bij te staan in den doodstrijd. Alleen in de wildernis, zonder echtgenoot, maag of vriend aan hare zijde, blies de arme vrouw den adem uit."

Was het wonder dat Van Raalte soms, van het sterfbed naar den predikstoel gaande, als met hemelsche bezieling sprak?

Midden in die bange dagen, riep hij eens, stikkend in zijne tranen uit: *„O God, moeten wij dan allen sterven?"*

Dat waren sombere dagen en zij brachten tweeërlei voort.

Den eenen vermurwden zij het hart, den anderen versteenden zij het.

En enkelen schenen in die duisternis het grootste deel van hun menschelijk gevoel voor altoos geheel verloren te hebben.

Het was moeielijk om bij de uit deze omstandigheden voortvloeiende demoralisatie, het roer in handen te houden.

En zeker toonde Van Raalte meer van zijn ware grootheid in het doorworstelen van dit allerontmoedigendst tijdperk van zijn leven, dan ergens elders.

Velen der kolonisten namen de vlucht en weken naar elders, anderen werden alleen door de bezielde protesten van den leider er van weerhouden; zeer velen, die naar de kolonie op reis waren, werden door vrees en door de allerongelukkigste berichten, die zich naar buiten verspreidden, weerhouden van de volvoering hunner plannen, en wendden zich naar Wisconsin of Illinois of andere streken.

En een tweede periode, waar het leven der kolonie tot op zijn laagste peil daalde, was bij de ramp van 1851, toen een ontelbare zwerm van knaagdieren, — muizen, ratten, eekhoorns, stekelvarkens, enz., als een der Egyptische plagen, de nederzetting teisterde.

De oogst was totaal geruïneerd, de hoop schijnbaar ge-

heel verloren, en menigeen verliet ook toen al morrend en met een nauwelijks onderdrukte verwensching van den leider der geheele beweging, de plek der nederzetting; om er nooit, of jaren later, als hij helderder zien kon, weder te keeren.

Toch verloor Van Raalte den moed niet. Hij sterkte zich in den Heere zijn God, en hield het oog vooruit gericht.

Dat echter zijn leven, door al die dingen, diep geschokt werd verstaat ieder.

Dat menig misverstand verrees, en menige wortel der bitterheid zich vastzette; dat menigeen Van Raalte misverstaan *moest*, in sommige dingen, *kon niet anders.*

Want hij zag verder dan de meesten.

Een buurman van mij, in mijne eerste gemeente, die door gevaarlijke koortsen aangetast was en door Van Raalte bezocht werd, trachtte hij te troosten door hem vooruit te wijzen. „O Schaap,” zeide hij, „gij zult hier nog tarwe oogsten.”

Was het een wonder dat de van koude koorts klappertandende man, met het oog op den waterplas, vol rottend hout, voor hem, gemelijk uitriep: — „tarwe oogsten, kikkers oogsten, meen je, dominé.”

Toch zag hij den dag, waarop die Profetie vervuld werd.

Maar het was moeielijk menschen te troosten, die niet getroost wilden worden.

De nederzetters waren arm en werden schijnbaar armer. Aan geld ontbrak het bijna geheel.

De gezamenlijke pogingen om in de behoeften te voorzien, door een *volksschip* te koopen en een *volkswinkel* op te richten mislukten geheel.

Van Raalte kon zich buiten al die dingen niet houden; hij was de ziel van alles, en op hem werd dus vaak eene verantwoordelijkheid gelegd, die hij niet droeg.

De eerste dagen van het koloniale maatschappelijke leven hebben werkelijk meer dan eene Democratische tint. Zij

doen denken aan Acadia. Zij schijnen bijna de vervulling van den Socialistischen droom.

Maar de volksvergadering had een korte historie en spoedig werden de dingen geschoeid op de leest van het Nationale leven.

Zoo als wij gezien hebben was Van Raalte's taak dus eene veelomvattende.

Op maatschappelijk gebied moest hij voorgaan. Op kerkelijk gebied was hij de groote vraagbaak.

Op gemeentelijk gebied was zijn taak zwaar, en veelal werd hij helaas, ook daar niet volkomen gewaardeerd. Het stoffelijke leven reageerde bij velen tegen het geestelijke; het lagere werkte in op het hoogere.

Die de taak van Van Raalte vatten kan, moet wel den man waardeeren en achten, die voor zooveel veelzijdigen arbeid bekwaamd was door zijn God.

HOOFDSTUK X.

NOG EENS EEN BLIK NAAR BUITEN.

HET AMBTSGEWAAD. — VERDEELDHEID. — OPLEIDING TOT DE BEDIENING. — OVERPLANTING DER ONEENIGHEDEN NAAR AMERIKA. — DE GESCHIEDENIS IN NEDERLAND SLEUTEL TOT HET RECHT VERSTAND DER GEBEURTENISSEN IN AMERIKA.

Ik ben nu gekomen tot het hart mijner taak en zal trachten in de volgende bladzijden een serie van karakterschetsen te geven, waardoor wij Dr. Van Raalte van verschillende zijden zullen kunnen beschouwen, en zijn pogen in velerlei levensbetrekkingen zullen kunnen waardeeren.

Deze schetsen zullen ons echter telkens weêr leiden in dingen, die alleen met een oog naar buiten gericht ten volle kunnen verstaan worden.

Het is daarom noodig om, in enkele regelen, als in een vogelvlucht, de geschiedenis der Afscheiding in Nederland, na 1846, te overzien, omdat, gelijk reeds meermalen gezegd is, die geschiedenis de onze verklaart en beheerscht.

Hoe was het gegaan met zijne broederen, sinds Van Raalte hem in Oct. 1846 verlaten had? Al deze jaren lang was de emigratie bestendig doorgegaan; menschen uit verschillende localiteiten, en met verschillende antecedenten, waren overgekomen en hadden een ieder hunne eigene sympathiën en antipathiën medegebracht.

Reeds vroeger is gewezen geworden op de verhouding tusschen De Cock en Van Velzen en Brummelkamp en Van Raalte; op hun verschil in Kerkbeschouwing, in de waardeering der oude Kerkenorde enz.

Ook is reeds vroeger met een enkel woord melding gemaakt van den strijd over het ambtsgewaad.

Hoe hard is de steek, met mantel en bef en toebehooren gestorven!

In dien steek stak een beginsel en daarom had hij zulk een harden dood. Die steek vertegenwoordigde een *richting*.

In 1846 rekende de Synode der Gescheidenen nog met conscientie-bezwaren. Waar het geen ergernis zou geven in Classis en Synode, liet men den leeraar vrij, in het dragen, of niet dragen, van het ambtsgewaad.

De Moen en Wildebeest protesteerden zelfs *hiertegen*, en in zijn antwoord op dit protest, argumenteert Ds. F. A. Kok er voor, op gronden als deze:

1. Een kenbaar gewaad der leeraren wordt zelfs door de natuur geleerd (sic).

2. De priesterkleeding des O. T.

3. De harige mantels der profeten.

Wat de protesteerenden aangaat vreest hij dat, hadden zij de meerderheid, zij ophouden zouden verdraagzaam te zijn; daar zij nu reeds het ambtsgewaad — *„stomme afgoden"* — noemden.

De oppositie vloeit volgens hem voort uit een niet Gereformeerd beginsel van kerkregeering.

De steek behaalde dan ook de overwinning.

In 1849 werd Ds. H. A. de Vos van Marrum, die volstandig weigeren bleef zich door zijne Friesche ambtsbroeders deze kleeding te laten opdringen, en daardoor zelf helaas tot onkerkelijke handelingen zich had laten verleiden, eenvoudig *zonder proces* verklaard buiten den kring der Afgescheidene Kerk te staan.

Sinds de Synode van 1840 waren de gescheidene broeders jammerlijk verdeeld. Ledeboer van Benthuizen (O. V.) had zich toen bij de Kerk gevoegd, maar zich bijna onmiddellijk weder afgescheiden en trachtte weldra alom afzonderlijke gemeenten te stichten.

De grootste strooming der oppositie had zich in de z. g. „*gemeenten onder het kruis*" gekristalliseerd sinds 1837 en de breuke tusschen hen en de Christelijk Afgescheiden Gereformeerde broederen heelde pas in 1869. De verschillen tusschen de Brummelkampianen en hunne broederen losten zich slechts langzaam op. Bijzonder vinnig was de oppositie tusschen Gelderland en Zuid-Holland. Brummelkamp en zijne volgers waren blijkbaar dorens in het oog van Ds. H. Juffers en consorten.

Niet dan met de grootste moeite werd de hereeniging en de toelating der broeders tot zitting in de Synode van 1854 te Zwolle eindelijk tot stand gebracht.

De opleiding tot leeraren was mede geen kleine oorzaak van moeite en jalouzie en verschillen geweest.

Het is geen wonder dat de broederen in Nederland zooveel op hebben met hunne school te Kampen.

Zij is de vrucht van jaren zorgens en biddens, en in hare wording werden de broederen zelve verrast.

In 1846 was er reeds gesproken over een school ter opleiding voor leeraren voor de geheele Kerk.

De zaak was toen, onder leiding van Ds. T. F. de Haan, verwezen geworden naar de provinciën.

In 1849 werd, na lange debatten, besloten zulk een school op te richten te Franeker in Friesland, en tot „*hoofdonderwijzers*" werden beroepen de leeraren G. F. Gezelle Meerburg, T. F. de Haan en S. van Velzen.

In 1851 kwam de Synode weer saam te Amsterdam. Het geheele plan was in duigen gevallen. Verscheidene provinciën weigerden medewerking. De band der eenheid werd gemist.

In 1854 kwam de zaak nog eens op te Zwolle. De Afgescheidene Kerk had nu reeds 18 jaren bestaan en nog was er geen regel gekomen op de opleiding tot het predikambt.

Niet minder dan 6, door onderscheidene provinciën als zulks erkende, *„hoofdonderwijzers,"* waren ter Synode.

En niet minder dan 10 plaatsen werden genoemd, waar de school geschikt zou kunnen worden gevestigd.

Bij de eerste stemming kwamen 13 kandidaten in aanmerking, en eindelijk werden, op den 20sten Juli in de 19de zitting der vergadering Ds. De Haan, Van Velzen, Brummelkamp en Bavinck verkozen als onderwijzers in de Theologie.

De drie eersten namen de benoeming aan en de Theologische school was een factor geworden in de geschiedenis der Vrije Kerken, die, meer dan men toen verwachtte, hare geschiedenis beheerscht heeft.

Van dien tijd af aan ging het beter.

Er kwam meer eenheid in het gebouw der Kerk, het plaatselijke en provincieele week terug; het algemeene en kerkelijke trad op den voorgrond.

Er kwam — „esprit de corps" — in de Vrije Kerk, en zij begon te bloeien. Maar de strijd had hare merkteekens nagelaten.

Die nu in Nederland bleven, en de vruchten des vredes en van betere dagen zagen, ontgroeide natuurlijk alle antipathiën, of althans het grootste deel er van.

Toch herinner ik mij levendig, hoe in het Noorden des lands, in mijne kindsche dagen, Van Velzen's naam stond voor de rechte, kernvaste orthodoxie; terwijl Brummelkamp door de meesten, met zekere angstvallige vooringenomenheid, werd gehoord. Deze laatste was de man *van de ruimte;* zoo rekende men; de eerste de man *van de diepte.*

Maar midden uit deze twisten uit, reisden velen heen naar Amerika.

Vier leeraren, die volgens de Synodale notulen, allen

stonden aan de zijde der anti-Brummelkampianen, en waarvan niet één meer dan eene zeer beperkte opleiding tot de bediening gehad had en *twee ouderlingen* — vinden wij opgeteekend onder de afgevaardigden dier vergaderingen; wier namen wij later weervinden als leiders der Separatie in Amerika.

Het zou kunnen zijn dat een bloot toeval deze zaak beheerschte; maar deze beslissing rekent niet met de antecedenten dier mannen.

Zij brachten als landverhuizers eene *geschiedenis mede*, antipathiën tegen een zekere richting en zekere personen; hier vonden zij *beide die richting en de belichaming er van weêr.*

En waar het vuur daarginds doofde, en de broedertwisten daarginds gedempt werden, daar werd het vuur hier met alle macht aangeblazen.

De vredesverklaring daarginds, werd hier eene oorlogsverklaring.

Niet alleen het hier gevondene, maar ook hetgeen van daarginds werd medegebracht, lag daarom aan den wortel der scheidingsbeweging in Amerika.

Van Raalte was er niet blind voor. Hij doorzag die dingen volkomen!

Baxter's roepstem, het zingen van gezangen, het avondmaalhouden met andere gezindheden, enz. waren niet de fundamenteele oorzaken der scheuring der Amerikaansche Hollandsche Kerken.

Maar bij de broedertwisten en oneenigheden in den boezem van enkele gemeenten, voegde zich het verleden van enkele leiders, en hun werk in het heden.

En dus ontbrandde de strijd, waardoor de macht van ons volk in dit land gebroken is, waardoor Juda en Efraïm elkaar blijvend benijden en benauwen, waardoor de banden tusschen de broeders werden losgemaakt.

De geschiedenis der Christelijk Gereformeerde Kerk in

dit land is nog niet geschreven geworden. Die haar schetsen wil, kan wel den opperbouw, maar niet het fundament teekenen.

Veel zegt in dit verband het feit dat de groei der Scheiding ten onzent niet is geweest, zooals in het vaderland *van binnen uit*, maar steeds *van buiten af.*

Ware de emigratie haar niet ten goede gekomen, zij had zeker, door de doorwerking van haar beginsel in dit land, nooit de vrij belangrijke positie ingenomen, die zij thans beslaat.

Men versta mij wel. Ik beweer geenszins dat de wortelen der scheuring der Hollandsche kerken in Amerika *alleen* of *geheel* liggen aan gindsche zijde der wateren; maar dit beweer ik — dat wie de Amerikaansche scheiding verstaan wil, rekenen moet met de geschiedenis in Nederland en dat daardoor veel ons duidelijk wordt, wat zonder zulk onderzoek raadselachtig blijft.

HOOFDSTUK XI.

VAN RAALTE EN DE GEREFORMEERDE KERK IN AMERIKA.

§ 1. Had ons volk in Amerika zich op zich zelf moeten houden? — Redenen tot aansluiting. — Toestanden te Pella en te Buffalo. — Roeping naar de Belijdenis.

De bronnen voor de beloofde karakterschetsen liggen van nu voortaan verder van de betredene paden.

Private correspondentie van Van Raalte's eigen hand, documenten uit het archief der Classis van Holland, oude en slechts gedeeltelijk bekende notulen en wat dies meer zij helpen ons hier om eene gezonde voorstelling ons te kunnen vormen van den grooten man, met wiens leven wij ons bezig houden.

Nog zeven jaren zullen verloopen en ons Hollandsche volk in het Westen van Amerika of althans een groot deel er van, zal het jubilee vieren van de vereeniging met de Gereformeerde Kerk in Amerika.

Menschen die alleen rekenen met het heden en met het oppervlak der dingen; ja zelfs dieper denkende geesten hebben zich vaak laten verleiden tot de los daarheen geworpene uiting der wenschelijkheid van het *zelfstandig zich ontwikkelend* leven van ons volk in dit land, zonder verbindtenis met eenig kerkgenootschap.

En deze zelfde gedachte is nog schering en inslag van elke voorwaarde tot heeling der breuke in ons Hollandsch-Amerikaansch kerkelijk leven; de — „Conditio Sine qua non" — van elk pogen tot kerkelijke vereeniging.

O, zegt men, — *waren Van Raalte en zijne medehelpers slechts wijzer geweest, hadden zij zich slechts niet vereenigd met de Gereformeerde Kerk in Amerika, hoe rooskleurig ware de toekomst geweest, en hoe vreedzaam de ontwikkelingsgeschiedenis van ons volk hier te lande!*

Ik wil eerlijk bekennen dat deze gedachte ook mij soms aangreep, in oogenblikken van twijfel en vreeze, die zeker ieder leeraar onder ons Hollandsch volk in Amerika kent, waar hij het met dat volk en met zijn taak ernstig opneemt.

Maar ik moet tevens bekennen dat deze gedachte onhoudbaar is bij het licht der historie, en dat de kennis van toestanden en richtingen onder ons Hollandsch volk ons aanstonds stellen moet voor de mogelijkheid van een *vrije ontwikkelingsgeschiedenis*, die gelijk de oude Rijn in het mulle zand zich verloopen zou hebben en op *niets* zou uitgedraaid zijn.

En wijst men mij op de geschiedenis der Christelijke Gereformeerde Kerk alhier, dan vergete men nooit — dat het feit van het bestaan tegenover haar onzer Gereformeerde Kerk, dat de lessen onzer geschiedenis, dat de hulpbronnen van ons leven, dat de onvermijdelijke prikkel der kerkelijke concurrentie haar ten goede kwamen.

God alleen weet wat er van ons Hollansch volk geworden ware zonder een beteugelend en eenmakend kerkverband in die eerste dagen!

Waarschuwende voorbeelden staan als mijlpalen of handwijzers aan de zijde van ons historisch pad.

Niet te vergeefs schreef Van Raalte op last der Classis van Holland, onder datum van 15 Oct. 1851, aan de broederen, die zich te Milwaukee als gemeente gevormd hadden

en begeerden in Classikaal verband te komen met de Classis Holland, nadat hij uit naam dezer vergadering zijne blijdschap over hun besluit had te kennen gegeven, deze woorden: — „Maar ook inzonderheid opdat wij gezamenlijk mogen arbeiden om de ons dierbare waarheden, gelijk ze de Gereformeerde kerk belijdt, alsmede de Gereformeerde kerkregeering, die wij gelooven Bijbelsch en overeenkomstig de natuur van het Christendom te zijn, aan ons nageslacht over te leveren. Waartoe wij te ernstiger hebben te arbeiden, naarmate het van rondom tastbaar wordt dat men uit verschillende oorzaken zeer lichtvaardig met deze dierbare panden handelt, en zelfs meent redenen te vinden zich daartegen te kanten. Onze harten bloeden zoo wij gadeslaan de losheid en verstrooiing, welke onder de Hollanders heerscht. Met blijdschap vernemen wij dan ook dat uliederzorg zich uitstrekt over de gemeenten, of liever over de verspreidde Hollanders in en om Chicago, en bidden hierover des Heeren zegen af, tevens vertrouwen wij dat gij ook ten Noorden van ulieden, uwe handen en zorge zult uitstrekken om ook aldaar verdere verwoestingen te voorkomen."

Deze regelen geven ons een singulier helder inzicht in de gevaren van isolatie en in den waarborg der toekomst door solidaire aansluiting aan een bestaande Kerk.

De „verschillende oorzaken," waarvan Van Raalte spreekt, waren zaken als deze:

1. De reactie der Amerikaansche toestanden.

2. De uiteenloopende richtingen onder de landverhuizers zelven.

3. Het element, in de emigratie, van menschen, niet behoorende tot de Nederlandsche Afgescheidenen.

4. Het gebrek aan leeraren.

5. Verschillende inzichten onder de leeraren, die er nog waren.

6. De noodwendig materialistische levensbeschouwing, die -it de bange worsteling der eerste jaren als van zelve -oortvloeide.

Ik noem deze dingen slechts, zooals zij zich aan mij in de estudeering dezer geschiedenis voordeden. De kleine groepen, erspreid onder eene Amerikaansche bevolking, geïsoleerd s zij waren en afgesneden van de geregelde bediening des Voords, leden natuurlijk het grootste gevaar.

Sommige van zulke geïsoleerde groepen van landverhui-ers hebben zich dan ook geheel opgelost. Zij werden atuurlijkerwijze veel spoediger geamerikaniseerd dan de Iollanders in de koloniën en vervloeiden, in enkele jaren, eheel; hun plaats wordt niet meer gevonden. In Baptistische, n Methodistische en Congregationalistische kerken, overal, indt men de individuën, die vroeger deze groepen vormden, erspreid.

En dat deze dingen niet denkbeeldig waren, bewijzen ons e feiten der historie. Op deze zelfde Classis van 15 Oct. 851, deelde Ds. Van der Meulen mede door een deel der emeente van Pella, dat wenschte Gereformeerd te blijven, eroepen te zijn.

Hoe zag het er te Pella uit, waar men geweigerd had ich te voegen bij de Gereformeerde Kerk?

Van der Meulen kon die roeping, schoon hij eerst ernstig gedacht had die op te volgen, niet aannemen. Van Raalte ontving die later en de kolonie kwam nooit dichter bij een onherstelbaar verlies dan toen.

Voor mij ligt een drietal brieven, geschreven door Pella-sche broederen in 1854--'56 en '58. Hun inhoud?

In 1854 hadden sommige broederen te Pella den voet vastgezet en, met een groot deel der gemeente, de oude Gereformeerde Kerkregeering aanvaard, en zich bij de Gereformeerde Kerk in dit land aangesloten.

Maar die afstanden en die reiskosten!

Die treurige isolatie en dat gebrek aan leeraren!

Wat was er dan van Scholte, den tweeden vader der scheiding in 1834 geworden?

Hij was niet meê aangesloten en de b. g. beweging was tegen hem gericht.

Hij arbeidde te Pella, maar was tegen aansluiting bij welke Kerk dan ook, vooral bij de Gereformeerde Kerk.

Hij stond alleen en wilde alleen staan.

In sommige dingen was hij blijkbaar niet Gereformeerd, in andere werd hij schijnbaar misverstaan, zooals blijkt uit een document in 1854 aan het oordeel der Classis van Holland onderworpen, door broederen van den Zeelandschen kerkeraad.

Die nu de gemeente en de omgeving van Pella kent, ziet de sporen van deń tegenzin tegen kerkelijke aansluiting, die het eerste koloniale leven aldaar kenmerkte, tot op den huidigen dag toe.

Nergens, in de Hollandsche koloniën, verdeelde zich het volk in zooveel verschillende groepen, die *richtingen* vertegenwoordigden, als juist daar.

Veel, van wat te Pella gebeurde, had in een geregeld kerkverband niet kunnen gebeuren.

Dat de Gereformeerde beginselen te Pella en omstreken al deze dingen overleefden is deels toe te wijden aan het beslist gezag der Heilige Schriften, dat hun was ingeprent en misschien ook aan het korte doch gezegende werk aldaar van Ds. P. J. Oggel. Wat toch ook Scholte moge geweest zijn, hij wenschte alles onderworpen te zien *aan het onbepaald gezag van Gods Woord.*

Maar zouden dergelijke verbrokkelingen zich ook niet elders *moeten* hebben voordoen, onder de bekende uiteenloopende richtingen der leeraren, ware er geen éénmakend kerkverband geweest?

Indien men deze vraag ontkennend beantwoord, verwijs

ik nog eens weer naar de classicale notulen van 1851, waar Ds. Van der Meulen tevens melding maakt van den treurigen toestand der geïsoleerde Hollanders te Buffalo, N.Y., die geheel vervoerd werden door de dwalingen der wederdoopers.

En men zegge nu niet dat de Hollanders zich tot een Kerk, hoe klein dan ook, vormend, al de voordeelen van een geregeld kerkverband zouden genoten hebben.

De jaloesiën; de verhouding tusschen de verschillende groepen der landverhuizers; de bittere beoordeelingen van elkanders werk; de provincialismen van ons volk, indien ik het zoo eens noemen mag, maakten zulks onmogelijk.

De positie, die door Van Raalte ingenomen werd, was daarom de logische en ware. Geen kind van God *mag* alleen staan. Alle verdeeldheid in Gods gemeente, die niet rust op werkelijk verschil van waarheidsbegrip, mag niet geduld worden.

Volgens onze eigene Belgische geloofsbelijdenis zijn wij als Christenen, waar wij ons ook bevinden, geroepen om te zien of zich ook ergens rondom ons de kerke Christi openbaart en waar zich die openbaart en waar wij die openbaring vinden, daar zijn wij gehouden ons bij haar aan te sluiten.

Daar is ons gescheiden staan zonde voor God en zonde tegenover de wereld.

De Christelijke Gereformeerde Kerk in Amerika en de „United Presbysterische Kerk" bij voorbeeld, zijn volkomen een; een in leer en dienst; een in de inzichten in kerkgemeenschap, een zelfs ten opzichte van de verhouding der kerk tegenover geheime genootschappen en kerkgezang.

Die twee mogen dan naar de Belijdenis ook niet gescheiden leven.

In een land als Amerika mag toch DE TAAL niet scheiden, wat zelfs in dat opzicht in enkele jaren één wordt.

Hetzelfde kan zeker gezegd worden van de „Christelijke Gereformeerde" en de „Gereformeerde" Kerken in Amerika.

Tusschen die beiden ligt *niets*, dat volgens de Belijdenis of de Schrift een genoegzame grond is van een gedeeld leven.

Waar men den moed en de macht heeft om af te dalen *tot de beginselen*, daar zal men zien dat ook deze beide openbaringen van het lichaam van Christus, niettegenstaande het gebeurde in 1857 en in 1882, één moeten zijn naar de Schriften.

Eén te maken, wat niet één is, is zonde; maar even groot kwaad wordt bedreven als wij scheiden, wat God één maakt.

Deze opmerkingen verklaren mijne grondgedachte aangaande Van Raalte's verhouding tot de Gereformeerde Kerk in dit land, die hij terecht beschouwde als eene zuivere openbaring der gemeente van Jezus Christus.

Hoe hij en zijne volgers zich bij haar voegden, zien wij aanstonds.

HOOFDSTUK XI.

VAN RAALTE EN DE GEREFORMEERDE KERK IN AMERIKA.

§ 2. DE GEREFORMEERDE KERK IN AMERIKA. — BINNENLANDSCHE ZENDING. — WERKEN IN HET WESTEN VOOR 1846. — JAMES ROMEYN. — DE GEREFORMEERDE KERK IN AMERIKA EN DE AFSCHEIDING.

Nagenoeg gelijktijdig met den triumf van het Calvinisme in Nederland, op de Synode van Dordt 1618—'19, was de Gereformeerde Kerk in Amerika geplant geworden.

Die hare geschiedenis wil kennen en waardeeren wordt verwezen naar het uitgebreide werk van den geschiedschrijver der Gereformeerde Kerk in Amerika Dr. E. Corwin, — *„Manual of the Reformed Church in America"*. — en, voor zoover alleen Hollandsche lektuur binnen zijn bereik is, naar de korte schetsen, meestal aan dit werk ontleend van mijnen zaligen vader Nich. H. Dosker — *„de Hollandsche Gereformeerde Kerk in Amerika;"* — alsmede naar het, aan ons tweede geslacht te weinig bekende, werkje van Ds. De Beij en Zwemer: — *„Stemmen uit de Hollandsche Gereformeerde Kerk in de Vereenigde Staten van Amerika."*

De Gereformeerde Kerk in Amerika stond van meet af aan, waarschijnlijk omdat de West-Indische Compagnie haar zetel had in de hoofdstad en in een onafscheidelijk verband stond tot deze Amerikaansche nederzettingen, — onder het speciaal opzicht van de Classis van Amsterdam.

Haar groei was langzaam. Innerlijke twisten en krakeelen, die helaas aan het Hollandsch kerkelijk leven eigen schijnen, verhinderden haar bloei. De invloeden der Engelsche overmeestering van de Hollandsche koloniën (1664), en de taalverwisseling, die daarvan het gevolg was, vooral onder de jeugd; de invoering van Engelsche ideeën en van de Engelsche Staatskerk, die met de Hollandsche Kerken concurreerde en hen van hun macht beroofde; de dwang, uitgeoefend door de Vaderlandsche Kerk, en haar gebrek aan inzicht in de behoeften en toestanden van het kerkelijk leven in Amerika; al deze dingen werkten samen om de Hollandsche Gereformeerde Kerk vreemd te doen blijven aan het Amerikaansche leven en haar van alle vooruitzichten van een *groote* toekomst te berooven. Maar zij deed haar werk en bleef trouw aan de waarheid en terwijl de moederkerk lang reeds, verzonken was in den heilloozen slaap, die straks op de ontbindende maatschappelijke en geestelijke toestanden van het einde der 18de eeuw uitliep en den weg opende voor de schrikkelijke ketterijen en onware verhoudingen en eindelijk op de absolute leervrijheid, die de Nederlandsche Staatskerk van heden kenmerken, — was haar dochter, aan deze zijde van den Oceaan, waakzaam en biddende gebleven en trouw aan de waarheid Gods en de belijdenis der vaderen.

Het is te betwijfelen of in een enkele andere Kerk op aarde, aan het einde der 18de eeuw, een groep van mannen kon worden aangewezen als Drs. Livingston en Laidlie en Meyer en Hardenbergh en tal van andere mannen, die trouw waren aan de waarheid en een onergerlijk geweten bewaarden voor God en menschen. Het is misschien niet te veel gezegd dat in die booze dagen de Gereformeerde Kerk in Amerika van alle Gereformeerde Kerken *als een geheel*, het dichtst gebleven was bij Waarheid en Belijdenis.

Toen de Gereformeerde Kerk eindelijk vrij geworden was en hare zelfstandige ontwikkelingsgeschiedenis begon, wierp

zij zich, met de krachten die haar ten dienste stonden, in het werk der opvoeding en der zending. De pogingen van Binnenlandsch Zendingswerk waren eerst gering. De Algemeene Synode van 1806 vertrouwde deze taak toe aan eene Commissie van *vier* leeraren en *vier* ouderlingen, *met volmacht om te handelen.* Het zendingswerk, onder dit regime, werd verricht door geregelde leeraren, die voor korte zendingsreizen hunne standplaatsen verlieten. Dit werk bleef niet ongezegend en duurde dus voort tot 1822.

In dit jaar werd eene vereeniging gesticht door Rev. Paschal N. Strong, die genoemd zou worden — *„de Zendings-Vereeniging van de Gereformeerde Kerk.*" De Synode begroette dit levensteeken met blijdschap en droeg aan de zaakgelastigden van deze vereeniging de taak op der b. g. Commissie.

Voor tien jaren deed zij haar werk. Meer dan 30.000 dollars werden verzameld en *honderd* gemeenten en *honderd en dertig* binnenlandsche zendelingen werden ondersteund.

Maar toen de Synode in 1832 overging tot de organisatie van een — „Board of Missions" — ontstond er groote moeite. Vaak is beweerd gevonden dat z. g. „Boards" anti-Gereformeerd zijn, of liever dat hun bestaan door het Gereformeerd Kerkrecht niet kan worden gewettigd. Men vergete niet dat onze vaderen noch het Binnenlandsch, noch het Buitenlandsch zendingswerk kenden en beoefenden, zooals wij dat doen. Het stellen van *deputaten voor deze zaken* is *in den grond* hetzelfde. De deputaten worden met het werk vertrouwd en *blijven* dienen. Erflatingen en fondsen, of de uitbreiding van het werk, maken *rechtsmacht* noodig en dus komt men tot de corporatie in de Board. Wat de „Kerkelijke kas" is voor het beheer en de administratie der kerkelijke goederen, dat is de — „Board" — voor de zendingsbelangen. Zij staat geheel onder het beheer der Kerken, vertegenwoordigd in de generale Synode. Toch brak er over

deze zaak een strijd uit. De oude zendings-vereeniging toch ging voort met haar werk en de Synode weigerde volstandig hare rapporten te ontvangen. Groote opgewondenheid heerschte in de Kerk, de bladen waren vol van bittere artikelen. Toen echter in 1832 de twee feitelijk ineensmolten, ging het beter. [1])

Honderden van leden der Oostersche gemeenten waren met de zon Westwaarts gegaan en verloren zich, of in andere kerken, of in absolute godsdienstloosheid.

De zendingsvrienden hadden dit in het oog en op het hart.

Het eerste rustpunt in het Westen, de eerste kern van een vast gemeentelijk leven ontstond in de organisatie der gemeente van Fairview, Illinois, in 1837. In Michigan en in Wisconsin (toen nog een „territory") werden weldra andere gemeenten gesticht en in 1841 waren deze reeds sterk genoeg om de Classes van Illinois en Michigan te vormen.

Ik herinner aan deze dingen om te toonen dat het begin der Gereformeerde Kerk in het Westen niet lag in de volksverhuizing van 1846. De Kerk had reeds een Westersch werk, eer onze vaderen hier kwamen. De emigratie werd het *leven* van dit werk, maar was niet het *levensbeginsel.*

Reeds in 1836 had de Classis van Schoharie de Algemeene Synode gepetionneerd om in de vallei van de Mississippi, *„een Theologisch Seminarie, een college en een voorbereidende School te stichten."*

Dit was echter te groot een stap voor onze immer langzaam gaande Gereformeerde Kerk.

Maar toch besloot de Synode reeds toen (in 1836) om — „eene Commissie van twee personen te doen aanstellen, door de Zendings Board der Algemeene Synode, om de Westersche Staten en het territoor van Michigan te bezoeken en om te rapporteeren over de mogelijkheid van

[1]) Corwin's Manual, p. 134.

de daarstelling van Zending-stations ten bate van hen, die vroeger met onze Kerk verbonden waren en van hunne kinderen."

Enkele jaren later weerklonk in de Gereformeerde Kerk de machtige stem van een man, die blijkbaar verder zag en juister ook dan de meesten van onze Oostersche broederen heden nog doen.

Het was James Romeijn, die 1 Juni 1842, in eene predikatie voor de Algemeene Synode, gehouden in de oude „Franklin St. Church," zeide: — „Er zijn twee dingen die schijnbaar te begeeren zijn.

1. „Dat onze Kerk een plan van opvoeding verzinne, onder haar eigen invloed, van Westersche mannen, voor Westersch werk, en dat wij dus *den invloed der opvoeding aldaar verkrijgen.* Dit zou kunnen verkregen worden door de oprichting van eene voorbereidende school van een hoogen graad, ergens dicht bij het hoofd der vallei."

2. (Ik verkort hier en geef slechts den zin. H. E. D.) Dat dit Westersch werk niet aan individuën overgelaten worde. De Synode moet een plan beramen, mannen benoemen, ze roepen in den naam van het groote Hoofd der Kerk, zooals zij hare Theologische professoren dat doet. Laat de jongelieden *daar* hunne Theologische studien, onder leiding van deze bepaalde mannen voltooien en één jaar te N. Brunswick slijten. Want zeide hij -- „zooveel hangt van den uitslag van dit werk af." [1])

Dit schudde de conscientiën schijnbaar wakker.

In 1843 werd deze zaak van Westersch werk door de zeven Westersche predikanten weer te berde gebracht en schoon niets beslists geschiedde zag de Synode toch de noodzakelijkheid in van het *stichten van een school of scholen* in het Westen.

---

[1]) University Circular of Hope College 1876, p. 76.

De School was steeds de voedster der Kerk, dit werd door allen ingezien en erkend.

Middelerwijl waren de Afscheiding en de daaruitvolgende vervolging in Nederland ontstaan. Het bloed werd den broederen in Amerika warm en zij „twistten met hunne moeder."

In 1838 had de Classis van Poughkeepsie, zooals boven gezegd is, door de Part. Synode van New York de volgende resoluties laten brengen voor de Algemeene Synode: —

„Dewijl de onaangename tijding ons is geworden dat in Holland, het land onzer vaderen, eene vervolging om der waarheid wil plaats heeft, met goedkeuring zoo niet op bevel van de hooge Regeering; en terwijl de Gereformeerde kerken van andere landen zich wegens die zaak tot het Nederlandsch Gouvernement hebben gewend en hunne deelneming met de verdrukten hebben betuigd: daarom

Besloten. — Dat wij ons diep bedroefd gevoelen over wat in onze oogen niet slechts strijdt met het licht en de vrijheid van den tijd, waarin wij leven; maar ook eene vreemde zaak schijnt in ons Vaderland, dat in vorige tijden zich bewezen heeft een toevluchtsoord te zijn voor geheel Europa.

Besloten. — Dat het aan de Algemeene Synode worde aanbevolen om het oordeel en gevoelen van ons gedeelte der Gereformeerde Kerk over zulke handeling uit te drukken, door aan het Nederlandsch gouvernement eerbiedig onze bezwaren te kennen te geven, of door een brief van sympathie aan de verdrukten toe te zenden of op eenige andere wijze, die meer passend geacht mocht worden."

De Synode zag geen licht om ten volle op deze zaak integaan, daar het haar aan genoegzame gegevens ten eenenmale ontbrak, om een zuiver oordeel te kunnen vellen. Maar de zaak kreeg ruchtbaarheid in onze Kerk en de harten der broederen gingen voor de vervolgden open. [1])

[1]) Minutes generale Synode 1838 pag. 128.

Steeds toch bleven de geruchten van de treurige behandeling der Afgescheidenen voortduren. In 1845 deed een man, later zoo gunstig bekend onder ons volk in Amerika, de vrome en beroemde leeraar Dr. Thomas de Wit, een reis naar Nederland.

Hij zag met eigen oogen. Hij ontmoette de vervolgden en woonde hunne godsdienstoefeningen bij. Hij vernam wat God gedaan had.

Van Raalte ontmoette hij niet, schoon hij veel van hem hoorde en begeerde hem te zien; maar Scholte zag hij vaak te Utrecht en van zijne lippen hoorde hij het eerste verhaal van *de plannen der landverhuizing.*

Hij kwam juist in tijds.

Van Raalte, Scholte, Brummelkamp en anderen waren juist begonnen met het *evangelie der expatriatie te verkondigen.*

Hij keerde terug naar Amerika en verhaalde aan het Amerikaansche volk, bijzonder aan onze Kerk, door de kolommen van de „Intelligencer" wat hij gezien en gehoord had.

Toen kwam in 1846 de algemeene zendbrief van Van Raalte en Brummelkamp, *„aan de geloovigen van de Vereenigde Staten van Noord Amerika."*

Zooals gezegd is werd hij door Roelof Sleister, A. J. Brusse en anderen meêgenomen naar Amerika.

Vroeg in 1846 vertrokken zij naar Boston en, op de reize van daar naar het Westen, een dag te Albany over blijvende, werden zij door een zonderling bestier van Gods voorzienigheid geleid naar Dr. Wyckoffs woning.

Dit schrijven verscheen mede, bijna onmiddellijk, in de „Intelligencer."

Waren al deze dingen geen blijken van Gods onbegrijpelijke, maar zich treffend openbarende, Voorzienigheid?

De weg van ons volk in den boezem der oude Kerk werd als van zelf gebaand.

HOOFDSTUK XI.

VAN RAALTE EN DE GEREFORMEERDE KERK IN AMERIKA.

§ 3. BEOORDEELING DER EMIGRATIE DOOR ONZE AMERIKAANSCHE BROEDEREN. — HULPBETOON. — VAN RAALTE'S WAARDEERING. — WAAROM HIJ AANSLUITING BEGEERDE. — DR. ISAAC WYCKOFF TE HOLLAND. — HET RAPPORT.

In 1846 begon de stroom der landverhuizing. Wij hebben reeds haar loop gevolgd en sommige resultaten der beweging aanschouwd.

Van Raalte's naam was in het Oosten reeds bekend. Te kort voor zijn eigen belang en dat zijner volgers had hij waarschijnlijk getoefd onder de Oostersche broederen; maar toch had hij genoeg gezien van hen en zij genoeg gezien in hem om de eenheid der hope en des geloofs te proeven

New York en Albany werden rustpunten voor de matte pelgrims, eer zij zich wierpen in de Wetersche volkenzee, die straks zoo belangrijk zou worden in de geschiedenis der natie.

De stem van Dr. James Romeijn weerklonk nog eens weer, als een bazuin, op de Synode van 1847 toen hij zeide:

„Gevoegd bij al de eischen, die door vaderlandsliefde, humaniteit en godsdienst gedaan worden, hebben wij nog een beroep op onze liefde en sympathie, gebaseerd op een liefelijke stamverwantschap. Een nieuw gezelschap van Pelgrims heeft onze kusten bereikt van Holland, het land

nzer vaderen en in vervlogene eeuwen, het toevluchts-
ord voor gebannenen en vervolgden. De beweging
taat niet achter, met het oog op hare zedelijke
ıajesteit, in vergelijking met elke andere geassocieerde
aad van emigratie in de geschiedenis van ons land.
e Puritein en de Hugenoot in het bijzonder zijn hunne
huldenaren en wij zouden zelven ontrouw zijn aan
nze beginselen, aan den naam, die het ons een eere
s te dragen, en de afkomst waarop wij ons terecht
eroemen, indien wij nalaten hen te verwelkomen,
an te moedigen in hunne onderneming en onze liefde
an hen te toonen, niet met woorden alleen maar ook
ı der daad en waarheid. De Voorzienigheid heeft het
ɔt van de eerste groep geworpen in de onmiddellijke
abijheid van onze Wetersche gemeenten; een tweede
s aangekomen, en duizenden zijn op weg. En nu is
innen ons bereik gebracht eene gelegenheid om de
anwinst te verkrijgen van een volk „arm en ver-
rukt," het is waar, maar in het bezit van een geloof
ostelijk, beproefd en gelouterd." [1])

ı wij ooit, *als Hollandsch-Amerikaansch volk*, zulke
len waardig geweest?

s het Mammon, die hier sprak; — een koopman, die
en begeerlijke waar dong op de kerkelijke markt, zooals
het vaak bedektelijk of openlijk, maar zonder kennis
iten voorstelde? Neen. Hier sprak de ware Christelijke
die zich schuldenaar weet voor God aan de wereld
e de taak vat, die God haar aanwijst.

eerste dagen van bangen strijd kropen traag en somber

t enthusiasme, dat gewekt was in het Oosten, was geen
e morgenwolk gelijk, die met de rijzende zon zich oplost.
ı jaar later besloot de Synode van 1848:

[1]) inutes 1847. Vol. VII. p. 191.

„Dat aan de Board van Binnenlandsche Zending opgedragen worde om in het bijzonder aandacht te wijden aan de behoeften der Protestantsche Hollanders, opdat zij in verband gebracht mogen worden met onze Kerk, waarop zij, ter oorzake van hun verleden, rechtmatiger eischen hebben dan op eenig ander genootschap in dit land, en waarmede zij het nauwst vereenzelvigd zijn." [1])

Niet wat zij van den emigrant konden krijgen dus, op stoffelijk of kerkelijk gebied; maar wat zij hem konden brengen, van hem konden maken; wat hunne roeping was jegens hem, met het oog op God en de geschiedenis — dat besliste hunnerzijds de vraag der aansluiting.

Middelerwijl had dan ook reeds het hart der liefde de hand der milddadigheid geopend.

In het Oosten bevorderde men de emigratie en hielp de emigranten voort.

In de bange eerste twee jaren, toen God als worstelde met de onderneming en zijn hand er zwaar op drukte; toen alleen Van Raalte's geloof en geestkracht de eerste kom der nederzetting, geteisterd als zij was door pestilentie, van leegstrooming redde; — toonde zich deze liefde „in der daad en in waarheid."

Kisten, tonnen, balen met goederen, kleederen, levensmiddelen, medicijnen — wat niet al, kwamen uit het Oosten in de nederzetting.

Later dorst de zwartste ondankbaarheid Van Raalte wel betichten dat hij *„om gelds wille de gemeente gebracht had in een onzuivere Kerk."* [2])

De man, die deze woorden sprak had zelf waarschijnlijk medegenoten, wat de liefdehand hem vrijelijk, om Gods wil, toegereikt had.

Van Raalte, die zijn volk ten volle verstond en de drin-

[1]) Minutes 1847. Vol. VII. p. 427.
[2]) Kerkeraads Notulen, 1ste gemeente, 22 Aug. 1853.

gende gevaren doorzien had, beter waarschijnlijk dan iemand anders; die met leedwezen zag hoe de groeiende bloei bij velen een schaamtelooze zelfzucht kweekte: — hij waardeerde beide de bron en het feit dezer gaven.

De hulp der eerste dagen, de onderwijzer gezonden door de Oostersche broederen, het bereidwillig pogen om de nederzetters op te heffen, of zooals hij het in zijn eigen kernachtige taal uitdrukt: — „om dit Nederlandsch volk met deszelfs belijdenis van onbeduidendheid te redden," — deze dingen waren hem als diepgevoeld liefdebetoon, als openbaring van het leven van Christus in de gemeente, diep in het hart gezonken.

Kon het scherper gezegd, dan hij dat deed in het merkwaardig schrijven aan de Classis van Holland in Nov. 1856, bij gelegenheid van zijn beroep door de gemeente van Pella, toen hij de Classis stelde voor het alternatief: — „Van Raalte en de school of geen school en geen Van Raalte?" In dien brief komt de volgende snerpende uitdrukking voor: — „Mijne overtuiging is zoo diep geworteld dat ik reeds meer dan een jaar zwanger geweest ben van een voorstel om de bekwaam zijnde jongelingen naar Rutgers College te sturen en aan onze Oostersche vrienden met schaamte hunnen leermeester terug te geven, uit besef dat wij als volk niet rijp zijn voor de gave, dat zij aan ons kwalijk besteed is.

Want waartoe dit langzaam versterven? Waartoe dit smadelijk oordeel af te wachten uit den mond *van onze weldoeneren?*

Burgerlijke eerlijkheid kunnen wij dan toch nog bewaren." [1])

Dat het Van Raalte niet te doen was om zijne volgers, *om de gaven alleen*, te leiden in de gemeenschap met de Gereformeerde Kerk bewijst het feit dat, onder zijne bezielende leiding, de nog geenszins rijke 1ste gemeente van

[1]) Kerkeraads Notulen 1ste gemeente 18 Nov. 1856.

Holland in 1863 voor het Rutgers College-gebouw 177.5 dollar collekteerde, waaraan Van Raalte uit zijn eigen beperkte middelen 100 dollar toevoegde. [1])

Maar Van Raalte vond in die Kerk, de *Kerk* terug. H. erkende de kracht van zijn beginsel. Hij had in Nederlan gebroken met de *besturen*, niet met *de Kerk der Vaderen*. En toen hij hier haar wedervond, erkende hij zijne roeping onder de belijdenis, Art. XXVIII.

Te vaak is het vergeten dat dat artikel uitdrukkelij zegt — „daarom al degenen die zich van dezelve afscheide of niet daarbij voegen, doen tegen de instelling va God.” En indien heden de gronden der eerste Separatie i Amerika getoetst worden aan Belijdenis en Kerkrecht, wel zaakkundig beoordeelaar zal niet moeten toestemmen da hun kracht het feit der breking van Gods gemeente nooi kan rechtvaardigen.

Omdat Van Raalte Gereformeerd was voegde hij zich b de Gereformeerde Kerk.

De Synode van 1849 had behoefte gevoeld om een b trouwbaar rapport te hebben aangaande den toestand d Hollandsche nederzetters.

Dr. Isaac N. Wyckoff van Albany was door de Boa van Binnenlandsche zending afgevaardigd dat rapport in winnen. Het was een moeielijke taak, maar met een liefe vol hart werd het werk volbracht.

Zelden heb ik dieper ontroerende zielestroomingen g voeld dan toen ik voor de eerste maal het oog sloeg het gele verbrokkelde papier, waarop in Van Raalte eigen hand het verslag staat opgeteekend van de vergad ring, die in Juni 1849 gehouden werd te Holland en die z veel afdeed voor de latere geschiedenis van dit volk.

Het is mijn doel niet hier, in zijn geheel, dit documer af te schrijven. Ter informatie voor den lezer dezer schetse

[1]) Kerkeraads Notulen, 5 Oct. 1863.

wordt het echter in zijn onveranderden vorm, nogmaals afgedrukt, als een bijvoegsel, aan het einde van dit werkje.

Men leze en oordeele!

Men heeft soms gezegd dat het oorspronkelijke document verloren was en dat dus de afdrukken niet geheel betrouwbaar waren. Dit is uit de lucht gegrepen daar het onveranderd en vrijwel geconserveerd bewaard wordt in het archief der Classis van Holland.

Het rapport van Dr. Wyckoff aan de Synode van 1850 bevat een gedetailleerd verhaal van zijne indrukken van de nederzetters, te hoog gekleurd zeker, maar ons een blik gunnende in de diepten van het broederhart, dat alleen de lichtzijde zag, en de schaduwen, óf door een te gunstig oordeel van het geheel óf door broederlijke liefde niet *wilde* zien, misschien niet *kon* zien.

Velen van de broederen, die dit stuk van overeenkomst teekenden juichen nu reeds bij God. Al de leeraren op één na.

De meeste ouderlingen evenzoo.

Enkelen zijn nog onder ons, enkelen keerden later der Gereformeerde Kerk den rug toe en wierpen zich in de scheidingsbeweging, om ook van daar uit rust en eeuwige hereeniging te vinden voor den troon.

HOOFDSTUK XI.

VAN RAALTE EN DE GEREFORMEERDE KERK IN AMERIKA.

§ 4. DE VERGADERING VAN '49. — VOORWAARDEN DER VE EENIGING. — WAT UIT HET DERDE PUNT BLIJKT. — WYCKOFF'S INDRUKKEN. — SYNODALE BESLUITEN.

De vergadering werd gehouden te Holland in het laa van Juni, 1849.

Dr. Wyckoff had blijkbaar geen gras laten groeien o zijne aanstelling, door de Synode den eersten Woensc dier maand aanbevolen, en onmiddellijk daarop van de Bo van Binnenlandsche Zending ontvangen.

De weg was lang, de reis moeielijk, de reisgelegenhed althans van Detroit af, niet altoos betrouwbaar.

Vierentwintig van onze mannen waren er tegenwoor De leeraren en ouderlingen der kerken, zoo pas nog m aan het kruis ontkomen, waren blijkbaar schuchter zich onberaden een nieuw juk op den hals te halen.

Uit dit gele verbrokkelde papier spreekt tot ons geest van verzet tegen allen dwang, ademt ons de ge van het oude Puritanisme tegen, zoo beslist en zoo ste dat het duidelijk is hoe nauw onze vaderen ontkwan aan het gevaar van het Independentisme, dat onder bestaande omstandigheden, gelijk betoogd is, had *moe* leiden tot oplossing en totale inboeting van althans e onmiddellijke toekomst.

De Gereformeerde Kerk wilde weten met wat timmerhout zij te doen kreeg; onze vaderen wilden weten aan wat Kerk zij hunne toekomst en die van hun kroost toevertrouwden.

De EERSTE vraag was daarom van weerszijde een levensvraag — *wat belijdt gij?*

De vergadering verklaarde zich ombewimpeld voor de oude „Formulieren van Eenigheid," zoo lang geleden reeds gehuldigd door de vaderlandsche Martelaars-Kerk.

Mede erkende de vergadering de aanneming en handhaving der Dordtsche Kerkenorde, die reeds op de eerste Classicale vergadering der broederen formeel erkend was als de leiddraad van hun kerkelijk leven.

Maar in de verklaring, daaraan toegevoegd, spreekt de ervaring van het verleden. Geen reglementen. Belijdenis en Kerkenorde, maar *geen menschelijk reglement.* Als iemand een kerkelijk gebod overtreedt of schendt, *zonder verwarring en ergernis te zoeken*, zondigt hij niet.

Daarop werd nadruk gelegd!

Daaruit sprak hun vrijheidsgevoel!

De organisatie was reeds een voldongen feit.

De gemeenten vergaderden tweemaal 's jaars Classikaal; de predikanten viermaal „*tot hunne onderlinge opscherping.*"

In de stichting der „*Western Social Conference*" keerden wij dus ongedacht terug tot de geschiedenis van '48. [1])

DE TWEEDE vraag geldt de wensch der broederen om zich bij de Hollandsche Gereformeerde Kerken aan te sluiten.

Hier spreekt het document bijna letterlijk de taal van mijn vorig hoofdstuk.

Zij haten sectegeest. Zij gevoelden zich onder de Belijdenis gebonden, om zich te voegen tot eene openbaring van

[1]) Eene vergadering van Gereformeerde predikanten in het Westelijk gedeelte des lands, die viermaals 's jaars vergadert en vooral in de laatste jaren goede vruchten afwerpt.

Christus' Kerk. Hoe veel te meer dan waar zij juist vonden, wat zij zochten. „*Wij hebben ons nimmer anders beschouwd dan te zijn — een gedeelte der Hollandsche Gereformeerde Kerk, en verlangen daarom met die kerken in gemeenschap te leven, en wenschen naar derzelver kerkvergaderingen onze afgevaardigden te zenden.*

De derde vraag gold de stoffelijke behoeften der gemeenten.

Dit antwoord heeft met het stoffelijk argument der toetreding tot de Gereformeerde Kerk zooveel uittestaan dat ik het reeds hier nog eens weer in zijn geheel afschrijf. Het is geheel in Van Raalte's besten trant gesteld.

„Deze vraag zouden wij zeer onderscheiden kunnen beantwoorden. Wij komen uit druk en verguizing, ja uit vele banden en gevoelen ons daardoor bepaald beslist en ook in staat om gemoedigd de veelbeteekenende inbreking in de wildernis door te worstelen. Wat zulk eene worsteling inheeft kan door een Amerikaan zelf het best verstaan worden. Ons is het een wonder in het oog dat God ons nu omstreeks twee jaren heeft doorgeholpen, zonder hulp van buiten af, en wij gevoelen ons getroffen en diep verootmoedigd over Gods krachtige ondersteuning en de verblijdendste uitzichten in de toekomst. Voor een ieder echter, die weet en doorziet wat verhuizing is naar het Westen; ja wat het is met eenige duizenden, ongeleerd en zonder ondervinding in dit werk, meest arm volk en de gegoedden met zeer beperkte middelen voorzien, in de volslagenste wildernis neder te zinken, waar iedere bron tot onderhouding van *huis, kerk en burgerstaat* nog moet worden geopend, — kan ligt beseffen dat *vele, vele* teedere belangen van Kerk en School smartelijk lijden in de nu gevestigde en omliggende plaatsen.

Wij willen onze veelvuldige behoeften niet verheelen. Integendeel, het verwondert ons en is ons tot leed dat deze

teedere belangen dier gemeenten Gods, welke vanwege, veelsoortigen druk en banden het Vaderland ontvloden en schuil zochten in de wildernissen van het Westen, aan de zorge der oud Hollandsche gemeenten van Christus, nu meer dan twee jaren ontsnapt zijn; niettegenstaande dezelve op uwe stranden landden, uwe steden doorreisden en bekend stonden met u te leven onder dezelfde geloofsbanier. Echter met hartelijken dank, met een dank, die ons de tranen uit de oogen doet opwellen en die ons Gods zorgende hand doet kussen, erkennen wij en willen wij altoos erkennen die vriendelijke broederhand, welke ons door eenige bijzondere kinderen Gods werd toegereikt, in den bangen staat onzer vreemdelingschap. Die zich onzer, gezeten op uwe dokken, vermengd onder de duizenden der emigranten, niet schaamden, maar onze zielen verkwikten en verademing verschaften. Neen wij willen ze niet vergeten maar gedenken, en onze kinderen na ons, en hun loon zal zijn van dien God, die den vreemdeling ophoudt en van dien Heiland die de geringste weldaad, bewezen aan de minsten der zijnen, eeuwig vergeldend zal gedenken.

De hier verzamelde ondervinding overreedt ons, dat der in ruste en volheid ter nedergezetene kerken van het Oosten, een geduchte en dure roeping is op de handen gelegd om de zwakkere deelen van het lichaam van Christus, welke door Gods bestel, als een zout, onder de landverhuizing verspreid zijn, te schragen — opdat dezelve niet onder een te grooten last wegzinken en de dierbare instellingen der gemeente Gods verliezen. Ja wij zouden ons van sluimering en ontrouw moeten beschuldigen, indien wij onze broeders van de Oostersche kerken niet dringend baden, hunne harten te stellen op deze uitgebreidde roeping om met alle de voorhanden zijnde middelen zich te werpen in dien stortvloed der volkeren, welke in het Westen ter nederzinkt, die anders, — daar zij meestal, vervreemd zijn van God en Zijne waarheid

of vol bij- en ongeloof, zonder Sabbat en onderwijs, zich neigen tot barbarisme, — een vloek zullen worden, instede van een zegen voor de Staten."

Ik had mij voorgenomen, zooals boven gezegd is, dit deel van het document niet letterlijk over te nemen.

Maar niet overnemen, waar zulks mogelijk is doet Van Raalte een gruwelijk onrecht.

Wat gespierde taal!

Hoe spreekt in dit woord de man van diepe overtuigingen, de man van een wijden blik en een ontwikkeld verstand!

Waarlijk hij was een leider des volks!

Uit deze aanhaling blijkt:

1. Dat de kolonie noch direct noch indirect gevraagd had om Oostersche hulp.

2. Dat het aanbod van kerkelijke ondersteuning eerst in 1849 door Dr. Wyckoff gedaan werd.

3. Dat al de tot nog toe hun verstrekte hulp *individueel* geweest was.

4. Dat zij echter diep was gewaardeerd en dat de namen der gevers, met een stalen griffel, geschreven waren in de herinnering der ontvangers.

5. Dat Van Raalte en de zijnen onverholen uitspraken dat zij door het gebrek aan zulke kerkelijke ondersteuning tot hiertoe *teleurgesteld waren en de verantwoordelijkheid van hun voortdurenden toestand wierpen op de Gereformeerde kerken in het Oosten.*

Het rapport, dat door Dr. Wyckoff bij zijn terugkeer geleverd werd, is in gloeiende termen geschreven. Hij kleurde werkelijk te hoog. Zijn indruk van deze nederzettingen was als had hij hier in de bosschen het romantische Acadia gevonden; een land waar louter deugd en godsvrucht in hunne simpelste en meest aantrekkelijke vormen woonden.

Toch in algemeenen zin deed hij slechts recht aan dit volk. Hun geschiedenis, hunne leiders, hun persoonlijkheid, hun taak en de reeds verkregene resultaten moesten wel de ziel van een sympathetisch beoordeelaar met eerbied vervullen.

Wyckoff zeide slechts wat hij meende toen hij zijn rapport aldus besloot: —

„Het is eene zeer merkwaardige maatschappij en God zal haar steunen en zegenen, en ik gevoel het een zegen en eene eer voor ons te zijn, in deze zaak zijne werktuigen te wezen."

Het rapport werd geapprobeerd.

De noodige stappen werden genomen.

De particuliere Synode van Albany had liever gezien dat de vorming der Classis van Holland een meer geregeld verloop gehad had, maar zij verwees de geheele zaak naar de Synode.

In het rapport over deze zaak in 1850 leest men het volgende:

„Vreemdelingen in een vreemd land, bemind om huns zelfs wille en om der wille van de vaderen, hebben zij recht op een hartelijke gemeenschap, die zij zoeken; en alle passende hulp in hun vestiging in het vaderland hunner keuze, daarom —

> *Besloten.* Dat de Classis van Holland opgenomen worde onder de zorg der Algemeene Synode en verbonden worde met de Particuliere Synode van Albany.
>
> *Besloten.* Dat de godsdienstige toestand en de nooden der Hollandsche emigranten, waar zij ook verspreid zijn door dit land, opgedragen worde aan de bijzondere zorg van de Board van Binnenlandsche zending."

Dus was aan de zijde der Algemeene Synode, de vereeniging der kolonisten met de oude Gereformeerde Kerk in Amerika een voldongen feit geworden.

HOOFDSTUK XI.

VAN RAALTE EN DE GEREFORMEERDE KERK IN AMERIKA.

§ 5. De drager van het Synodaal bericht. — Beraden[illegible]eid der beweging. — De notulen van 1850? — Hun zakelij[illegible]e inhoud. — Van Raalte in het Oosten. — Aanvrage om hulp. — De z. g. „Voorwaardelijke aansluiting." — Blijdschap. — Wantrouwen.

De officieele stukken, betrekking hebbende op de han[illegible]de-lingen der Synode in verband met de opname der Holla[illegible]nd-sche gemeenten in de Gereformeerde Kerk, werden a[illegible]an Dr. Wyckoff ter hand gesteld, om door hem, als den me[illegible]est geschikten persoon, verzonden te worden naar de bela[illegible]ng-hebbende partijen.

Hij zette die waarschijnlijk over in de Hollandsche ta[illegible]al en zocht toen, met de hem eigene practische manier v[illegible]ar doen, naar een geschikten drager van deze missieven.

Dien drager heeft God ons tot zeer kort geleden gelat[illegible] als een onzer meest belangwekkende koloniale figuren, vader A. Van Bree, ouderling der Zeelandsche gemeente.

Hij was in 1850 juist op reis naar de nederzetting[illegible] alhier, toen te Albany een deftig, clericaal man naar he[illegible] toe kwam in den spoorwaggon, waarin hij zich bevond.

Tot zijne verbazing sprak deze hem in het Hollands[illegible]

aan en vroeg hem of hij een Nederlander was, en waar hij heen ging. De eerste vraag had geen antwoord noodig, daar Van Bree in het Hollandsch zeide dat hij naar de koloniën, in Michigan, op reis was.

Dr. Wyckoff verzocht hem toen de papieren, die hij hem overhandigde, zorgvuldig te willen bewaren en die, zoo spoedig mogelijk, aan Dr. Van Raalte ter hand te stellen.

Zonder te weten wat hij deed werd dus deze oude vader, toen in den fleur des levens, de bode der geslotene vereeniging.

Onze vaderen waren echter in deze zaak niet met overhaasting te werk gegaan.

Reeds in de Classicale vergadering, van 22 Sept. 1848, had Ds. Van der Meulen de vergaderingen verwittigd van eene door hem ontvangene uitnoodiging om de Synodale vergadering, door eenen afgevaardigde, bij te wonen. Natuurlijk in den gewonen zin van kerkelijke correspondentie.

Men was van beide zijden tegen overhaasting. De Classis besloot toen dat — „niettegenstaande men erkent men moet zoeken meerdere aanraking met elkaar en dat de liefde het vordert, gemeenschap te oefenen, zoo is het evenwel in deze oogenblikken nog moeielijk, door de vele inwendige drukten en moeiten verbonden aan eene nieuwe nederzetting." [1])

Toen b. g. akte-stukken dan ook aankwamen wekten zij in de harten der vaderen, te midden van de wouden der koloniën, een wonder gevoel van stille blijdschap.

Sinds het bezoek van Dr. Wyckoff en de vergadering van 4 Juni 1849, was er veel gedacht en veel gesproken en, men vergete het nooit, — VEEL GEBEDEN, over en voor deze vereeniging. [2])

Door een noodlottig toeval worden de notulen van de

---

[1]) Class. Notulen Cl. Holland, 27 Sept, 1848.

[2]) Ibid

Classicale vergadering van April, 1850 gemist. Ik noem di een *noodlottig toeval.* Zeker toch waren deze notulen in der gewonen stijl dier dagen geschreven, en moeten dus he geheele debat over deze zaak, in den vrijen broederkring bevat hebben. Dit verlies is daarom des te dieper t betreuren. Maar hoe gingen zij te loor? Soms gescheurd ui het boek omdat men zich voor den inhoud schaamde?

Men leze wat volgt. Zoover ik weet is deze bladzijd nooit in druk verschenen.

„Vanwege de snelle en haastige oproeping des Heere van onzen geliefden broeder J. A. Verhorst, (scriba de vergadering, H. E. D.), naar zijn eeuwig huis, werden d notulen gemist der vergadering, gehouden in April 1850. Te gemoetkoming hiervan worden door ondergeteekende mede gedeeld de twee navolgende kerkelijke aangelegenheden.

1. Het heeft de gemeente goedgedacht eenen afgevaardigd naar de Part. Synode der Oud Hollandsche Gereformeerd kerken in Amerika te zenden.

2. De navolgende lastbrief wordt hem medegegeven:

L. S.

„De opzieners der gemeente van Jezus Christus va de Classis Holland in Ottawa Co., Mich., wenschen d broederen, opzieners der gemeente onzes Heeren, beken onder de benaming van *Dutch Reformed Church*, e vergaderd in een der streken van New York State, te behartiging van het welvaren van dat deel der kudd van Christus, genade en vrede van God den Vader, i den Zoon, door den H. Geest.

In overweging nemende de dierbare en zalige eer heid der Kerk Gods en den duidelijk verklaarden w van onzen Zaligmaker, die wil dat zij allen één zij alsmede de behoeften, welke de bijzondere deelen va het geheele lichaam aan elkander hebben en inzonderhei

wij, die ons zwak en gering gevoelen, zoo dorst ons hart naar de gemeenschap met het dierbaar Zion Gods. En sinds den dag, dat wij den bodem dezer nieuwe wereld drukten, werden onze harten gesterkt en grepen wij moed, door de ontmoeting van Gods volk. Gods kinderen, in de verschillende afdeelingen levende, zijn ons allen dierbaar; doch wij gevoelen ons in de bestiering en bezorging onzer gemeentelijke belangen meer tehuis, daar, waar wij onzen standdaard des geloofs en de grondtrekken onzer kerkregeering mogen vinden. Aangenaam was het ons dan ook van die zijde geen enge toegeslotenheid maar opene, hartelijke broederliefde te vinden; hetwelk in ons verwekt eene bepaalde begeerte om onze gemeenschap te openbaren en de broederhand der gemeenschap te vragen.

Van deswege hebben wij besloten een onzer broederen, te weten A. C. van Raalte, herder en leeraar in Gods gemeente, als onzen afgevaardigde, tot ulieder kerkvergadering, welke in de eerste dagen van Mei, in de omstreken van Albany, staat gehouden te worden, te zenden; hem lastgevende om in onzen naam alle noodige inlichtingen te geven en te vragen, welke de gewenschte vereeniging kunnen bevorderen.

Over hem en ulieder vergadering smeeken wij af, van ons verheerlijkt Hoofd en Middelaar, die zit in Gods troon, voorzien met rijke door zijn bloed verworvene gaven, dien geest in ruime mate, welken Hij als Trooster achterliet, om aan de kudde, uit de volheid des eeuwiglevenden, medetedeelen tot hare bekwaammaking om den Drie-eenigen te verheerlijken.

Namens de Classicale enz.

S. Bolks, *Praes.*"

De scriba dezer vergadering en van al de Classicale vergaderingen, tot in 1858 is Dr. A. C. van Raalte.

Het was dus de broederen hier, in het voorjaar, voor de Synoden gehouden werden, reeds biddenden ernst geweest met deze dingen.

En terwijl Dr. Wyckoff van zijne zijde de zaak der vereeniging bevorderde; had men ook van Classis wege niet stilgezeten. In de vereeniging sprak zich dus eene wederzijdsche, verlangende, toenadering uit.

Van Raalte was door de liefdadigheid van Dr. Wyckoff en enkele andere vrienden in staat gesteld om den b. g. last te volvoeren. [1])

Hij maakte te Schenectady, waar de Particuliere Synode vergaderde, een diepen indruk.

Hoe kon het anders?

Hij was toch een man, machtig in het woord en vol van dat onbeschrijfelijke iets, dat wij, bij gebrek aan een beter woord — *magnetisme* — noemen.

Dit had zeker zijn grooten invloed op de eenparige stemming der Algemeene Synode, in zake de boven aangehaalde besluiten.

Hij had op reis de Hollandsche gemeenten, in Wisconsin en New York, bezocht en was door die bezoeken versterkt in zijn oordeel over de besliste noodzakelijkheid eener *kerkelijke aansluiting*. Hij had toch — „den geestelijken toestand der zwervende Hollandsche kerken, zeker door den invloed der aan hun toestand eigene verzoekingen en door het gemis der gemeentelijke instellingen, in een beklagenswaardigen toestand gevonden." [1])

Dit had hem te meer gedrongen om — „aan de broederen der Particuliere Synode deze geestelijke belangen der Hollandsche landverhuizers aan te bevelen, waartoe door hem gewezen werd op de noodzakelijkheid om deze menigte, door een Hollandsche drukpers, colporteurs en reizende

---

[1]) Classicale Notulen Classis Holland 30 Oct. 1850.

predikanten te beademen, ten einde uit deze menigte, gemeenten mochten worden verzameld; *welke roeping zeer natuurlijk rust op de oud Hollandsche Kerk.*" [1])

Reeds toen zag Van Raalte dat ons volk, in de wijze van behandeling van zaken en Classicale rapporten, veel zou kunnen leeren van de Oostersche broederen. [1])

Op diezelfde vergadering wendde zich de Classis van Holland, met een eenparig verzoek, tot de Classis van New York om eenige geldelijke ondersteuning voor de predikanten.

Daarover heeft men later heel wat te zeggen gehad. Na 1857 heëtte het dat de dus verleende hulp moest worden — „beschouwd als de prijs, waarvoor de leeraars hunne gemeenten aan de Synode verkocht hadden."

Arme Paulus, die zich afgesloofd had om, in de Grieksche gemeenten, eene gave voor de benarde gemeente van Jeruzalem te vergaderen!

Arme Jacobus, die op deze leer der broederlijke ondersteuning, op dit *geestelijk recht* der armen zoo sterken nadruk gelegd heeft! Jac. 2.

Zooals terecht gezegd is — onze leiders waren mannen en christenen en zij hadden, hoofd voor hoofd, den eed gezworen tegen de Simonie, men vergete het nooit.

Schreef ik een apologie voor die aansluiting, hoe gemakkelijk zou het zijn om, in navolging van anderen, hier den leugen aan de kaak te stellen van de VOORWAARDELIJKE AANSLUITING aan de Gereformeerde Kerk.

Door een behendige maar oneerlijke kunstgreep van onze Kerkelijke tegenstanders werd het *officieuse* in plaats gesteld van het *officieele.*

Noch in de Classicale, noch in Synodale acte-stukken, die op deze zaak slaan, wordt ook maar zooveel als *gekikt* VAN EENE VOORWAARDE.

---

[1]) Classicale Notulen Classis Holland 30 Oct. 1850.

Van Raalte en zijne medeleiders waren de mannen niet voor zulk broddelwerk. Zij waren geene halfslachtige wezens die beide water en land bewoonden. Zij zaten niet op het hek, met beide beenen in zulk eene positie, dat men straks nog rechts of links kon springen, naar men verkoos.

Zij gingen, als mannen, door het hek heen en sloten het achter zich; maar — en dit vergete men nooit — zij namen het vrije geweten en het ongebonden woord met zich mede. Een vrije wilsdaad bracht tot stand, wat eene vrije wilsdaad ook weer ongedaan kon maken. En daarvoor hebben onze kerken steeds gepleit en daarbij staan zij heden nog. Wij bleven staan tot op heden toe, waar onze vaderen in 1850 post vatten, omdat wij gelooven *dat God het wil;* en wij verlaten die positie niet, of wij moesten duidelijk, met de hand op het hart en het oog omhoog, weten — *dat God het wil.*

Die als Gereformeerd Christen breekt met de Kerk, moet wel diep overtuigd zijn dat zij de Kerk niet meer is; zonder zulk eene diepe overtuiging toch, zondigt hij beide tegen de Schrift en de Belijdenis.

Liep ik geen gevaar deze schetsen te lang te maken, ik zou het stuk *geheel* moeten afschrijven, waarin de Classis van Holland, 30 April '51, lucht geeft aan hare blijdschap over de gesloten vereeniging. Kunnen zij de kerkelijke vergaderingen, door de onkosten, niet geregeld bijwonen, men wete toch — *„dat zij een gevoel van liefde en broedergemeenschap koesteren en steeds nauwer en hartelijker samenbinding begeeren."*

Daar ginds in Nederland was men veracht; — hier ontvangen, met ware broedermin!

Daar vervolgd, omdat men de waarheid lief had; hier juist daarom, met opene armen ontvangen.

Zij hebben — *„een ootmoedig verlangen om het hun geschonken vertrouwen niet te beschamen."*

Zij willen — *„naar hunne roeping, een sieraad zijn der Hollandsche Gereformeerde Kerk, door ernstig Gods glorie en het heil des naasten te zoeken."*

Twee jaren later echter waren reeds allerlei geruchten verspreid dat de Gereformeerde Kerk in leer en tucht onzuiver was.

Die geruchten vonden schijnbaar hun ver vliegende distelpluimen in de gemeente van Friesland, waar zich eerst de separatistische geest sterk openbaarde.

Van Raalte en zijne broederen wezen op het snoode van die aantijgingen. Ja hij erkende het, er waren gebreken, want waar is het volmaakte op aarde; maar met vaste hand ligt hij, in de vergadering van 27 Apr. '53, den sluier op van ons eigen Hollandsch gemeentelijk leven, in deze streken, en drukt er op dat het ons past — *„met ootmoed bekleed te zijn."*

Hij werd afgevaardigd naar de Algemeene Synode, om de dingen te onderzoeken, en bracht zijn rapport in op de vergadering van 26 Sept. 1853. Hij had er — *„gevonden een handhaven der Gereformeerde leer, hetwelk ook vooral openbaar werd tegenover de afwijkende Hoogduitsche Gereformeerde Kerk, welke niet zuiver stond in de leer der Sacramenten, de rechtvaardigmaking des geloofs en in het werk der bekeering door den Heiligen Geest."* [1])

En zoo gingen onze vaderen voort op den ingeslagen weg.

Hun ten goede?

Wie zou het durven loochenen, die de geschiedenis dezer nederzettingen en van het kerkelijk leven onder ons bestudeerd heeft en kent. Zelfs onze Gescheidene broederen deelden, direct of indirect, in de vruchten er van.

Ons leven en onze ontwikkeling, vooral op kerkelijk gebied en in kerkelijke praktijken, werd er hooger door opgevoerd. Zij deelden er in; zij het dan ook als van verre.

[1]) Classikale Notulen. Classis Holland, 27 Sept. 1848.

Ons College bracht hun, zoowel als ons, zijne edele vruchten. Tal van hunne zonen en dochteren vonden daar een hoogere opvoeding.

En ik zou verder kunnen gaan, maar waartoe? Wie steenen wil werpen op de graven der vaderen, die ons in dezen weg geleid hebben, doe zulks vrij; maar hij zie toe *dat hij zich aan de dooden niet bezondige.*

Zij kenden God in dien weg en hadden er vrede bij.

Men vergete nooit dat deze vereeniging beoordeeld moet worden naar de toestanden van 1850.

De eenige vraag is deze: *Waren Van Raalte en de andere leiders, op den rechten, Gereformeerden weg, toen zij dit kerkverband zochtten?*

Gods Woord, de Belijdenis, de historie der Gereformeerde beginselen, zij alle laten maar éen antwoord toe, en dat een ontwijfelbaar *toestemmend antwoord.*

Zij *konden* en *mochten* niet anders doen dan zij deden!

En durve niemand te zeggen dat Van Raalte ooit berouw had van dezen stap.

Die zulks zegt, wie hij ook zijn moge, — en ik heb woorden als deze met eigen ooren herhaalde malen gehoord, — stave door een schriftelijk bewijs van Van Raalte's eigen hand, *het beweerde of hij lastert de dooden.*

Zoover mij bekend is, stond Van Raalte, tot zijn dood toe, onveranderd op het grondstuk van 1850.

HOOFDSTUK XII.

VAN RAALTE ALS LEERAAR DER EERSTE GEMEENTE VAN HOLLAND.

§ 1. VAN RAALTE'S EENIGE POSITIE. — VERKLARING ER VAN. — DE ROEPING VAN PELLA EN WAT ZIJ ONS LEERT. — DE LUCHT KLAART ZICH. — VAN RAALTE EN DE EERSTE GEMEENTE.

In zekeren zin behoorde Van Raalte aan het geheele volk toe. Het dichtst bij hem stond in dit opzicht de geniale en menschkundige leeraar van Zeeland, Rev. C. van der Meulen. Geen der andere leiders van groepen verhief zich ooit tot de imposante positie van deze twee, en van de twee was Van Raalte de eerste.

Dit kon niet anders, omdat beider verleden geheel verschillend was. De een had uitgebreider voorrechten van opvoeding genoten dan de ander. En het moet ter eere van Ds. Van der Meulen gezegd — dat geen man meer deed en doen kon, met het kapitaal dat hij bezat, dan hij. Bij een diepe menschenkennis, paarde hij een ruim en gezond inzicht in de waarheid en een singulieren tact om menschen te buigen naar zijn wil.

Van Raalte behoorde echter niet slechts aan het volk in het algemeen, maar ook aan de gemeente van Holland in het bijzonder.

Toch was er ook hier tusschen hem en de anderen een belangrijk verschil.

Ds. Van der Meulen was, op de voorbereidende vergadering te Goes, in 1847 plechtig *geroepen* tot leeraar der Zeeuwsche landverhuizers.

Niet alzoo met Dr. Van Raalte.

Hij had de taak der landverhuizing meer *generaal* dan *speciaal* opgevat.

Hij had zijn roeping in het besef van Gods wil en in de gevoelde nooden der landverhuizers in het algemeen. Geen volk riep hem om speciaal hen te dienen in het Evangelie.

Hij bleef, ook waar hij te Holland zich gevestigd had en daar een bijzonder arbeidsveld had verkoren, het oog houden over het geheele veld en de gemeentelijke belangen der emigratie in het algemeen behartigen.

Niet dat de anderen dat ook niet deden; maar hij deed het *in de uitvoering van het plan in* 1846, *op zijn krankbed te Arnhem, plechtig gemaakt.*

Dat was hem een vastgezette overtuiging van roeping geworden en hoe hij er zich, ten einde toe, aan hield weten wij allen.

Hij was dan ook slechts *de facto* leeraar der Hollandsche gemeente; en stond tot haar slechts in eene officieuze en geenszins in eene officieele betrekking.

Hij, de man van opvoeding en zeker niet onkundig in het Gereformeerd kerkrecht, kon deze positie niet ingenomen hebben, tegenover zijn gekozen arbeidsveld, dan met voorbedachten rade.

Het te voren gezegde verklaart deze singuliere betrekking volkomen. Om getrouw te kunnen zijn aan zijne gevoelde roeping en de handen vrij te kunnen houden voor *het geheel*, mocht hij niet *onverdeeld* behooren aan eene *individueele gemeente.*

Deze stelling zal misschien velen mijner lezers vreemd in de ooren klinken, toch is zij historisch waar.

Toen Dr. Van Raalte, den 26sten Juli 1867, zijne bediening neerlegde, nadat de gemeente van Ebenezer gevormd was

en een eigen leeraar beroepen had, verklaarde hij dan ook uitdrukkelijk dat, — „hij na rijp beraad zich gedrongen zag om den welstand van dit volk zich te moeten verklaren, dat ook dit gedeelte der gemeente moest overgaan tot het beroepen van een leeraar en dat hij zijnerzijds bereid was om alle hinderpalen, die er van zijnentwege in den weg mochten staan op te ruimen, zooals plaatselijk presidentschap of tractement, enz. Dat al deze dingen ordentelijk en zonder eenige verbreking van reeds jaren bestaande banden en betrekkingen konden geschieden.

„Dat er in geen geval zelfs eenige formeele losmaking behoefde plaats te hebben, om rede er nimmer eenige formeele verbindtenis had plaats gehad.” [1])

Zoo alleen wordt ons veel verklaarbaar, in het leven van Van Raalte; dat anders duister schijnt.

Het was de macht van het beginsel, die ook hier hem dreef.

Er is in dit leven iets Napoleontisch. Hij deed dingen, die geen ander kon doen en die na hem geen ander gedaan heeft; die in anderer bediening zouden afgekeurd zijn en in de zijne misschien door sommigen berispt werden, maar toch *moesten worden gedragen.*

Geen man werd erfgenaam van zijn mantel; er was niemand dien hij paste. En met Van Raalte's dood stierf ook de idee van een algemeen toezicht houden op het geheele veld. Neen wat zeg ik er is een soort van *ongeduldig verzet* gekomen tegen zulk eene opvatting van persoonlijke roeping.

Ook waar er talenten zijn, berekend voor de taak, daar wil men Van Raalte's gedragslijn niet zien herleven.

De woorden — *„ons volk”* — beteekenden *na* zijn tijd nooit weer, wat zij *in* zijn tijd, wat zij vooral voor hem, meenden. Het eenheids- en verantwoordelijkheids gevoel, de volks-

1) Notulen 1ste gem. van Holl., 26 Juli '67.

geest; de solidariteit, in menigerlei opzicht, van de algemeene volkslasten en volksbelangen; — dat alles ging met hem onherroepelijk verloren. In plaats van den *leider* kwamen *leiders*; in plaats van het volk, de gemeente; in plaats van het algemeene, het persoonlijke.

Is het nu beter of erger dan toen?

Wie geeft daarop een bevredigend antwoord?

Ja zelfs eer hij stierf, nadat hij feitelijk het roer had losgelaten, losten zich velen zijner idealen reeds op. Dit staat ongetwijfeld in het nauwste verband met den donkeren blik in de toekomst, die zijne laatste dagen kenmerkte.

Zeker geen onzer predikanten zou heden kunnen of durven zeggen, wat Van Raalte zeide in het pastoraal schrijven, dat hij den 18 Nov. 1856 voorlas op de kerkeraadsvergadering te Holland; dat opgeteekend werd in de notulen dier vergadering en verzonden aan alle gemeenten der Classis.

Hij begint met te zeggen dat — „de ontvangene roeping naar Pella voor hem bindender kracht heeft dan zijne gemeentelijke betrekking te Holland. Er doen zich echter stemmen hooren dat de algemeene betrekking hem hier verbindt."

Dan opent hij een pleidooi voor de School, die hij droeg op het hart: — „Zal dit volk niet ten staarte zijn, zal het niet door vreemde invloeden verzwolgen worden, zal het integendeel een getrouw Godbelijdend en invloed uitoefenend volk zijn, dan zal het wetenschap in deszelfs boezem moeten bezitten."

Hij ontwikkelt dan wat er gedaan werd, hoe donker de zaken stonden door de liefdelooze zelfzucht en door het blijkbaar gebrek aan belangstelling in de hoogere opvoeding, en besluit zijn brief, met het navolgende ultimatum: — „Tot openbaring van dezen ernst stellen wij u voor een inschrijvingslijst voor de gebouwen den leden der gemeenten aan te bieden, om te betalen den eersten termijn 1 Juni; den tweeden 1 Nov. 1857. De onkosten der gebouwen etc. beloopen

2500 tot 3000 dollars. De teederste belangen dezes volks en de belangen van het koninkrijk onzes Heeren Jesu Christi doen mij u smeeken de zaak ernstig en biddend te overwegen. Wilt zoo vriendelijk zijn mij te antwoorden. Doch ook uw zwijgen zal mij, na 12 dagen, kunnen dienen tot antwoord; ingeval de broederen in mijne beschouwingen en voorgeslagen weg niet kunnen deelen." [1])

Uit deze aanhaling nu blijkt ontegenzeggelijk:

1. Dat Van Raalte zich beschouwde als in bijzonderen zin *toe te behooren aan*, en *verplichtingen te hebben jegens het gansche volk.*

2. Dat hij *wist* dat zijn bezit, zijn blijven of gaan, van groot belang was voor de geheele nederzetting.

3. Dat hij deze wetenschap gebruikte om, ter wille van de zaak, die hij boven alles liefhad, de zweep te laten klappen over de hoofden der nederzetters in de koloniën alhier, om hen te brengen, *waar* hij wilde dat zij staan zouden, tegenover de School, *zijn* School.

En hoe volkomen dit gelukte weten wij allen. De gemeente te Holland toog aan het werk, zoo ook de andere gemeenten, en binnen de 4 maanden waren de 2500 dollars bijeen; een som die, vergeleken met de finantiën van ons tegenwoordig leven, gemakkelijk op 25,000 dollars kan geschat worden.

En toch Van Raalte behoorde bovenal toe aan zijn eigen volk.

O hoe beminde hij die gemeente!

Wat schatten van informatie liggen verborgen in die oude notulen, die tot op den 5[den] Aug. 1858, door hemzelf werden geschreven.

Toen vond men fout met het feit dat Van Raalte beide praeses en scriba was van den kerkeraad.

Die fout is een groot gewin voor den historievorscher der vroege dagen van het gemeentelijk leven, in de eerste kom der nederzetting.

---

[1]) Notulen 1ste gem. van Holl., 18 Nov. 1856.

Deze notulen toch zijn meer dan wij gewoonlijk onder dat woord verstaan. Zij zijn *penneschetsen* van de kerkeraadsvergaderingen en leeren ons Van Raalte kennen van velerlei zijde, zooals hij zich zelf ziet en kent en beschrijft in het midden der gemeente en des volks.

Ik zal trachten om in enkele vluchtige trekken Van Raalte's leven en werk te schetsen in de Hollandsche gemeente.

Er zijn dingen die *nog niet kunnen* beschreven worden, dingen die straks alleen ten volle zullen worden verstaan; maar dit staat vast, dat die oude notulen voor wie Van Raalte wil leeren kennen en zijn karakter en leerbegrippen en methode van werk wil bestudeeren een rijke bron zijn van zeer belangrijke informatie.

Die den moed en het geduld heeft deze oude stoffige bronnen door te werken, zal getroffen worden door *de macht* en *het beleid* van dezen man.

Hij zal zien dat Van Raalte *mensch* was; maar hij zal tevens moeten erkennen dat er in dezen mensch een *grootsche figuur* steekt. Hij zal gedwongen worden om te erkennen dat dit leven ver boven het alledaagsche zich verhief en dat God kennelijk hem geroepen en bereid had voor het belangrijke werk, dat God hem te doen gaf, *in de eigenaardige levenssfeer*, die hij vulde.

HOOFDSTUK XII.

VAN RAALTE ALS LEERAAR DER EERSTE GEMEENTE VAN HOLLAND.

§ 2. Van Raalte's persoonlijke invloed op de gemeente. — Eigenaardig huwelijksattest. — De eerste kerkeraad. — De verkiezingsstrijd.

Van Raalte verhaalde in een vriendenkring eens het volgende voorval uit zijn kindsche leven:

„Toen hij nog een zeer kleine jongen was, klom hij eens, langs een wenteltrap, tot boven in den hoogen toren van zijns vaders kerk. De toren was van boven open. Toen zijne moeder hem door de openingen tusschen de ballustrade naar buiten zag turen werd zij zeer verschrikt door het gevaar, waarin haar kleine knaap verkeerde, daar hij lichtelijk zijn evenwicht kon verliezen en naar beneden tuimelen. Zijn vader echter hield zich kalm en bedaard, volgde hem langs den wenteltrap naar boven en zocht hem door liefelijke woorden en schoone beloften naar beneden te lokken, hetwelk gelukte, zoodat hij aan een dreigend gevaar ontkwam.

Dit voorval toont dat moed en onverschrokkenheid, die later zoo zeer karakteristiek waren van den man, reeds in den kleinen jongen gevonden werden. Ook van hem bleek het waar te zijn — „Het kind was vader van den man." [1])

Deze opmerking is waar.

---

[1]) Herinneringen aan Dr. A. C. Van Raalte door Rev. D. Broek.

Moed en onverschrokkenheid waren de heerschende karaktertrekken van Van Raalte op elk gebied.

Daarom was de invloed, dien hij uitoefende zoo machtig.

Er is zeker geen gemeente onder ons, die, voor vele jaren aaneen, zooveel individualiteit bezat als de gemeente, die hij zoolang bediende.

Er is ook geen gemeente, die meer gekneed en gevormd werd door een prediker dan zijne oude gemeente. Zij draagt, althans in dat deel, dat onder zijne persoonlijke bearbeiding kwam — zijn beeld.

Hare individualiteit is niet de hare, maar is die van Van Raalte.

Ik heb wel eens gehoord van gemeenten, die er grootsch op waren een leeraar gevormd te hebben; hier was een leeraar, die eene geheele gemeente vormde.

Dit laatste is de weg der Schrift.

Wanneer een leider werkelijk leider kan zijn, moeten van hem formeerende, karaktermakende invloeden uitgaan naar buiten.

Men kan ook hier te ver gaan en sommigen deden dat zeker, wat van Raalte betreft.

Alle slaafsche navolging is een bewijs van zwakheid en is zonde.

Want wel kan een leider menschen vormen, maar zich zelf aan hen mededeelen kan hij niet.

Elke menschelijke copie is altijd eene mislukte copie.

En geen man onder ons is meer gecopieerd in taal en stembuiging en woordvorming dan Van Raalte.

Toch is elke poging van navolging een tribuut dat, onbewust vaak, gebracht wordt aan de grootheid van een man, en teekent hem daarom altoos als een man van beteekenis.

Dit tribuut is in en buiten zijne gemeente, door leeraar en leek herhaaldelijk gebracht geworden aan de grootheid van Van Raalte.

Het arbeidsveld, dat hij zich bijzonder verkoren had, was een moeielijk veld en vereischte een vaste hand.

Reeds is gewezen op de eigenaardige samenstelling zijner gemeente en uit de opvallende oorzaken van wrijving en tweespalt, die daaruit gemakkelijk ontstonden.

Niet uit een provincie of streek, het worde nog eens herhaald, — kwam deze geheele zwerm; er waren geene bijzondere banden, die *allen* omstrengelden.

Hier moest eerst samensmelting, eenmaking bewerkt worden, eer er van degelijk werk sprake kon zijn.

De leider ging hier voor. Hij was allen alles. En allen waren hem even dierbaar.

Maar wat het kostte om die gemeente te vormen; om haar te maken, wat hij meende dat zij zijn moest; om haar offeren te leeren en in haar geboren te doen worden — die „esprit de corps," die haar, zoo langen tijd, zoo nadrukkelijk kenmerkte, — dat alles zeggen ons die oude notulen der eerste kerkeraads vergaderingen.

Eerst predikte Van Raalte onder den blooten hemel. Van die periode is nog een eigenaardige herinnering bewaard gebleven.

Het is een huwelijks-attest, dat door Van Raalte verstrekt werd aan een jonggehuwd paar en luidt in de Hollandsche taal aldus:

Dit bevestigt dat Hendrik Grijpsmoet, Michmershuizen van T. 4 *N. R.* 15 *Allegan Co., Mich., en Hendrika Johanna Rozendom van dezelfde plaats, door mij in den echt vereenigd zijn, in eene gemeentelijke samenkomst gehouden in den grooten tempel van Gods Schepping, in de wouden van Michigan, nabij het dorp Holland, op den* 8*sten* *dag van Augustus in het jaar onzes Heeren* 1847.

A. C. van Raalte,
Dienaar van het Evangelie.

In tegenwoordigheid van H. Manting en C. J. van Raalte."

Spoedig echter weerklonken de bijlslagen en vroolijke stemmen rondom eene blokkerk, die in der haast werd opgericht om de gemeente, in de komende koude winterdagen te dekken.

In die oude blokkerk deed Van Raalte sommige van zijne krachtigste predikatiën; daar goot hij zijn ziel uit als water in gebeden, die nog ruischen in de ooren zijner hoorders; daar stortte hij moed in moedelooze harten en sterkte menschen voor een bijna bovenmenschelijke krachten vorderende taak.

In die oude blokkerk greep een klein incident plaats, dat ons toont hoe Van Raalte onbarmhartig de schaaf wist te halen over menschen, die de nieuw gevondene vrijheid misbruikende, of vroegere beschaving geheel vergetende, in barbarisme dreigden weg te zinken.

De hitte in de bosschen was vaak onverdragelijk.

De weg naar de kerk was lang en moeielijk.

De kerk zelf, zooals licht te begrijpen is, in de zomerdagen bedompt en smoorheet.

Bij de deur stond altoos een emmer frisch water met een „dipper" [1]) om de dorstigen te laven. Niet zelden verliet iemand zijn zitplaats om voor vrouw of kind een dronk waters te halen.

Dit gebeurde op zekeren dag, toen iemand de kerk binnenkwam, voor een oogenblik boos omzag naar het drinktuig en toen eenvoudig den geheelen emmer ophief en aan den mond zette.

Van Raalte, wien niets ontging, hield een oogenblik op met preeken en zeide met luider stem — *„geef dien os den dipper."*

De *os* zette verschrikt den emmer neer en spoedde zich braaf boos naar buiten, maar in de kerk althans dronk *hij* nooit meer uit den emmer.

---

[1]) Een drinklepel.

Van schipperen wist Van Raalte in zulke dingen niets, hij zeide wat hij dacht, en sprak soms scherpe woorden, die als dorens steken bleven in de ziel van den toegesprokene.

Als eerste kerkeraadsleden op het oudste notulen-boekje der gemeente staan de volgende kerkeraadsleden.

De ouderlingen — Wilterdink, Appeldoorn, Broek, Labots en Broersma. .

De diakenen — De Weert, Wilterdink, Plugger en Van den Berg.

Uit de verhouding van den kerkeraad tot de gemeente ontstonden moeielijkheden, die voor 12 of 13 jaren de gemeente in bestendige spanning hielden.

De kerkeraad, hierin door Van Raalte misschien geleid, beschouwde het *„ambt der bediening"* voor het leven te zijn, slechts de dood of de censuur kon het verbreken.

Stond Van Raalte hier bij zijne overtuiging, in 1840 te Utrecht bepleit? Het was hem ernst geweest met de herziening der kerkenorde. En juist hier was, zooals wij reeds vroeger zagen, een punt dat herzien was.

En toch was de Dordtsche kerkenorde plechtig aanvaard door de eerste algemeene kerkelijke vergadering.

De Dordtsche kerkenorde nu eischte *aftreding* om de twee jaren; de Utrechtsche wil daarvan niets weten.

Hier nu was eene contradictie tusschen de bij vernieuwing aanvaarde en ook hier weer vigeerend gestelde kerkenorde van Dordt en de praktijk der gemeente.

Laat mij in het voorbijgaan zeggen dat Van Raalte indien het waar is dat *hij*, en niet *de kerkeraad zelf*, dit denkbeeld der bediening voorstond, door droeve ervaring geleerd, er later weer anders over ging denken, en dat de tijd kwam, waarin ook hij weêr zag hoe wijs en nuchter, de Dordtsche kerkenorde in dezen handelt, door de deur te sluiten voor alle oligarchisch streven, dat zoo ligt geboren wordt als de regeering der gemeente bij enkelen bestendig verblijft.

De Classis van Holland had eerst dezelfde positie ingenomen, ook zij werd door ervaring wijzer.

Op de kerkeraadsvergadering van 24 Nov. '51, besloot de kerkeraad tegen aftreding. Wel mocht de gemeente er nieuwe leden bijstemmen, maar *de ouden moesten blijven.*

In 1852, verkoos blijkens de notulen, de kerkeraad zelf zijne leden, waartegen op de gemeente-vergadering van 26 Aug. '52 bezwaar gemaakt werd.

Het eerste punt dat de gemeente won, was dat de door den kerkeraad verkozen leden, drie Zondagen zouden moeten worden afgekondigd.

Twee jaar later in Oct. '55 kwam de vraag weer op in den kerkeraad. „Het oordeel van de meerderheid der broeders was tegen de gewone aftreding van kerkeraadsleden vreezende hierin een beginsel te huldigen tegen Gods Woord, alsmede dat zulks aanleiding zou geven om aan de gemeente een jaarlijksche gelegenheid te geven, tot het ijverzuchtig zoeken van bedieningen en tot het verlies van *geoefenden.*" [1])

Karakteristiek, niet waar?

Maar er was toen reeds eene minderheid in den kerkeraad, die van zich af dorst spreken. In 1858 kwam de zaak weer op.

Het was een spook, dat niet wegblijven wilde. De gemeente bleef in de stilte agiteeren.

Het volgend jaar, 21 Oct. '59, zegt een lid des kerkeraads — „zich na twee jaren, volgens de kerkenorde, uit de bediening te zullen rekenen."

Maar de quaestie wordt weêr verschoven tot Van Raalte, die op reis was, terug zal zijn.

Eindelijk den 9den Maart 1860 won de gemeente het.

Toen werd er besloten om een gemeentelijke vergadering te beleggen „*tot het benoemen van de helft des kerkeraads.*" [2])

---

[1]) Notulen, 1ste gemeente, 9 Oct. '57.

[2]) Ibid. 15 Maart 1860.

De minderheid in den kerkeraad was nu meerderheid geworden.

Een week later werd de vergadering gehouden en een der ouderlingen er uitgestemd. De gemeente weigerde er twee nieuwe ouderlingen bij te stemmen, maar wilde wel twee nieuwe diakenen verkiezen.

Het was dus een vrij lange worsteling geweest. En Van Raalte was te verstandig om goed materiaal los te laten, voor wat hij niet kende.

Later liet hij de gemeente vrij kiezen. Het was, — zoo komt mij deze onverklaarbare handeling voor — een, onder de omstandigheden bijna noodzakelijk, utiliteits-begrip, dat hem hier leidde; meer nog wel misschien dan de overtuigingen van 1840.

Hij had goede helpers, die hij verstond en die hem verstonden.

Hij vreesde voor veranderingen, die bij den nood der tijden, alles behalve verbeteringen konden blijken en dus stuurde hij het schip in dezen schijnbaar niet geheel Gereformeerden koers; tot de tijd kwam, waarin de wisseling geschieden kon, zonder gevaar voor de nederzetting en de gemeente.

En toch ook in dit opzicht had Van Raalte, lang reeds voor de verandering kwam, die leeren begeeren.

De kerkeraad matigde zich spoedig dingen aan, die haar niet toekwamen; niet zelden trachtte zij te heerschen over den leeraar en zoo diep ging het denkbeeld van *ambtelijk gezag* er in, dat nog in dien ouden kerkeraad, meer dan ergens elders, met misschien één enkele uitzondering, dit bijna stuitend vertoon van gezag voortleeft.

Het was kort na de laatst vermelde worsteling tusschen kerkeraad en gemeente dat Van Raalte, in eene geheime kerkeraadsvergadering uitriep: — „al twintig jaren geleden had ik een anderen kerkeraad moeten hebben."

Door ervaring geleerd werd hij dus weer goed Dordtsch.

HOOFDSTUK XII.

VAN RAALTE ALS LEERAAR DER EERSTE GEMEENTE VAN HOLLAND.

§ 3. VAN RAALTE ALS PREDIKER EN HERDER IN DE WAARDEERING DER GEMEENTE. — HARDE ERVARINGEN. — DE SALARIS-QUAESTIE. — DE NIEUWE KERK. — OFFERVAARDIGHEID.

Eerst had het volk Van Raalte lief als *leider en raadsman.* Hij was het erkende hoofd van hun kolonisatie-pogen en men zag tot hem op.

Maar na slechts zeer korten tijd trad zijne persoonlijkheid op den voorgrond.

Het is bijna ongeloofelijk hoe hoog Van Raalte als *prediker en herder* bij velen stond aangeschreven.

Tot heden toe is hij als begraven in de harten van velen zijner oude vrienden en volgers. Na hem kwam er zóó geen en onder allen was hij de eerste. Zoo redeneert men, en deze redeneering is gemakkelijk te verstaan.

In de eerste plaats nam hij eene eigenaardige positie in. Scholte was te Pella, en leefde daar in het midden zijns volks. Buddingh was een meteoor, die langs den hemel vloog en voor een oogenblik schitterde, maar dan weêr verdween. Door zijne wonderlijke gave van prediking trok hij aan, door zijne excentriciteiten stiet hij af. Wat hij had *kunnen* zijn, ware hij anders geweest, *werd* hij nooit, omdat hij niet anders zijn kon dan hij was.

Deze twee hadden met Van Raalte eene Universitaire opleiding genoten, maar daar hunne paden uiteenliepen, en zij niet plaatselijk gegroepeerd waren, stonden alle drie alleen, en werden zij als predikers door het volk niet vergelijkender wijze beschouwd.

Voeg nu bij de zeggingskracht, bij de diepte van overtuiging, bij den moed van die overtuiging, die niets en niemand spaarde of ontzag, de eigenaardige omstandigheden, waarin zich deze nederzetters bevonden, hun isolement, hun druk, hun afhankelijkheidsgevoel, hun dankbaar aannemen van raad en leiding — en het raadsel wordt u duidelijk.

Velen in de Eerste gemeente kenden oorspronkelijk Van Raalte slechts als van verre; sommigen van nabij; enkelen met het vooroordeel, dat menigeen in Nederland van 1840 tot 1847 tegen hem en zijn zwager Brummelkamp koesterde. Het duurde daarom enkele jaren eer hij zijne gemeente homogeen, gelijkdenkend en handelend en oordeelend gemaakt had. Daaruit verklaard zich de b. g. kerkeraads quaestie als van zelve, en daarin spreekt zich de werkelijke grootheid van Van Raalte uit.

Maar het kostte hem menigen traan en zucht eer hij er was; en hij zelf smaakte de voldoening nooit van te gevoelen, diep te gevoelen dat hij zijn doel bereikt had. Waarom zeide menig vriend niet *tot* Van Raalte, wat men na zijn dood *van* hem zeide?

Hij snakte naar dat waardeerings-oordeel en had een somberen levensavond; waar menige wolk, door een enkele openbaring des harten, kon weggevaagd zijn.

Niet dat men hem niet waardeerde, maar men verborg te veel wat er omging in het hart. Elk waar man haat *vleierij*, maar gevoelt de behoefte aan *waardeering*.

En soms eischt men te veel van een leider.

En in die eischen trad de buitengewone autoriteit van den ouden kerkenraad, dien wij — „*het lange parlement*,"

in de geschiedenis der Eerste gemeente, zouden kunnen noemen, op den voorgrond.

Hoe diep gewond moet Van Raalte zich wel gevoeld hebben toen men in '53 op den kerkeraad hem voorwierp dat hij — „*Meer andere werkzaamheden als bijvoorbeeld prediking in de buitengemeenten en het schrijfwerk ten deele moest aan de zijde zetten, om meer in de gemeente te kunnen gaan, overmits sedert een paar jaren de kracht der prediking is verloren gegaan.*"

Dit was een hard en driest woord! Te vergeefs trachtte de beschuldiger zijne woorden te qualificeeren door op de volgende vergadering te zeggen: „*dat hij niet gemeend had dat de prediking krachteloos geworden was, maar dat het huisbezoek meer was dan de prediking.*"

De driestheid van dezen broeder berokkende later aan de gemeente groote onheilen.

Hoe aandoenlijk is het Van Raalte plechtig te hooren betuigen — „*dat hij van den morgen tot den avond, dikwerf tot in den nacht, bijkans boven zijne krachten bezig is. De tijd voor de allernoodigste studien ontbreekt hem geheel.*" [1])

Hoe nobel vertoont zich Van Raalte hij deze gelegenheid, als man, als Christen, als herder.

Het vorige jaar was er iets dergelijks geweest. Het was in de dagen van den heilloozen strijd over de — „Hollander." — Toen de vraag opkwam hoe men de gemeente zou rapporteeren aan de Synode, wat men zou zeggen over haar innerlijken toestand — „*rekenden de broeders den toestand der gemeente geesteloos.*"

Maar Van Raalte zag de lichtzijde. Hij toonde zijn kerkeraad — „*dat geen gemeente van ons settlement zoo krachtig door den Heere bewaard is bij de eenigheid en het geestelijk leven als deze gemeente.*" [2])

---

[1]) Notulen 1ste gem., 28 Mei. '53.

[2]) Ibid., 22 April '52.

Een ander maal komt men op de kerkeraadsvergadering met beschuldigingen tegen Van Raalte over den verkoop van land.

O dat land, land, land, in die eerste dagen en nog!

Tegen wat gebod zondigde Van Raalte door land te bezitten en te verkoopen? Mag niet een leeraar, indien hij er geen bezigheid van maakt, en zich er in verliest; wat God hem geeft gebruiken en op rente zetten en bewaren voor zijn kroost?

Men schatte Van Raalte *rijk*, — daar lag de groote fout van zijne tijdgenooten en gemeente, — en hij was het nooit. Hij had een gezin en *moest leven.*

Dit brengt mij tot een zeer teeder punt, dat echter niet mag worden voorbijgegaan.

Van Raalte was overeengekomen met de gemeente van Holland dat men hem 600 dollar per jaar zou betalen, als tractement, zoolang hij haar diende in het Evangelie.

En als nu de notulen worden doorgebladerd dan is de salaris-quaestie eene, die telkens en telkens weêr op kwam. Van Raalte was altijd ver achter, soms in werkelijken nood.

De schuld lag in de geldloosheid der tijden, in de zware persooonlijke lasten der gemeenteleden en tevens in de valsche opinie omtrent Van Raalte's financieelen toestand.

Allerlei middelen werden beproefd om de zaak rollende te houden.

De notulen van die eerste dagen zijn hier een spiegel der tijden.

In 1850 werd geoordeeld dat het redmiddel bestond in *persoonlijk werk* voor Van Raalte „in dezen geldloozen tijd."

„Ieder lid, boven de 18 jaren, zou voor iedere zes weken *één dag* arbeiden."

Drie jaren later werd de zaak met ernst aangevat. Dat werken leverde in al dien tijd niets op. De menschen gaven het staartje van hun arbeid, als salaris.

Van Raalte verklaart met nadruk dat hij — „indien m
gewerkt had, een steun zou gehad hebben in weide
hooiland en niet in de noodzakelijkheid zou geweest z
om zijne vaste goederen op te teren en dezelve onder
waarde te verkoopen aan zijne schuldeischers."

Elk lidmaat zou nu één dag per maand werken, a 62
cent, d. i. 7.50 dollar per jaar.

Een jaar later was het nog niet beter.

De kerkeraad was — „overtuigd van schuld en nalatighei

Van Raalte wordt gevraagd te zeggen wat hij er v
denkt en spreekt dan, volgens de notulen van 9 Nov. 18
op roerende wijze over zijne omstandigheden en kerkeli
en maatschappelijke plichten.

„Zijn naam, karakter en bediening zal worden gekren
vele medeburgers met hem zullen naar het tijdelijke wor
verwoest en Gods naam zal worden gelasterd." Kan
gemeente hem en zijn zwaar huisgezin onderhouden,
dan neen?

En zoo bleef het lang voortgaan.

Zooals in elke gemeente, waren het ook hier, de enkel
die eigenlijk de lastdragers waren; er waren onwilligen
onverschilligen, er waren armen en onmachtigen; de tij
waren zwaar, de arbeid loonde slecht en zij het nog e
weer gezegd — men sloeg Van Raalte op financieel geb
te hoog aan.

En hij bezat — ja — land, maar zijn rijkdom was v
zijne armoede; hij was voor vele jaren aaneen — „*land ar*

Ik heb als terloops op deze dingen gewezen om een l
te gunnen in een deel van Van Raalte's leven, dat d
weinigen verstaan wordt.

Van Raalte was uitteraard geen speculant, maar hij v
man en *vader* en moest zorgen voor de zijnen. „Zijne b
gerlijke plichten moest hij even teeder behartigen als
ander."

Middelerwijl gingen de dingen geregeld hun gang. De gemeente leerde offeren voor allerlei Christelijke en Kerkelijke belangen, zij breidde zich bestendig uit, zij won aan invloed en innerlijke kracht, zij werd gebouwd door de prediking des Woords en begon langzamerhand Van Raalte's ideaal te naderen.

In 1853 was besloten eene nieuwe kerk te bouwen in het dorp. De leeraar was er voor dat de banken zouden verhuurd worden „om de families bij elkaar te houden." Sommigen echter waren tegen bankenverhuring uit beginsel.

In het voorjaar van het volgend jaar werd Mr. T. Keppel benoemd als collektant voor de te bouwen kerk, tegen eene dagelijksche bezoldiging.

Hij slaagde in dat werk en twee maanden later, in Mei 1854, werd het nieuwe Godshuis aanbesteed voor 2,064 dollar, voor het buitenwerk alleen.

Maar de aannemers hadden zich schromelijk vergist en de kerkeraad moest hen te gemoet komen. Hij eischte echter dat het werk voor Jan. '55, zoover zou moeten gereed zijn, dat men de kerk kon gebruiken.

Maar ook dit ging niet.

In Mei 1855, weigerde Van Raalte in de „onafgewerkte kerk zonder verwulf en pleistering te preeken, daar dit zijne gezondheid zou schaden."

Het was echter zomer en in Juni werden de zitplaatsen verloot en de kerk betrokken.

De Collegiate Church van New York beloofde 1000 dollars tot voltooiïng der kerk en met deze hulp kwam straks, na velerlei worsteling, eindelijk de nieuwe kerk klaar.

Hoe ook de financieele toestand der gemeente mocht zijn, Van Raalte had haar reeds geleerd te offeren voor allerlei doeleinden. Onder de bijzondere collecten van 1856, toen de gemeente nog slechts 9 jaren oud was vinden wij reeds de volgende opgaven: –

De board of Education, de Hollandsche Academie, het Classicale Emigratiefonds, Hertzog Hall, de Kamper-school, het Weduwen fonds, China, Binnenlandsche- en Buitenlandsche Zending enz.

Werkelijk er was reeds veel gebeurd en het karakter der gemeente was reeds aanvankelijk gevormd.

Die eerste gemeente kan, zoolang de vrienden en discipelen van Van Raalte er niet uit zijn, nooit eng worden noch sectarisch in hare beschouwingen.

Van Raalte merkte haar horizon af, en die was zoo wijd als de nooden der Algemeene Christelijke Kerk.

In de eerste jaren was de kerkeraad een soort van „Justice-court."

Het is eigenaardig te lezen wat al niet op die vergaderingen verhandeld werd.

Nu veroordeele men dit niet al te onbedachtzaam.

Zouden *wij* trachten te doen, wat men toen deed, wij zouden zondigen tegen onze veranderde omstandigheden en ons maatschappelijk leven.

Toen moest het zoo. De kerkeraadsnotulen dier eerste dagen herinneren mij altijd weer aan de eerste jaren van Calvijn te Genève. De maatschappelijke en kerkelijke toestand was zoo samengesmolten dat de kerkeraad der gemeente uiteraard een factotum moest worden, d. w. z. hij moest zich zijns ondanks inlaten met allerlei dingen, die uiteraard buiten den levenskring en het gezag eener kerkelijke vergadering liggen.

HOOFDSTUK XII.

VAN RAALTE ALS LEERAAR DER EERSTE GEMEENTE VAN HOLLAND.

§ 4. Kerkeraads zaken. — Huwelijken van weduwen. — Kerkelijke attesten uit Nederland. — Het diaconale vraagstuk. — De verbondskinderen en de gemeente.

Zoo rijk is deze verscheidenheid van stof in kerkeraadszaken, dat het lezen van die oude notulen iemand bestendig in nieuwsgierige spanning houdt, — wat wel de volgende bladzijde zal bevatten.

Vragen over den verkoop van land en vaste goederen, over hekken en vee, over bosch en veld, over boombast en duigen, over huis en hof, over schuur en stal, over heer en knecht, over loon en betaling, over weduwe en wees, over alles, met éen woord, wat iemand zich, in zulk een tijd en zulk eene omgeving, kan voorstellen; — al die dingen komen in deze oude notulen voor.

En het moet ter eere van dien ouden kerkeraad gezegd, dat geen lager gerechtshof het hun in menig opzicht verbeterd zou hebben, wat de beslissing van menige quaestie aangaat, die slechts gezond verstand behoefde, om de dingen recht te maken.

Van Raalte was natuurlijk de leidende geest in die vergaderingen en slechts zeer zelden kwam men tegen zijne eind-uitspraak in verzet. De nuchtere geest, de diepe

menschenkennis, de zonderlinge tact van den man dringen zich op bijna elke bladzijde der oude kerkeraadsnotulen aan den oordeelkundigen lezer op.

Het pleit beide voor den eerbied, die men voor kerkeraad en leeraar koesterde en voor de klaarblijkelijke rechtvaardigheid van hunne beslissingen, dat in bijna geen enkel geval van uitspraak, in zaken van stoffelijken aard, — de partijen zich beriepen op den sterkeren arm der wereldlijke rechtspraak, maar dat men gewoonlijk onverdeeld berustte in de kerkelijke beslissing.

In de eerste tijden der nederzetting was de kerkelijke autoriteit zooals gezegd is, de eenige erkende macht in de nederzettingen.

De menschen waren nog geen burgers des lands, zij hadden nog geen stem uit te brengen.

De z. g. *volksvergaderingen* beslistten over de breedere maatschappelijke belangen; er werd daar gepland voor de toekomst, de hoofden werden er bij elkander gelegd voor het heden.

Eerst onder de boomen, voor de woning van Van Raalte, en later in de Kerk gehouden, bezaten echter de uitspraken van die *volksvergaderingen* geen *rechtsmacht*; noch aan de burgerlijke, noch aan de kerkelijke zijde.

De eerste drankslijter wist dat. Toen men hem op zulk eene vergadering den verkoop van sterke dranken verbood, antwoordde hij leuk weg: *„Ik sta onder de Amerikaansche wet en gij kunt er niets aan doen.”* En hij gaf zijn drankslijterij dan ook alleen op bij wijze van verdrag met zijne medeburgers, en op persoonlijken aandrang van Van Raalte, niet bij wijze van gehoorzaamheid aan de besluiten der volksvergadering.

In het kerkelijke was het anders.

Hier was *erkende autoriteit*, hier stond men onder de wet Gods, op wettige wijze door den kerkeraad toegepast.

Dit verklaart waarom de kerkeraad der Eerste gemeente zoo lang met bijzonderen eerbied werd beschouwd en misschien ook waarom de gemeente zoo hardnekkig streed voor hare rechten, in zake van de keuze der kerkeraadsleden.

Onder de eigenaardige vraagstukken, die de kerkeraad te beslissen kreeg, was ook de vraag *hoe spoedig de weduwen der gestorvenen mochten hertrouwen.*

Deze vraag was voor een tijd een brandpunt, door de geheele nederzetting en werd zelfs Classicaal beslist.

De toestand der weduwen was dan ook bijzonder hachelijk. De broodwinner was *begraven en het brood was schaarsch.* Op kerkelijke ondersteuning was weinig te rekenen, want *allen* waren arm en de diakonie-kas was steeds leêg. De armen-hulp moest dan ook wel betrekkelijk gering zijn. En toch blonk ook hier die Eerste gemeente uit.

Is het wonder dat men er gemakkelijk toe overging om op nieuw te trouwen?

Maar de vraag was — hoe spoedig?

Ook, tegen de oude vaderlandsche landsgewoonte, *onder de negen maanden?*

De kerkeraad zag zich voor deze vraag gesteld en antwoordde daarop dat zulke huwelijken niet *zondig* waren, maar toch als oneerbaar dienden geweerd te worden. [1])

Maar verscheidene weduwen, ongeloofelijk als het moge schijnen, stemden daar niet mede in. Zij hadden hooger uitspraak begeerd en dus beriep zich de kerkeraad op de Classis van Holland. [2])

De Classis komt vier dagen later bijeen en uit deze vraag wordt een interessant debat geboren, waarin Van Raalte de zijde van zijn kerkeraad neemt. Men komt eindelijk overeen — *„dat het betamelijk is dat de vrouw negen en de man*

[1]) Not. 1ste gem., 1 Aug. '53.

[2]) Ibid., 22 Sept. '53.

drie maanden wachte, doch vindt het ongeraden wet daarvan te maken." [1])

Ik neem dit geval alleen als een staaltje van wat men met betrekking tot afgetrokkene begrippen, zoowel als in concrete gevallen, verwachtte van den kerkeraad der gemeente.

Een andere moeielijke vraag was die van het ontvangen van *attesten uit de oude vaderlandsche kerk.*

Die vraag kwam telkens weêr op en daar stond Van Raalte muurvast.

Niemand mocht geweerd of gehouden worden buiten de gemeente, wanneer hij begeerde zich bij haar aan te sluiten.

Dus werd op de vergadering van 22 April '53, besloten zulke attesten aan te nemen, „*doch onze zielen vrij te houden door een getrouwe behandeling en aandringen op den godsdienst des harten.*"

Hier sprak de kerkeraad meer dan Van Raalte. Het was een soort — Compromis — een verdrag. En dat gaat immer verkeerd.

Jammer dat men niet het *objectieve* liever dan dit *subjectieve* standpunt koos, en aandrong op instemming met de belijdenis, liever dan op een onderwerpelijke bevindelijke toets!

Daartoe kwam men eerst later.

Nog een ander belangrijk punt was de diakonale vraag in de gemeente.

Waarlijk het ambt van diaken was in die eerste tijden geen pretje!

Er waren vele armen en er waren menschen die gaarne melken wilden, zonder absoluut arm te zijn.

Uiterlijk waren arm en rijk beiden zoo gelijk, in die arme tijden, dat een bijna bovenmenschelijke tact vereischt werd in de onderscheiding der behoeften, en behoeftigen.

Soms, het kon niet anders, grepen de broederen mis en dan kregen zij de hand op het hoofd.

[1]) Class. Notulen, 26 Sept. '53. Art. 3.

Zoo ontspon zich uit de inzage der diakonale administratie, 4 Juni '55, een uiterst leerzaam gesprek over de positie en rechten der diakenen in het midden der gemeente.

Van Raalte geeft bij die gelegenheid onverholen zijne gevoelens te kennen, die verdienen bewaard te worden.

Zijn oordeel is als volgt:

„*De diakenen zijn geen administratieve clerken der gemeente, maar onder den Geest vrije openbaarmakers van den geest Christi, die kwam om wel te doen, welke geest Christi in de gemeente van Jezus is. Om hiervan levende toonbeelden en krachtvolle uitvoerders te zijn, tot eere Gods op aarde, moeten dezelve vol des Geestes zijn, welke hen leeren zal te vragen — wat Jezus wil is en wat zijn gemeente op aarde betaamt te doen tot Gods eer op aarde. De diakenen mogen zich dan ook onbeschroomd, bij behoeften, werpen op de gemeente. De gemeente moet uitblinken in de liefdewerken harer diakenen. En opdat alle schijn des kwaads geweerd worde, zijn de diakenen verplicht in goede overeenstemming met den raad der gemeente te handelen en moet de vereischte duidelijkheid en openbaarheid over hunne handelingen verspreid zijn.*"

Het is geen wonder dat de discipelen van Van Raalte *geven* leerden voor de armen, vooral toen de stoffelijke middelen begonnen toe te nemen.

De armen-administratie dier oude gemeente bleef een voorbeeld ter navolging. En de gunstige en opvallende onderscheiding, die hier gezien wordt, is eenvoudig de vrucht van de leiding van de krachtige hand van Van Raalte. [1])

Een eigenaardig geval had zich het vorige jaar voorgedaan. Het was in '54 toen de verkoop van sterke dranken in Michigan verboden was, althans in gedeelten er van, behalve voor geneeskundig gebruik.

Een man, die nog leeft in ons midden, zag zijn kans schoon om, zooals hij dacht, het volk tegen de wet in verzet te brengen.

[1]) Notulen, 1ste gem., 4 Juni '55.

Toen in Febr. '54 de avondmaalsdag naderde en men
hem in den winkel, wijn wilde koopen — weigerde hij v
standig den wijn te geven, *omdat hij niet bestemd was vo
medicinaal gebruik.*

Van Raalte was braaf boos en schreef aan den gouverne
die natuurlijk antwoordde dat deze toepassing der wet ee
tastbare ongerijmdheid was.

De winkelier lachtte in zijn vuistje, maar vond zich
zijn eigen put gestort, toen de kerkeraad besloot voorta
elders den benoodigden avondmaalswijn te koopen.

Men schafte zich dien voortaan van Grand Rapids aan.

Een van de meest belangrijke onderwerpen, die op d
oude kerkeraads-vergaderingen behandeld werden, was c
verhouding der kinderen tot de gemeente.

Niet minder dan tien onderscheidene malen kwam die zaa
op het tapijt, nu eens van die, dan weer van een ande
zijde, van den 18 Dec. 1851, tot den 25 Febr. 1866 toe.

Nagenoeg gedurende de geheele bediening van Van Raal
dus, bleef deze vraag een verschilpunt tusschen hem e
enkelen van de leden des kerkeraads.

Uit die verschillende debatten is de positie van Va
Raalte glashelder af te leiden. Hij leerde dat de kinderen: -

1. Niet eerst door belijdenis des geloofs leden worden der ge
meente, maar dat zij het zijn, *krachtens het verbond der genade.*

2. Dat als zoodanig ook op doopleden de tucht *kan* e
moet worden toegepast. Zooals hij dan ook in herhaald
gevallen volstrekt niet schroomde te doen, altoos in de
geest der liefde en der bedachtzaamheid. [2])

3. In de toepassing der censuur, in zulke gevallen, volgd
hij den geregelden weg der kerkenorde. [3])

4. Op grond van deze overtuiging beschouwde hij he

---

[1]) Notulen 1ste gemeente 18 Dec. '51.
[2]) „ „ „ 6—9 April '55.
[3]) „ „ „ 29 April '56.

roeping — „kinderen van kinderen der gemeente te doopen, ook al hadden zij nog geen belijdenis gedaan." [1])

5. De zaak werd finaal beslist en als beginsel in den doop aangenomen op de vergadering van 25 Febr. 1866, schoon een der ouderlingen er zich tegen verzette; en is, zoover mij bewust is, tot op heden toe de praktijk dier gemeente, alsmede van de meesten onzer Hollandsche gemeenten in deze streken gebleven.

Soms werden echter in die eerste kerkeraads-vergaderingen dingen gedaan, die den toets van het Gereformeerd kerkrecht niet konden verduren. Zoo besloot men in zeker geval in 1860 om iemand die geen dronkaard was, maar dronken geweest was, en die zich daarover diep verootmoedigde en daarvan *„eene ridderlijke belijdenis"* gedaan had, toch het avondmaal te ontzeggen. Twee der ouderlingen protesteerden, maar de rest des kerkeraads besloot „*om* zonder naam te noemen aan de gemeente bekend te maken dat een broeder in zonde gevallen was, die *wegens zijne belijdenis en berouw wel kon toegelaten worden aan de tafel des Heeren*, doch om de eer der gemeente voor ditmaal den toegang was ontzegd."

Hoe stond van Raalte in deze zaak?

Het notulenboek zegt het ons niet.

Waarschijnlijk was hij afwezig van die vergadering.

Men lette hier te veel op de stem des volks, te weinig op de rechten van het Gereformeerd beginsel.

De tucht is er voor om tot boete te brengen en waar er boete is, *wordt de toepassing der censuur zelf censurabel.* Zes jaren later was men wijzer geworden. Toen toch besloot de kerkeraad „dat geen lid der gemeente mocht belemmerd worden in het gebruik van het H. Avondmaal, dan door wettige censuur."

Zoo *is* het, zoo *moet het altoos zijn* in eene Gereformeerde gemeente.

[1]) Notulen 1ste gemeente 14 Dec. '60.

HOOFDSTUK XII.

VAN RAALTE ALS LEERAAR DER EERSTE GEMEENTE VAN HOLLAND.

§ 5. DE BEHOEFTE AAN EENE PUBLIEKE PERS. — VAN RAALTE'S STREVEN. — DE „HOLLANDER." — KERKERAADSACTIE.

Eer wij nu, voor het tegenwoordige, afstappen van Van Raalte's werk in de Eerste gemeente van Holland, moet nog op eene zaak gewezen worden, die jaren aaneen een zeer gevaarlijke spanning veroorzaakte, in en buiten de gemeente, en die een *der hoofdoorzaken* was, waarom Van Raalte, voor geruimen tijd, er aan dacht om Holland te verlaten en elders zijn werk voort te zetten. Hij had een helder, open oog voor de toestanden, die hem omgaven, en hij wist dat, om van het volk wat te maken, *drie* dingen noodig waren:

1. GOEDE SCHOLEN voor de jeugd.

2. HOOGERE OPVOEDING voor de toekomstige bedienaren des Woords, voor het onderwijs, en voor verantwoordelijke maatschappelijke betrekkingen.

3. EEN PERS, die het volk kon vormen en aan het denken brengen.

Zonder dit laatste kwam er van de beide eersten niets. De kinderen toch kwamen uit veelzins verstandelijk verwaarloosde huisgezinnen en zonder de ouders op te voeden kon er van de opvoeding der jeugd weinig verwacht worden.

Zonder pers vormde zich geene *publieke opinie* en dus zou een der machtigste factoren voor den bloei der nederzettingen geheel blijven ontbreken.

Hoe juist Van Raalte de dingen bezag leerde de geschiedenis.

Ware er in die eerste jaren een goed algemeen gelezen blad geweest, waardoor de volksmassa bewerkt kon worden, ons Hollandsch volk in Amerika ware misschien nimmer uiteengescheurd geworden.

Van Raalte koesterde hooge idealen voor dit volk. Hij wenschte en hoopte — er *zou wat goeds en groots uit worden.*

En hij wist het — de meeste menschen denken zeer oppervlakkig, tenzij men hen *aan het denken helpe.* Betrekkelijk weinige menschen, *zelfs geleerden,* SCHEPPEN gedachten. Het is het lot van de meesten onzer om anderer gedachten te verwerken en in ons denken op te nemen. Wij brengen het al ver als wij *goede gedachten kunnen nadenken.*

Om dus zijn volk te doen ontwikkelen en tevens voor uiteenzakking en versplitsing te bewaren, moest er, wat men noemt, een — *„esprit de corps"* — een volksgeest en volksgedachten gekweekt worden. Menschen moesten *lezen.*

Heel in den beginne dus, den 30en Oct. 1850, deelde Van Raalte dan ook reeds aan de Classis mede: — *„dat een zekere Engelschman van plan is een weekblad uit te geven, waarin hij eenige kolommen* IN HET HOLLANDSCH *wil plaatsen, over hetwelk hij aan A. C. van Raalte het opzicht wil geven; hetwelk Z.Ew. aannam om het volk te nutten met godsdienstige stukken niet alleen, maar ook met de geschiedenis van den dag en toelichtingen omtrent velerlei noodzakelijke aangelegenheden."*

Van Raalte drong op algemeene deelneming aan en de predikanten werden benoemd tot algemeene correspondenten hunner gemeenten.

Dit was dus eigenlijk het mostaardzaadje, waaruit ons kerkelijk weekblad ontsprong. Van Raalte bleef ook hier consequent.

Hoe hij streefde naar het ideaal van een weekblad, waaruit formeerende invloeden zouden uitgaan; naar een weekblad, dat leiding zou geven aan de *volksgedachte*; dat ons volk, meer dan iets anders, één zou maken en één zou houden — weten wij allen. „De Hope," met haar motto: — „*Voor Maatschappij*, *School en Kerk*," herinnert ons aan Van Raalte's ideaal.

Dit bezielde hem en zoo vroeg reeds, als in het najaar van 1850, stond hij vast in de overtuiging dat, *zonder blad*, *met die bezielende hoofdgedachten*, er van de dingen hier weinig komen kon.

Maar Van Raalte had niet gedacht aan de mogelijkheid dat de vijand zijn kasteel bestormen en van uit zijn eigen veste hem zelf beschieten kon.

En juist dat gebeurde.

Toen de zaak eenmaal op het touw gezet was, verdrong het Hollandsch, in het nieuwe blad, spoedig het Engelsch. Het beheer ging over in andere handen. Van Raalte's rechten werden aangerand. Het blad werd spoedig *zeer negatief van kleur*, *beide op leerstellig en gemeentelijk terrein.*

In één woord, het was voor Van Raalte voor een langen tijd een waar Trojaansch paard, waaruit zijne vijanden hem, in den nacht, kwamen bestoken.

Dus werd het hem een „boemarang," geslingerd met eigen hand, die hem van achteren verraderlijk trof en wondde; want de meeste van de beruchte artikelen, die in de „*Hollander*," in de eerste jaren van het bestaan ervan, tegen Van Raalte en zijn kerkeraad voorkwamen, — waren *anoniem*, *ongeteekend*, *en dus des te gevaarlijker.*

Zoo werd deze zaak een kerkeraadszaak, die voor langen tijd aan de vergaderingen een merkbaren tint gaf. Eerst komt zij voor in de notulen van 5 Febr. 1852.

Uit het verslag, daar gegeven, blijkt: —

1. Dat Van Raalte, zooals boven gezegd is, behoefte ge-

voelde aan een Hollandsch weekblad — „*voor de vorming en kweeking in alle kennis en wetenschap, en dat wel vooral in een gezonden godsdienstigen zin.*"

2. Dat een zekere Mr. Hawks gewillig was — „De Hollander" — uit te geven, en om, met hulp van Mr. Van der Wal, als vertaler, onder toezicht van Van Raalte, de helft met Hollandsche lectuur te vullen.

3. Dat de Classis dit plan, als boven gezegd, approbeerde.

4. Dat Mr. Hawks zijn woord niet hield en dat het noodig werd om hem uit te koopen, om groote moeite te voorkomen.

5. Dat daarop Mr. J. Doesburg, Van der Wal en Van Raalte (als een stille compagnon) koopers werden, terwijl men besloot — „*dat Van Raalte het uitsluitend toezicht zou hebben over den inhoud.*"

6. Dat Van Raalte vrijwillig zijn deel in de winst opgaf.

7. Dat spoedig de beide andere compagnons het oneens werden.

8. Dat een overloop van werk Van Raalte het geregeld toezicht houden belette, en dat langzamerhand het weekblad een spreekzaal werd voor revolutionaire geesten.

9. Dat er een private samenkomst gehouden werd, onder getuige van ouderlingen, ten huize van Mr. Plugger, waar Mr. D. eindelijk beloofde zich te willen laten uitkoopen.

10. Dat aan deze belofte niet werd voldaan, maar — „*dat het blad openbaar gebruikt werd om het twistvuur aan te laten blazen, door ieder misnoegde; en om het Remonstrantisme, door onze Kerk zoozeer veroordeeld, te zaaien, en dat dus al wat lief en dierbaar is op het spel gezet wordt.*" Dat *het misbruik van zulk een papier staâg verwoesting van de prediking en kerkelijke regeering zal opleveren, dat ons geheele doelwit om hier te zijn een Christelijk volk, dat de waarheid voorstaat, er door te loor gaat.*"

11. Dat Van Raalte nu de keuze stelde tusschen opvor-

dering van zijne rechten in het blad, of ZIJN VERTREK, — *„daar hij anders zulke gevolgen van verwoesting vreest, als hem nopen zullen de plaats hier te verlaten; wanneer namelijk het volk zoo ver komt dat zij zullen gedoogen, dat door hunne ondersteuning en goedkeuring, zoodanig een tegen de waarheid en tegen het heil des volks strijdend blad zou worden opgehouden."*

13. En dat eindelijk de Kerkeraad het klemmende van deze feiten en redeneering verstaande, zich *als een lichaam* naar den e. g. compagnon begaf, „om hem van het nuttige en billijke van deze zaak te overreden."

Zoo liep het een paar maanden voort. Maar Mr. D. had vrienden en rugsteuners. Het blad bleef antagoniseeren. Op de vergadering van 6 April 1852, komt de vraag weer in allen ernst ter sprake. De toon van het blad — *„leidt tot verwoesting van kerk en burgerstaat."*

Maar wie zijn de schrijvers?

Sommigen mijner Hollandsch-Amerikaansche lezers in Amerika herinneren zich nog de stukken — „Baasje spelen." — „De Paus en zijne Kardinalen" — en andere soortgelijke opstellen, die het leven van Van Raalte voor een tijd een wespennest maakten.

Hoe nobel toont hij zich in dit debat: *„Men moet,"* — *zoo zegt hij in den kerkeraad* — *„wel denken aan de vele eenvoudigen, die zoo licht worden weggerukt en vooral nu, daar wij zoo gemakkelijk den schijn zouden kunnen krijgen van de vrijheid der drukpers te willen belemmeren."*

De gemeente werd er echter geheel door in verwarring gebracht en de vraag kwam zelfs te berde of men er geene classicale zaak van moest maken; hetgeen echter door Van Raalte werd afgeketst.

Toch werd den 8en Mei een soort van koloniale kerkeraads-vergadering gehouden, waaraan de gemeenten Graafschap, Drenthe en Overijsel deel namen. Zeeland nam, om goede redenen, geen deel. Daar werd besloten om den uitgever en

de revolutionaire schrijvers te censureeren, tenzij zij zich bekeerden. De eerste deed daarop openbare belijdenis, in de kerk.

Maar de zaak was nog niet uit de wereld.

Den 10^{en} Mei verschenen een drietal leden van den kerkeraad, die classicale actie, om Van Raalte's wil begeerden. Deze zeide echter: — *„niet geroepen te zijn om zijn persoon te verdedigen, maar om te verdragen, en alles met warme liefde te beantwoorden, en ook dat wij geroepen zijn om een oordeel der liefde te vellen, daar de drukkende nood der tijden en de verhoogde taxlijst niet wel begrepen zijnde, naar wij hopen, maar een voorbijgaande bitterheid verwekt heeft."*

Weêr werd de kerkeraad overgebracht tot dit gevoelen.

En zoo stierf langzamerhand deze zaak uit. De tijden werden beter. Het vertrouwen werd hersteld. Van Raalte's gematigde, maar ferme houding won den dag.

En toch had deze zaak hem zoo diep aangegrepen dat hij volgens een, in de Zeelandsche kerkeraadsnotulen bewaard, bericht er ernstig aan dacht zich te werpen in het Afrikaansch-Hollandsch leven, in de Kaap-kolonie.

Er zijn in het leven van dezen man perioden, waarin zijn moed en geloof bijzonder beproefd werden, en waardoor zijne ware grootheid helder aan het licht treedt. Deze geheele episode echter, veranderde Van Raalte's overtuiging van de behoefte aan een goed weekblad niet.

De geboorte en geschiedenis der Hope zijn er ons borg voor.

En wat de „Hollander" die nog voortleeft, niet zijn kon dat werd straks de „Hope."

Die maar eenigszins bekend is met de kerkelijke geschiedenis van ons volk weet wat machtigen invloed dit blad geoefend heeft op den loop der dingen.

HOOFDSTUK XIII.

VAN RAALTE EN DE SCHOLEN.

§ 1. Het onderwijs der jeugd. — Bezwaren die overwonnen moesten worden. — Eerste pogingen. — Het parochiale systeem.

Nergens klemt de vergelijking tusschen de „Pelgrimvaders" van Nieuw Engeland en tusschen die van 1847, in Michigan misschien zoo, als in het stuk der school.

Ginds waren School en Kerk, of liever Kerk en School de „pioneers," de baanbrekers, der beschaving; de machtige steunpilaren van alle koloniaal pogen; en hier was dat niet minder zoo.

Toch was het begin van dit werk allerschrikkelijkst moeielijk.

Aan onderwijzers ontbrak het ten eenenmale.

Men had er óf niet aan gedacht, óf het was totaal mislukt om onderwijzers mede te nemen.

Slechts zeer enkele nederzettingen bezaten in de eerste dagen iets, dat op betrekkelijk degelijk onderwijs der kinderen geleek.

Er waren geen lokalen, en door de armoede des volks, door veler onverschilligheid, door de slechte wegen en groote afstanden, ontbrak het vaak aan leerlingen.

Schooldistricten kwamen eerst na verloop van tijd.

Het ging er dan ook eerst natuurlijk op zijn Turksch naar toe.

Was er nog een school en een meester, dan ontbrak het ch aan de simpelste materialen van onderwijs.

Lessenaren, schoolboeken, leien waren in de eerste twee en ondenkbare weelde-artikelen.

Zoo kwam het dat het tweede geslacht der nederzetters, aarvan een deel toen zich juist in de critieke levensperiode vond, waarin onderwijs een onmisbaar vereischte is — or enkele jaren allerschrikkelijkst verwaarloosd werd.

Eene verwaarloozing, waarvan sommigen tot op heden e de wrange vruchten plukken.

Maar de leiders zagen van stonde aan het gevaar.

Van Raalte, Van der Meulen, Bolks, Ypma en de andere edikanten sloegen de handen inéen, en langzamerhand vam er orde in den chaos van de opvoedingsbelangen.

Maar het kostte moeite de menschen te overtuigen, dat t *betaalde*, om dit zoo door en door gevaarlijk en materistisch Amerikaansch woord te gebruiken, om in de wilrnissen, hunne kinderen eene *zoo volledig mogelijke* opvoeng te geven.

De armoede was groot. Alle uitgaven moesten zoo veel ogelijk beperkt worden. Een reuzentaak wachtte hen en ie werken kon of een bijl hanteeren, moest *zoo jong ogelijk* zijn deel toebrengen aan de algemeene hoop op agen.

Toch waren de massa's van het volk wakker genoeg om zien, dat — „men bij brood alleen niet leeft."

En zoo werd alom de schoolzaak aangevat en uit de nguliere bemoeiïngen van Dr. Van Raalte ontsprong eindelijk, s kroon van het school-systeem der nederzettingen, de ichting van Hope College, waaraan ons volk onder God ıberekenbaar veel te danken heeft.

Ik heb soms menschen ontmoet, ja zelfs kweekelingen ın ons College, die op het streven der vaderen en hun gen opvoeding aan genoemde Inrichting smaalden. Men-

schen, die uit de hoogte op deze inrichting, arm aan gebouwen en veelszins nog in hare wordingsgeschiedenis als zij is, neerzagen, wanneer zij geleerd hadden een veêr van de lippen te blazen en *iets* geworden waren, in het leven van Kerk en maatschappij. Menschen die het werkelijk (en ik geloof zij waren eerlijk in hun zeggen) „grooter eer beschouwden voor het College — hen te hebben gekweekt; dan voor hen — om op het College hunne opvoeding te hebben genoten."

Hebben zulke groote, kleine mannen ooit gedacht wat er *zonder dit College van hen geworden zou zijn?*

Hebben zij ooit gerekend met de onberekenbare moeielijkheden, waarmede dit werk van het begin aan te kampen had?

O, wat gebeden en tranen en moedelooze uren en hopend vreezen liggen niet als fundament onder al dat streven!

Wat wij als volk geworden zijn in Amerika danken wij, onder God, aan de scholen en het enthusiasme voor opvoeding en onderwijs, dat brandde in de harten der vaderen.

Waarlijk, Van Raalte's woord is *waar* voor alle tijden — „zal een volk niet ten staarte worden, dan moet het wetenschap ontvangen in deszelfs boezem."

Het eerste pogen was echter bezwaarlijk en de namen der eerste onderwijzers zijn door de meesten vergeten. Toch zijn ze waardig om der vergetelheid ontrukt te worden.

Het eerste onderwijs werd natuurlijk in de Hollandsche taal gegeven.

Te Drenthe gaf Mr. Nieuwendorp onderwijs.

Te Groningen, Mr. A. J. Hillebrands.

Te Holland, waar men eerst geen onderwijzer had, werd het werk, op kleine schaal, spoedig aanvaard door Mr. H. Doesburg.

Te Overijsel was, op den zolder van Mr. Emmink, de eerste *onderwijzeres* der nederzetting aan het werk, n. l., de vrouw van den lateren Ds. Nykerk.

De heer Versteeg, gunt ons in zijne *„Pelgrim-Vaders van het Westen"* (bl. 187) een blik in de eerste schooltoestanden, die, schoon zeer onvolledig, toch uiterst interessant is.

Hij zegt — „Mr. A. J. Hillebrands was de eerste onderwijzer der jeugd te Groningen en omstreken. Het schoolhuis was nog al een groot en hecht gebouw naar den toenmaligen tijd gerekend. In plaats van een kachel was een groote vuurhaard van steenen, waar men *„logs"*, boomstammen konde stoken, die dan door ossen bijgesleept en met de handspaak op de plaats gerold konden worden. Het was een groote ramp voor Groningen, dat dit zoo nuttig gebouw, na slechts kort gestaan te hebben, door brand geheel vernield werd."

Mr. Hillebrands vertrok voor een poos metterwoon naar Wisconsin en aanvaardde later te Nieuw Groningen, in het nieuwe schoolhuis, het werk van het onderwijs in de Engelsche taal.

In 1854 werd Mr. C. Doesburg, thans professor aan Hope College, te Groningen als onderwijzer beroepen.

Zeeland stond oorspronkelijk, met een vrij groot en doelmatig schoollokaal en een bekwaam energiek onderwijzer, Mr. H. de Bruin, boven aan de lijst

Ik heb dit algemeen overzicht meenen te moeten geven om den lezer in staat te stellen over de bezwaren en hulpmiddelen te oordeelen, in verband met het werk van het onderwijs, in de eerste dagen der kolonisatie.

Nu kan Van Raalte gereedelijk de *kampioen der opvoeding* genoemd worden.

O had hij niet gezwoegd, gepreêkt, gedreven, geworsteld met allerlei tegenspoed en tegenstand, zonder ooit op te houden eer althans iets van zijn doel bereikt was, — wat ware er van ons volk geworden.

Hij had zelf eene voortreffelijke en uitgebreide opvoeding genoten. Hij wist wat wetenschap beteekend voor het leven. Hij hoopte, er zou ook hier iets worden kunnen van dit

volk, indien het slechts aan de middelen ter opleiding niet ontbrak.

En vergiste hij zich?

Hebben niet de resultaten zijn streven ruimschoots gerechtvaardigd?

Het parochiaal systeem trok hem in den beginne zeer aan. Daarvoor bestonden twee groote redenen:

1. De landverhuizers hadden achter zich eene ervaring, wat het onderwijs der jeugd betreft, die zij niet gemakkelijk konden vergeten. De vrije Christelijke School was een der idealen geweest, die zij in de landverhuizing hoopten te verwerkelijken. Zij waren verder van meet af aan geïsoleerd geweest door hunne positie en waren dus met het Amerikaansch schoolsysteem geheel onbekend.

2. De nederzetting had, zooals wij reeds gezien hebben, grooten steun gehad, in de eerste dagen, van de gemeenten in New York, waar de parochiale school behoort tot het Collegiale Kerksysteem. Van die zijde kon men dus, in dit opzicht, met raad en daad geholpen worden.

Op het verband tusschen de gemeente en de school werd dus eerst, — vooral eer de schooldistrikten meer belijnd waren en zelfstandig begonnen op te treden — scherpen nadruk gelegd.

Zoo besloot dan ook de Classis van Holland in de eerste decade van het koloniale leven het volgende: — „In betrekking tot parochiale scholen is het oordeel der vergadering dat de gemeenten behooren te zorgen dat hunne kinderen opgevoed worden in scholen, waar zij gebracht worden onder bepaald christelijken invloed, en dat dien tengevolge waar er een overweldigende invloed van on- en bijgeloof gevonden wordt, het ten zeerste plicht is om gemeentelijke scholen op te richten." [1])

---

[1]) Class. Not. 12 Apr. '54. II. (8).

Men ziet hoe voorzichtig zij zich uitdrukken, zij tasten als het ware naar den weg.

Onbekend als zij zijn met het Amerikaansche Schoolsysteem, willen zij het niet voetstoots veroordeelen. Slechts „*waar er een overweldigenden invloed van on- en bijgeloof gevonden wordt,*" *zou het roeping zijn om* met gemeentelijk onderwijs te beginnen.

De School-quaestie is in Amerika een lastig vraagstuk en van meet af aan zagen de leiders dat de veranderde toestanden, andere maatregelen vorderden om tot eenzelfde begeerde doel te geraken.

Die waant dat dit probleem in Amerika voor dezelfde, betrekkelijk gemakkelijke, oplossing vatbaar is, als in Nederland, vergist zich grootelijks.

Honderd dingen spannen hier samen om de zaak zoo ingewikkeld te maken als maar immer mogelijk is.

Hier zeker geldt het oude — „haast u langzaam."

HOOFDSTUK XIII.

VAN RAALTE EN DE SCHOLEN.

§ 2. De parochiale school en Van Raalte's beginsel. Oprichting van zulk eene school te Holland. — Een slepend leven. — Laatste pogingen. — Mislukt.

In het laatste hoofdstuk is gewezen op de duidelijke tendentie, die er in de koloniën, onder de leiders, in de eerste dagen heerschte, naar een parochiaal schoolsysteem. en bijzonder op de verhouding van Van Raalte tegenover zulke scholen.

Dien draad heeft hij consequent ten einde toe afgesponnen. en hij gaf deze voorliefde voor het parochiale systeem eerst op, toen hij er toe gedrongen werd.

Zijn inzicht was hier, zooals hij het bezag, zuiver Gereformeerd. En in zoover was hij recht dat geen onderwijs denkbaar is, buiten de openbaring Gods om. Voor een Gereformeerd Christen wortelt alle onderwijs in het Woord Gods.

En toch was Van Raalte ruim in zijne opvatting en volkomen vrij van alle valsche piëtisme.

Toen men hem eens op den kerkeraad indirekt beschuldigde — dat hij te weinig maakte in het leerstellig onderwijs van de verschillende dwalingen en ketterijen, zeide hij, in zijne verdediging: — „Godsdienstige opvoeding bestaat

niet in het strijden tegen tegenpartijen, veel minder in het vervullen der jeugdigen met de twisten, die dikwijls eene gemeente beroeren. Dat er dikwijls huisgezinnen gevonden werden, die daarmee te veel de harten der jeugdigen vervulden."

Hij verklaart, „wat bij hem godsdienstige opvoeding is, het kind zich in zijne betrekking tot God te leeren kennen, en den weg der verzoening en der dankbaarheid." Dit sloot leerstellig onderwijs in. „Godsdienst, zonder bepaald leerbegrip, is een lichaam zonder gebeente." [1])

Zijne voorliefde voor de parochiale school was dus niet toe te schrijven aan enggeestige vooroordeelen. Zij wortelde in Van Raalte's beginsel.

De schooldistrikten waren middelerwijl gevormd geworden, en de districtsscholen daargesteld.

Maar de Christenen verwaarloosden schijnbaar hunne roeping. Van Raalte bepaalde daarom de aandacht van zijn kerkeraad bij deze zaak. [2])

„Hij toonde het schadelijke van niet op de distrikts-schoolvergaderingen te komen, daar deze belangen dan in de handen van *onchristelijke menschen* zouden geraken."

Van meet af aan schijnt Van Raalte gewanhoopt te hebben aan het slagen van zijne bemoeiïngen voor de parochiale school.

Toch gaf hij dat pogen niet voetstoots op.

Er waren twee dingen, die hem datzelfde jaar leidden tot het pogen om eene parochiale school op te richten.

1. De overvolle lokalen der districtsscholen.

2. De moreele invloed van grootere kinderen over kleinere.

Op de kerkeraadsvergadering van 5 Dec. 1856, wees van Raalte op deze dingen.

„Hij toonde aan den overpropten toestand der districts-

---

[1]) Kerk Notulen, 1ste gem. 2 Nov. '55.

[2]) Idem. 6 Oct. '56.

school en wees op de gevaarlijke vermenging van klein en groot; op den invloed op de zeden der kinderen, daaruit voortvloeiende; op de vroege onttrekking van de school van meisjes en stelt voor eene parochiale school op te richten, onder erkend Christelijke invloeden; de onkosten te bestrijden door maandelijksche collekten, door een klein schoolgeld en door ondersteuning van de „Board of Education."

Dit voorstel werd door den kerkeraad goedgekeurd en ter beslissing verwezen, naar eene gemeentelijke vergadering.

Als het op de centen aankwam moest men telkens weêr met de gemeente rekenen, en op deze rots strandde het schip dan ook eindelijk na jaren tobbens.

Op Zondag, 22 Dec. 1856, werd, na de godsdienstoefening zulk eene gemeentevergadering gehouden en, na eenige discussie, werd daar het voorstel van den kerkeraad geapprobeerd.

De bal was dus aan het rollen en de gemeente zou een parochiale school hebben.

De zaak bleef echter enkele maanden slepende en kom weêr op in de notulen van 6 Maart 1857, in den vorm van een 3tal van voorwaarden, voor de op te richten school: —

1. „Ook Nederduitsch zal er worden geleerd.

2. De Bijbel zal als een leerboek worden gebruikt.

3. De Catechismus zal er worden onderwezen."

Deze laatste voorwaarde was geheel verkeerd gesteld. De school en de catechisatie verwisselden hier van plaats.

De school zou dus ten volle parochiaal zijn, in *sectarischen* zin eer dan in den breederen Christelijken zin, die oorspronkelijk door Van Raalte bedoeld was, in de woorden: — „onder erkend Christelijke invloeden."

Dit was dus blijkbaar meer dan de leider had bedoeld.

Reeds in 1853 had Van Raalte de omstandigheden nauw-

keurig omschreven, waaronder zulk een schoolsysteem hem noodzakelijk zou schijnen. [1])

In zijn rapport aan de Part. Synode, had hij getoond hoe diep en ver hij zag in de toekomst.

De parochiale scholen — zoo zeide hij — schijnen ons gebiedend noodzakelijk te zijn, waar de districts- of Staatsscholen, door de gemengde menigte, het karakter van het kleurloos Protestantisme ontvangen, hetwelk den weg opent voor het Catholicisme; in welk geval geen offer te groot geacht kan worden om de kinderen der gemeente, in den geest van het positieve Protestantisme der Reformatie op Bijbelterrein te kunnen opvoeden. Zoolang de gemeente de macht in de poorten bezit, gelijk in onze nederzetting het geval is, oordeelt men het beter de Staatsorganisatie te gebruiken, om de kinderen der Maatschappij te kunnen beademen."

Van Raalte laat zich hier niet uit over zijn *persoonlijke* verhouding tot de zaak.

In het gemeentelijk verslag van 1857 vermeldt hij eenvoudig dat de zaak — in beginsel — in zijne gemeente — in werking was.

Haar doel is daar vooral de bijzondere opvoeding van *meisjes* en *kleine kinderen.*

Maar van half werk was hij een vijand.

Twee jaren later in 1859, bleek de onderneming een geheeltelijke mislukking.

Van Raalte protesteerde dan ook tegen den „onvoldoenden toestand der School."

Er was geen hart voor.

Hij maakte zich warm voor deze zaak.

Hij deed den kerkeraad gevoelen hoe de oneenigheid in zijn midden, over deze zaak, de gemeente verdeeld had en hem van steun, in de doorzetting er van, beroofde.

---

[1]) Classikaal Verslag. 1853.

In de notulen staat dan ook een formeel protest van Van Raalte afgeschreven, dat, ware het niet te lang, zeer interessante lectuur zou opleveren.

Na een warm debat, werd eindelijk besloten het te plaatsen, in het notulenboek.

Uit dit stuk blijkt:

1. Dat de leiders tevreden waren het te laten bij een zeer onvoldoende school.

2. Dat het verzuim of de nalatigheid der gemeente schuld was van deze wanstanden.

3. Dat Van Raalte niet geloofde dat men gedaan had, wat *men kon doen.*

4. Dat hij geen verdere vrijmoedigheid vond om *zulk* onderwijs, door de Board of Education, te doen ondersteunen.

5. Dat hij nog de zaak beschouwde — „als een voor ondergang behoedend doel."

6. Dat hij alle verantwoordelijkheid voor zulke toestanden van zich wierp en die rusten liet, waar zij behoorde.

De Board had reeds geweigerd, zeker nu door Van Raalte, die hier conscientieuselijk handelde, te zijn ingelicht om het loopende kwartaal der ondersteuning te betalen.

Er was een nieuw gebouw en beter onderwijs noodig, maar hoe er aan te komen?

De zaak werd duister, toen op eene gemeentelijke vergadering, den 24sten Nov. 1859, de gemeente weigerde verdere uitbreiding te geven aan, of lasten te dragen voor de School; om twee redenen: 1. Geldgebrek; 2. „Men zag er geen groote behoefte aan."

Maar de leeraar en de meerderheid van den kerkeraad gaven de zaak niet zoo gemakkelijk op.

Wel — „wanhoopte men er aan of er in de gemeente iets van te maken zou zijn;" maar men wilde het uiterste beproeven. [1])

---

[1]) Notulen 1ste gem., 30 Maart 1860.

Men begon uit te zien — „naar een bekwaam en godvruchtig onderwijzer." [1])

Maar tevens moest het „*Weeshuis*" waar de School gehouden werd, gerepareerd worden.

De ouderlingen zouden trachten, bij inschrijving, het benoodigde geld te krijgen.

Het scheen beter te worden.

Twee maanden later werd eene schoolcommissie van 10 leden, half uit den kerkeraad, *half uit de gemeente*, benoemd.

Dit was de doodsteek voor de geheele beweging, want in de gemeente zat het verzet tegen de school. Het was de overlevering van de sleutels der veste in de handen der vijanden.

En hieruit verrees tevens ook weer jaloezie in de gemeente, en onderlinge krakeelen.

Middelerwijl was men in correspondentie getreden met Mrs. Van Olinda, die de positie van onderwijzeres aannam.

De kerkeraad was nu, op éen na, eenparig; en de zaak scheen gewonnen.

Maar reeds, na éen jaar sukkelen, weigerde de schoolcommissie voort te werken.

Er was alweer geen geld en — schuld.

Er moest ook Hollandsch onderwezen worden en daar scheen weinig van te komen.

Nog een laatste poging wilde men wagen. Men zou Mr. C. Doesburg, (sedert vele jaren professor aan Hope College) die toen in de districts-school onderwijs gaf, beroepen: men wilde een nieuw gebouw zetten.

Helaas het was het blosje voor den dood!

Op staanden voet begon men eene inschrijving, die bijna 500 dollar opbracht.

Maar op de gemeentevergadering van 1 Juli '61, bleek het hoe lauw of weerbarstig de gemeente was.

---

[1]) Notulen. 1ste gem., 9 April 1860.

Men wilde 600 dollar omslaan over de leden; maar eene zeer actieve minderheid, die eigenlijk den geest der geheele gemeente vertegenwoordigde, verzette zich daartegen.

Nog een 9tal maanden sleepte de kwijnende School zich voort; en den 1sten April 1862 — „werd een commissie benoemd om eene eindrekening te houden van de nog hangende zaken der parochiale school, die *opgehouden had* te bestaan." [1])

Er was volgens het rapport, dat in 't najaar inkwam, een nadeelig saldo van 86.50 dollar dat uit de kerkelijke kas betaald werd. [2])

Zoo stierf een der idealen van Van Raalte.

De parochiale school leefde niet in de harten des volks en men wilde zich, voor wat men onnoodig keurde, geene offers getroosten.

[1]) Notulen 1ste Gem. 1 April, 1862.

[2]) Idem. 11 Oct. 1862,

HOOFDSTUK XIII.

VAN RAALTE EN DE SCHOLEN.

§ 3. Bezwaren aan het parochiale Schoolsysteem verbonden. — Van Raalte's breeder pogen. — De Westersche Schoolquaestie in het Oosten vóór 1847. — Het werk begonnen. — De leiders en de school. — Van Raalte schenkt de gronden. — De taal-quaestie.

Het parochiale stelsel was dus eene mislukking geworden.

Ware ons volk hier geheel geïsoleerd gebleven, of had het zich stelselmatig binnen eigen muren opgesloten, dan ware er meer kans geweest van slagen; zooals uit de latere geschiedenis onzer Christelijk Gereformeerde broederen hier en daar gebleken is.

Maar in dat isolement ligt voor de toekomst onzer kinderen, bij den tegenwoordigen toestand der publieke scholen, nog *geen kracht.*

Eene beslist sectarische school moet op de opvoeding van een kind een nadeeligen invloed hebben.

Eene christelijke school leeft uit een *beginsel*, eene sectarische uit bange enggeestigheid.

Zoolang dus *de Christenen*, *als zoodanig*, zich niet vereenigen voor dit belang; of liever zoolang de toestand der publieke scholen het niet *absoluut gebiedend* maakt om *tegenscholen* te stichten; zoolang het Christendom op die

scholen niet wordt tegengestaan en de school dus als eene anti-christelijke optreedt; — dienen wij ons als Amerikaansche Christenen wel te bedenken, eer wij tegenscholen oprichten.

En vooral hier in Amerika, waar de Staat de private of sectarische school niet controleert en men dus voor *de degelijkheid der onderwijzers* geen waarborg heeft; dreigt een dubbel gevaar in de tegenschool.

Een vader, die met de toekomst van zijn kind rekent, die weet hoe *alles afdoend* degelijk onderwijs is voor het later leven van zijn kind, geeft niet voetstoots zijn kind over in de handen van onderwijzers, die in de meeste gevallen hopeloos incompetent zijn voor de hun opgelegde taak.

Breidt zich dan ook de sectarische school in Amerika verder uit, dan zal de Staat *wel geroepen worden* om te rekenen met den staat van het onderwijs, op zulke scholen gegeven.

Wordt straks, in het Amerikaansch christelijk bewustzijn de tegenstelling tusschen *christelijk* en *onchristelijk* geboren; wordt straks de vrije Christelijke School *meer dan een bloot sectarische of gemeentelijke stichting*, dan komt de zaak zuiver te staan en zal het Christelijke beginsel zich zeker doen gelden, indien de toestand der publieke school zulks noodig maakt.

Het is daarom mijns inziens een zegen geweest voor de nederzetting, dat dit eerste pogen van Van Raalte feilde. Ware het gelukt en had het alom navolging gevonden, dan ware daardoor de Amerikanisatie des volks, in goeden zin, hopeloos vertraagd geworden.

Een ander streven van Van Raalte gelukte. Hier is zijn roem bestendigd, meer dan in eenig ander opzicht.

Hij gaf aan ons Hollandsch volk in Amerika de vaste beginselen van *hoogere opvoeding*, waarvan de invloed op

ons leven, in de twee geslachten, die voorbijgegaan zijn, sinds dit werk begon, — *onberekenbaar groot is.*

Naast hem stond ook hier weêr de Zeeuwsche leider, Ds. C. van der Meulen.

Wat aangrijpende woorden werden door die mannen gesproken op de Classicale vergaderingen, wanneer zij warm werden voor deze zaak!

Door de Oud-Hollandsche gewoonte, om in de notulen van vergaderingen een penneschets te geven van al wat er voorvalt, — is het mogelijk om zich de worsteling en de zorg, die de grondvesting van Hope-College inhad, juist voortestellen.

En nu ligt voor mij een taak zoo uitgebreid, een veld zoo rijk aan bronnen, dat de uiterste omzichtigheid vereischt wordt om een volledige en toch niet te omslachtige schets te geven van het pogen van Van Raalte op dit gebied.

Het denkbeeld van een school voor hooger onderwijs was ten deele origineel, bij onze leiders, ten deele van Oostersche herkomst.

Zonder het laatste, ware het er ook wel gekomen, indien althans Van Raalte gespaard ware; maar *het laatste hielp toch het eerste, o zoo veel!*

Reeds in 1842 had Rev. James Romeyn, reeds boven genoemd, aan de Synode der Gereformeerde Kerk de noodzakelijkheid voorgesteld om: — „een plan te beramen om, onder haar toezicht, *Westersche jongelingen op te leiden voor Westersch werk,*" en om dus zich invloed te verwerven, in de opvoeding der natie.

Dit was vijf jaren voor de pelgrimvaders in Amerika aankwamen.

Het volgende jaar kwam de zaak nog eens te berde en schoon er niets gedaan werd, wierd toch de wenschelijkheid weer besproken van — „scholen op te richten, in het Westen van een hoogeren graad."

In 1847, het jaar van de aankomst der eerste pelgrims, doch zonder dat deze aankomst den geringsten invloed had op de Synodale debatten, liet James Romeyn zich weêr hooren: „De oprichting van een hoogeschool, op het een of ander centraal gelegen punt, kan niet feilen om straks de kiem te worden van iets zeer belangrijks."

In 1848 rapporteerde deze kampioen voor Westersch pogen weêr in denzelfden geest.

In Sept. van dat jaar werd de zaak door de „Board of Domestic Missions" besproken en voor actie verwezen naar de volgende Synode.

In Aug. 1850, bezocht John Garretson, juist benoemd als Secretaris der Binnenlandsche Zendings Board, de kolonie in Mich., om met Van Raalte te raadplegen.

Hij keerde terug en bracht een gunstig rapport uit.

Hier begint de invloed der emigratie op de schoolquaestie gevoeld te worden.

Een Academie zou te Holland gesticht worden. Wel mocht Dr. Ph. Phellps Jr. uitroepen in zijn schets der school: „Denkt er eens aan, een Engelsche Hoogeschool zou opgericht worden in eene wildernis, onder een volk, dat de taal niet verstond, en dat vaak worstelen moest voor de noodigste levensbehoeften!" [1])

Al de takt en geestkracht der leiders onder de nederzetters waren dan ook noodig om het volk te doen gelooven in de *noodzakelijkheid* van dit werk en er hart en geld voor te hebben.

Onder toezicht van eene Synodale Commissie, daartoe benoemd, werd het werk begonnen en Walter T. Taylor, ouderling der Gereformeerde Kerk te Geneva, N. Y. en eigenaar van eene voorbereidende school aldaar, werd benoemd tot „principal" van de Westersche Academie.

En keeren wij ons nu tot de andere zijde van deze geschiedenis, hoe aangrijpend is daar de blik, die ons getoond wordt.

[1]) Centennial University Circular of Hope College, 1876, p. p. 75—77.

Reeds in April 1848 besprak de Classis Holland de algemeene opvoedingsbelangen; midden in de bosschen en met een zeer twijfelachtige toekomst.

In Sept. van datzelfde jaar, zeide Ds. Ypma van Friesland op de najaarsvergadering: „de scholen moeten door de gemeente bevorderd en behartigd worden, als zijnde een gewichtig deel der Christelijke roeping van Gods gemeente op aarde. Alle lauwheid en koudheid in deze zaak moet veroordeeld en bestraft worden.

Op de najaarsvergadering van 1850 rapporteerd Van Raalte zijn bezoek op de Part. Synode van Albany te Schenectady.

Daar had hij reeds gepleit voor de hoogere opvoedingsbelangen, „waartoe zij zelven in jaren nog niet bekwaam zouden zijn."

Uit een privaat schrijven aan Brummelkamp leeren wij hoe het toeging.

Na hem aangehoord te hebben zeide men:

„Uw ijver is goed, maar gij anticipeert op uwe ontwikkeling. Zorg dat gij op stoffelijk gebied, eerst tot een tamelijken trap van ontwikkeling komt en denk dan om een College.

„Maar" — was zijn antwoord — „hoe zouden wij het voor God, hoe voor het opkomend geslacht verantwoorden, wel voor het stoffelijke en niet ook, en *vooral* niet ook, voor het intellectueel-geestelijke belang der toekomst te hebben gezorgd en dat te hebben verzuimd."

„Ja — maar gij hebt nog geen geld, nog geene middelen."

„Juist hierom bevindt ik mij hier. Gij, onze vrienden en broeders, gij hebt die en daarom kom ik tot u om hulp." [1])

Het was dus alweer, ook in dit geval, niet een „koopen" van de zijde van de Oostersche broeders; niet een „loven en bieden" om de gewenschte waar te krijgen van hunne zijde; maar wel degelijk een *vragen* van de zijde der

[1]) Zalsm. Jaarb., '78. p. 114.

hulpbehoevende Hollanders alhier *om wat zij noodig hadden.*

Tot eere van de Gereformeerde Kerk van Amerika moet dan ook gezegd worden dat zij *duizenden* van dollars besteedde voor de intellectueel-geestelijke welvaart van de nederzetters.

De eigenlijke grondzuil van Hope College ligt in de Classicale vergadering van 30 April 1851.

Garretson had, als boven gezegd, de kolonie in het najaar van 1850 bezocht; hij had gerapporteerd en men was aan het werk getogen, in het Oosten.

Maar zou het plan medewerking vinden in het Westen?

In de b. g. vergadering deelde Van Raalte mede van den correspondeerenden Secretaris der „Home Mission Society" — een bemoedigend bericht te hebben ontvangen, omtrent de belangstelling, welke zich onder vele kinderen Gods, in de Oud-Hollandsche Kerk, omtrent het welvaren dezer jeugdige volkplanting openbaart; dat inzonderheid de opvoeding der jeugd een der belangrijkste punten van overweging uitmaakt; dat in plaats van een verzoek om 's jaars eenige kinderen uit ons midden op te voeden, er een plan in overweging was, om een broeder in kennis, ondervinding en geloof uitmuntende, in ons midden te zenden, om te doen dienen tot raadsman, in alle aangelegenheden, en in stede van enkelen, een aanzienlijk getal te onderwijzen; ten einde met oordeel daarna diegenen kunnen worden opgezonden, welke daartoe geschikt zijn." [1])

Onze Theod. Frielinghuizen beroemd als Christen, als staatsman en philantroop, wordt daar als een der grootste voorstanders genoemd.

Met blijdschap werd dit bericht aangehoord door die broederen — „die met inzage bedeeld waren van het gewicht van zoodanigen stap."

---

[1]) Class. Not., 30 April 1851. (8)

Dit teekent. Er waren dus reeds toen menschen, die het zoo niet zagen; die onverschillig waren.

De eerste primitieve plannen werden voorts beraamd voor de doorzetting van dit plan, en de verzameling van geschikte leerlingen.

Van Raalte gaf aan de inrichting de gronden van onzen prachtigen „campus;" een „school-commissie" werd benoemd; Taylor arriveerde met zijn gezin; het werk werd begonnen.

Maar reeds van meet af aan openbaarde zich een bezwaar, dat tot op heden toe voortleeft en voortleven zal, totdat de laatste Hollandsche gemeente zich opgelost heeft in eene Amerikaansche: de vreeselijke *taalquaestie.*

Er waren zooals altijd het geval is, twee richtingen, de conservatieve of behoudende en de liberale of voortvarende, in de beschouwing van deze vraag.

Denkt er eens aan!

Op de voorjaarsvergadering der Classis van 1852, nog geen vijf jaren na de aankomst der landverhuizers, klaagde men reeds — „dat het zuiver gebruik der Nederduitsche spraak jammerlijk verloren gaat; niettegenstaande, naar aller overtuiging, het belang der godsdienst het volstrekt noodzakelijk maakt dat de taal, die in geen reeks van jaren zal kunnen gemist worden, worde opgehouden; zoodat de prediking niet bespottelijk worde, van wege de vermenging der talen." [1])

Het is bijkans ongeloofelijk — niet waar?

De nagalm van die klacht echter hooren wij nog na bijna 50 jaren.

Waarlijk een taal heeft een harden dood!

Nog zijn er dezelfde toestanden en dezelfde bezwaren.

De oplossing dezer taalquaestie is dan ook de groote, de alles beheerschende zaak geweest in de geschiedenis van ons Hollandsch volk in Amerika.

---

[1]) Class. Not , 29 April 1852. (9)

Die met de geschiedenis der Gereformeerde Kerk in het Oosten bekend is, weet hoe de dingen daar *juist zoo* gingen als nu, in het Westen het geval is, slechts nog wat trager. Langzaam, onweêrstaanbaar, allen tegenstand duim bij duim overwinnend, dringt *de taal des lands de vreemde*, *die ingevoerd werd*, terug.

Eerst in de scholen, dan op straat, dan in de huisgezinnen, dan in de kerken. De overwinnaar geeft geen pardon.

Sommige menschen berusten daarin, anderen worstelen er tegen; hier ligt mede een der groote oorzaken van de Kerkelijke verdeeldheid onzes volks in Amerika.

En de macht van deze taalquaestie kan eenigszins gevoeld worden door het boven aangegeven feit.

Om nu in dezen nood te voorzien werd Ds. A. Brummelkamp, door de vergadering beroepen als leeraar aan het „Instituut"; die echter voor deze beroeping bedankte.

Men ging *vrij* te werk in die dagen.

Hoe naief en los was hunne opvatting der dingen. Men vroeg naar, men rekende met het Oosten schijnbaar geheel niet in deze professorale keuze. Toch ging de zaak van het onderwijs maar „zoo'n gangetje." Men was er nog niet ten volle mede in sympathie. Het was nog te veel *„de school van Holland;"* nog te weinig de *school des volks.*

Dat zou komen, door het zien der rijpe vruchten van dezen stam.

HOOFDSTUK XIII.

VAN RAALTE EN DE SCHOLEN.

§ 4. VERMEERDERDE BELANGSTELLING. — HET GEREFORMEERD BEGINSEL VAN HET ONDERWIJS. — TAYLOR'S WERK. — EERSTE SCHENKING. — TAYLOR'S VERTREK. — NIEUWE POGINGEN. — REV. JOHN VAN VLECK. — ZELFSTANDIG BESTAAN DER SCHOOL. — DE PREDIKANTEN-NOOD. — BREEDER GEZICHTSKRING.

Het was op de kerkeraadsvergadering zijner gemeente van 20 Aug. 1852, dat Van Raalte bijzonderen nadruk legde op het feit dat de school gesticht was *voor de kolonie*, *voor het volk*, *en niet voor Holland alleen.*

Hij zeide bij die gelegenheid:

„Dat de School, (of Instituut), ter opleiding onzer jeugd, ten nutte van kerk en burgerstaat, die wij in ons midden hebben, niet alleen een *plaatselijk* belang is; maar een belang voor de geheele nederzetting en dat zij tot dat einde gegeven is.

„Maar dat velen van het volk, buiten onze plaats, door gebrek aan middelen, buiten staat zijn om hunne kinderen te zenden, zoodat indien wij de school niet willen verliezen, wij dan gezamenlijk hebben op te staan, om, naar dat ieder gaven van God ontvangen heeft, bijdragen te doen ter daarstelling van een fonds," enz.

Hier dan is de eerste kiem van het Westersch Sustentatie-fonds.

De gemeente beantwoordde, op de vergadering van 26 Aug., de pleitrede van den leider, met grooten geestdrift en ruime bijdragen.

Was Van Raalte toen profeet?

Hij zag toen reeds kweekelingen van dit Instituut uitgaan *„als zendelingen naar de heidenen.”* [1])

Hoe was het den voorgangers ernst met deze zaak!

Van Raalte zette Van der Meulen in vlam en een maand later hield deze, op de Classicale vergadering van Holland, eene bezielende toespraak over de opvoedingsbelangen. [2])

Zij zouden — „als vaders, opzieners en leiders niet gerust kunnen sterven, indien zij niet zorgden om te werken, terwijl het nog dag is.” Voor de gemeente, voor de Kerk, voor de Maatschappij, was dit belang onmisbaar. De School *moest* vooruit geholpen worden. Ook hij spreekt reeds van het zendingswerk.

Een levendig debat werd door deze rede uitgelokt en de aandacht der vergadering werd bijzonder bepaald bij een feit, dat voor ons mede de overweging waardig is.

„Het Instituut” — zoo zeggen de notulen — „is aan de Hollanders, verkleefd als zij zijn aan de Gereformeerde waarheid, niet slechts gegeven om hun eene kweeking te verzekeren.”

De School stond onder het opzicht der Kerk zelve — „tot waarborg dat zij hunne kinderen mogen opgekweekt zien, in dezelfde Godsdienstige beginselen, en niet op scholen, waar men geen toezicht heeft en niet zeker is van die beginselen.”

Een hoogere school op Gereformeerden grondslag dus, beoogde men.

Deze bespreking leidde tot vier dingen:

1. Men zou de leerlingen van het „Instituut,” in twee of meer kosthuizen verzamelen.

---

[1]) Kerk Notulen 1ste gemeente 26 Aug. '52.

[2]) Classicale Notulen 1 Sep. '52. (3)

2. Men zou naar geschikte jeugdigen omzien en hen bemoedigen, in hunne zucht tot ontwikkeling.

3. Men zou collecteeren voor dit werk.

4. Eene Commissie voor de schoolbelangen zou worden opgericht, bestaande uit den leeraar en een ouderling van elke gemeente in de Classis.

Dit was, voor de dagen der „Constitutie" der Hoogeschool, feitelijk de „Council," — het Curatorium, — der inrichting.

Men ziet gereedelijk dat alles nog geheel tentatief was. De school was nu *koloniaal geworden*, *meer dan lokaal;* maar de verspreidde Hollanders stonden er nog niet mede in verband.

Mr. Taylor was het vorige jaar begonnen te werken en om de moeielijkheden, aan zijn taak verbonden, te kunnen waardeeren, moet men zich in de hopelooze isolatie, in de moedbenemende bezwaren van zijn werk kunnen indenken.

De *weinigen* verstonden hem, de *vèlen* konden hem niet verstaan. Hij was de „pioneer." Geholpen door zijn zoon en drie dochters, arbeidde hij hier voor drie jaren.

Het „Instituut" was toen feitelijk nog eene illusie.

Mr. Taylor begon zijn werk in de distriktsschool, waarover hij het bestuur aanvaardde; en *daaruit* en *daarnaast* bouwde hij het beginsel der School voor hoogere opvoeding.

Van Raalte schreef onder Taylor's eerste rapport: „*Dit is mijn anker der hoop, voor dit volk en de toekomst.*"

En zoo kon hij het vrij noemen, want toen Taylor arriveerde „vond hij er nauwelijks zes kinderen, die de multiplicatie-tafel kenden, in de Engelsche taal." [1])

In 1858 nam de Synode de school onder haar eigen zorg. De Kerk wilde het succes der onderneming niet afhankelijk maken van *een enkel individu.*

Het rapport doelde daar op Van Raalte.

Men wist het — hij was de ziel der geheele beweging.

[1]) Centennial Circular p. 79.

Elder Samuel Schieffelin van New York werd toen de grondlegger onzer vaste fondsen, door eene schenking van 7.000 dollar. En de Gereformeerde Kerk besteedde, voor en na, meer dan 50.000 dollar voor deze inrichting; misschien klimt dat cijfer thans tot op bijna 100.000 dollar, wanneer alles mede gerekend wordt.

In datzelfde voorjaar had Van Raalte de b. g. landen geschonken als „campus" voor de nieuwe inrichting.

Perceelen 1, 2, 3, 4, 5, 12, 13, 14, 15, 16 in Block L, werden daartoe aan de Classis overgemaakt. De Overijselsche broeders namen aan — *dit land vrijwillig van het overtollig geboomte te ontdoen.* [1])

Wanneer onze Nederlandsche vrienden dit pogen willen waardeeren, dienen zij met de bijna onoverkomelijke bezwaren daaraan verbonden te rekenen.

Het motto van *Hope College* was tot op den huidigen dag toe — „Excelsior" — „altoos hooger." Nog zijn wij niet, waar wij komen moeten.

De studenten begonnen langzaam te vermeerderen, de zwijgende oppositie werd minder, de bijdragen in geld en levensmiddelen voor de studenten vermeerderden.

Maar de financieele steun bleek toch ongenoegzaam. Het salaris van Mr. Taylor werd niet geregeld betaald. Hij kwam steeds te kort. Het klimaat had hem geducht aangetast en hij oordeelde het daarom raadzaam om zijn werk in de kolonie te staken.

Zijn verzoek om ontslag werd door de Classis aangenomen en een ander plan werd beraamd.

De nooden der inrichting leidden tot de eerste poging tot *feitelijke Amerikanisatie*, tot de stichting van de Engelsche gemeente van Holland.

De Classis memorialiseerde de Synode om het werk der inrichting te Holland op te dragen aan een leeraar der

[1]) Classicale Notulen 27 April '53. (3)

Kerk, die *beide betrekkingen, n. l. die van prediker en onderwijzer, te gelijk* en met besparing van kosten, vervullen kon. [1])

Hij moest dus prediken en onderwijs geven.

Waarlijk het was de dag der kleine dingen!

De Synode ging echter op dit voorstel in en besloot: „Dat de Boards van Opvoeding en Binnenlandsche Zending gelast worden om hunne pogingen voor de kolonie van Holland zóo te combineeren, dat een leeraar onzer Kerk verkozen worde, die tegelijker tijd competent zal zijn om het Evangelie te prediken en onderwijs te geven aan de „Academie," en dat hij onderhouden worde, door de vereenigde bijdragen van beide Boards." [2])

Maar wie?

Er was nu een tijdperk van ruim een jaar, waarin deze zaak tentatief werd behandeld en Rev. F. P. Beidler dit dubbele werk aanvaardde.

Hij verscheen 11 April 1855, op de Classicale vergadering en werd daar vriendelijk ontvangen, maar was slechts een *tijdelijk behulpsel.*

Dat zelfde voorjaar gradueerde, van het Seminarie te New Brunswick, een jong man, Rev. John van Vleck, wiens enthusiasme, bekwaamheid en moed, veel bijdroegen om de zaak van het tentatieve op het vaste terrein over te plaatsen.

Toen hij te Holland kwam, waren er 18 studenten in de inrichting, *twee waarvan meisjes waren.* De co-educatie der sexen is dus voor ons niet iets nieuws.

De distriktsschool en de Academie werden nu gescheiden, en de laatste *trad zelfstandig op.*

Den 17den Dec. 1856, werd Van Vleck door de Classis Holland geëxamineerd. Zijne overige bekwaamheden waren

---

1) Class. Notulen 22 April '54 II (3).

2) Min. Gen. Syn., Vol. VIII p. 458,

buiten kijf, maar men zou hem onderzoeken in de leerstellige godgeleerdheid — „daar toch de orthodoxie van ZEw. van groot en algemeen belang is, vanwege de positie, welke ZEw. aan de Hollandsche Academie bekleedt."

Ds. Kershow examineerde hem toen, *voor drie uren*, in de Engelsche taal; Van Raalte vertolkte het in het Hollandsch. [1])

Hij werd met algemeene stemmen toegelaten en dien eigen dag geordend tot de bediening des Evangelies.

Reeds het volgende jaar was het getal van studenten in de inrichting tot 40 geklommen, en werd het dringend noodig een tweeden onderwijzer te beroepen.

Maar o dat geld, geld, geld!

Hoe er aan te komen?

Prof. Van Vleck wilde zich er opofferingen voor getroosten en doen wat hij kon om fondsen te verzamelen.

Middelerwijl dreigde een predikanten-nood.

De gemeenten vermenigvuldigden zich.

Men *moest* predikers hebben.

In den uitersten nood wendde men zich tot Nederland.

„*Acht* jongelingen bekwaam tot de opleiding," zouden, door de gave van 400 dollars, daartoe door edelmoedige vrienden afgezonderd, vandaar hierheen komen.

„Zij zouden vooraf in Nederland worden geëxamineerd door de leeraren Donner, Dosker, Brummelkamp en De Moen. [2])

Van dat plan echter schijnt niets gekomen te zijn.

Althans in 1858 besloot de Classis dat elke gemeente behoorde te bidden om althans *een* jonkman te leiden tot de bediening des Evangelies.

Deze predikanten-nood gaf, van meet af aan, klem aan de inrichting te Holland.

---

[1]) Class. Notulen 17 Dec. '56 (10).
[2]) Idem 8 April '57 (7).

Het werd een profeten-school, in den volsten zin des Woords.

De particuliere Synode van Chicago, die in 1856 gevormd was, doorzag dit dan ook volkomen en, in eene circulaire, die door dat lichaam, in 1857, werd rondgezonden — werd de *nationale* kleur geheel aan de inrichting ontnomen.

Het zou een School zijn voor het volk, in den breedsten zin; Engelsch, zoowel als Hollandsch.

Maar het doel bleef — 1. Het leveren van onderwijzers, 2. Van predikers, 3. Van zendelingen des Kruises.

Zoo had zich de inrichting dan langzamerhand ontwikkeld tot iets, dat op Van Raalte's ideaal begon te gelijken. Eerst had hij geworsteld om haar los te maken van het *plaatselijke*, van de vooroordeelen, die uit den naijver der verschillende kolonisatie-centrums als van zelve geboren werden.

Toen had hij haar zich zien ontworstelen aan een tweede even groot gevaar, n. l. dit, dat de kolonie, als een geheel de school zou gaan beschouwen als hare stichting, *als een soort meerdere Hollandsche School.*

Zijn doel was die School een levenspunt te maken voor de geheele Westersche Kerk, een Westersch New-Brunswick.

Het zou een inrichting zijn ter bevordering van alle degelijke Wetenschappelijke ontwikkeling, maar *voor* en *boven* alles zouden er predikers en zendelingen bereid worden voor hun levenswerk.

HOOFDSTUK XIII.

VAN RAALTE EN DE SCHOLEN.

§ 5. Van Raalte's groote doel. — Het eerste gebouw. — De rechtstitel der goederen. — Een kritiek tijdperk. — De council. — Begin van Theologisch onderwijs. — Nieuwe onderwijzers. — Van Vleck's vertrek. — Dr. Ph. Phellps Jr. volgt hem op.

Nooit kan genoeg nadruk gelegd worden op het feit dat de geheele conceptie der school bij Van Raalte als *gekristalliseerd* was om de twee laatste dingen. De hoogere opvoeding bestond voor hem ja ten bate der maatschappij; maar *boven en voor alles*, voor het koninkrijk Gods.

Zonder het einddoel der bediening des Woords, had de School voor hem geringe beteekenis.

Uit de nauwkeurige bestudeering van al het door Van Raalte geschrevene, dat mij onder de oogen kwam, is mij dit allerduidelijkst geworden. Ik *geloofde* het vroeger; ik *weet* het thans.

Bijna alles dat tot de diepere kennis van zijn leven kon leiden, werd door Van Raalte vernietigd; maar genoeg rest in andere handen, om een lijvig boekdeel te vullen.

En al deze bronnen stemmen overeen in de onveranderlijke houding van Van Raalte jegens de inrichting te Holland, als een *profetenschool.*

In zijn klassikaal rapport van 1854, toen de geheele

poging nog *een vraagteeken* was, zeide hij reeds: „Ons oog is zeer gevestigd op het jeugdig geslacht, hetwelk door opvoeding beter de plaats, door God aan ons toebetrouwd, zoo wij hopen zal kunnen innemen dan de ouderen.... Ja wij behoeven de uitstorting van den H. Geest, opdat vele Hanna's het hooger mochten schatten, wanneer hunne kinderen Gods medearbeiders, op Zijn akker, mogen worden; dan dat zij in de schatten-aanbrengende, tijdelijke roepingen hunne dagen slijten."

De bediening des Evangelies was Van Raalte's hoogste levens-ideaal.

De pogingen van Van Vleck en de langzame uitbreiding der School schenen een tastbaar levenscenter der inrichting noodig te maken.

Er moest een *gebouw* komen.

De Synode van 1857 autoriseerde daarom Van Raalte, als financieel agent, om fondsen te verzamelen, om dit doel te bereiken.

Op drie onderscheidene collecte-reizen, gelukte het hem p. m. 12,000 dollar voor dit doel te collecteeren.

En het eenige *iets* beteekenende gebouw op onzen „Campus," dat thans Van Vlecks naam draagt, is de vrucht van deze bemoeiïngen. Sedert deze regelen geschreven werden is door de bemoeiïng van Prof. G. J. Kollen en door de liberaliteit van twee Oostersche vrienden der inrichting, een kostelijk gebouw gesticht dat, met zijn inhoud, niet minder dan 60.000 dollar vertegenwoordigt.

De *rechtstitel* van al onze goederen rust thans in de Algemeene Synode der Gereformeerde Kerk; de Council van Hope-College is haar agent in het beheer dezer goederen.

Dat was niet de oorspronkelijke bedoeling, zelfs niet van de Synode.

Was het eene bijzondere voorzienigheid of eene weerga-

looze onverschilligheid aan de zijde der Particuliere Synode van Chicago, waardoor zij bewogen werd om geen actie te nemen met betrekking tot het voorgestelde Classikale Comité, waarin, *onder haar approbatie*, de titel der goederen zou berusten? [1])

Ware het zóo beter of erger geweest dan thans? Wie beantwoordt deze vraag? Gelukkig dat wij gelooven in de Voorzienigheid Gods.

De geheele Synodale hulp was tot nog toe slechts tijdelijk geweest; zij had zich nog voor geen hoogeren graad van opvoeding verbonden.

Menigeen in het Oosten twijfelde of de wildernis van Michigan de plek was voor de realiseering van het reeds vaak genoemde Westersche opvoedings-ideaal.

En een ieder die rechtmatig oordeelen wil of kan zal moeten toestemmen dat de aangegevene bezwaren geenszins uit de lucht gegrepen waren.

Het jaar 1857 was het kritieke jaar, in de geschiedenis der School.

De geestdrift en wakkerheid van Van Raalte redde toen de School van een gewisse onbeduidendheid.

Rev. Dr. James A. H. Cornell was juist aangesteld als Secretaris van de „Board van Opvoeding."

Hij bezocht Holland, in bovengenoemd jaar, en Van Raalte verklaarde resoluut dat — „zou zich het hart der „Board" op eenig ander punt richten, voortzetting der Kerkelijke School te Holland *toch onmisbaar zou zijn; hoe zwaar de taak ook mocht vallen om haar alleen op te houden*, bijzonder met het oog *op het gewicht van Theologisch onderwijs.*"

Men denke er aan dat deze woorden 12 jaren gesproken werden, voor de verwerkelijking van zijn ideaal in dezen!

Waarlijk hij zag ver vooruit!

---

[1]) Min. Gen. Syn. Vol. IX p. 97.

Dr. Cornell rapporteerde nu wel gunstig, maar de toekomst lag nog steeds in het onzekere.

Middelerwijl zwoegde men voort in de kolonie. Die kinderen had en niets meer, gaf zijne kinderen; die geld had, gaf geld; die niets anders had dan levensmiddelen, steunde daarmede de inrichting.

Ouderling Labots, te Holland, was de „meester der verzamelingen." [1])

Het was een schaarsche tijd, men had lang gecollecteerd voor behoeftige emigranten ter bestrijding hunner reiskosten; maar dit alles werd opgegeven voor de School.

Deze geldloosheid des volks werd de eerste reden van de verhooging van den intellectueelen eisch, gevorderd van de studenten.

Men besloot om jongelingen, die beneden het middelmatige zonken, niet meer te dulden op de School, — „opdat de moeite of arbeid en onkosten niet aan ongeschikte bouwstof worden verspild.". [2]) Dat was Van Vleck's idee en het plan werkte uitnemend.

Maar reeds in 1858 begon Van Raalte in te zien dat de last der verantwoordelijkheid éen man zou verpletteren.

De geheele inrichting, waarvan men verwacht had, dat zij in — *„vijf jaren zich zelve zou kunnen onderhouden"* — scheen nog steeds op zeer onzekere fondamenten te rusten.

Het is waar er was *iets* gedaan, maar het bereikte het doel slechts ten halve.

Men moest *vooruit!*

De Synode beheerde de inrichting geheel *onmiddellijk.*

Alle Classicale interventie, in hare belangen, was eigenlijk onwettig en buiten orde.

Van Vleck stelde dus voor om de Synode te verzoeken om de inrichting te organiseeren door — „de leeraren der

---

[1]) Class. Not. 7 April '53 (9)

[2]) Idem „ (12)

Classis van Holland aan te stellen, als eene vergadering van curatoren der Hollandsche Academie."

Een soort compromis dus tusschen de beide plannen van 1857.

Het comité voor examens der Particuliere Synode zou blijven bestaan. [1])

De Synode ging op dit voorstel in en dus kreeg het College haar clericalen „council," waarin thans al de Westersche Classes zitting hebben.

Langzamerhand breidde zich deze vergadering uit. Onder de thans vigeerende Constitutie van het College (1875), benoemt elk der Classes van de Particuliere Synode van Chicago *twee* afgevaardigden. De Synode alleen benoemt er *zoo velen, als er Classes* zijn; terwijl de President van het College „ex officio" lid is van deze vergadering, aan wie al de belangen der inrichting met absolute macht zijn toevertrouwd.

De bestudeering der Theologie, in de nog jeugdige inrichting, was midderwijl reeds begonnen, door Synodale dispensatie, verleend in Juni 1857.

Het najaar van datzelfde jaar zag dan ook een tweeden onderwijzer hier, Abraham Thompson; die door de Board van Opvoeding was benoemd. Reeds voor dien tijd had de welbekende Ds. J. H. Karsten, toen een der oudste studenten, eenige hulp verleend in het onderwijs.

Reeds het volgende jaar verliet Thompson echter de kolonie en werd opgevolgd door Rev. Giles van de Wall, die Van Vleck, beide in het preeken en onderwijzen, zou helpen.

Van Vleck's gezondheid was in 1859 zoo hopeloos ondermijnd dat langer blijven zelfmoord zou geweest zijn.

Hij moest dus vertrekken!

Zijn opvolger was de ons allen welbekende Dr. Philip Phellps Jr., die meer dan eenig ander man zich geheel

---

[1]) Centennial Circular p. 83.

identifieerde met het werk; en bovenal, en dit moet tot zijne blijvende eere erkend, dichter bij ons volk kwam dan eenig ander Amerikaan, die ooit in betrekking stond tot onze school.

Hij vond alles bijna nog, zooals Gen. 1 : 2 ons den chaos beschrijft.

De studenten waren nog nooit geclassifieerd geweest. Zoover had Van Vleck het nog niet kunnen brengen. Het onderwijs was geheel gegeven *naar de nooden der tijden en de persoonlijke eischen der studenten.*

„Geen twee" — zoo zegt hij — „konden gevonden worden, aan wie onderwijs kon gegeven worden door verschillende onderwijzers."

Twee dingen kenmerkten het werk van dezen merkwaardigen man, misschien drie:

1. Hij was een inspiratie voor de studenten. Als *hoofd* der school had hij zijns gelijke niet.

2. Hij was uiterst optimistisch, en zijn *optimisme* speelde soms zijn *oordeel* parten. Daaruit vloeiden zijne z. g. financieele misgrepen voort. Maar uit datzelfde optimisme werden ook de hooge idealen geboren, met welker bereiking wij nog steeds bezig zijn.

3. Hij bezat de gave; om te organiseeren; en te jagen naar een beslist doel, dat hij nooit uit het oog verloor.

Over zijne fouten werpen wij den mantel der liefde.

Zijne nobele hoedanigheden hebben onzen lof niet noodig.

De liefde zijner leerlingen is de kroon van zijn werk en het loon van zijnen arbeid.

Hij was een vriend en bewonderaar van Van Raalte.

Hij gaf zijn leven, zijne beste krachten voor de Hollandsche School en in zijn heengaan leed het College, in menig opzicht, een onherstelbaar verlies.

HOOFDSTUK. XIII.

VAN RAALTE EN DE SCHOLEN.

§ 6. VAN RAALTE'S ONVERANDERLIJKE LIEFDE EN ARBEID VOOR DE SCHOOL. — „HOPE-COLLEGE" 1862. — HET EERSTE „COMMENCEMENT". — THEOLOGISCH DEPARTEMENT IN 1869. — HOPE-COLLEGE VAN RAALTE'S GEDENKZUIL.

En nu is het mijn doel geenszins om eene volledige historische schets te geven van ons College, ik begeer slechts aan te toonen in wat verband Van Raalte stond tot de geheele onderneming, hoe hij er het leven, de ziel als het ware van was.

Na de komst van Dr. Phellps was hij niet zoo zeer meer de Atlas, waarop de onderneming bijna uitsluitend rustte. Van Raalte kende en beminde Dr. Phellps.

In meer dan een opzicht waren zij geestverwanten.

Bijna al de vroege idealen van Van Raalte werden, voor en na, door Dr. Phellps verwerkelijkt; sommige om te blijven, om zich te ontwikkelen; andere om een verdienden dood te sterven.

Want niet al de plannen van Van Raalte waren wijs. Soms greep hij mis en zag hij verkeerd, zoowel op het terrein van opvoeding, als op menig ander gebied. Hij bleef *mensch*, ook als de door God aangewezen leider. Een leider die niet somtijds mistast kan geen leider zijn. Want juist in de wijze

van de ontzenuwing zijner begane fouten toont zich zijn macht soms het treffendst.

Zoo bleef ook Van Raalte in zijne misgrepen zich zelf steeds gelijk.

Dwaalde hij en verweet men hem soms zijdelings of direct zijne misvattingen, dan was hij, met Bismarck, gereed om te zeggen: „hoe lang is het geleden, dat ik zóó gezegd of gedaan heb? Ik heb in dien tijd al weêr veel geleerd."

De waarlijk groote man is steeds bereid te erkennen dat hij *voortdurend leert.*

En dat deed Van Raalte.

Voor zijn dood zag hij „zijn lieveling" – Hope-College – blootgesteld aan menig gevaar; maar hij zag ook menige uitredding.

Toen in 1859 de „Campus" vergroot moest worden, zou niet een straat, die er door moest loopen, alle hoop van iets groots afsnijden; was het Van Raalte, die weêr in de bres sprong. Andermaal gaf hij een perceel grond tot vergrooting van de gronden der inrichting.

Gebouw na gebouw zag hij oprijzen, klein en onoogelijk, het is waar; maar geschikt voor het te verrichten werk.

Hij geloofde in Garfield's definitie van eene Universiteit: „Geef mij een blokhuis, met een tafel en een ongeschaafde bank er in. Zet Mark Hopkins op een eind van die bank, en een goed student op het andere, en gij hebt een Universiteit."

Zoo is het.

En wat Hope-College ook deed, en wat hare studenten geworden zijn, het is alles te danken aan de macht van dat beginsel.

Ik weet er is veel te critiseeren, *wij zijn er nog niet*; maar wat wij deden, deden wij, onder God, door de bezieling van den geest des leiders.

Tot zijn dood toe bleef hij dezelfde.

Uit een privaat schrijven, gedateerd April 1872, ontleenen wij het volgende:

„De arbeid (van het Ebenezer-fonds) moet vooral dienen om dit gewichtvol belang, in de harten des volks, vooral der jeugdigen te doen wortelen. Ook hier is het van kracht voor onze Nederlandsche emigratie : — „Indien gij wel doet is er verhooging, indien niet, de zonde ligt voor de deur." Eén van twee — het hart, de kracht, de gewoonte-vorming moet gewijd zijn aan het edele, het verheffende, het Koninkrijk Gods; óf, hart, werk en gewoonte zal, laag en aardsch, gewijd zijn aan zelfzucht en het zinlijke. Zal ons volk achtenswaardig zijn, dan moet het zich leeren bezighouden met het achtenswaardige; zal het instituut vruchtbaar zijn in zijne omgeving en eene weldaad voor onze emigratie, dan zal het zich een plaats in het geweten moeten verwerven. Ook wat het tijdelijke belang aangaat, is het mij duidelijk dat het wezen van het nieuwe leven uit God: „wien veel vergeven is, die zal veel liefhebben," of het waarachtig behagen van Jezus in Zijn Koninkrijk te zoeken; het opbeurend, het behoudend zout is voor onze bevolking." [1])

In dien geest arbeidde Van Raalte voor het Ebenezer-fonds. In dien geest deed hij alles, wat hij deed, voor het College.

Hij wilde niet met Absalom een pilaar oprichten voor zich zelf. Hij *vergat zich zelf voor het Koninkrijk Gods!*

De man, die al zijne private papieren vernietigde, voor zijn dood, rekende niet veel met wat men, na zijn dood van hem zeggen zou.

Hij wist hij had *gedaan wat hij doen kon*, en de toekomst liet hij Gode en aan de werkers, die dan leven zouden. Van Raalte rekende meer voor het oordeel Gods, dan voor dat der menschen.

---

[1]) Brief aan Rev. D. Broek.

Langzamerhand ontwikkelde zich de stam, die hij had geplant.

Het is schoon en waar gezegd door Dr. Mancius Hutton: [1])

> „God deed onze Institutie groeien. Hij liet hier het zaadje vallen, naast en tusschen de wateren. Men zag het nauwelijks. Onder winter-stormen en kille vorsten groeide het langzaam. Soms scheen het als kon zelfs *de Hoop* geen voortgang zien. Vaak stond zij, met gevouwen vlerken, naast de jonge spruite; maar *geloof in God* was haar gezellin en langzaam, maar zeker, voerde Hij Zijn raad uit. Hij liet den dauw der gebeden Zijner kinderen niet feilen, noch hun pogen verslappen, tot Hij ons deed zien, wat heden ons oog begroet. Het is Gods werk en het was geen onbestierde raad die, bijna zonder menschelijke beslissing, uwe inrichting — *Hope-College* — noemde."

Zoo is het.

En dat voelde Van Raalte.

Hij werkte, maar gaf Gode de eer en liet Hem de volkomene leiding der dingen over.

Het was een critieke poging, toen men van de voorbereidende School, *een College maakte* in 1862.

De vraag was toen, zoowel als thans: *„hoe zouden de studenten het opnemen?"* Men vergete nimmer dat het eene opoffering was voor de studenten om hier te blijven. Ginds was het grootere en betere; hier was het de dag der kleine dingen. Gelukkig waren het jonge mannen van beginsel en karakter, die het meest bij deze verandering belang hadden.

Dàt en de invloed van Drs. Phellps en Van Raalte maakte de verandering betrekkelijk gemakkelijk.

Hoe zal het Van Raalte gesmart hebben dat hij het eerste „Commencement," in 1866, niet kon bijwonen.

Toen toch werd zijn eerste ideaal grootendeels bereikt!

De grijze Wyckoff, die bijna twintig jaren geleden zoo

---

[1]) Inaugural Oration. Juli 12, 1866.

diepe belangstelling in de emigranten had opgewekt, was tegenwoordig; Hutton en Lee en Ten Eyck en Van der Meulen waren er.

Hij werd er gemist.

Ongesteldheid, beide van hem zelven en van zijne lieve vrouw, die hij zoo spoedig missen zou, had hem over de zee gedreven.

Hij was in Nederland.

Maar daar jubelde hij meê, dat God hem het genot gaf: „Zijn Hope-College met het „jus promovendi" bekleed te zien." [1]

Hij zag achtereenvolgens een vol corps van professoren en assistenten benoemd.

Midderwijl zwoegde hij voort.

Hij werd zwak en een invalide. De ontberingen en zieldoodende bekommeringen der vroege jaren der nederzetting begonnen hun vrucht te dragen.

Hij was president van den Council, die in 1865 formeel was geincorporeerd, en in 1869 benoemde dit lichaam hem als financieel agent voor de vaste fondsen der inrichting.

Hij ging naar het Oosten, maar de resultaten zijner zending waren weinig bemoedigend.

De energie der vorige dagen was grootendeels geweken, hij bezat de macht niet meer zich geheel in zijn taak te kunnen verliezen. De geest was nog wel gewillig, maar het vleesch werd zwak.

Reeds het volgende jaar gaf hij dan ook deze taak over in andere handen.

Eindelijk was de *kroon* van zijn hopen en bidden gekomen, zijn lievelings-ideaal was verwezenlijkt.

In 1869 had de Synode de proefneming van Theologisch onderwijs, aan Hope-College, voldoende gerekend, en de inrichting formeel erkend als „*Het Theologisch College der Synode.*"

[1]) Brummelkamp in Zalsm. Jaarb. '78, p. 115.

Hoe hij er zich in verblijd zal hebben!

Maar hij zag ook de nevelen.

Hij kan zich den waren toestand der dingen niet ontveinsd hebben.

De financieele misgrepen; de onderlinge uiterst schadelijke krakeelen der beide toongevende Amerikaansche professoren, waarvan de invloed op de studenten aller noodlottigst was; de reactie van deze steeds meer bekend wordende verhouding op de sympathie van het Oosten; dat alles *moet hij* gezien hebben. Want schoon zijn lichaam zwakker werd, zijn oog was niet verduisterd.

Hij beleefde de uitbarsting van den storm niet.

God sloot zijne oogen, eer hij die blind kon weenen.

Kon hij nu opstaan en de dingen zien, wat zou hij zeggen?

Zou Van Raalte's ideaal *nu* ten volle bereikt zijn? Ik betwijfel het ten zeerste.

Kon hij spreken, misschien zou menig snerpend woord gesproken worden, en toch ook menig woord van waardeering.

Dit zou hij zeker zeggen: kinderkens, vergeet de *grondslagen* niet, waarop deze inrichting gebouwd is. Wordt nimmer ontrouw aan de grootsche beginselen, die schering en inslag waren voor dit weefsel, dat ik, met de andere leiders des volks, door Gods genade, heb mogen op het touw zetten. Weest niet voldaan met uzelven! Bouwt steeds voort en laat uw levensmotto voor de School zijn: „per aspera ad astra" —. door de stormen heen naar het licht.

In deze inrichting staat, onder ons volk in Amerika, het blijvend grafteeken, het mausoleum, van onzen leider.

Die Hope-College ziet, denke aan den man, die onder God ons deze gave schonk; en hij ontvange, uit *het zien, den wil om te doen.* Hij bouwe mede voort aan het werk, zoo wel begonnen door de vroege leiders des volks.

Niet door *critiek*, maar door *gebed* en *hulp in elk opzicht*,

moreel en financieel, wordt ons College wat het nog worden moet.

En een zaak vooral is er waarop nadruk gelegd moet worden.

Een prachtig gebouw verrijst thans, dat straks eene waarde van duizenden van dollars zal vertegenwoordigen en de kroon zal zijn van onze inrichting.

Het komt tot ons van *buiten af.*

Meer dan ooit te voren moeten wij van *binnen* uit werken leeren.

Onder onze Hollanders zijn thans kapitalisten die even gemakkelijk als Mr. Graves en Mrs. Wynants de duizenden kunnen offeren.

Maar zullen zij de genade er toe ontvangen? Zullen zij in tijds leeren zien dat, wie werkelijk genot wil hebben van zijn bezit, zelf de administrateur moet worden, *tijdens zijn leven*, van zijne eigene nalatenschap?

God geve het!

HOOFDSTUK XIV.

GELOOFSBEPROEVINGEN.

§ 1. ZIJN LEVEN WAS ER RIJK AAN EN HIJ WERD ER GROOT DOOR. — VAN RAALTE ANDERER LASTDRAGER. — MEER ALGEMEENE BEPROEVINGEN. — DE GROOTE BEPROEVINGEN ZIJNS LEVENS. — POLITIEKE VERWIKKELINGEN.

Bijna van den beginne was het werk, dat Van Raalte ondernomen had, in de worsteling met de huilende wildernis, aan groote teleurstellingen en beproevingen blootgesteld geweest.

Al de geestkracht, die hij en de andere volksleiders bezaten, werd vereischt om de inbuigende muren te steunen en het gebouw voor geheele ineenzinking te bewaren.

Hoe menig ideaal zag hij in rook vervliegen!

Hoe menige hoop doofde uit, als een rookende vlaswiek

Waarlijk Van Raalte leerde de beproeving des geloofs kennen, „die lijdzaamheid werkt."

Maar zijn karakter werd dan ook vroeg rijp.

Zijne volgers, die met hem deelden in de worsteling; die vaak dof werden van bevattingsvermogen, door de pijn, die allen zonder onderscheid te verduren hadden; die in de uren van onvermijdelijk zelfzuchtig oordeelen, welke elke nieuwe nederzetting te doorleven heeft, hun leider vaak beoordeelden en wraakten, naar hun eigen maatstaf van recht en billijkheid, — zij zijn de beste beoordeelaars van Van Raalte niet.

De bosschen lagen te dicht om hen heen, dan dat zij den

horizon van dit waarlijk groote leven zouden hebben kunnen afzien.

Van Raalte had groote en teeder liefhebbende vrienden, en zij bleven steeds in de meerderheid; maar hij had tevens bittere vijanden.

En tot heden toe verheft zich nu en dan een hand, die een giftigen pijl schiet op het graf van den man, zonder wiens moed en tact en geloof, dit geheele werk waarschijnlijk nooit tot stand gekomen ware.

Ik herhaal het nog eens — het nageslacht dat met de resultaten rekent, kan beter de waarde van het leven van Van Raalte vatten voor ons volk en onze geschiedenis alhier, dan de mannen, die met hem deelden in den strijd en de hitte des daags met hem verduurden, en wiens sympathiën en antipathiën hen voor eene objectieve beoordeeling van zijne deugden en gebreken ongeschikt maakten.

En dat eenvoudig om deze eene reden, dat zij zijn leven niet *als een geheel* konden zien; noch konden rekenen met *het totaal der verkregene resultaten*, zooals hunne kinderen dat kunnen.

En daarom dienen de namen van al onze leiders, maar vooral van *den* leider, aan de dankbare waardeering van het nageslacht te worden overgeleverd, als een heilig erfgoed.

Deze worstelingen sloopten echter de krachten der leiders.

Van Raalte stierf jong, en jaren voor zijn dood was hij een oud man.

En hij werd oud door de vele zorgen en nooden, die hem teisterden.

Dit rustelooze leven was een kaars, die aan beide einden tegelijk brandde.

De verschrikkelijke dagen van de eerste twee zomers in de bosschen lieten ook op hem hun merk rusten. De overspanning en ziekelijkheid, die zij hem persoonlijk bezorgden, het bestendig gebruik van koortswerende middelen, de inademing van pestilentieuse dampen, het krankenbezoek en

de verpleging, bij nacht en ontijden, en in verband met dit alles het murmureeren van velen zijner volgers tegen zoo onverbiddelijk een lot; — al die dingen ondermijnden zijn van den beginne reeds niet sterk gestel.

Vergeet niet dat de naweeën der typhus-koortsen, waaraan hij in 1846 leed, nog niet verdwenen waren, toen hij den ongelijken strijd met de wildernis begon.

En hij had een medelijdend hart.

Hij droeg werkelijk mede. Meer dan de andere leiders verduurde hij, omdat de kom te Holland meer geteisterd werd dan eenig ander deel der nederzetting.

En toen dat alles doorworsteld was, toen, na jaren tobbens, de wolken schenen te breken, kwam de ramp van 1851, die men de Egyptische plaag van de vermenging van ongedierte zou kunnen noemen.

Honderdduizenden van eekhoorns, stekelvarkens, „coons" en „woodchucks" vernielden, zooals reeds boven is aangehaald, den oogst totaal en de harten werden koud en de armen lam.

Deze slag scheen onoverkomelijk, want de dichte bosschen leverden hun jaarlijksch toenemend contingent van roovers en het ongedierte vermeerderde zich naarmate de toenemende bebouwing van den grond hen rijker van onderhoud voorzag.

Maar schoon velen geheel ontmoedigd de kolonie verlieten en hun hart de geloofstaal van den leider niet meer vatten of waardeeren kon, bleek toch ook deze ramp weder een vermomde zegen te zijn.

Het hout, dat vroeger als *zonder waarde beschouwd was*, begon nu waarde te krijgen.

Duizenden van dollars werden als uit het vuur gered, die zeker verloren gegaan waren voor de nederzetting, had God, als met een wreede hand, het volk de oogen niet geopend.

Nu begon men te zien dat handel zoowel als landbouw een middel van bestaan kon worden.

Deze zelfde ramp deed ons volk de „cranberry" vinden

in de moerassen en velen vonden in de inzameling er van een ruim middel van bestaan. [1])

De geschiedenis van het weekblad, „De Hollander," waarop reeds boven gewezen werd, kostte Van Raalte mede menigen traan en zucht.

De toenemende godsdienstloosheid der jeugd, waarvan slechts de enkelen *goed* onderwezen werden en het meerendeel, in de eerste dagen, opwies, als het jonge hout in het bosch, was een andere reden van diepe bezorgdheid voor Van Raalte.

Hij meende het zoo goed met de toekomst van het volk, maar die toekomst lag bij hem verder af dan *morgen.*

Hij rekende met de verre toekomst, waarin deze kinderen leiders, vaders, burgers zouden zijn.

Uit dat oogpunt alleen wordt ons reeds zijn vroeger beschreven enthusiasme voor de opvoeding der jeugd verklaarbaar, want helderder dan een zijner tijdgenooten onder ons volk in Amerika, zag deze man in wat mogelijkheden de toekomst verborgen hield in haar schoot.

Maar in al zijn streven, in al zijn geestdrift, in zijn soms te hooge en snelle vlucht kon menigeen Van Raalte niet volgen.

Het natuurlijk gevolg was reactie in sommige harten en stille of geopenbaarde oppositie, ja bij enkelen de bitterste vijandschap; een vijandschap die het deze 45 jaren lang uithield; en die in enkele harten, tot hunne blijvende schande, schijnbaar sterven kan noch wil.

Zou de man nog leven, die den 5en Sept. 1855, aan ouderling J. Labots, toen hij naar Friesland ter Classicale vergadering op weg was, een ongeteekenden brief in de hand stopte?

Herinnert hij zich nog wat hij schreef?

Labots begon, zonder den inhoud te weten, den brief voor te lezen — „die bij den aanvang der lezing den vuilsten en boosaardigsten laster tegen Dr. Van Raalte scheen te bevatten."

[1]) Pelgr. Vaders, p. 132.

De vergadering barstte in een algemeene uitdrukking van verontwaardiging uit.

Men besloot voortaan alleen *door* den kerkeraad stukken te laten komen ter Classicale Vergadering.

En de brief „werd, zonder verdere lezing, ter zijde gelegd." [1])

Maar het was niet het eenige document van dien aard, dat geschreven werd. De briefschrijver die (uit bescheidenheid?) zijn naam verzweeg, volgde Van Raalte schrede bij schrede, heel den weg van zijn leven af.

O dat ongeteekende brievenschrijven!

Wat vlijmende en onheelbare smart brengt het menig hart; wat dooding aan de ziel, die het onderneemt!

Geen lafaard ter wereld is grooter en verachtelijker dan die dus den broeder een pijl in het hart drijft, uit eene inderlaag en die hem den weg der genezing afsnijdt, door em de ziel, met een blijvenden achterdocht tegen onschuligen te vervullen.

En deze man had zijn tijd geweten.

Want Van Raalte lag juist in die week zwaar ziek.

Hoe het hem gesmart zal hebben zulk nieuws te hooren!

Toch verhief hij zich boven deze dingen en, in het besef an de zuiverheid zijner bedoelingen, kon hij zich steeds terken in den Heer zijnen God.

Drie dingen zijn er vooral, die geloofsbeproevingen in het even van Van Raalte genoemd kunnen worden.

En deze drie zijn, behalve wat reeds boven genoemd is n meer in het algemeen als beproeving gerekend kan vorden: 1. *de separatie des volks;* 2. *de nationale verwikkelingen ten tijde van den burgeroorlog;* 3. *het verlies zijner ieve vrouw in verband met den brand van Holland.*

Laat mij met het tweede beginnen.

---

[1]) Class. Not. 5 Sept. '55 (20).

Toen Van Raalte hier kwam, kwam hij om Amerikaan te worden.

Het is waar hij had een warm Hollandsch hart; het is waar dat, ware het van zijn keuze afhankelijk geweest, hij den stroom der emigratie naar Java geleid zou hebben, liever dan naar Amerika.

O het Hollandsch hart heeft den Hollandschen grond en de driekleur zoo lief!

De geschiedenis des vaderlands leent zich tot dit taai vasthouden aan „wieg en bakermat."

Maar men beoordeele Van Raalte niet verkeert!

Hij had geen plan om in Amerika een nieuw Java te stichten. Zijn beslist voornemen om, in Amerika, Amerikaan te worden — is reeds direct en indirect uitgesproken in de brochure — „Landverhuizing, of waarom bevorderen wij de volksverhuizing wel naar Amerika en niet naar Java."

En toen Van Raalte daarom in Amerika kwam, zette hij zich, van stonde aan, tot het aanleeren der taal, begon hij terstond zich den gedachtengang der natie, hare historie en praktijken, en wat dies meer zij, eigen te maken.

Hij beminde de Unie als Unie, en toen daarom de burgeroorlog kwam gaf zijne bazuin geen onzeker geluid.

Twee partijen vormden in Amerika, zooals overal anders, de balans van het nationale leven.

De Whigs stonden tegenover de Demokraten.

Maar een nieuw vraagstuk beroerde de Amerikaansche politiek toen de landverhuizers aankwamen. Vroeger reeds begon de lucht te kruien en jaren aaneen pakten zich de wolken opeen. Het gold de vraag van *vrijheid of slavernij* en het machtiger vraagstuk van het *zwaartepunt van de Souvereiniteit der Unie.* Lag die in de *enkele Staten* of in de *Unie als een geheel?* Uit deze vragen werd een nieuwe partij, die der Republikeinen geboren in 1860.

HOOFDSTUK XIV.

GELOOFSBEPROEVINGEN.

§ 2. VAN RAALTE'S POLITIEKE OVERTUIGINGEN. — OPPOSITIE. — VAN RAALTE EN DE BURGEROORLOG. — DE BRAND VAN HOLLAND.

Dat het Christelijk en Gereformeerd beginsel ook onze staatkundige beschouwingen beheerscht valt zeker buiten kijf.

De Kerk en Staat mogen gescheiden zijn, de prediker blijft daarom toch *man* en *burger*. En in de woelige dagen vóór den Amerikaanschen burgeroorlog werd dit door allen gevoeld.

Van Raalte werd dus gedwongen om als staatsburger partij te kiezen.

Hij deed het met zijn geheele hart.

De vraag der slavenbevrijding, met het eigendommelijk recht der individueele Staten, die de Unie vormden, werd ook door hem overwogen.

En toen hij, de man van besliste overtuigingen, partij gekozen had, kon het niet anders, of die beslistheid moest soms zich uitspreken in zijne predikatiën.

Op straat, in gezelschappen, aan de huizen, in de volks-vergaderingen, waar de roffelende trom recruten zocht te werven voor de bloedige slagvelden — overal vond men Van Raalte werkzaam in het belang der Unie.

Maar al de leden der gemeente dachten niet gelijk.

Er waren ook te Holland mannen, die bittere vijanden

waren der administratie, en die feitelijk heulden met den vijand; en wien daarom natuurlijkerwijze Van Raalte's geestdrift een doorn in het oog was.

Er waren politieke tegenstanders die hem het recht ontzeggen wilden, dat elk Amerikaansch predikant, in die dagen van beroering, als zijn heilig persoonlijk bezit verdedigde en gebruikte.

En de geest van 1834 werd weer wakker in Van Raalte.

Hij vatte post voor zijn goed recht en verdedigde het, met al den gloed, aan zijn vurig karakter eigen.

Hij weigerde volstandig zich te laten knevelen en sprak het onverholen uit.

Van Raalte kon noch wilde zijn geloof van zijne politieke beschouwingen scheiden en hij meende dat het zijne roeping was, als prediker, om hier het voetspoor te volgen der profeten en groote mannen, in de geschiedenis der Kerk.

Maar zijne politieke tegenvoeters ontkenden hem dit recht en in sommige harten werd groote bitterheid geboren.

Zoo hoog klom deze verbittering dat het zelfs een kerkeraadszaak werd.

Een lid der gemeente had zich niet ontzien Van Raalte, in tegenwoordigheid van een ouderling der gemeente — een *„knoeier te noemen."*

Deze laatste wilde de zaak behandeld hebben.

Van Raalte glimlachte en de kerkeraad besloot wijselijk, „door de diepe politieke verwisselingen des tijds, waarin N. N. en anderen zich diep steken, de zaak voor notificatie aan te nemen." [1])

Deze tegenstand doofde echter Van Raalte's geestdrift niet uit.

Gedurende de bange jaren van den burgeroorlog was zijn oog steeds gericht op de teekenen der tijden; zijne gemeente collecteerde voor boeken voor *onze* soldaten [2]); in zijne

[1]) Not. 1ste gem. 16 April 1860.

[2]) Idem 14 Oct. 1863.

prediking en vooral in zijn gebed kon de gemeente steeds den toon van triumf of nederlaag beluisteren; hij bleef een man van één stuk.

Lincoln was zijn ideaal van een Amerikaansch staatsman; hij beminde hem van ganscher harte.

In de eerste dagen van den oorlog, toen nog geen zijner kinderen de vlag der Unie volgde, schreef hij aan Brummelkamp: — „'t verstrekt mij lang niet tot eere, dat nog geen mijner zoons de wapenen tegen oproer en verraad heeft opgevat."

Die eer werd hem weldra vergund, toen zij op de lijst der vrijwilligers stonden opgeteekend. Eén er van draagt de ridderorde van die dagen, in den leegen arm van zijn jas. De woorden door Van Raalte, bij het afscheid, aan een van die zonen, te Kolamazo, toegesproken zijn den man waardig. — *„Jongen, je gaat naar het slagveld. Denk er om, ik zie je liever dood thuis komen, dan dat je ooit als lafaard een smet wordt voor je geslacht."*

Met eenige kameraden, in een benarden tijd, op leeftocht uitgegaan, vielen zij in een hinderlaag des vijands.

„Stijgt af" — klonk het commando.

Van Raalte liet de anderen doen, wat zij wilden, hij gaf zijn paard de sporen.

Het regende kogels.

Een er van raakte arm en schouder van den vluchteling, die van zijn paard was gegleden en in den stijgbeugel hing, aan de zijde, die vrij scheen van vijanden.

Hij kwam bij de zijnen.

Maar het was zijn laatste tocht, want de arm werd afgezet en hij moest naar huis.

Terecht zegt Brummelkamp er van — „dat eereteeken heeft zijn vader nog eenige jaren moge gadeslaan." [1])

Was het te verwonderen dat Van Raalte medeleefde met

---

[1]) Zalsm. Jaarb. '78 p. 115.

de snel verwisselende veranderingen van het tooneel, in die bange dagen?

Was het te verwonderen dat hij met een oprecht — „Gode zij dank, dat is voorbij," — eindelijk de roerende mare vernam, dat Richmond gevallen was en de Unie behouden, en dat de bloedige oorlog feitelijk geëindigd was?

Sommigen mijner lezers, in Amerika, herinneren zich misschien nog de predikatiën, dier laatste oorlogsdagen. Velen zeker nog de treffende rede, waarin Van Raalte sprak van en tot de soldaten, die teruggekeerd waren en die bleven op de bloedige slagvelden.

De indruk van die universeele lijkpredikatie moet, boven alle beschrijving, bezielend en roerend geweest zijn.

Hier toonde zich zijn wonderlijke kracht des geheugens.

Hij had geen geschreven preek voor zich en noemde toch elk der Hollandsche jongelingen of mannen, die uit de kolonie naar den strijd en naar hun dood gegaan waren, met hun vollen naam, met de plaats hunner geboorte en den datum wanneer en het slagveld waar zij gesneuveld waren.

De uitwerking op zijn gehoor was electrisch.

Het was als 't ware een roerend, bloedig panorama waarin de geheele oorlog voorbij het oog zijner toehoorders ging, en waardoor de schrikkelijke kosten van dezen krijg hun, als met een enkele pennestreek, werden voorgesteld.

Een *tweede geloofsbeproeving* was de kerkelijke en gemeentelijke beweging, waardoor de paden der Hollanders in Amerika uit elkander gingen en waardoor verdeeldheid en verzwakking en velerlei ellende in de gemeente geboren werden.

Het is echter beter hieraan een afzonderlijk hoofdstuk te wijden en daarin, in enkele trekken, deze beweging te beschrijven, voor zoover Van Raalte daarmede in verband stond.

Een *andere geloofsbeproeving* kan daarvoor hier in de plaats gesteld worden, die zoo kort na den dood zijner vrouw Van Raalte *als verpletterde.*

Het was de vernieling, in een nacht, door de vlammen
Gods, van *zijn* „*Holland*," dat hij gebouwd en waarvoor
hij geleefd had.

Dat was wederom een beproeving die bijzonder de kom
van Van Raalte's volksleven raakte, schoon ook personen
in streken, in andere gedeelten der nederzetting, door bosch-
brand geleden hebben, in dat schrikkelijke najaar van 1871.

De demon des vuurs had jaren lang gewacht op zijn uur
van aanval.

In de *groene*, *niet harsachtige* bosschen, is er van bosch-
brand betrekkelijk weinig te vreezen, tenzij dan in uiterst
drooge seisoenen.

Maar juist toen de omstreken van Holland vol waren
van dood, vermolmd, droog hout, waren de bouwstoffen
voorhanden voor eene schrikkelijke volksramp, indien de toe-
standen zulk een ramp begunstigden of liever, — om ons aan
het beginsel des geloofs te houden, — indien God het toeliet.

Langzamerhand was Holland vooruitgegaan.

De ijver en spaarzaamheid der bewoners hadden ten ge-
volge gehad dat op den oever van Black Lake een klein
stadje met p. m. 2400 inwoners zich gevormd had, dat de
spottende en met bitteren nadruk vroeger vaak uitgesprokene
woorden — „*Stad Holland*" — begon te beschamen.

Zijne schoone ligging, nette woningen, beschaduwde straten
en stille bloei maakten het een zeer aantrekkelijke woon-
plaats.

Het najaar van 1871 was bijzonder droog en heet.

Er was iets in den dampkring, dat onheil spelde, weken
aan een voor de ramp eindelijk kwam.

De bosschen rondom de stad waren in brand geraakt,
deels door de gewone verbranding van oude, neergekapte
boomen, deels door andere oorzaken.

Een week voor den brand dreigde het vuur de stad, van
de andere zijde, maar werd gelukkig beteugeld.

Op dien schrikkelijken 9en October 1871, regende het asch en de lucht scheen in vlam te staan.

Men wist dien Zondag nog niet dat Chicago toen door vuur vernield was.

De brandbel luidde reeds des namiddags en riep al wat blusschen kon naar de Zuid-West zijde der stad, waar massa's van dor hout in brand stonden.

Niets mocht baten.

De wind wakkerde aan tot een loeienden orkaan.

De lucht was vol van sprankels.

Even na middernacht vatten bijna gelijktijdig de derde Gereformeerde Kerk en de bast-hoopen der looijerij van Cappon en Bertsch vlam.

Toen was alle hoop verloren.

Nu was de vraag niet meer wat gebluscht kon worden, maar wat men nog redden kon van het zijne.

Binnen twee uren werden meer dan 300 gebouwen in de asch gelegd. Het bedrag van het verlies was p.m. 900,000 dollar, met de geringe assurantie van 35,000 dollar, waarvan slechts een klein deel werd uitbetaald. [1])

Die nacht wordt door niemand, die hem doorleefde, vergeten. De vrucht van 25 jaren arbeids was in een oogenblik weggevaagd.

Zoo schrikkelijk was de hitte, dat in het verbrandde distrikt letterlijk *niets* brandbaars was overgebleven; zoo snel was de ramp in zijn doorwerking dat meer dan 250 doode dieren van allerlei soort op het afgebrandde terrein gevonden werden.

Slechts éen oude vrouw, Mrs. J. Tolk, kwam er bij om; maar velen redden zich door zich op het water te begeven in booten en enkelen waadden tot aan den hals in meer of rivier om dus het leven te behouden.

Wat van goederen, levensmiddelen en kostbaarheden of kleederen nog gered werd, was in der haast in kuilen onder

[1]) Mich. Pioneer Collections. Art. van Van Schelven. Vol. IX, p. 337.

den grond begraven geworden. Maar ook daar vond het vuur het nog, in de meeste gevallen.

Zoo totaal was alles weggevaagd dat geen *teeken* was overgebleven waardoor iemand het eene perceel van het andere onderscheiden kon.

Van Raalte was verpletterd.

Zijne brieven aan Brummelkamp geven dezen gelegenheid om van dit leed te spreken als een, — „dat niet onder bewoordigingen kan gebracht worden."

Zijn woord tot de hopelooze van alles beroofde burgers van Holland, den volgenden dag, was echter eene inspiratie. Mr. G. van Schelven meldt dat een der laatste zinnen deze was: „*Met onze Hollandsche vasthoudendheid en onze Amerikaansche ervaring zal Holland herbouwd worden.*"

Dat was de rechte geest!

Zijn preek, den volgenden Zondag, was een woord van bezieling en van geloof, ook al mistte het den toon der boete niet.

De moedelooze burgers van Holland werden er door teruggeleid naar de hopelooze dagen van het verledene.

Nog eens weêr verstaalde de oude leider hun moed en gordde hen aan, in de kracht Gods, tot eene nieuwe worsteling.

In deze bittere ure kwam de grootheid en kracht van Van Raalte eerst recht aan het licht.

Toch leed Van Raalte onder deze ramp tot het einde zijns levens.

Hij was een diepe natuur, waarop beide blijdschap en droefheid hun merk blijvend rusten lieten.

HOOFDSTUK XIV.

GELOOFSBEPROEVINGEN.

§ 3. VAN RAALTE'S GELUKKIG HUWELIJKSLEVEN. — HET KARAKTER ZIJNER VROUW. — VAN DER VEEN'S SCHETS. — EEN TEÊRE BLOEM IN DE WOUDEN. — DE REIS NAAR NEDERLAND. — DOOD EN BEGRAFENIS.

Al deze geloofsbeproevingen echter gingen buiten den kring van zijn persoonlijk leven om; of liever, met de enkele uitzondering van den burgeroorlog, lieten zij zijn huiselijk leven ongemoeid.

In den brand ging hij vrij. Huis en have werden hem gespaard. Maar de bitterste ure zijns levens had hij toen reeds doorleefd.

De zwaarste geloofsbeproeving, die Van Raalte te doorstaan had, was de dood zijner lieve vrouw.

Leed meer nog dan blijdschap, en kommer meer dan genot versterkt de banden der ware liefde. „Beproefd als door vuur" — geldt ook hier. De man, de echtgenoot alleen, is in staat ten volle de gave der vrouw en hare liefde te waardeeren.

En Van Raalte was in zijn huwelijk *gelukkig*.

Sinds den morgen van den 15en Maart 1836, toen zij openlijk aan den gehaatten, „*Afgescheiden*," kandidaat, op 't stadhuis te Leiden hare hand gegeven had voor het leven, was zij hem een steun, eene hulpe, een troost geweest.

Samen hadden zij den smaad Christi gedragen, in de dagen der vervolging; samen hadden zij den last van broedervertreding getorst, die pijnlijker nog drukte dan het kruis der eerste dagen; samen hadden zij den dood van dierbaren beweend, die hun voorgingen in de ruste; samen hadden zij de malsche dreven van het vaderland verlaten om hand in hand te wandelen in de wildernissen van het land hunner vreemdelingschappen.

Hij had haar, zij had hem noodig.

Beiden waren zonder dat *ander* leven, dat hun waar leven was, niet volkomen; nimmer gelukkig.

Vandaar dat Mrs. Van Raalte het onafgewerkte huis in de bosschen koos boven de gastvrijheid van de familie der Kelloggs, in Allegan; hoog als zij hunne vriendschap schatte.

Van Raalte was een man van beginselen en hij had van God de onwaardeerbare gave ontvangen van *eene vrouw van beginselen.*

Zij verstonden elkaar volkomen.

Zij was bij uitnemendheid eene predikantsvrouw, en menige last werd behendig geligt van de schouders van den leider, door de hand harer liefde.

Zij had grooten invloed over Van Raalte en hij rekende veel voor haar oordeel.

Ontegenzeggelijk was zij „de macht achter den troon," zooals dat waar is van elke karakter-vaste, waarlijk liefhebbende vrouw.

Wars van alle sentimentaliteit, een vrouw van een gezond oordeel, van een teeder hart, van innige vroomheid en teedere godzaligheid, eene trouwe gade en zelfopofferende moeder, het — „ideaal eener predikantsvrouw" — zooals iemand, die haar *kende*, haar noemt: — ziedaar het beeld van de vrouw van Van Raalte.

Van der Veen zegt van die twee: —

„Aan mij als kind deed zich het ideaal voor van een

prediker des Evangelies, hetwelk ik steeds behield, en me hem verscheen het ideaal van eene vrouw, eene leeraars vrouw; de vrouw, die deel is van den man, onscheidbaa van den man, aan hem getrouw; die in den besten zin de woords aan hem wil verbonden zijn; die nooit door woor of daad of door eenige *uitdrukking* den *indruk* verzwakte dien de prediker gemaakt had. Eene vrouw, die op de een voudigste meest natuurlijke wijze zich voordeed als de war wederhelft van den man, dien wij eerden als Gods knecht de vrouw zóo waarlijk door God aan den man toegevoegd dat de gedachte eener scheiding zich nauwelijks aan ons kon voordoen, dat de gedachte aan ongeschiktheid niet kon opkomen in het hart. Zij behoorden bij elkaar." [1])

Maar zij was niet sterk en droeg lasten boven hare krachten.

Haar verleden was geen school geweest voor de ont beringen en voor de levenservaringen, die in de wouden van Michigan haar deel werden.

Zij leed aan eene borstkwaal, die jaren lang haar kwelde.

Zoolang de gordijn der wouden haar omgaf ging het maar toen langzamerhand de boomen vielen en de vochtige meerwinden rondom haar begonnen te spelen, verergerde haar kwaal.

Voor beider gezondheid was dan ook de reis, die zij samen in 1866 naar Nederland ondernamen, dringend noodzakelijk.

Wat wellust der ziele moet hun het weerzien van den geliefden vaderlandschen grond geweest zijn! Hoe treffend de ontmoeting van dierbaren, die zij nauwelijks op aarde gehoopt hadden weêr te zullen omarmen!

Brummelkamp schrijft er van: —

„Van Mei tot September bevonden zij zich in ons midden. Overal begroet en ontvangen als geliefden in den Heere,

[1]) Van der Veen's lijkrede, 3 Juli 1871.

was het hun een wellust te zien hoe de zaken der Kerk waren vooruitgegaan." — [1])

Maar hij voegt er zoo beteekenisvol aan toe: dat Van Raalte ook — „een open oog had voor 't geen velen, ook in de Hervormde Kerk, als vrucht des Geestes openbaarden."

Ik was in die dagen een kind maar herinner mij toch nog levendig hoe Van Raalte bij ons aan huis kwam, zeker omdat Rev. P. J. Oggel, zijn schoonzoon, mijn vaders trouwste vriend was.

Nog staat hij mij voor den geest, zoo als hij als kind zich aan mij voordeed, met de korte bewegelijke statuur, met het sprekende gelaat, met de beslistheid van uitdrukking, die den leider kenmerkte. Een man die gewoon was te spreken *met gezag;* met dat „air" van een vreemdeling, dat hem in de toen nog sterk conservatieve kringen der „Gescheidenen" eene geteekende figuur maakte.

De reis deed Mrs. Van Raalte aanvankelijk eenig goed, maar in Amerika teruggekeerd verhief zich haar kwaal spoedig met nieuwe kracht en weldra ging zij snel achteruit. Toch sleepte zij zich nog enkele jaren voort, maar eindelijk daagde de ure harer ontbinding. Wie kan zonder ontroering lezen wat Van Raalte zelf daarvan zegt:

> „Aldaar (d. i. in hare woning) bleef zij een verborgen, krachtig steunsel voor de gronding der nederzetting, welke ze droeg op het hart en waarvan zij op haar ziekbed dankend zeide — „God spaarde mij en al de mijnen, welke ik hier bracht, gedurende deze nu bijkans 25 jaren en deed mij meer zien, van Zijne doorhulp dan ik kon verwachten."

Toen hare borstkwaal, eenigermate door de zeereis en ontmoeting van hare dierbaren vertraagt, ten laatste haar naderend einde zeker maakte, overzag ze haar levensbaan met aanbidding en zalige erkentenis van

[1]) Zalsm. Jaarb., '78, p. 115

Gods genadebetrekking, veelvuldige gebedsverhooring e
de haar zoo dierbare Sabbatsvoorrechten en gemeen
schap met Gods volk.

Vol dankgevoel, vanwege de zoo vurig afgebeden
losmaking, en vol vereeniging met Gods wil, beval zi
het achterblijvend dierbare in 's Heeren hand, schuild
zij (gelijk zij het noemde) in hare doodssmarten b
den Heere, en ontsliep in haren Heiland des morgens
om halfelf uur op den 30sten Juni 1871." [1])

Lees die woorden nu nog eens over en zie hoe onde
die kalmte een snel vlietend water der smarte loopt!

Ik kan, dunkt mij, in die zinsneden het bonzen voelen
van een hart, ja *eens*, *volkomen eens*, met Gods wil; maa
dat toch vol is van heimwee en het gevoel der berooving

De lijkdienst werd gehouden, in de Eerste kerk, op den
3den Juli 1871, voor eene overgroote schare.

Revs. R. Pieters en Ch. van der Veen voerden er het
woord.

Beide toespraken zijn treffend en als ik nu zeg dat die
twee, *zoo uiteenloopende karakters*, die de dingen zoo gansch
anders bezagen; de één bezadigd, altoos ernstig, de man van
het kalme woord en den scherpzienden blik; — de ander
de man der meer ideale levensbeschouwing, rijk begaafd,
helder van oog, rijker in taal en weelderiger in vormen; —
ik zeg dat die beiden één zelfde waardeeringsoordeel vellen
over de gestorvene, dat de kalme beek *bruist* bij deze
lijkbaar, en de ruischende beek er *statig vloeit;* dan moet
de doode waarlijk groot en de beroofde wel diep beroofd
zijn geweest.

Zelden las ik twee toespraken, die een meer boeiend
geheel vormen en die beter sluiten in elkaar dan deze twee.

Een tallooze schare vergezelde haar overschot naar den
Godsakker, tranen vloeiden alom, men gevoelde het een

[1]) Levensschets zijner vrouw, door Van Raalte, in het bezit van Mrs. T. Keppe

vrouw, groot in hare bescheidenheid, sterk door haar geloof, bemind door hare werken — was heengegaan.

Heel het koloniale leven gevoelde zich er door verarmd.

Van Raalte kwam dezen schok nooit te boven.

Hij sleepte zich nog 5 jaren voort, maar het zonnetje was ondergegaan en hij leefde, na zijns vrouws dood, in de schemering.

Steeds dacht hij aan haar en veel sprak hij over haar.

Zijn ziel was vol van heimwee naar huis.

Een oud man in mijne eerste gemeente te Ebenëzer verhaalde mij hoe Van Raalte in 1872 bij het sterfbed zijner vrouw staande, toen zij juichend heenging, tot haar zeide „vrouw N. N. als gij in den hemel mijne lieve vrouw ziet en als de gezaligden zich der aarde herinneren, zeg haar dan dat ik harer steeds gedenk; dat ontbonden en met Christus te zijn mij steeds dierbaarder gedachte wordt."

Dit is volkomen geloofwaardig, zielkundig licht verklaarbaar en althans in Schotland een welbekende zaak.

Mrs. Van Raalte zag de ramp van Holland niet, maar deze twee zoo snel op een volgende slagen deden Van Raalte's hart krimpen van smart en dompelden hem in diepe schaduwen, waaruit de almacht Gods en de macht des geloofs alleen hem redden konden.

Waarlijk hij kende de beproeving des geloofs, en deze werkte hem — *lijdzaamheid.*

HOOFDSTUK XV.

VAN RAALTE EN DE SEPARATIE.

§ 1. WAAR DE SEPARATIE VAN RAALTE AANGREEP. — OORDEEL OVER DE GEREFORMEERDE KERK. — VERDEELDHEID OVER BAXTER'S WERKEN. — KRABSHUIS OUDERLING. — VAN RAALTE'S HOUDING.

De kerkelijke scheidingsbeweging onder de Hollanders in Amerika was wel degelijk een der grootste geloofs- en levensbeproevingen van Van Raalte.

Zij greep hem aan op zeer teedere punten.

Het werd algemeen goed verstaan onder ons volk in de nederzettingen, dat hij het voornamelijk geweest was, die de correspondentie tusschen Oost en West had aangeknoopt en opgehouden.

Hij was het kanaal geweest, waardoor nagenoeg alle berichten, aangaande den staat der Oostersche Gereformeerde kerken, en in de kom van ons volksleven in dit land gevloeid waren.

Hij was de eerste en bijna de eenige afgevaardigde naar de Oostersche kerkvergaderingen geweest, omdat hij alleen daartoe, in die dagen, de vereischten bezat.

Met een ijzeren wilskracht toch had hij weldra de Engelsche taal zich zoo ver eigen gemaakt, dat hij met vrucht die vergaderingen kon bijwonen en zelfs deel kon nemen aan de debatten.

De scheidingsbeweging was dus eensdeels gericht tegen het leven der Gereformeerde Kerk, maar ook anderdeels

en wel ter dege tegen de gedragslijn en de autoriteit van Van Raalte.

Nu is het mijn doel geenszins het bittere debat van vroegere dagen weer te openen.

Ik heb onze gescheidene broederen, als een deel der Kerk van Christus, die zich alom onder allerlei vorm op aarde openbaart, hartelijk lief, want ik geloof in mijne Apostolische Geloofsbelijdenis.

De broeders De Bey en Zwemer hebben jaren geleden in hunne — „Stemmen uit de Hollandsche Gereformeerde Kerk" — getracht om de historische gronden van het ontstaan der beweging toe te lichten en ik meen dat de feiten nog staan, zooals zij die toen uit de bronnen hebben beschreven.

Althans die feiten zijn nooit weggeredeneerd.

Het is mijn doel echter niet om mij in algemeenheden te verliezen, ook niet om de separatiebeweging in Amerika te schetsen; maar eenvoudig dit — om, met de bronnen voor mij, aan het licht te stellen hoe Van Raalte zich tegenover deze beweging verhield en hoe zijn geloof er door beproefd geworden is.

Van Raalte toch had zich met beslistheid geplaatst aan de zijde der Gereformeerde Kerk, omdat, gelijk wij vroeger gezien hebben, hij haar beschouwde als al de kenteekenen der Kerk van Christus vertoonende.

Men heeft niet lang geleden van uit Nederland gezegd dat — „Van Raalte's oordeel over de Gereformeerde Kerk zeker wel wat al te gunstig was", — of althans een zinsnede van dien aard. Het was een woord uit de pen der redactie van den (Ned.) „Heraut."

Nu sta het mij vrij, met den diepen eerbied en bewondering, die ik voor den beroemden schrijver koester, te vragen op wat grond zulk een beslist vonnis geveld werd.

Van Raalte *kende* de Kerk hier, de leiders der scheidingsbeweging gingen eenvoudig op *valsche althans losse geruchten af.*

Van Raalte *beoordeelde* de Gereformeerde Kerk op zuiver objectieve gronden en naar den maatstaf der Belijdenis; zijne tegenstanders *veroordeelden* haar op subjectieve gronden. En het is mijne innige overtuiging dat, indien Dr. A. Kuyper in 1855 leeraar geweest ware der Hollandsche Gereformeerde Kerk in Amerika hij, met de vaste beginselen van Kerkrecht en Belijdenis, die hij jaren lang, met zoo ongeëvenaard talent en moed, huldigde en verdedigde — er niet aan had *kunnen*, *mogen* of *willen* denken om, op de gegevene gronden, te breken met zijn Kerk.

Er zou misschien wel wat te reformeeren geweest zijn, maar van separatie ware er geen sprake geweest.

Zoo dacht ook Van Raalte er over.

In zijne gemeente was er van de eerste dagen af een element van persoonlijke oppositie geweest.

Zooals wij gezien hebben in het verledene, wortelde die oppositie, in enger en breeder kring, in de Scheidingsgeschiedenis in Nederland.

Reeds op de kerkeraadsvergadering van 22 Aug. 1853, werd de volgende beschuldiging tegen een lid der gemeente behandeld nl., „dat hij zou gezegd hebben dat Van Raalte om geldswille de gemeente gebracht had in eene onzuivere Kerk."

In de gemeente te Holland was in die dagen een man van zeer besliste denkbeelden en van een vrij lastig karakter. A. Krabshuis, die in de *Hollander* geschreven had over de „welmeenende aanbieding" — van Baxter.

Deze Baxter nu was een Engelsch godgeleerde, die in 1691 aldaar was gestorven en die vele en veelszins uitnemende boeken had nagelaten, die echter hier en daar blijkbaar afweken van onze Gereformeerde geloofsopvattingen.

Toch stond Baxter, als een zielenwinner, boven aan, onder zijne tijdgenooten; en is zijn „*Roepstem tot onbekeerden*" naast Bunyans — „*Christen reiziger*," een der meest gelezene boeken geweest.

Maar de lieden hier schenen het er haast voor te houden, dat deze Richard Baxter een leeraar was der Gereformeerde Kerk en over de *rechtzinnigheid* zijner boeken ontsproot onder ons volk een levendig en lang niet malsch debat.

Den 5en Dec. 1853, werd de brief van Krabshuis een kerkeraadszaak en veroorzaakte eene levendige discussie over de zuiverheid van den Engelschen schrijver.

De gemeente kende het karakter van broeder Krabshuis en stemde hem toch bij de eerste gelegenheid, toen de kerkeraad nog alles in handen had en weigerde om geregeld af te treden, er in.

Misschien op grond van het welbekende: — „lastige menschen zijn beter *in* dan buiten den kerkeraad."

Toen, door de geslotene briefjes der gemeente, de kerkeraad een dubbeltal gesteld had, werd Krabshuis op den 12en Febr. 1855, ingestemd, als ouderling.

Een maand later regende het echter bezwaren in den kerkeraad tegen de bevestiging van den broeder in zijn ambt, over zijne onbekookte veroordeeling van Baxter, over zijn schrijven tegen den leeraar, enz. [1])

Van Raalte was ruim van hart en verdedigde den broeder zooveel hij immer kon.

Twee weken later kwam de zaak weer op in den kerkeraad en Van Raalte trok weêr partij voor zijn bittersten tegenstander in de gemeente. [2])

De zaak werd toen verwezen naar de Classicale vergadering om advies.

Op die vergadering [3]) werd de zaak van alle zijden besproken. Ook een vrij vinnig schrijven van den broeder tegen Ds. Bolks kwam er ter tafel.

De Classis was echter wijs en ruim van hart. Zij be-

[1]) Kerk Not. 5 Maart, '55.
[2]) Idem. 16 Maart, '55.
[3]) Class. Not. 11 April, '55. (15).

schouwde dit alles — „als zijne nuttige zijde hebbende," — „als broederlijke wekstemmen en vermaningen."

De vergadering besloot eindelijk met meerderheid van stemmen om de keuze der gemeente goed te keuren onder het volle besef dat — „*indien hij* (*Krabshuis*) *zijne gaven in ootmoed en liefde mocht gebruiken, hij voor de gemeente een uitnemende zegen zou wezen, doch zoo hij in twistgierigheid mocht vervallen zoude hij een bange geesel zijn.*"

Deze woorden waren profetie.

In Mei 1855, werd Krabshuis bevestigd als ouderling der gemeente te Holland.

De geesel zou zich binnen enkele maanden laten gevoelen.

HOOFDSTUK XV.

VAN RAALTE EN DE SEPARATIE.

§ 2. BEGIN DER ELLENDE TE HOLLAND. — VAN RAALTE VERDEDIGT ZICH TEGEN KRABSHUIS. — MISLUKTE POGINGEN TOT TERECHTBRENGING. — KRABSHUIS SCHEIDT ZICH AF. — INVLOED VAN G. HAAN. — DE VERKIEZINGSSTRIJD IN DE GEMEENTE TE GRAND RAPIDS.

Reeds in October van datzelfde jaar, 1855, begon de ellende. Op de kerkeraadsvergadering van 22 Oct., kwam Krabshuis met eene lange reeks van bezwaren.

Hij was in oorlog met de laatst gehouden Classicale vergadering; hij had tegen den leeraar, A. C. Van Raalte, dat zijne opvatting van het avondmaal te vrij was, „dat hij Baxter's dwalingen verdedigde," dat hij den kerkeraad tyranniseerde en „ze betitelt als paapsche inquisiteurs, dat hij de Scheiding verwierp en dat hij hield dat men de kinderen geene verschilpunten mocht leeren."

De notulen van die vergadering leeren ons drieërlei: 1. Dat Van Raalte zich in zijn protegé deerlijk bedrogen zag en dat hij in rechtmatige verontwaardiging ontbrandde. 2. Dat Krabshuis in den kerkeraad *alleen* stond. 3. Dat al deze aantijgingen leugen of verwrongen waarheid moeten geweest zijn, daar geen zijner collega's, die anders „voor geen kleintjen vervaard waren," volstandig weigerden hem in dezen heilloozen strijd te steunen.

Eer Van Raalte het woord nam — „bracht men den broeder onder het oog dat, daar hij den leeraar niet persoonlijk over dit alles had aangesproken, hij handelde tegen Gods Woord. Dat wanneer hij meende verkeerde leerstellingen te hooren, hij *niet maanden lang daarna*, zonder er iets van te zeggen tot den predikant, met beschuldiging daarover op den kerkeraad mocht komen.

Uit de verdediging van Van Raalte, die, zooals altoos wanneer hij diep gewond was, puntig en beslist was, straalt ons de moed der vaste overtuiging tegen.

Hij verzocht den broeder op de catechisatie om te hooren wat hij den kinderen leerde. Hij verdedigt zijne verhouding tot de Scheiding in Nederland — „zij was hem, met al wat er aan verbonden was, een kroon." Maar de opdringing van een nieuwen genootschappelijken vorm was hem reeds in Nederland en nog tegen geweest. Van Raalte wordt schijnbaar nooit moede om dit getuigenis te herhalen.

En dan is er nog iets in deze verdediging, dat ons duidelijk doet zien dat de scheidingsbeweging een leider had, in den persoon van een ouderling der gemeente van Grand Rapids, wiens invloed gelijktijdig in dat droevige jaar, 1855, te Grand Rapids, te Vriesland, te Noordeloos, te Holland, te Graafschap en elders gevoeld werd.

Het is misschien beter deze woorden van Van Raalte geheel onveranderd weertegeven.

Hij zegt:

„*Verder omtrent de beschouwingen welke vloeiden uit een brief, geschreven aan den kerkeraad der gemeente van Grand Rapids, dat deze letteren dien kerkeraad aangingen en dat zij aldaar behandeld waren, zonder zulke beschuldigingen te baren. Dat de brief geboren was uit de weigering van dien kerkeraad om hun leeraar te laten gaan naar de Synode, tegenover een besluit van de Classis, waaromtrent men bekend had dat men verkeerd handelde. Verder dat ZEw. in dien brief, die zeker*

wel geschreven was uit een diep gewond gevoel, van wege het besef dat men zeker, dien koers drijvende, scheuringen zou verwekken, en zeker niet geschreven was, zonder verdenking, vooral van Br. Haan — alleen twee bedoelingen had. Ten eerste onderwerping van den kerkeraad aan de Classis, om met de voorhanden zijnde middelen gemeenschap te oefenen met de Oud Hollandsche Kerk; ten tweede, de vrijheid van onderzoek, welke de Geref. Kerk altijd heeft gehuldigd. Schrijver toch had uit den brief van Haan, scriba des kerkeraads van Grand Rapids, den indruk ontvangen dat aan Ds. Van der Meulen, op dreigende manier het tot schuld gerekend werd dat boekje van Baxter aan iemand ter lezing overhandigd te hebben; doch dat er in het minst geen verdediging van Baxter's dwalingen in gevonden of beoogd werd en dat hij, ofschoon hij het vrije en onbeperkte onderzoek heeft verdedigd, hij hiermede geen van Baxter's ongereformeerde uitdrukkingen wil verdedigen, doch dat hij ten alle tijde, gelijk als vroeger, daarover gevoelt en spreekt. En dat wanneer dit zijn karakter, uit zijne prediking en handelwijze niet openbaar is, maar iemand daaromtrent wantrouwen koestert en op zulk wantrouwen beschuldigingen wil bouwen, dat hij het alsdan nutteloos beschouwt verder pogingen tot overtuiging aan te wenden, doch dat het hem wel is door zijne bevoegde rechters beoordeeld te worden. [1])

De kerkeraad drong nu Krabshuis zich te verklaren, maar deze zeide dat liever later te zullen doen.

Zoo verliep een week.

Krabshuis werkte voort met den leeraar verdacht te maken, zooals duidelijk blijkt uit vragen die nu en dan aan den leeraar gedaan werden; maar hij verklaarde toch op de vergadering van 3 Nov. 1855 — „genoeg gedaan te zijn en bekende niet recht gehandeld te hebben; dat hij er over tot den predikant had behooren te spreken, voor hij

[1]) Kerk. Not., 1ste gem., 22 Oct. '55.

het op den kerkeraad bracht en er met anderen over sprak."

In Dec. echter was hij afwezig van de kerkeraadsvergaderingen en op de vergadering van den 18den Jan. 1856, ontving de kerkeraad schriftelijke aanzegging van *formeele scheiding*, met verzoek dat hij en de zijnen door geene Commissies van kerkeraadswege zouden bemoeielijkt worden.

„Niets kon hem bevredigen dan het wederkeeren tot de oude sporen der vaderen, waar men hoorde van ontdekking, overtuiging, bevestiging en opbouwing van het geestelijk leven."

Van Raalte deelde aan zijn kerkeraad mede den broeder bezocht en vermaand te hebben „maar Krabshuis kon niets goeds meer zien; de ware leer was de kerk uit; er ontbrak altoos iets aan de prediking en hij vond in bijna elke predikatie persoonlijke aanvallen op zich zelf."

De kerkeraad besloot toen eenparig „dat men, na lang geduld met de schreeuwende zwakheden van den broeder, zijn bedanken voor het ouderlingschap moet aannemen. Het verkeerde van zijn scheuring moet hem echter onder het oog gebracht worden, doch dat men verder zijn conscientie-recht van zich aftescheiden niet wil betwisten. Hij staat of valt zijn eigen Heer." [1])

Zoo was dan de scheiding in de Eerste gemeente van Holland een feit geworden.

Het was een weefsel, dat zich over de geheele nederzetting uitbreidde en dat voor eenigen tijd het kerkelijk leven der Gereformeerde Kerk in het Westen met ondergang bedreigde.

G. Haan van Grand Rapids was ongetwijfeld de eerste groote, aanleidende oorzaak tot deze beweging.

In Vriesland had hij met Ds. Ypma *verschil gehad over stoffelijke dingen en was in het ongelijk gesteld geworden.*

Langzamerhand vatten diepe vooroordeelen, eerst tegen

[1]) Kerk. Not. 1ste gem. 25 Jan. '56.

de personen van enkele leeraren, later tegen de geheele Kerk, post in zijne ziel.

Ik laat Gode het oordeel en twijfel niet of hij handelde zijnerzijds te goeder trouw en meende Gode een dienst te doen.

Reeds vier jaren voor de Scheiding feit werd, doen ons echter de notulen der Classis van Holland reeds de verwrongene verhouding kennen, waarin de broeder stond tot de Kerk.

En mocht ooit eene nieuwe en volledige uiteenzetting der geschiedenis van de Scheidingsbeweging in ons midden noodig zijn, dan vindt de schrijver daarvan in de Classicale notulen van Holland en in die der plaatselijke gemeenten eene rijke bron van zeer leerrijke informatie.

Het regent protesten.

Op de vergadering van 5 Sept. 1855, vindt men Haan protesteeren tegen het houden van het avondmaal met christenen van andere gezindheden. Vier kerkeraadsleden van de gemeente van Grand Rapids, waaronder ook hij, protesteerden „tegen de verdere verspreiding van Baxter's Roepstem aan onbekeerden."

Alsof de Classis van Holland een — „index expurgatorius" — een lijst van verbodene boeken kan opstellen en aan de gemeente kon gebieden of verbieden wat te lezen!

In het volgende voorjaar sloeg de lichtelaaie vlam in de gemeente van Grand Rapids uit, door den verkiezingsstrijd van kerkeraadsleden.

G. Daalman en F. Van Driele waren tot ouderlingen en J. Van den Berg en A. Pleune tot diakenen verkozen.

Ouderling Haan en diaken Gelok protesteerden er tegen en maakten het een Classis-zaak.

De oppositie had het eerst gewonnen op *technische* gronden.

Ds. Klein toch verklaarde op de Classis „dat de geroepene broederen toen hadden bedankt en dat aan de gemeente

een dubbeltal was voorgesteld. De gemeente is opgeroepen en in goeden getale opgekomen en in stichtelijke orde zijn uit het dubbeltal gekozen, Daalman en Van Driele, vereenigende op zich 36 uit de 53 stemmen!" [1])

De Haan versterkte — zoo zeide Ds. H. G. Klein, die zijn vriend was -- zijne oppositie, *door Daalman van onrechtzinnigheid te beschuldigen.*

Maar wat behoeven wij in al die oude dingen weêr in te treden.

Ieder, die ooit een blik sloeg in de geschiedenis der scheidingsbeweging in Amerika, weet hoe de Classis den broeder onderzocht en rechtzinnig bevond, hoe Haan op diezelfde vergadering bestraft werd, omdat hij een geheel uit de lucht gegrepene lastering verspreid had, omtrent een nooit genomen besluit der Algemeene Synode, over de toelating van allerlei gezindheden aan het avondmaal.

Het waren booze dagen en de menschen waren uiterst eenvoudig en geheel buiten staat om voor zichzelven te kunnen oordeelen.

Maar menige bange zucht rees op uit de harten der leiders, die het wel meenden met de gemeente en die geloofden dat de weg Gods en die der roeping lag in een ernstig vasthouden aan de Kerk, waarmede God hen in aanraking en eenheid gebracht had.

[1]) Class. Not., Cl. Holl., 2 April '56. (4)

HOOFDSTUK XV.

VAN RAALTE EN DE SEPARATIE.

§ 3. Alarmisten. — Haan en de Separatie. — Van Raalte's houding.

Voor mij liggen een bundel van documenten uit die dagen van beroering, die ons een helderen blik gunnen in den loop der gebeurtenissen.

Voor mij ligt tevens de boven aangehaalde brief van Krabshuis aan Ds. Bolks, waaruit men den man en zijne strijdmethode leert kennen.

Zonder zijn naam te noemen, wordt Van Raalte er in geteekend als iemand, die boven de oude vaderen meent te staan, in kennis der waarheid; als iemand, die een *te ruim* evangelie predikt aan zondaren; als iemand, die de majesteit miskent van Gods souvereiniteit in de gave des geloofs; als een verkapte Remonstrant. Hij klaagt er in dat — „van de predikstoelen maar al te weinig wordt uiteengezet wat Gereformeerd en niet Gereformeerd is." Deze brief was gedateerd 26 Dec. 1854.

En toch de broeder wist, en tal van gedrukte en geschrevene bewijzen staven het — dat elk woord, dat hij schreef, *laster* was.

Is het niet opmerkelijk dat Ds. H. G. Klijn, van Grand Rapids, in een brief, minder dan een jaar na dato van b. g. geschreven, een even treurige teekening geeft van den toestand der Kerk, zooals hij de dingen beziet? Hij spreekt

van „eene Arminiaansche partij." [1]) Waar hij lucht geeft aan de blijdschap, die hij gevoelt over de ontvangst der uit Nederland gezondene „5 *Artikelen tegen de Remonstranten*," vermaant hij de Classis als volgt: „laat ons de gemeente aansporen om volstandig te blijven volharden bij de leer der Gereformeerde Kerk en alle geschriften te verwerpen, (alweer „Baxter's Roepstem?") die niet overeenkomen met Gods onfeilbaar Woord en in strijd staan met onze Formulieren van Eenheid, als geloofsleus der *Ware Kerke Gods op aarde*."

En in het b. g. protest der Grand Rapidsche broederen, gedateerd omstreeks denzelfden tijd, 4 Sept. 1855, klinkt alweer deze zelfde alarmklok.

„De waarheid Gods en dientengevolge vrede en liefde lijden schipbreuk."

Is het niet opmerkelijk dat deze beoordeeling der kerkelijke toestanden onder ons alleen gevonden werd in de kringen der eerste Separatisten en dat nergens elders een spoor van dergelijke dingen gevonden wordt. Of waren zij alleen de *zienden*, de anderen *blind* en onbekwaam om recht te oordeelen?

De toestand komt aan de b. g. broederen zorgelijk voor en toch zij verklaren: — „dat geen scheurzucht hen doet protesteeren," zelf waar ze stonden voor het welsprekende feit dat de invloed van Haan althans, in deze richting, reeds lang, in vele gemeenten, gevoeld was.

Denkt er maar aan!

Dit was Sept. 1855.

En op de eerstvolgende Voorjaars-Classis werd de geschiedenis van het gemeentelijk leven van den broeder in de Gereformeerde Kerk, door verscheidene broeders, van

---

[1]) Men vergete niet dat deze beschuldigingen predikanten *in de Classis van Holland golden*, die de hitte des daags in Nederland mede verduurd hadden. Het is een nieuw bewijs van de onveiligheid van subjectieve beoordeelingen in het vormen van eene gezonde beschouwing over kerkelijke toestanden.

verschillende richtingen, in woorden geschetst, die de duidelijkste „Scheurzucht" teekenden.

Toen de Classis, onder aanroeping van den naam des Heeren, *bij hoofdelijke stemming*, de roeping der broeders, Daalman en Van Driele tot het ouderlingschap te Grand Rapids had goedgekeurd en Haan — „door den Praeses in naam der vergadering verzocht werd, zich te onderwerpen aan de stem der Classis en zich met de beroepene broederen te verzoenen" zeggen de notulen:

„Oud. Haan weigert zulks en blijft protesteeren." [1])

Werkelijk deze Haan was de vader der Scheiding onder ons Hollandsche volk!

En juist omdat Van Raalte diep inzag dat *persoonlijke geschillen en grof misverstand, zooal niet voorbedachte moedwil* aan den wortel lagen der geheele beweging, die hij zag aankomen; — daarom leed hij er onder.

Men sta mij toe al wat op deze zaak slaat, in de notulen der Classis van Holland, van den 2en en 3den April 1856, saam te vatten in deze eene aanhaling, die zeker mijn vroeger beweren, omtrent Haan staaft:

„*Van verscheidene zijden doen zich stemmen hooren van beklag over het, de gemeente beroerend zaad, 't welk Haan verspreidde in de gemeenten, tegen de Classis-leeraren en de Hollandsche Kerk van Amerika; welke beschuldiging Haan van zich afweert. Doch men bevestigt dezelve, door aan te toonen dat in de gemeenten, waar Haan mede in aanraking kwam, en waar men hem hooren wilde, de gemoederen vervuld werden met achterdocht. Dat Haan, tijdens er prediking in Vriesland was, de kerk voorbij loopt om zich met den geschorsten en gesepareerden Ds. Smit te onderhouden; en hem zocht te overreden — dat hij zich niet moest aansluiten aan de Schotschen, maar dat zij zich als de* AFGESCHEIDENE GEMEENTE *moesten op zich zelven houden; 't welk door hem in de ge-*

[1]) Class. Not. 2 April '56 (4)

meenten wordt voorgedragen, als roeping tegenover de Classis. Dat Haan's vrienden de vruchten dragen van zijn onderwijs, daar zij zich afscheiden van de gemeenten." [1])

Wat bleef er, na zulk een getuigenis, in tegenwoordigheid van Haan gegeven, over van zijne bewering dat hij niet door „*scheurzucht*" bezield was?

Het kan niet te vaak worden herhaald dat de Amerikaansch-Hollandsche Kerken, in de geschiedenis der Separatie, beroerd werden door *persoonlijke geschillen en vooroordeelen. Malcontenten* maakten misbruik van hun peroonlijken invloed over eenvoudige lieden, om hen te doen breken met broederen, die zij behoorden vertrouwd en geacht te hebben, en wier *bevoegdheid* om te oordeelen over den toestand der Kerk men behoorde geëerbiedigd te hebben.

En wat ging er onder al deze dingen om in het hart van Van Raalte?

Hij heeft geen enkel bitter of hard woord voor Krabshuis, in zijn gemeentelijk verslag, dat op deze zelfde vergadering voorkwam.

Er is diepe droefheid in de ziel van een man, die zeggen kan: —

„De grootste langmoedigheid met zijn persoon heeft hem niet kunnen winnen of hem kunnen terugleiden van het denkbeeld — een zuiverder Kerk te moeten zoeken of oprichten. Welk beklaaglijk uiterste echter de gemeente bevrijdt van verbitterende twisten. Waarom wij geoordeeld hebben het recht om zich van ons te verwijderen niemand te betwisten, doch een iegelijk ernstig te waarschuwen tegen broedervertreding, met een oog op de in de laatste dagen gedreigde verkouding der liefde."

Tegen Haan echter vlamt hij op in brandenden ernst: en als Van Raalte in ernst was, was hij eene imposante figuur.

Krabshuis was heerschzuchtig en bekrompen, maar er

---

[1]) Class. Not. 2 April '56. (12)

scheen geen opzettelijken toeleg in zijn Separeeren te zijn; van Haan echter kon Van Raalte dit, met al de voorhanden zijnde bewijzen, niet gelooven.

Jaren aaneen had hij de brandstof voor het vuur, dat hij nu aanstak, opgetast.

De nog levende leden dier classicale vergadering van Holland herinneren zich nog hoe Van Raalte met stemverheffing zeide tot zijn tegenstander:

„En zondig je dan niet tegen de liefde, als je staag leeft in verdenking en misduiding der broederen; als je rondloopende geruchten opneemt tegen die broederen?

„Als je het getuigenis der Classikale afgevaardigden verwerpt en verdenking tegen de Kerk alom rondstrooit?

Of kan je je schrijven over deze Classis naar Nederland vrijpleiten van broeder — verdenking en — vertreding, waardoor men daar van oordeel wordt dat de beroepene leeraren herwaarts gaande zichzelven in den moeielijksten strijd met de Classis hebben te wikkelen?"

Dit smarte Van Raalte het diepst!

Zij hadden in Nederland connecties, die zij liefhadden.

Hij kon, hij wilde, die dierbare banden met oude broeders en vrienden niet breken. Het deed hem leed aan de ziel te moeten hooren dat de man, die hier vonken aangeblazen had, ook daar het vuur der verdenking met kwistige hand had rondgestrooid.

En toch de laster, ginds verspreid, legde van meet af aan, in het vaderland, de grondslagen van tweeërlei beschouwing over het Amerikaansch kerkelijke leven.

Van Raalte leed er diep onder en klemde zich aan zijn God vast. Hij had te goeder trouw gehandeld en had een onbevlekte conscientie voor God; maar hij gevoelde het — in de Scheiding, die nu niets op aarde meer keeren kon, kruimelde weer een zijner levensidealen weg.

HOOFDSTUK XV.

VAN RAALTE EN DE SEPARATIE.

§ 4. De Scheiding rustte niet op den feitelijken toestand der Gereformeerde Kerk in Amerika. — Hare grondoorzaken liggen in den boezem van de Classis Holland. — Separatie van Haan c.s. — Onrust te Graafschap.

Ik heb mij voorgenomen niet in de *fijne* bijzonderheden dezer zaak te treden, maar zooveel is zeker den lezer reeds duidelijk geworden, dat de beginselen der scheiding in Amerika geenszins rusten op *den feitelijken toestand* der Gereformeerde Kerk in Amerika waarmede de broederen in het algemeen genomen *geheel onbekend* waren.

Het is noodig dat op dit feit allen mogelijken nadruk gelegd worde, daar het de verst reikende gevolgen heeft.

Van Raalte kende die Gereformeerde Kerk het best en naast hem Van der Meulen. Beiden hadden in Nederland het vuur der beproeving doorstaan en waren *geijkte persoonlijkheden.*

Het volk, en de kerken in Nederland, dienden meer gerekend te hebben met het getuigenis dier leiders, dan zij helaas deden.

Hoeveel ellende en verbrokkeling en broeder vertreding had men de kerken in Amerika er door kunnen sparen!

Er waren, onder de leiders der Separatie in 1857, mannen die vooroordeelen tegen Van Raalte hadden meegebracht

uit Nederland; er waren er onder, die zich hier op kerkelijk of maatschappelijk gebied verongelijkt waanden; er waren er onder, wier haan geen koning kraaien kon.

Er stak *geen bezielend beginsel* in de Scheiding in Amerika, *er was niets grootsch* in, ik spreek het onverholen uit.

En Van Raalte had recht, wanneer hij het masker telkens weer oplichtte om aan het volk de holle ledigheid van deze beweging te toonen.

Men versta mij wel!

Ik voer geen krijg tegen de Christelijk Gereformeerde Kerk alhier, *zooals wij die nu vinden.*

Zij is een deel der Algemeene Kerk van Christus en als zoodanig ons even dierbaar, als elke andere openbaringsvorm van het lichaam van Christus.

Het menschelijke element, in de geschiedenis der Kerk van Christus, toont zich alom en staat met onzen zondigen staat in het nauwste verband.

Het is daarom volstrekt niet te beschouwen als een veilige logische gevolgtrekking, dat de latere bloei eener Kerk altoos het stempel zet op de goddelijkheid harer wording.

Zuiver menschelijke oorzaken beheerschen vaak zulk een bloei. Menige groote dwaling maakte, eeuwen aaneen, grooten opgang in de geschiedenis der Christelijke Kerk.

En in dit geval behoeft men niet diep door te denken, of bijzonder helder te zien, om zich van de feiten der historie, van onze neven-kerk in het Westen, rekenschap te geven.

Maar wie objectief oordeelen *kan* en *wil* over de feiten harer wordings geschiedenis, kan daarover *maar een vonnis vellen.*

De Scheiding was niet zoozeer eene van de Kerk in het Oosten; als wel van broederen in het Westen. *Hier*, in de nederzettingen, en *niet ginds* in het Oosten, liggen de eindoorzaken er van.

Men vergete het nimmer!

En dat juist maakte het voor Van Raalte en andere leiders zulk een zwaar kruis om te dragen.

Zij gevoelden het, het was tegen *hen* gemeend.

O, zij waren er niet onverschillig onder!

Hun hart bloedde er over!

Op dezelfde b. g. vergadering der Classis van Holland toch werd de 10e dag van April, van datzelfde jaar 1856, afgezonderd als een dag van boete en gebed *„dat de Koning der Kerk zijne gemeente moge bewaren* bij de waarheid, vrede en liefde." [1])

Maar ach, het baatte niet!

Er was te veel voorgevallen, dan dat het zou kunnen worden verzoend of bijgelegd.

Men had over en weer partij gekozen; en boog zich soms een der verontruste broederen, zooals b. v. broeder Gelok van Grand Rapids dat deed, op de b. g. Classikale vergadering, voor de macht der liefde en der overtuiging; dan kwam hij straks weder onder de oude invloeden, waardoor de geest der verzoening weer week en de hardheid der verbittering wederkeerde.

Middelerwijl waren nieuwe leeraren overgekomen. Ds. K. van den Bosch en P. J. Oggel namen hunne plaatsen in de Classis in, en toonden van stonde aan hoeveel het schrijven van Haan in Nederland reeds had uitgewerkt.

De eerste ging van meet af aan links, de tweede rechts; de een met Haan en consorten, de andere met Van Raalte en de leidende partij.

In Holland zelf sloten zich voor en na enkelen bij Krabshuis aan en zijne woning werd een spelonk van Adullam, waarheen „alle man die benauwd was, en alle man die een schuldeischer had, en alle man wiens ziel bitterlijk bedroefd was — vlood ..., en hij werd tot een overste over hen."

't Is waar de Scheiding nam, bij Van Raalte's leven,

[1]) Class. Not. 3 April 1856 (12).

in Holland nimmer groote afmetingen aan; maar het is een feit dat zelfs het bestendig heengaan *der enkelen* en de verbitterde houding, die zij tegenover — „den vader der nederzetting" — aannamen, hem oorzaak werd van groote droefheid en neerslachtigheid, zooals uit zijne correspondentie van die dagen glashelder blijkt.

Zoo brak het jaar 1856 aan.

Haan had niet stilgezeten maar had, volgens de Class. Notulen van 9 Oct. 1856, met de grootste volharding, in verschillende gemeenten het onkruid gezaaid op den akker, *„terwijl zij sliepen."*

Men rekende te weinig voor zijn invloed!

Op deze zelfde vergadering nu werd formeel medegedeeld door de afgevaardigden der 2e gemeente van Grand-Rapids — *„dat hij en eenige anderen zich hadden afgescheiden van de gemeente."*

Op dezelfde vergadering kwamen de afgevaardigden van de gemeente Graafschap met een bezwaarschrift tegen de Hollandsche Gereformeerde Kerk van Amerika, *„omdat zij gèzangen gebruikt."*

Te vergeefs vermoeiden zich Van Raalte en de andere leiders om den broederen duidelijk te maken dat in een gezang, *als gezang*, geen kwaad stak.

Dat de Gereformeerde Kerken van alle tijden zich bediend hadden van liederen, om daarmee God te verheerlijken en dat de *opdringing* der gezangen, meer dan die gezangen zelven, reden geweest was van de groote verbittering er tegen van de zijde der Afgescheidene Kerk in Nederland. [1])

Het was alles in den wind gepraat!

Men overtuigt een mensch niet gemakkelijk, wanneer hij zich *vastgezet* heeft op een idee.

---

[1]) Op dit punt zijn dan ook de gescheidene broederen aanmerkelijk veranderd, zooals uit de feiten van hun tegenwoordig leven blijkt. In onze Gereformeerde Hollandsche Kerken worden nog uitsluitend de psalmen gebruikt bij den dienst des Woords.

En dat was het geval met de broederen daarginds. Haan had te Graafschap tal van vrienden en discipelen.

Zij namen gaarne aan hetgeen van hem gezegd werd en de Gereformeerde Kerk was voor de broederen reeds *geen kerk* meer.

De vraag was eenvoudig het vinden van een stok om haar te slaan en zich van haar los te maken.

Van Raalte had, zooals wij straks zien zullen, reeds voor jaren gezien, waarheen het scheepje zeilde.

Hij had te helder een blik, dan dat hij zich het gevaarlijke van den toestand zou hebben kunnen verbloemen.

Het jaar 1857 was hem dan ook geen verrassing.

De uitgebreide scheidingsbeweging van dat jaar was de vrucht van een beslist en volhardend pogen, dat zich over een verloop van vele jaren uitstrekte. En nu moet ik, om den lezer recht te doen verstaan wat Van Raalte op de Classis sprak over deze zaak, — de oorspronkelijke „Acta van Scheiding," die op de vergadering der Classis van Holland, van 8 April 1857, werden ingediend, in hun geheel afschrijven. Zij liggen hier voor mij.

In het verweerschrift van Zwemer en De Bey worden *stukken* van sommigen er van aangehaald.

Ik geef ze, *in hun geheel*, opdat de lezer zelf oordeele, *hoeveel* de feitelijke toestand der Gereformeerde Kerk in Amerika met de Scheiding had uittestaan, en *hoever* zich de kennis der Separatisten, omtrent de toestanden in die Kerk uitstrekte.

HOOFDSTUK XV.

VAN RAALTE EN DE SEPARATIE.

§ 5. DE CLASSIKALE VERGADERING VAN APRIL 1857. — DE DOCUMENTEN. — NOORDELOOS. — GRAND-RAPIDS. — GRAAFSCHAP.

De Classis van Holland vergaderde in April 1857 als naar gewoonte. Op aller gelaat echter lag een waas van droefgeestigheid, want lang voor de vergadering aanbrak had zich het gerucht alom verspreid dat vele gemeenten zich, op deze vergadering, *feitelijk zouden afscheiden* van de Gereformeerde Protestantsche (Hollandsche) Kerk in Amerika. [1]) De lucht was vol van bitterheid en wantrouwen; niemand wist *hoever* het kwaad was doorgetrokken.

Men vertrouwde zijn beste vrienden niet meer, en vreesde in elk bekende een verkapt vriend der Scheidingsbeweging te zien.

Al aanstonds bij het nazien der credentie-brieven bleek het, dat verscheidene gemeenten niet vertegenwoordigd waren.

En geen wonder!

Want bij den scriba berustten reeds de documenten, waarin die gemeenten zich formeel losrukten van de kerk, waarmede zij nu een negental van jaren verbonden geweest waren. Gelijk boven gezegd is zal elk zaakkundige, bij de lezing er van, zien op hoe losse gronden men deze Separa-

[1]) De toenmalige volle titel der Kerk.

tistische beweging in Amerika op het touw gezet heeft.

Een man van naam in de Christelijk Gereformeerde Kerk gaf, ter verdediging van de houding der mannen van '57, aan — dat, achter het geschreven en gesproken woord, eene *intuitie*, d. w. z. een soort instinctmatig bewustzijn, school van grooter kwaad dan zij kenden.

Rechtvaardigde men ooit de breuke der Kerk van Christus op zulke gronden?

De b. g. akten van scheiding nu, op de Classis Holland, in April 1857, ontvangen, luiden als volgt: —

I. Van de gemeente te Noordeloos:

NOORDELOOS, 14 Maart 1857.

Aan den Kerkeraad te Zeeland:

Door dezen doe ik u weten dat ik geen kerkelijke gemeenschap met u kan houden omreden dat ik u allen, die zich aan de Dutch Ref. Church hebben aangesloten, niet voor de ware Kerk Jezus Christus kan houden. En dus zegge ik u alle gemeenschap op en verklaar niet meer tot u te behooren. Te meer worde ik hier gedrongen door de vreeze Gods van wege de gruwelijke en kerkverdervende ketterij en zonden, die onder u heerschen, welke ik, zoo de Heere wil en wij leven, op de eerste Classis zal indienen. Ik hoop dat u de oogen nog eens geopend worden, om uwe verregaande zonden te zien en dezelve ter harte te nemen en u daarvan te bekeeren.

w. g. K. VAN DEN BOSCH,
predikant te Noordeloos.

Wat denkt de lezer van zulke gronden van Separatie?

Nog al kras niet waar!

Gelijk de man is, zoo is zijne kracht."

De lezer rekene met het feit dat deze K. van den Bosch nog

slechts *onlangs* uit Nederland was overgekomen. Dat hij op de Afgescheidene Synode te Amsterdam van 1851 zitting had, *als ouderling*, van de Provincie Gelderland. Dat op deze Synode Ds. Brummelkamp en andere Geldersche broeders zitting in die Synode *geweigerd werd*, op gronden in de notulen aangegeven.

Dat dus deze K. van den Bosch noodzakelijkerwijs een tegenstander van Brummelkamp, en mitsdien ook van Van Raalte, moest zijn en dat hij dien tegenstand in Amerika dan ook van meet af aan openbaarde.

En dat, onbekend als hij was met de taal des lands en de leer en het leven der Gereformeerde Kerk in Amerika, alle informatie haar betreffende tot hem komen *moest* uit de tweede hand, d. w. z. uit Haan's hand.

Dat toch was feitelijk het geval.

Van de beloofde uiteenzetting der *gruwelijke en kerkverdervende zonden en ketterij*, op de Classis, kwam niet met al.

Maar de broeder volhardde in zijne scheiding, op gronden, door hem zelf best verstaan.

II. Van den Heer Ds. G. Klyn te Grand Rapids:

Waarde Broeders:

De God der liefde vereenige UEw. in Christus door de kracht des Geestes!

Bij het rapport mijner scheiding van het Amerikaansch Kerkgenootschap, Ref. Prot. Dutch Church, door de afgevaardigden in UEw. vergadering ter kennis gebracht, betuig ik bij dezen mijn hartelijken dank voor de liefde en achting, van UEw. in uw midden genoten, met de oprechte begeerte dat UEw. op hetzelfde standpunt met ons kan vereenigen.

Broeders! Bedienaren des Evangelies, wij zijn te zamen

Afgescheiden leeraren, en in zooverre uwe opzieners in uw midden dat zelfde pad met ons in Nederland bewandelden.

Ja, wij waren Afgescheiden van alle Protestantsche genootschappen. Broeders, ik vermaan UEw., in liefde, verliest toch dit uw karakter niet. Christus' Bruidkerk is een besloten hof, een beslotene wel en een verzegelde fontein.

De Heere opene uwe oogen, ten einde UEw. uwe roeping moogt volgen, waardoor Christus' Kerk een weg moge bewandelen, ter verheerlijking Zijns heiligen Naams.

Ik bevele mij bij voortduring aan uwe broederlijke vriendschap aan, opdat geen geest van verbittering in en onder ons heerschappij voere, want wij zijn broeders, door den Heere bemind, door Christus gekocht, opdat wij Hem dienen zouden zonder vreeze, in heiligheid en gerechtigheid al de dagen onzes levens. De Koning der eere wone in uwe vergadering opdat UEw. Zijnen wil moge betrachten. De Heere nu des vredes zelve geve u vrede ten allen tijd en in allerlei wijze. De Heere zij met u allen.

Uw liefhebbende Broeder in Christus,

w. g. H. G. KLYN. [1])

GRAND RAPIDS, 6 April 1857.

Hier ruischt een andere toon!

Hier is een bezwaard Christenhart, dat spreekt!

Hier beluistert men de taal van een weinig ontwikkeld, maar eerlijk man, die door anderen geleid was op paden die hij zelf niet zou verkozen hebben.

Dwaalde hij, hij deed het te goeder trouwe.

---

[1]) Op de Afgescheidene Synode van 1840 behoorde Ds. Klyn tot een drietal van Ouderling-leeraars, waarvan gezegd werd dat *„zij door sommigen wel, maar door anderen niet als leeraars erkend werden"*.

Men ziet hoe het *feit* der Afscheiding hem bezielde; hoe oppervlakkig, maar ook hoe welgemeend hij de geschiedenis der worsteling in Nederland beschouwde.

Het woord had voor hem een tooverklank.

Ginds was hij *Afgescheiden*, hier niet.

Terug dus naar veiliger paden!

En toch hij liet de broederen niet los.

Zijn ziel ging naar hen uit.

Hij was een zwak man, die voor alle indrukken vatbaar was.

Straks keerde hij met schuldbelijdenis terug; even gul als hij heenging kwam hij weer, en men rekende hem zijn misstap niet ten kwade.

III. Van den kerkeraad der gemeente van Graafschap:

GRAAFSCHAP, 7 April 1857.

WelEerw. Broeders:

Wij zijn verplicht UEw. kennis te geven van ons tegenwoordig kerkelijk standpunt, namelijk, ons afscheidende van uw Kerkgenootschap, als mede alle Protestantsche Kerkgenootschappen, daar wij, bij onze komst in Amerika, door onbedachtzaamheid, ons bij hebben aangesloten.

Wij vereenigen ons met de Afgescheidene Geref. Kerk in Nederland en vermanen UEw. bij dezen in liefde om op hetzelfde spoor met ons in liefde te wandelen.

De redenen van deze onze scheiding, nl., 113 leden of avondmaalgangers, zijn als volgt:

1. De bundel der 800 gezangen, tegen de kerkorde ingevoerd.

2. Het noodigen van alle gezindheden tot het avondmaal, uitgezonderd de Roomschen.

3. Het nalaten om geregeld den Catechismus te prediken, catechisatiën en huisbezoek.

4. Dat men geen godsdienstige boeken verspreid zonder toestemming van andere genootschappen, u wijzende op het Sabbatsboekje met de praktijk, door J. van der Meulen, 1855.

5. En het hartgrievendste onder dit alles is, dat er leden onder u zijn, die onze scheiding in Nederland als niet volstrekt noodzakelijk achtten of te ontijdig is geweest.

6. Bij het rapport van Rev. Wyckoff, geeft ZEw. ons de vrijheid om dit kerkelijk pad te mogen bewandelen.

Broeders, wij verblijden ons dat bijna de geheele gemeente, het getal leden zoo even genoemd met onzen kerkeraad en onze lieve kindertjes, weer op hetzelfde standpunt staan, daar onze vaderen zooveel zaligheid gesmaakt hebben, en o, wij zouden ons nog meer verheugen, wanneer de Koning der Kerk UEw. overtuigde, dat is onzer aller roeping. De God der liefde zij UEw's Raadsman en Leidsman om het pad der waarheid te bewandelen.

Uw Liefh. broeders in Christus,
w. g. J. F. VAN ANROOY, *Pres.*
H. STRABBING, *Scriba.*

In deze acte is mede geen spoor van bitterheid; de toon is goed en christelijk. Toch proeft men in de gronden Haan en Krabshuis.

En wat is er te zeggen van zulke gronden om daarop te breken met eene Kerk van Christus.

Wat wordt er van, als gij ze toetst aan de Belijdenis der Gereformeerde Kerk; wat, als gij er de beginselen van het Gereformeerd kerkrecht op toepast? *Niets!*

En toch was deze scheidingsacte de meest gemotiveerde van alle en de beweging, die zij vertegenwoordigde, de meest imposante.

HOOFDSTUK XV.

VAN RAALTE EN DE SEPARATIE.

§ 6. POLKTON. — VAN DER WERP'S TERUGKEER. — DE CLASSIS VAN HOLLAND EN DE SEPARATISTEN. — VAN RAALTE'S TOESPRAAK.

IV. Eindelijk was er een brief van de gemeente Polkton, als volgt:

AAN DE CLASSICALE VERGADERING VAN DE DUITSCH REFORMERD KERK.

Eerwaarde Broeders!

Door dezen maken wij UEd. bekend dat wij ons verklaren als leden der kerkeraad van bovengenoemde gemeente, met de gemeente, niet meer te behooren tot uw kerkelijk genootschap, en hebben ons begeven op het standpunt, zooals wij in Nederland hebben verlaten, om alzoo weder met de Kerk van Nederland in een verband te staan en de reden is deze, dat uw genootschap zich verbroederd heeft met die, die in strijd staan met onze vaderen leer en bij u, als gij oprecht zijt, zeer wel bekend is, om alle punten niet aan te roeren, daar er wel anderen zijn, die u de punten wel stukswijze gezegd hebben, is het voor ons niet noodig. In hope dat die God, die alleen in staat is om een briezende zee vlak en effen te maken, ook uwe harten zoo vlak en effen maakt, om met ons den weg onzer vaderen te bewandelen, is onze hartelijke wensch en bede.

w. g. J. H. VAN DER WERP, Oud.
LUKAS ELBERS, Oud.
HENDRIK VINKEMULDER, Diaken.

Uit dit schrijven blijkt duidelijk dat er eene verstandhouding bestond tusschen de Separatisten. In al deze stukken ademt de geest van den man, die stad en land had afgereisd om de gemeenten te bewegen tot breking met de Gereformeerde Kerk en met de Classis van Holland.

In niet één dezer stukken is een grond van separatie aangegeven, die den toets der Gereformeerde Symbolen en van het Gereformeerde kerkrecht kan doorstaan.

Beiden, Ds. Klyn en ouderling Van der Werp keerden spoedig met boete terug.

Het document, waarin de laatste aan de Classis Holland belijdenis doet, is eene ware curiositeit, vooral met het oog op het straks nog eens wederkeeren van den broeder tot de Separatisten.

Het is gedateerd, Eastmanville, 23 Sept. '58, ruim een jaar na de scheiding dus.

De broeder had door brand alles verloren, had hulp noodig en zag nu, in dit ongeluk, de slaande hand Gods over zijne scheurzucht. Hij treurde „over de verbrekingen Sions en de breuke Jozefs," zooals hij het noemt.

Hij had, door deze ramp er toe geleid, „beter onderzoek gedaan naar den staat der Kerk," en kwam tot dit resultaat — *„en nu ben ik door des Heeren goedheid klaar overtuigd dat, wil ik de Kerk in Amerika zoeken (en zij is er), dan moet het bij u zijn."* [1])

Hij had, zoo schrijft hij, voor de gemeente openbaar belijdenis gedaan van zijne zonde en vervolgt dan op de meest naieve wijze aldus:

„Maar nu heb ik een vriendelijk verzoek, daar wij door de Voorzienigheid nu in een groote elende gedompeld zijn, bijna van alles beroofd, dat gij nu onzer moogt gedenken, naar de

---

[1]) Dat is meer dan een onzer ooit beweerde. Wij zien in de Gereformeerde Kerk slechts één Kerk, niet *de* Kerk. *De* Kerk bestaat boven; beneden zijn er *Kerken*. Die op aarde ergens *de* Kerk zoekt moet wel Separatist worden.

les van den Heere Jezus, „zijt barmhartig, gelijk uw Vader, die in de hemelen is, barmhartig is.”

Dat is eigenaardig en het teekent.

Hier lag dus het motief der reactie, zooals dan ook de latere geschiedenis duidelijk leerde.

En toch bleef het een staande beschuldiging, misschien ook bij dien broeder, dat Van Raalte om geldswille het volk gebracht had bij de Gereformeerde Kerk.

Maar om terug te keeren tot de Classicale vergadering.

Men had zoo iets wel verwacht en toch, hoe smartelijk was het de scheure te zien, die gekomen was in het weefsel van ons koloniaal kerkelijk leven.

Die brieven braken de diepe fonteinen der wateren los.

Ik zou bladzijde aan bladzijde kunnen vullen met hetgeen op die vergadering gesproken werd door mannen, bevoegd om te oordeelen over de leer, tucht en dienst der Gereformeerde Kerk. De harten werden er warm en er werden warme woorden gesproken.

Ds. C. van der Meulen begon met te wijzen op de gruwelijkheid van den laster, als ware men beschaamd voor de Scheiding in Nederland en als had men gebroken met de broederen aldaar.

Hij herhaalt wat reeds boven gezegd is, en wat schering en inslag was in de kerkbeschouwing der broederen — „men was in Nederland niet gescheiden van de Gereformeerde Kerk, maar wel van het onwettig en kettersch kerkbestuur, 't welk in Nederland in 1816 was opgedrongen en van het daaronder berustende genootschap.” Hij had hier de Gereformeerde Kerk weergevonden en hield zich, naar zijne Belijdenis, gebonden haar voortestaan en te verdedigen tegen hare smalers.

En toen nam Van Raalte het woord.

Hij had jaren lang opgegaard voor dit uur, en die hem toen hoorden vergaten of vergeten nimmer wat, bij die gelegenheid, door hem gezegd werd.

Hij begint met te zeggen dat de Classis maar éen ding doen kan, zij moet voor notificatie deze brieven aannemen.

Het is de vrucht — „eener reeds lang bij enkele leiders geopenbaarde scheuringszucht, waartegen niet te kampen valt."

Buiten de gemeente doet dit element minder kwaad dan er binnen. Men mag niemand in zijne conscientie-vrijheid belemmeren. Hij verlangt vurig — „dat men zich niet in twisten menge en bitterheid verwekke tusschen dit Nederlandsch volk."

Men bevordere zooveel mogelijk de liefde en de eenheid, men dulde en drage!

Hij begeert zelfs — „dat zij, die meenen een heiliger en zuiverder Kerk dan de Hollandsch Gereformeerde van dit land te kunnen daarstellen, ons door geestelijken bloei en een werkdadig vruchtdragend Christendom tot beschaming en tot zegen mogen verstrekken."

Maar dan komt de keerzijde.

De spreker stijgt in gloed en bezieling. Zijne zinnen worden korter dan gewoonlijk, blijkbaar is zijn ziel diep gewond. Hij getuigt op roerende wijze tegen den scheuringsgeest, onder ons volk uitgebroken, en bestempelt dien als — „eene het nakroost verwoestende roekeloosheid." Deze geheele geschiedenis is „een mengeling van onkunde, sectengeest en broedervertreding, waarvan de predikanten der Classis Holland staâg sedert jaren een prooi waren, welke vertreding zich nu uitbreidt over de gansche Oud-Hollandsche Gereformeerde Kerk."

„Dit was nimmer een karaktertrek der Gereformeerden en zal Gods oordeel moeten dragen."

Zij het mij, als bij interruptie van den spreker, gegund te wijzen op het feit, hier in het licht gesteld, dat de actie der Separatisten van de Classis-broederen ging tot de Gereformeerde Kerk en niet omgekeerd.

Ik herhaal het nog eens, de wortels der Scheiding lagen in het Westen, niet in Oosten.

HOOFDSTUK XV.

VAN RAALTE EN DE SEPARATIE.

§ 7. GRONDEN DER SEPARATIE, ZOOALS DIE VAN RAALTE WAREN MEDEGEDEELD. — HET LATER VERLOOP DER BEWEGING. — VAN RAALTE'S ONVERANDERDE POSITIE. — WAT IN DE SEPARATIE TELOOR GING.

Van Raalte nu gaf, in zijne classikale rede, de gronden der scheiding aan, zooals die hem door Ds. Klyn en anderen van tijd tot tijd waren medegedeeld geworden. [1])

Ds. Klyn had hem gewezen op *de verregaande liberaliteit der Gereformeerde Kerk*, *„omdat zij zich met allerlei genootschappen vereenigde, zooals duidelijk bleek uit haar titel, daar zij zich „Protestantsch" noemde."*

„Hij had zich eenmaal van alle Protestantsche genootschappen afgescheiden en zich nu weêr op dat zelfde standpunt teruggetrokken."

Naief niet waar?

De nieuwe Kerk, door hem en anderen nu gesticht en de Afgescheidene Kerk in Nederland, waren dus geen Protestantsche kerken. Roomsch dan, of wat? Van Raalte grijpt deze gelegenheid aan om nog eens heel platweg te zeggen wat de Afscheiding in Nederland hem beteekende.

Hij verhaalt hoe hij tot Ds. Klyn gezegd had — „dat ZEw. wel niet aan de Schotsch Presbyterische noch Zwitsersche Kerken zal gedacht hebben, overmits wij in onze af

---

[1]) Class. Not. Cl. Holl., 8 April. '57 (16).

scheiding verwerpen de Hervormde Kerkbesturen, gelijk ze in 1816 waren opgericht, met de dwalingen, welke die besturen beschermden; en wederkeerden tot de leer, tucht en dienst der Gereformeerde Kerk."

Een tweede bezwaar was, volgens Ds. K. *„dat de Gereformeerde Kerk zich verbonden had geen boeken te mogen verspreiden of gebruiken op Sabbatscholen, tenzij die door* 14 *genootschappen waren goedgekeurd."*

Het is onnoodig aan dit laffe misverstand een pennestreek te wijden.

Een derde bezwaar was: *het vieren van het avondmaal met andere secten, Remonstrantisme enz.*

Toen hij gevraagd werd, waar hij al dit nieuws vandaan had, antwoordde hij — „dat Haan zulks beweerde en dat hij ten bewijze verschillende brieven van lieden uit het Oosten vertoonde." [1]) (Sic.)

Van Raalte gaat in het breede op al deze punten in. Hij laat gevoelen hoe al deze geruchten en lasteringen herleidbaar zijn tot één of hoogstens enkele personen en eindigt met deze woorden: — „om op zoodanige ongereformeerde beginselen, op zoo grove onkunde en handtastelijke lasteringen, eene scheiding en scheuring van de gemeente Gods te bewerkstelligen, doet ons beven en verre zijn van de minste gemeenschap daarmede."

Na vele en ernstige debatten, werd besloten de zich scheidende broederen hun weg in vrede te laten gaan.

Reeds in datzelfde najaar keerde echter Ds. Klyn met boete en berouw terug en leefde, tot aan zijn dood toe, in het midden der Gereformeerde Kerk.

Nog een jaar later keerde de candidaat Tubbergen, met een lid van de gemeente Eastmanville, met boete en berouw terug.

En zoo ging het voorts heen en weer.

---

[1]) Class. Not. Cl. Holland 8 April '57 (16).

De scheiding was echter gekomen om te blijven. Een snij- of steekwond geneest betrekkelijk gemakkelijk in het menschelijk lichaam, maar dat is het geval niet met een gelacereerde — een scheur-wond.

Weken en maanden verloopen daarmee, en soms genezen zij nimmer.

Die nu iets weet van de geschiedenis der Kerk, stemt mij toe dat het in het lichaam van Christus steeds zoo toeging.

De wonden, door vijanden toegebracht, genazen *steeds* en *spoedig* en *volkomen.*

Maar de scheuringen tusschen broederen bleken bijna ongeneeselijke wonden, die dikwijls eeuwen lang voortduurden, en waarvoor geen kruid gewassen scheen.

Het bleken kwalen, die hun natuurlijk verloop moesten hebben en door kunst noch kracht, konden ontledigd worden van het gif, dat school in hun oorsprong.

Zoo ging het ook hier.

Voor vele jaren aaneen was de beweging van geringe beteekenis en scheen zij steeds den dood nabij.

Omstreeks 1872 echter begon zij krachtiger levensteekenen te vertoonen.

Twee dingen werkten hiertoe mede:

1. Een langzaam toenemende sympathie voor de scheiding, bij vele broederen in Nederland.

2. Een langzame maar voelbare voortgang in Amerikanisatie, in de Hollandsche tak der Gereformeerde Kerk in Amerika waardoor de emigranten zich langzamerhand meer thuis begonnen te gevoelen onder de Christelijk Gereformeerde broederen.

3. Het aannemen, *louter uit berekening*, door die broederen van den naam „*Christelijk Gereformeerde Kerk*," in plaats van „*Ware Kerk.*"

Eenvoudige lieden uit de Christelijk Gereformeerde Kerk in Nederland kwamen dus tot *hun* Kerk.

De meerdere bloei gaf meerdere kracht.

De opvoeding en dus ook het gehalte der leeraren werd langzamerhand beter.

Heden is de scheuring doorgetrokken door al onze landpalen, voor zoover het Hollandsch volk reikt.

De kinderen staan naast elkaar en vergeten de bittere veeten, die de vaderen scheidden van elkaar.

Het is zoo beter.

Waar de scheiding oud is wordt de bitterheid steeds minder; waar zij *nu* uitbreekt, brengt zij nog steeds de oude verwijdering mede.

Wie weet, straks heelt zich de wonde nog weêr, maar gelijk wij gezegd hebben, zulk eene genezing gaat langzaam.

De geschiedenis der Nederlandsche vereeniging leert ons echter *niet te wanhopen*, maar ons vertrouwen te stellen op God, die alleen heelen kan.

Voor Van Raalte en zijne medeleiders was deze beweging echter een der grootste geloofsbeproevingen.

En nu zegge niemand dat Van Raalte later veranderde, dat hij meer gunstig begon te denken over de zaak der scheiding.

Hij deed dat niet.

Die het zegt zou òf een geschreven bewijs moeten brengen voor zijn zaak òf levende getuigen moeten kunnen aanhalen, die het van zijne eigene lippen gehoord hadden.

Eén man alleen, zonder meer, kan, in zijn gesproken woord, niet opwegen tegen de geschrevene woorden, die voor mij liggen.

De scheiding greep plaats in 1857.

Voor mij ligt een brief van Van Raalte, gedateerd 19 Dec. 1873; dus 16 jaren ruim na het begin der scheurings-beweging.

Zijn correspondent wilde hem wikkelen in een debat over de scheiding.

Van Raalte weigerde, weigerde volstandig.

Hij draagt den gescheidenen broederen geen boos hart toe, verre van daar. Hij zegt: „als individuen is het mijne begeerte ze vurige kolen op het hoofd te geven."

Maar hij wil hen, als een geheel, niet tegenstaan. „Zijn oppositie zou maar hout aan 't vuur brengen."

Hij heeft lang en bang genoeg geleden onder deze geheele geschiedenis en is gewillig haar aan God, als rechtvaardig rechter, over te laten.

Bij hem is de schuldige partij „de Synode der Afgescheidene Kerk in Nederland."

Ik weet bijna niet of het voorzichtig is het vrij scherpe woord van Van Raalte over deze zaak af te schrijven, maar zal het wagen.

Hij zegt dat de Ned. Synode — „listig, onder een schijn van verschillende Kerkgenootschappen te willen erkennen, de scheuring heeft gewettigd. De goedgezinden hebben daar geen moed genoeg om den sectegeest in hun eigen midden te weerstaan en daarom hebben zij van den beginne de emigratie den kouden schouder gegeven en zwijgend toegelaten dat de Separatistische partij hier de Separisten hebben gesteund. En met verzaking van hunne eigene belijdenis-schriften die leeren — „dat men zich bij de Kerk voegen moet" — hebben zij de Separisten op de Synode toegelaten en toegejuicht, omdat zij hun nationalen trotsch kittelden."

Hier is veel waars in.

Had de Nederlandsche Kerk een terughoudende of heelende positie ingenomen en niet getracht te schipperen en te laveeren; had die Kerk erkend met onze kerkelijke toestanden ongenoegzaam op de hoogte te zijn om daarover gezond te kunnen oordeelen; had die Kerk gedaan, wat in 1892 *toevalligerwijze* geschiedde, *ons een paar mannen gezonden, met helderen blik, die de dingen konden verstaan en objectief beoordeelen;* had die Kerk vertrouwen gehad in

onze leiders, waarvan sommigen, zooals Van Raalte en Oggel en vele anderen vroeg reeds zich naam gemaakt hadden in haar eigen kringen — dàn waren de dingen niet zoo geloopen, als ze nu zijn.

Dan had dit vereenigd Nederlandsch volk een machtige positie kunnen innemen in dit land.

Dan ware zijn invloed op de Oude Gereformeerde Kerk in dit land spoedig overweldigend groot geweest en had zij werkelijk kunnen zijn of worden een „zoutend zout," in haar midden.

Dan waren de jammerlijke tooneelen van *zwakke gemeenten*, met ontoereikende financieele krachten, die thans in vele kleine plaatsen gezien worden, onmogelijk geweest.

Dan ware de *tucht* niet verlamd geworden.

Dan had dit Hollandsch volk een schouwspel van *Gereformeerde activiteit*, op elk gebied des levens, kunnen vertoonen, dat waarlijk imposant geweest zou zijn.

Dan ware het *oprichten van tegenkerken*, zooals onlangs te Harrison Dak., op onkerkelijke en onverdedigbare gronden, zooals daar geschiedde, een onmogelijkheid geweest.

Maar de Heere regeert.

Hij zit in zijnen tempel en een iegelijk geve Hem eere.

Dit echter staat vast dat in de scheuring van 1857 en latere jaren weer een der schoonste luchtkasteelen van Van Raalte omtuimelde, weer een zijner idealen te loor ging; en dat juist daarom deze geheele geschiedenis beschouwd kan worden als een der pijnlijkste geloofsbeproevingen, in zijn veelbewogen leven.

HOOFDSTUK XVI.

EINDE VAN DEN GEMEENTELIJKEN ARBEID.

§ 1. LANGZAME REGELING DER VERHOUDING TUSSCHEN KERKERAAD EN GEMEENTE TE HOLLAND. — BLOEI DER GEMEENTE. — AFNEMEN VAN VAN RAALTE'S KRACHTEN. — VERGEEFSCHE POGINGEN. — NIEUWE KERK GEBOUWD. — DE GEMEENTE GESPLITST.

Onder al deze moeielijkheden en kerkelijke verwikkelingen had zich toch de Eerste gemeente van Holland bestendig uitgebreid.

De kerkeraad had zich gehandhaafd in zijne positie en stond als een lijfgarde rondom haren leeraar.

Soms waren er botsingen tusschen beiden, want jaren van bijna absoluut gezag hadden aan den kerkeraad eene macht in de gemeente gegeven, die niet zelden buiten de grenzen van het Gereformeerd kerkrecht ging.

Zijne vergaderingen stonden nog steeds met den eenen voet in het kerkelijke en met den anderen in het maatschappelijke leven.

Toen de gemeente den muur had neergeworpen, die den kerkeraad omsloot en hem tot een schijnbaar levenslange oligarchie maakte, in haar midden, en toen de leden des kerkeraads begonnen aftetreden en de gemeente haren kerkeraad, volgens de kerken-orde, was begonnen te kiezen — was toch de *zaak zelve* onveranderd gebleven.

Want de nieuwe mannen, die op het kussen kwamen,

volgden gereedelijk in het spoor der traditie en het karakter van den kerkeraad bleef onveranderd.

Zoo bleef dan ook hier en daar in de gemeente de geest van verzet voortleven.

En tot op den huidigen dag toe hebben wij, in de gemeenten te Holland, te worstelen met den anti-clerikalen, anti-kerkelijken geest, die uit dat verzet in menig hart geboren werd.

Het werk *der leeken* en dat der *ambtsdragers* werd er scherp door gescheiden en koraal-riffen vormden zich, waarop menig schip later gestrand is.

En toch bloeide de gemeente.

En toch ontving zij eene geestelijke kweeking, zooals aan slechts weinige gemeenten te beurt valt.

Want de prediking van Van Raalte greep al door dieper in, in de conscientiën der menschen.

De scheiding had op de houding van den kerkeraad der Eerste gemeente tweeërlei invloed gehad.

In de eerste plaats begon men minder doortastend en meer kerkelijk te handelen in het stuk der censuur, en in de tweede plaats stelde men de eischen van het lidmaatschap minder hoog, in goeden zin altoos.

Dit is opvallend bij de lezing der notulen van 1857—'64.

Er was concurrentie gekomen in het kerkelijke leven.

Dit bracht kleine voordeelen en groote nadeelen met zich.

Want het kerkelijk en gemeentelijk leven van beide kerken-groepen werd er doorgebracht onder andere gegevens, de macht der censuur werd er straks, zoowel hier als elders, feitelijk door vernietigd en zeer twijfelachtige kerkelijke praktijken werden er door gewettigd.

Beide groepen, de eene meer dan de andere, maakten zich hier schuldig, en de wrange vruchten bleven niet uit.

De scheiding was echter nog niet *populair* in Nederland, en de massa's der emigranten keerden zich nog steeds tot de Gereformeerde Kerk,

De uitbreiding der Eerste gemeente had dus weldra zulke afmetingen aangenomen, dat het werk de krachten van Van Raalte geheel te boven ging.

De spanning, waarin hij bestendig verkeerde en de last, dien hij te dragen had, sloopten langs zoo meer zijne zwakke gezondheid.

Den 13den Maart 1864, deelde Van Raalte in eene kerkeraadsvergadering reeds mede dat „wil hij zich niet vernielen, hij noodzakelijk rust moest hebben."

Hij stelde voor óf geheel te bedanken, óf voor een poos alleen 's Zondags te zullen preeken, om, als het na zes maanden niet beter was, geheel te bedanken.

De kerkeraad begon nu te zien, dat het Van Raalte ernst was met de zaak.

En van dat uur af aan begonnen allerlei plannen voor den dag te komen om het werk dragelijk te maken, die in de splitsing der gemeente eindigden.

In antwoord op b. g. voorstel besloot de kerkeraad dat Van Raalte, in de eerste twee maanden slechts eenmaal per Zondag zou mogen prediken, nadat eerst was voorgesteld dat hij er zich geheel van zou onthouden, „om de voorgeschreven rust des te beter te bereiken."

Graafschap, d. w. z., de loyaal geblevene partij aldaar, zag hier een kans om zaken te doen.

Zij begeerden van de Eerste gemeente eenige hulp in het bouwen hunner pastorie en beloofden, in dat geval, daarvoor terug te betalen, door predikbeurten van hunnen verwachten leeraar.

Men wilde echter Van Raalte in dezen ruilhandel kennen, en deze verklaarde dat „hij het nuttiger rekende voor de gemeente om haar in tweeën te splitsen dan zulk eene verbindtenis aan te gaan met Graafschap."

Tevens meende hij dat een ieder gewillig zou zijn om ten bate van Graafschaps pastorie handopening te doen.

Zoo sleepten de dingen zich eenige maanden voort.

Op de kerkeraadsvergadering van 21 Nov. 1864, werd weer gesproken over den ondraagbaren last van den leeraar der Eerste gemeente.

Er bestond behoefte aan een tweeden leeraar.

Beiden de „uitgestrektheid der gemeente en de toenemende zwakte van Van Raalte schenen zulks absoluut noodig te maken.

De volgende namen worden voorgesteld:

Donner, Dosker, Te Bokkel, Pieters, Winter, Joh. van der Meulen.

Den 24 Nov. 1864 werd over deze zaak eene gemeentevergadering gehouden.

Van Raalte verklaarde zich ridderlijk dat, in zijne beschouwing, het stichten eener nieuwe gemeente te begeeren was boven het verkiezen van een tweeden leeraar.

De gemeente was daar echter schijnbaar nog niet rijp voor en besloot het vormen van een drietal in hare eigene handen te houden.

De kerkeraad verdaagde daarop de vergadering.

En nu komen een reeks van handelingen, die aan de levende getuigen vreemd moeten toegeschenen hebben, en die aan den onderzoeker der geschrevene stukken nog vreemder voorkomen.

De gemeente vormde den 13 Dec. 1864 een drietal: — Dss. B. Brummelkamp, W. Te Bokkel en E. Winter.

Men koos er echter nooit uit, want reeds den 23 Januari 1865, werd het vervallen verklaard en veranderd.

Nu werden het de heeren — E. Winter, P. de Pree en J. H. Donner.

Twee gemeentevergaderingen in Februari om een leeraar uit dit drietal te stemmen, mislukten geheel.

En stilzwijgend werd ook dit drietal ter zijde gelegd, om in de wateren der geschiedenis te verzinken.

Maar daarmede werd de moeielijkheid niet beslist.

Men greep weer voor eenige maanden rondom zich of men iets zoeken of vinden mocht.

Nu zou Rev. P. J. Oggel een deel van het werk doen; dan zou „bij wijze van een zendeling iemand beroepen worden om in de gemeente werkzaam te zijn;" maar het bleef alles bij besluiten.

Middelerwijl had Van Raalte maar éen uitweg éen raad — *nieuwe gemeenten moeten er gesticht worden.*

Hij haatte het bisdommelijke eener te groote gemeente, met al de euvelen, die zulk een torenbouw van Babel steeds vergezellen.

Veel verbrokkeling en verbittering ware echter voorkomen geworden indien hij zich gehouden had bij de *eene* gemeente, met de *meerdere Kerken en predikanten.*

Te Holland en te Grand Rapids, en waar zich ook groote centers vormden, hamerde hij steeds op hetzelfde aanbeeld: „pas op dat je geen bisdom sticht, vormt nieuwe gemeenten."

Den 7 December 1865, kwam de eerste gemeente nog eens weer bijeen. Te vergeefs!

Men scheen Van Raalte niet te kunnen of niet te willen verstaan.

Waarschijnlijk zag de gemeente den grooteren financieelen last komen.

Aan Van Raalte had zij een *goedkoop* predikant gehad.

Hij had haar in dit opzicht geheel verwend.

Den 25en Februari 1866, glom echter de eerste lichtstraal, in een verzoek van de leden der Eerste gemeente, die aan de „town line" woonden, om tot eene afzonderlijke gemeente georganiseerd te mogen worden.

Van Raalte en Keppel werden benoemd als eene Commissie, *ad hoc.*

Voor eenige maanden echter lag alles weer stil, daar Van Raalte op reis ging naar Nederland.

Bij zijn terugkomst in het najaar kwam er plotseling nieuw leven in de beweging.

In November werd besloten tot het bouwen eener tweede kerk, waarvoor eene Commissie benoemd werd. Die kerk zou p. m. 5000 dollar moeten kosten, voor die dagen een vrij belangrijke som.

Aan de „town line," het latere Ebenezer, was middelerwijl eene gemeente georganiseerd en werd broeder A. C. Kuyper, een man van groote Schriftkennis en ontwikkeling, destijds ouderling in de gemeente van Pella, beroepen, op raad van den kerkeraad der Eerste gemeente.

Nu werd besloten de groote eerste gemeente formeel in drieën te splitsen.

Zoo bereikte Van Raalte zijn ideaal, waarnaar hij zoo lang en volhardend gestreefd had — de gemeente viel uiteen.

Het zij mij vergund nog eens te herhalen dat mijns inziens de andere weg, nl. die der *eenheid der gemeente; met meerdere kerkgebouwen en predikanten*, de betere weg geweest ware.

Zoo toch ware beter beantwoord aan het Gereformeerd denkbeeld dat de gemeente zich maar op *één wijze*; als *één lichaam*, op *één plaats*, openbaren kan.

De bittere jaloeziën tusschen zuster-gemeenten, zooals wij die nu vinden, waren voorkomen geworden.

De quaestie van Amerikanisatie ware er merkbaar door veranderd en voor oplossing meer vatbaar geworden.

Van Raalte handelde echter te goeder trouwe.

Ware hij echter den b. g. weg gegaan, dan hadden de andere gemeenten ongetwijfeld in dat spoor gewandeld.

En nu kwam plotseling iets over de Eerste gemeente, dat de kerkeraad had kunnen zien aankomen, indien hij er een open oog voor gehad had; maar waaraan weinigen gedacht hadden.

Van Raalte legde zijne bediening als herder en leeraar der Eerste gemeente neer op den 26en Juli 1867.

HOOFDSTUK XVI.

EINDE VAN DEN GEMEENTELIJKEN ARBEID.

§ 2. VAN RAALTE LEGT ZIJNE BEDIENING NEÊR. — VERSCHILLENDE ROEPINGEN. — DS. R. PIETERS VOLGT VAN RAALTE OP. — RUSTEND LEERAAR.

Het was een treffende ure in de kerkeraads-vergadering der Eerste gemeente van Holland, toen Van Raalte, die hun leider en wetgever geweest was, plotseling de leidsels glippen liet en zich van het gemeentelijk terrein terugtrok.

Het is wel der moeite waard om af te schrijven wat Van Raalte bij die gelegenheid sprak.

Hij verklaarde als volgt: — „dat hij zich genoodzaakt zag om een einde te maken aan den nadeeligen toestand, waarin de gemeente jegens hem reeds veel te lang verkeerd heeft; omreden dat de veelvuldige werkzaamheden, waarin hij door Gods voorzienigheid gebracht is, het hem onmogelijk maken, vooral nu bij het afnemen zijner lichaamskrachten, om datgene in de gemeente te doen, dat hij hun gaarne gaf en zij ook behoorden te hebben. En dat men nu, bij de splitsing der gemeente, zou denken dat het eene deel der gemeente nu meer genot van zijn arbeid zou krijgen, dan het andere; hetgeen toch niet kan geschieden, enz. ZEw. verklaarde daarom dat hij zich, na rijp beraad, gedrongen zag, om den welstand van het volk, zich te moeten verklaren, dat ook dit deel der gemeente moet overgaan tot het beroepen van een leeraar.

Dat hij bereid was om zijnerzijds alle hinderpalen, die er om zijnentwege mochten in den weg staan, op te ruimen, zooals plaatselijk presidentschap of tractement enz. Dat al deze dingen ordentelijk en zonder eenige verbreking van reeds jaren bestaande banden en betrekkingen, konden geschieden. Dat er in geen geval zelfs eenige formeele losmaking behoefde plaats te hebben, omrede er nimmer eenige formeele verbindtenis had plaats gehad en er alzoo geen verandering behoefde plaats te hebben voor het tegenwoordige, als alleen dat er door elke gemeente een leeraar beroepen werd, in den gewonen weg, opdat de hoogst noodige bearbeiding onder het volk zou kunnen plaats hebben en ZEw. genoegzaam gelegenheid overbleef om zijn tijd en krachten onder en voor dit volk te blijven besteden, (zonder tot last of eenige hindernis te zijn), tot meerderen dienst beide van leeraren en gemeenten, ZEw. voegde er bij dat deze verklaring uit volle overtuiging voortvloeide en dat hij daarom gedrongen was het ook in het midden der gemeente te verklaren." [1])

Deze verklaring schokte menig hart in den kerkeraad, want de broeders hadden Van Raalte lief.

Hoe kon het anders, na wat zij met hem doorleefd hadden. De meesten van die mannen toch behoorden nog tot de — „pioneers" — van '47. Zij beschouwden Van Raalte als *hoofdman*, zoowel als *predikant.* Hij had hunne armen verstaald in den strijd. Hij had hunne dooden begraven, hunne tranen gedroogd, hunne kinderen gedoopt, hunne vreugde meê genoten.

Hij was een deel van hun leven, hunner één, in den volsten zin des woords.

En eerst als men scheiden gaat, begint men de meening der liefde ten volle te gevoelen.

Maar wat kon men doen?

---

[1]) Kerk. Not. 1ste gem., 26 Juli 1867.

Aannemen wat Van Raalte voorsloeg, niets meer en niets minder.

Het had *anders* gedaan kunnen worden, het zij met nadruk gezegd.

Men had aan Van Raalte's bestendige verklaringen omtrent zijn financieelen toestand behooren te denken.

De leider had niet losgelaten moeten worden, zonder diep te gevoelen dat eene dankbare gemeente, door offers te brengen, die dankbaarheid wist te toonen.

En de financieele krachten der gemeente waren nu zóó, dat men zonder bijzondere inspanning Van Raalte had kunnen laten gevoelen dat hij *deelen moest* in hun steeds toenemenden voorspoed.

De brand van Holland had dit werk wel *bezwaarlijker* maar niet *onmogelijk* gemaakt.

Des nôods had de kolonie, *als een geheel*, dezen eerelast moeten dragen.

Althans door een kerkeraadsbesluit had men, in de notulen, aan het nageslacht, door klinkende resolutiën, moeten laten weten wat „de vader der nederzetting" geweest was voor zijn volk.

Niet dat men het niet voelde of waardeerde.

Verre van daar!

Wanneer de kerkeraad verklaart „dat hij gevoelig aangedaan is" dan meent men zulks; maar Van Raalte's aandoening was niet minder diep en hij snakte naar waardeering.

Zoo werd het voorstel door den kerkeraad bij voorbaat aangenomen en verwezen naar een te beleggen gemeentevergadering.

Deze werd den 13en Aug. 1867, gehouden en toen ook de gemeente het voorstel had genomen, had Van Raalte opgehouden leeraar te zijn der Eerste gemeente.

Twee weken later, vergaderde de gemeente nogmaals en verkoos den 2en Sept. 1867, Ds. J. H. Donner tot haren leeraar.

Men had het oog op een Hollandsch leeraar.

Maar reeds een week later en nog voor het beroep verzonden was, zag men bezwaar.

Wat Van Raalte voor zichzelven *konde* nog *wilde* doen, kon en wilde hij doen voor een ander.

Hij kende de financieele krachten van het volk en had daarmede rekening gehouden, bij menige collekte, die hij meêdoogenloos had aangedrongen.

Ds. Donner was op 800 dollar beroepen en het was Van Raalte's hand, die den kerkeraad en door hem der gemeente de oogen opende voor het ongenoegzame van deze som. En zóó schudde hij de gemeente, bij die gelegenheid, wakker dat, in al de latere jaren harer geschiedenis, haar offervaardigheid met hare krachten vrij wel gelijken tred heeft gehouden.

Zoo werd het tractement gebracht op 1000 dollar.

Maar de zaak werd zoo lang slepende gehouden dat Donner reeds bedankt had, eer hij den eigenlijken beroepsbrief had ontvangen.

Toen begon men te denken aan Ds. R. Pieters.

Hij werd beroepen op den 24en Dec. 1867, maar bedankte.

Nogmaals beriep men Donner en later Ds. Johannes Brummelkamp, doch te vergeefs.

Den 13 Aug. 1868, werd Ds. R. Pieters voor de tweede maal beroepen, maar ook ditmaal bedankte hij.

Maar de gemeente hield vol en toen hij den 13e Nov. 1868, voor de derde maal geroepen werd, nam hij eindelijk de roeping aan.

De Derde gemeente was reeds lang voorzien van de geregelde bediening des Woords, door de komst van Ds. Jacob van der Meulen, die voor eenigen tijd elken 2en rustdag des namiddags voor de Eerste gemeente optrad, totdat in hare nooden zou zijn voorzien.

Zoo leefde dan Van Raalte nog eenigen tijd in het midden zijns volks.

Maar zijn hand rustte niet in die laatste 9 jaren, schoon ook de herdersstaf hem was ontvallen.

Hij was onverpoosd bezig in de belangen van het volk, dat hij droeg op het hart.

In tijden van diepe nooden keerde men zich als van zelve, naar Van Raalte.

Hij bleef nog volksleider, ook al was hij geen herder meer; of liever de neerlegging van zijn ambt gaf hem meer onbedongen het recht om te waken over de belangen van het geheele volk.

Zijn optreden deed altoos de grootste scharen samenkomen tot den dienst des Woords.

De anderen vereerden hem als leider, voor de jongeren was hij het ideaal van een dominé, zooals zij dat hadden meegedragen uit de bosschen, in hunne prille jeugd.

Voor hen, die later kwamen, was hij een historische persoonlijkheid ten uiterste belangwekkend; beide om zijnen Nederlandsche en Amerikaansche geschiedenis.

Voor *allen* bleef hij, en wordt hij steeds meer: — *de vader der Amerikaansche Hollandsche nederzettingen.*

Bij hem rijpte *eerst* het plan der emigratie en hij voerde haar op tot de meest belangrijke afmetingen, die zij in de eerste jaren aannam!

HOOFDSTUK XVII.

VAN RAALTE'S LAATSTE WERK.

LAATSE POGINGEN. — DE KOLONIE IN VIRGINIA. — MISLUKKING.

Zooals gezegd is hield Van Raalte niet op met arbeiden, ook al had hij zijne bediening neergelegd. Met nieuwen moed wijdde hij zich aan de algemeene volksbelangen.

Zijne krachten waren gering, de kwaal die hem straks zou sloopen woelde reeds in zijne leden. Maar de vrijstelling van geregeld werk deed hem goed en voor een korten tijd scheen de verwelkende bloem op te fleuren en op nieuw te bloeien.

Van Raalte had een ruimen blik en zag ver in de toekomst, en schoon ten einde toe menig ideaal hem bleef bedriegen, zou hij toch, kon hij nu de oogen onder ons openen, zien — dat hij niet te vergeefs leefde en arbeidde.

Hij meende dat soms in de nevelachtige laatste dagen.

Hoe vergiste hij zich!

Midden in die laatste nieuwe activiteit, die ons aan het wegsmeltende lied van een stijgende leeuwerik herinnert, bracht Van Raalte zijn laatste karakteristieke rapport uit.

Het was, als voorzitter der Zendings-commissie in de Classis Holland, 7 April 1870.

Elke regel er van teekent den man. De woordenkeuz en de ideeën er in uitgedrukt zijn vol van die eigenaardige beslistheid en gloed, die den man *in zijne kracht* hadden gekenmerkt.

Twee denkbeelden geven toon aan het geheele rapport: 1. Er moeten *„brandpunts-plantingen"* zijn; 2. „Wanneer wij deze gewichtige, ons van God toebetrouwde Zendingskracht met ernst gebruiken, zullen wij onder Gods zegen tot een Zendingsvolk gekweekt worden, zoowel voor het buiten- als binnenland." [1])

Men proeft hier hoe de idee der kolonisatie den man geheel bezielde. Zijn levenstaak was hem een soort gewijde mono-manie geworden.

Kon hij nu de oogen openen, zou hij deze wensch niet vervuld zien?

Twee jaren later was hij nog in hetzelfde werk bezig en vestigde hij het oog der Classis op de verstrooide Hollanders in den Staat Kansas, maar vooral ook in de stad St. Louis.

Hij werd door de Classis afgevaardigd om zelf deze velden te bezoeken en te rapporteeren, op eene volgende vergadering, wat hij gezien had.

Deze taak volbracht hij echter niet, want toenemende lichaamszwakheid maakte hem het reizen onmogelijk. [2])

Toch bleef hij voortwerken, waar en wat hij kon.

Nog eens fleurde hij op en vertoonde eene nieuwe energie.

Het brandpunt van deze nieuwe energie was het pogen van Van Raalte om eene geheel nieuwe kolonie te stichten.

Uit dit pogen werd de kolonie in Virginia geboren, waarin het laatste ideaal van den leider verloren ging.

Veel is er over deze zaak gesproken en Van Raalte is er hard om gevallen en veroordeeld.

Men noemde hem een „enthusiast en een visionist," een dagdroomer en wat niet al.

Deed men er recht in?

Ik geloof *neen.*

De mislukking van dit laatste levensideaal moet niet

---

[1]) Class. Notulen Cl. Holland, April '70, p. 43.

[2]) Idem April '72 en '73.

geheel voor rekening van Van Raalte geplaatst worden.

Men geloofde er, onder de oude nederzetters, niet in, want de antipathie er tegen volgde de sympathie er meê bijna op den voet.

De keuze der landstreek was misschien minder gelukkig; het ontbrak er aan een vaste en energieke leiding, aan *Van Raalte zelf*, die den last te zwaar vond, eer hij dien recht had aangevat; de manier van landontginning was niet die, waartoe de grond zich best leende; de emigranten kenden den grond niet en waren niet gewend aan het klimaat en boven alles — het Zuiden was onmiddellijk na den oorlog in een staat van „malaise" en hopelooze dofheid, waardoor er in die dagen bijna *elk* pogen, *overal* schipbreuk zou hebben moeten leiden; het „*Nieuwe Zuiden*" was nog niet geboren.

Bijna onmiddellijk na, misschien reeds vóór, Van Raalte zijn ontslag nam als leeraar der Eerste gemeente te Holland, had deze idee hem diep aangepakt.

Het volk werd òf te veel opeengehoopt òf te veel verspreid.

In eene nieuwe nederzetting zou een nieuw brandpunt en nieuw leven komen.

Droomde hij misschien van een meer beslist bereiken van een ideaal, dat hij in de oude nederzettingen niet ten volle belichaamd zag?

Wie weet?

Als dat zoo was, lag hier de diepe grond eener *zekere* mislukking, want hij was voor zijn tijd oud en zijne krachten waren *op*.

Door de gewaardeerde vriendelijkheid van Mr. J. Muntingh van Pella, Ia., zijn mij een tweetal brieven van Van Raalte geworden, die over deze zaak een helder licht verspreiden en die ons het ideaal van Van Raalte vrij beslist belijnd voorstellen.

Beide brieven zijn gedateerd in 1868.

Mr. Muntingh was door DE HOPE in kennis gesteld met de opdracht aan Ds. Van Raalte, door de Classis Holland — „om richting te geven aan de emigratie en het staag nieuwe settlementen zoekende volk, ten einde hun gemeentelijk leven enz., te bewaren.

Van Raalte was door die opdracht geleid naar het Zuiden en had van Knoxville reeds met eenige vrienden over die Zuidelijke indrukken gecorrespondeerd.

Zijn aandacht was gevallen op Mr. Muntingh, als een geschikt helper in de nieuwe onderneming, als ook op andere vrienden in Pella.

Hij zag in dat plan — „zoo God het behaagt aantenemen, een zegen voor de tienduizenden."

Van Raalte was in Mei, 1868, beslist van plan om zelf met zijn gezin mee te gaan. Zijne vrouw, schoon zwak, leefde nog en de zuidelijke winden, zouden misschien haar beste medicijn zijn. Ging nu Muntingh's gade meê, dan was dit voor beide vrouwen een groote troost.

In Virginia had hij drie schoone gelegenheden gezien; er waren daar — „door de kanalen, schoone connecties met de hoofdmarkten."

Maar de oude settlers moesten er de hand der ervaring aanleggen of er kwam niets van, evenmin zonder fabrieken en kolenmijnen.

Een maand later schrijft Van Raalte meer uitvoerig.

Hij had, na zijne terugkomst uit Nederland, altijd gepeinsd over de nooden zijner landgenooten.

Men moest dichter bij den Oceaan koloniseeren. Geheel nieuwe nederzettingen te stichten kostte te veel tijd, daarom vooral was hij voor het Zuiden. De nederzettingen langs de Pacific R. R. waren onder controle van de Roomschen en van speculanten.

Naar het Zuiden dus!

Maar reeds hier proeft men Van Raalte's geest in de

woorden: „Ik heb veel begeerte naar één punt, geschikt om in die streken het brandpunt van vereenigde opvoedingsarbeid te worden."

Dan beschrijft hij de voordeelen van de Zuidelijke Staten en dringt nogmaals aan op de noodzakelijke medewerking van „de meer beschaafde klassen."

Hij had gedacht aan meer dan eene geschikte localiteit. De streek rondom Richmond, Va. trok hem aan. Dan eene in N. Carolina, waar men Hollandsche emigranten begeerde, en eene andere in Oost Tennessee en nog een andere in N. O. Alabama.

Deze laatste streek scheen hem de beste en de meest produktieve, maar men moest dichter bij de kust beginnen en „Norfolk, in plaats van New York, landingspunt maken."

En dan komen eindelijk de volgende veelbeteekenende woorden: *„hier in de kolonie zijn menschen, die begeeren boerderijen te koopen in de nabijheid van Richmond, doch niet aan het kanaal, gelijk ik ze geraden had; zooveel mogelijk hoop ik ze te vereenigen."*

Daar lag de breuk!

Van Raalte's plan in het Zuiden werd nooit verwezenlijkt en de stichting in Virginia, was niet eens op de plek, die hij had aangewezen.

Is het dan eerlijk Van Raalte voor de mislukking van het plan verantwoordelijk te stellen?

En nu het verloop van deze zaak.

Ik kan hier kort zijn.

De Classis beloofde in April, 1869, Van Raalte te steunen in zijn pogen van kerkuitbreiding.

Middelerwijl was de emigratie begonnen, beide van uit Nederland en van uit de oudere nederzettingen.

In Aug. 1869, werd de mogelijkheid van de organisatie van een viertal gemeenten in Virginia gerapporteerd. [1])

---

[1]) Class. Not. Cl. Holland Aug. '69, p. 24.

In Sept. werd de aanbeveling vernieuwd en nog eens weer in het najaar van 1870.

Ondertusschen was aan Van Raalte zijne lieve huisvrouw door den dood ontvallen.

Dat sloopte zijne laatste krachten en zelfs het nieuwe pogen verloor er zijne aantrekkelijkheid door.

Van Raalte verdedigde het plan nog wel, maar de moed was hem ontzonken, zijn leven was geknakt, hij hijgde naar rust, gelijk de daglooner naar den avondstond.

Reeds was er in „Amelia Courthouse" een instituut voor opvoeding gesticht, dat door Van Raalte in '70 aan het gebed en den finantieelen steun der gemeenten werd aanbevolen. [1])

Natuurlijk een „Instituut" bijna geheel op het papier; maar het verried weer Van Raalte's eigenaardig enthusiasme voor opvoeding.

In '71 waren de gemeenten van „Mattoax" en „Chule" gecombineerd, die van „Amelia Courthouse" was nog te zwak voor organisatie, slechts uit vijf huisgezinnen bestaande.

Ds. J. Huizinga had zich overgegeven voor dit werk.

Het rapport van '71 gaf aan Mattoax negentien huisgezinnen en vijfentwintig leden.

In '72 was er geen Classicaal verslag.

De zaak begon te verloopen, de emigranten gingen heen, er was schijnbaar geen toekomst voor de onderneming.

In '73 wiesch zich de Classis Holland de handen in onschuld, en schrapte de Virginische gemeenten van haar lijst.

Op Van Raalte's verzoek werden deze in April '74, overgedragen aan de Classis New York. [2])

In '75 rapporteerde Ds. Huizinga, van de gecombineerde gemeenten Mattoax en Amelia C. H. tweeëntwintig gezinnen, drieëndertig leden en vijftig Sabbatscholieren. Chule was verteerd.

---

[1]) Class. Not. Cl. Holland April '70, p. 44.

[2]) „ „ „ „ April, '74, p. 221.

In '76 waren deze cijfers ingekrompen tot negentien, negenentwintig en vijfendertig.

Ds. Huizinga werd moedeloos en ging heen.

In '77 was er geen rapport en de mummie der Zuidelijke gemeenten werd nog tentoongesteld in de kijkkast van het Synodaal rapport der Classis New York, als een bloote naam, zonder meer, tot 1885.

Dan verzinkt zij in de stille wateren der vergetelheid.

Is er te Mattoax niets meer overgebleven?

Er zijn geene gegevens voorhanden om deze vraag te beantwoorden.

Wie ook de schuld droeg, het is zeker dat de geheele onderneming blijkbaar eene totale mislukking was, en dat hier het laatste levensideaal van Van Raalte wegkruimelde.

Die deze levensschets tot hiertoe aandachtig las, stemt met mij toe dat het licht verklaarbaar is, waarom Van Raalte de dingen, in zijne laatste dagen, zoo donker bezag.

HOOFDSTUK XVIII.

VAN RAALTE ALS LEIDER, MAN EN PREDIKER.

VAN RAALTE ALS LEIDER. — BEMOEIINGEN OP VELERLEI GEBIED. — INHOUD EN TRANT ZIJNER PREDIKING. — MERKWAARDIGE PREDIKINGEN. — VAN RAALTE EN DE VRIJMETSELARIJ.

Tweeërlei taak rest mij nog in de beëindiging van het werk, dat mij met zoo diepe belangstelling vervulde.

In de eerste plaats is het onmogelijk van deze taak te scheiden, zonder een waardeerings-oordeel te vellen over Van Raalte, in zijne verschillende levens capaciteiten.

En dan moet in korte trekken het heengaan van den leider en de onmiddellijke indrukken daarvan worden beschreven.

Wat van de taak nog rest is dus van geringen omvang en ik vertrouw dat de lezer dezer schetsen, die mij op den voet volgde, met mij overtuigd is dat Van Raalte in meer dan een opzicht één merkwaardig man genoemd kan worden.

Een waardeerings-oordeel te vellen over Van Raalte is dan ook betrekkelijk gemakkelijk, omdat de punten waarover zulk een oordeel gaan moet, opvallend zijn in zijn karakter en leven.

Als LEIDER was Van Raalte een man vol van de meest bewonderingswaardige versaliteit.

Hij had op maatschappelijk gebied blijkbaar iets van het Napoleontische. Als volksleider hield hij de menschen aan

het werk. Hij gaf hun geen tijd om te peinzen over hunne treurige omgeving en schijnbaar hopeloos verschiet, in de eerste sombere dagen, der koloniale geschiedenis.

De *„volksvergaderingen”* waren er op aangelegd om de kolonisten hun taak en hunne verantwoordelijkheid te leeren verstaan en waardeeren. Nu eens dit dan weer wat anders ontsproot uit het vruchtbaar brein van den leider, waardoor de hoofden en harten bezig gehouden werden.

Nu waren het de civiele rechten en plichten, dan weer kerkelijke dingen; vandaag weezen, morgen het gevaar van onmatigheid en de bestrijding van den eenigen drankslijter in de kolonie; altoos iets nieuws en iets ingrijpends.

Als er gepleit moest worden te Lansing ging Van Raalte er heen, en toen de vraag van een geschikte haven, om de produkten der kolonie te kunnen kwijtraken, te berde kwam was het weer Van Raalte, die benoemd werd, den 6den Mei, 1858, als president van de *„Haven Board.”*

Hij leefde met allen meê.

Met de boeren handelde hij over den grond en de geschikte bearbeiding er van; met den werkman over zijn gereedschap; met den handelaar over den toestand der markten; met den geleerde over wetenschappelijke dingen.

Ds. D. Broek beschrijft hem als volgt: „hij bezat een deftig voorkomen en vorstelijke houding, die onwillekeurig ontzag inboezemden. Hij kon scherp bestraffen maar ook teeder troosten. Hij was een man met een sterke wilskracht en onverschrokken moed, doch tegelijkertijd bezat hij een zeer gevoelig en medelijdend hart.”

Deze penneschets van Van Raalte's karakter, door een die hem kende en door hem onderwezen werd, wien hij „de eerste onder vele broederen” steeds bleef, schijnt bijna in tegenspraak met de mogelijkheid der b. g. versaliteit, en toch bezat hij die.

Hij was geneesheer en accoucheur; maar kon ook helpen

als er wat te timmeren viel, al naarmate de nood het eischte.

God had hem voor dit werk wonderlijk bekwaamd.

Als leider, ik herhaal het, lag zijne sterkte er in dat hij de *menschen altijd door bezig hield.*

Toen de eerste groote koloniale vragen beslecht waren, was het *„de School,"* en toen eindelijk de parochiale school dood was, was het *„de Zending."*

Zoo beslist zette hij deze zaak door dat hij aan zijne gemeente voorstelde — *„om ten minste* EEN *zendeling zèlf te zenden en om door dit voorbeeld de Classis aan te moedidigen om deze zaak eenparig te behandelen."* [1])

Biljetten werden gedrukt en door de gemeente rond gebracht. Hij zelf gaf er land voor. Een zendingsschip zou gebouwd worden, wat niet al!

Tot op korten tijd geleden lag de rottende kiel van dit vaartuig, dat nooit gebouwd werd, aan den oever van ons binnenmeer. Men spotte er meê!

En toch, in dat ongebouwde schip, zeilde menigeen van onze jeugdigen naar de heidenwereld. Ons zendingswerk werd onze roem en kroon, als volk.

Vooral in de dagen der Separatistische spanning was zijn takt en beleid opvallend.

En misschien had de Separatie, in de Gereformeerde Kerk van Amerika, nooit de latere afmetingen aangenomen, indien men Van Raalte's afwachtende houding tegenover haar had bewaard.

Als MAN was Van Raalte „krachtig in woorden en werken."

Er was iets gestrengs in zijn karakter, dat door de eigenaardige, bijna rechterlijke positie, die hij hier noodwendig innam, niet verminderd werd.

Hoe lief hij vrouw en kinderen had zegt ons de korte schets zijner onvergetelijke levensgezellin, die hij maar korten tijd overleefde.

[1]) Kerk. Not. 1ste gem., 1 Jan. '63.

Hij was *beslist* in al zijn doen, hij *wist* wat hij *wilde.*

Als de desolate toestand der begraafplaats om wraak begint te roepen, dan geeft Van Raalte aan de gemeente de keuze om die òf in orde te brengen òf het eigendomsrecht te verliezen. [1])

Als men er hem eene beschuldiging van maakt dat hij zich met de politiek te veel inlaat, dan herinnert Van Raalte zijn kerkeraad dat hij *burger was eer hij prediker werd.*

Jaren voor de slaven-quaestie door stroomen bloeds werd beslecht, had Van Raalte reeds voor de emancipatie der slaven gepleit en zijn deel er aan toegedaan dat de Synode besloten had, met het oog op de rust der Kerk, — „de slavenhoudende gemeenten van S. Carolina niet op te nemen in de Kerk." [2])

In de lastige zaak van huwelijken van gescheidene menschen houdt hij zich aan den ouden regel dat de Kerk den Staat niet negeert in zijne rechten, maar de verantwoordelijkheid laat voor rekening van de losmakende en bindende macht. [3])

Hij was gevoelig op het punt van eer en recht.

Nooit kon men Van Raalte dieper geraakt hebben dan door de laffe beschuldiging van het „gouden kalf," in zake de vereeniging met de Gereformeerde Kerk.

Hij dankt voor weldaden; maar haast zich, naar zijn vermogen, die weder te vergelden.

Heeft Hope College allés te danken aan de Oostersche broeders, niet zoodra is er geld noodig voor Hertzog-Hall of Rutgers-College of, onder zijn spoorslag, geeft zijne gemeente, bijna boven vermogen, voor beiden. [4])

Wil men hem onder een menschelijk juk brengen, en dringt Haan, in Oct. '51, bij de Classis aan op het onder-

---

[1]) Kerk. Not. 1ste gem., 28 Nov. '50.
[2]) „ „ „ „ 27 Aug. '55.
[3]) Class. Not., 30 April en 14 Oct. 51.
[4]) Kerk. Not., 1ste gem., 27 Mei '56 en 15 Oct., '63.

houden der *feestdagen* als heilige dagen, dan rebelleert Van Raalte daartegen. Hij heeft maar één Koning, Christus; en maar één wet, Gods woord; hij wil dus staan in de vrijheid.

Als man is Van Raalte dan ook eene imposante figuur, een man van moed en kracht en diepe overtuigingen en ijzeren wilskracht en stale volharding.

Een van die aantrekkelijke figuren, die alleen het Calvinisme, met zijne eigenaardige en grootsche levensbeschouwing mogelijk maakt.

Maar vooral in de *bediening des Woords* was het dat Van Raalte schitterde.

Er is na hem onder ons geen man verrezen, die zoo beslist — *de macht van het woord* bezat, als Van Raalte.

Niet dat er geen geleerder mannen opstonden. Van Raalte vorderde voor zich den roem nooit van een *geleerd* man te zijn; en ontbrak het hem aan den onderbouw ook niet om als wetenschappelijk mensch met eere te hebben kunnen optreden, zoo was toch zijn leven er niet op berekend om die gaven te ontwikkelen.

Hij was te gejaagd, te bestendig „*druk*," met allerlei dingen, dan dat hij zich aan grondige studie had kunnen wijden.

De enkele predikatiën, die hij naliet, teekenen dan ook geen bijzondere geleerdheid, zelfs zijn het geen modellen van homeletiek, of diepsnijdende schriftverklaringen.

Van Raalte's prediking was groot, door haar eenvoud, door haar gloed, door hare schriftuurlijkheid.

Toen dan ook beide, de stedelijke Universiteit van New York en Rutgers College hem met den eeretitel van Doctor in de Godgeleerdheid vereerden, wist hij er bijna geen raad meê.

Hij schreef aan Brummelkamp: „Ik ben er beschaamd en verlegen onder, maar als de geheele wereld het wil, dan moet ik het mij maar laten aanleunen." [1])

---

[1]) Zalsm. Jaarb. '78 p. 114.

Maar hij had de macht om diep in te grijpen in de conscientiën en hij was *welsprekend.*

Kwam hij om iets, dan ging het er door.

Wilde hij iets, dan boog zich alle verzet voor hem.

Beide door het volk en de leiders werd hij als generalissimo erkend.

En daarin lag het groot geheim van zijn invloed.

De inhoud zijner prediking was practisch en Evangelisch. Zijn trant was snijdend en zijne gesten vol van meening en vuur. Zijn stijl was moeielijk, zijne zinnen ineen gewrongen en lang; hij vormde bestendig nieuwe woorden en had in het bijzonder wat zeker schrijver noemt: „de goddelijke macht van het bijvoegelijk naamwoord."

Daar kleurde en tintte, daar troostte en lokte, maar ook daar verpletterde en wondde hij meê.

Als hij diep geroerd was, stapelde zich zin op zin en hechtte zich het eene voornaamwoord aan het andere.

Dit vergde onafgebroken aandacht; en de man en de ernst en de materie zelf hielden zijne hoorders wakker.

Slapers duldde hij niet.

Sommige zijner predikatiën bleven dan ook als gedenkzuilen staan in de nagedachtenis zijner hoorders.

Ds. D. Broek getuigt daarvan als volgt:

„In de oude blokkerk hield hij eens vijf achtereenvolgende predikatiën over het vijfde gebod en behandelde op meesterlijke wijze de betrekkingen en wederzijdsche verplichtingen van ouders en kinderen, van man en vrouw, van leeraar en gemeente, van heer en knecht, van overheid en onderdaan."

Kort na de inwijding van de oude kerk aan de 9de straat, hield hij een predikatie over de klacht van David over Absalom. Juist te voren was er een jongeling verdronken in Black-lake. Hij beschouwde deze klacht, in den mond van David, eerst als staatsman, dan als geloovige en eindelijk als vader. Onder het laatste hoofd deed hij uitkomen, wat

diepe smart het Christelijk ouderhart gevoelt over een verloren gaand kind. Met een bewogen gemoed en diepen ernst sprak hij op zulk eene wijze tot ouders en jeugdigen dat de gansche vergadering bewogen werd. Het was in vollen nadruk een „Bochim."

Zulk prediken bevestigt het woord: —

„Succes is de beste toets van succes."

Als herder geloofde hij de noodzakelijkheid van bestendig contact tusschen leeraar en gemeente en hij volgde deze overtuiging naar vermogen op.

Hij vergde van zijne gemeente bestendige en zeer uiteenloopende gaven voor allerlei Christelijk werk en verwijdde dus bestendig haar gezichteinder.

Hij geloofde in het proces der Amerikanisatie en bevorderde die naar vermogen, zooals uit de notulen zijner gegemeente duidelijk blijkt.

Alle geheime genootschappen stonden hem tegen, de notulen getuigen er van; maar toen eindelijk, na jaren van bespreking en behandeling van sommige menschen, de kerkeraad der Eerste gemeente tot excommunicatie besloten had, en een deel der Classis zulks in 1873 had goedgekeurd, sprak Van Raalte de volgende woorden, die door latere leiders als het Gereformeerde standpunt zijn verdedigd en gehandhaafd geworden, schoon niemand van die woorden toen wist.

Hij zegt op den kerkeraad der Eerste gemeente, 13 Oct. 1873: — „Vrijmetselarij is niet genoeg om iemand te excommuniceeren. De Synode wil zulks niet approbeeren. Gij moet hebben zonden, die uit de Vrijmetselarij zijn voortvloeiende, b. v. overtreding van de zedelijke wet. En de Classis zal anders ook nooit approbatie geven en ten minste zal ik het tegenstaan, zoolang ik kan."

Veel ellende ware voorkomen indien men aan deze woorden later gedacht had.

Van Raalte geloofde in de werkingen des Geestes, van waar de wind ook blies; zooals de Klepper-episode in 1866, duidelijk toonde.

Zijn invloed was het die de deuren zijner kerk voor den Evangelist opende. [1])

Het leven en karakter van dezen man schuwen het licht niet.

En toen men, in die oude Eerste Kerk, voor ons allen zoo vol aan herinneringen, in het donkere marmer, de gouden woorden gebeiteld heeft:

„*Een man, krachtig in woorden en werken,*"

gaf men slechts dat getuigenis aan de waarheid, dat beide tijdgenooten en geschiedvorschers, als Van Raalte's goed recht, hem toekennen.

---

[1]) Kerk. Not. 1ste gem. 13 en 20 Febr. '66.

HOOFDSTUK XIX.

IN DE RUST.

VAN RAALTE'S ZWAKKE KRACHTEN. — PESSIMISTISCHE BESCHOUWINGEN. — LAATSTE LICHTSTRAAL. — AFNEMENDE KRACHTEN. — GETUIGENIS VAN DS. R. PIETERS. — LAATSTE WOORDEN EN DOOD.

Die Van Raalte zag gaan en hoorde prediken, die las wat hij schreef en rekende met wat hij deed, moet vaak gedacht hebben, dat hij een man was van taaie lichaamskrachten.

En dat was hij niet.

De vervolging in Nederland en de spanning en het lijden en de blootstelling aan allerlei snelle wisselingen en gevaren, die zulks medebracht, hadden zijn gestel niet oversterk, schoon gezond, eerst geknakt.

Toen kwam die vreeselijke typhuskoorts in 1846.

Onmiddellijk daarop en lang voor zijne krachten ten volle hersteld waren, volgde de drukte van de leiding der emigratie.

En wist dat leven voorts wat rust beteekende?

Immers neen.

Het motto van Marnix — „*Repos ailleurs*" — kon ten volle van zijn streven gelden.

Die Van Raalte wil leeren verstaan, zooals hij zijn eigen leven verstond, leze nog eens wat hij sprak, bij gelegenheid van het 25jarig jubileë der nederzetting.

Reeds in 1847, bij den zendeling Smith aan huis, had hij vele malen gevreesd van uitputting te zullen sterven, en kon hij soms des nachts er niet van slapen. [1])

---

[1]) Hope, 25 Sept. 1872.

En dan de bange, lange jaren, die wij beschreven hebben. Wat al onrust en strijd en zorgen en leed en tranen! Wel mocht hij zeggen:

„Zoo ik niet had geloofd dat in dit leven
Mijn ziel Gods gunst en hulp genieten zou,
Mijn God, waar was mijn hoop en moed gebleven,
Ik was vergaan in al mijn angst en rouw."

En ja, ik weet het, hij had dan zijn „wachten op den Heere, Heere," om hem te schragen; maar het lichaam leed er toch onder.

Heel vroeg al ruischt er door zijn leven een toon van diep besefte zwakte des lichaams en naarmate de spanning wijkt, neemt de veerkracht af.

Van Raalte leefde op zijne zenuwen, hij tapte zijn water direct uit de bron.

En dat maakt spoedig, arm aan levenskracht.

Reeds op de kerkeraads-vergadering van 14 Dec. 1858, ja vroeger reeds in Aug. 1855, is er sprake van een gerucht dat Van Raalte bedanken wil.

Hij wordt er naar gevraagd en zegt dat nog niets vast staat, „maar dat het hem een gedurig gebed is dat de Heere hem een weg bane van althans tijdelijke rust en ontspanning, vanwege de al te veelvuldige werkzaamheden en de zwakheid des lichaams, hetwelk door de aanhoudende inspanning, zijns inziens, zoo zeer gefolterd werd. Hij oordeelde dat de kerkeraad zijne zorgelijke positie wel mocht ter harte nemen, om hem meer te schragen, om hem voor eindelijk bezwijken te behoeden." [2])

Hij gaat eenige weken op reis en gevoelt zich weer wat beter, maar enkele jaren later is het weer hetzelfde. In '64 heet het — „wil hij zich niet vernielen, dan moet hij rust hebben."

---

[2]) Kerk. Not., 14 Dec. 1858.

De Nederlandsche reis werd in '66, „met het oog op beider gezondheid" ondernomen.

Toen hij terugkeerde tobde hij nog enkele maanden voort, maar, zooals wij gezien hebben, zijn besluit in Juli 1867, was finaal en onherroepelijk.

En het jaar 1871 bracht hem lasten, die een sterker man dan hij zouden geknakt hebben.

De zomer ontroofde hem zijne lieve vrouw, de herfst vernielde zijn levenswerk.

Schijnbaar althans.

En daar was genade, in dat eerste.

Want God spaarde zijne zwakke vrouw het hartbrekend tooneel der ruïnen, na den brand, en het aanschouwen van den zielsnood van haar man, die daarop volgde.

Want Van Raalte bezit het groote gegeven van elk waar leider — hij kon zijne gedachten verbergen.

Maar daar binnen kookte en bruiste het. En voor zijne vrouw verborg hij niets.

Wat wonder, indien deze dubbele slag Van Raalte drukken bleef, tot zijn dood toe.

Hij die doorgaans de dingen van de lichtzijde bezag, begon pessimist te worden.

Zijne krachten waren versleten; zijn leven was te vol van moedbenemende omstandigheden geweest, dan dat in het eind hij niet gevoeld zou hebben, als ware veel te vergeefs gedaan en geleden.

Kort na den brand van Holland, zoo meldt ons Brummelkamp — „scheen ook hij zijn einde nabij en schreef hij ons een geloovigen, blijmoedigen afscheidsbrief.

Spoedig herstelde hij echter weer en kon zelfs op reis gaan naar Kansas, om opluikende gemeenten aldaar te bezoeken en te ordenen.

In dat warmer klimaat gevoelde hij zich weer geheel vernieuwd en met jeugdige krachten aangedaan."

Maar ach het duurde zoo kort!

Toen hij weer t'huis kwam keerden zijne kwalen terug met verdubbelde kracht.

Waaraan hij leed, wie zal het zeggen?

De geneesheeren wisten het zelven niet.

Hij was nog niet oud, maar *op*, versleten.

Hij had de levenskaars aan beide enden te gelijk laten branden en toen de was was verbrand, doofde de wiek uit.

Een van de laatste lichtstralen in het leven van Van Raalte was de blijde feestdag van het 25jarig bestaan der kolonie, op Dinsdag, 17 Sept. 1872.

Heel de stad was in feestdosch gehuld en toen de optocht naar buiten in het bosch, dat nu aan Mr. R. Kanters toebehoort, plaats had; zag men in een ossenwagen, door twee span ossen getrokken, een historische groep.

Naast de ossen liepen als „drijvers" twee oude kolonisten, H. Ter Haar en G. J. Haverkate.

In den wagen waren gezeten Dr. Van Raalte, B. Grootenhuis en vrouw, J. Binnenkant, T. Keppel, de wed. Laarman, G. J. Hofman, L. Hofman, J. Oldemeijer, A. Plaggemars, H. Lankheet en W. Kremer.

Allen waren zooveel mogelijk uitgedoscht, zooals men er in '47 had uitgezien.

Van Raalte was het middenpunt van heel het feest.

Holland was wel verbrand, maar de bloeiende kolonie getuigde toch dat Gods zegen het werk der nederzetting bekroond had.

Hij was de feestredenaar en wat de publieke opinie, na 25 jaren, van hem dacht zeide het schild, achter de sprekers:

NEDERLAND — AMERIKA
1847. 1872.
A. C. VAN RAALTE.
(*Het Hollandsche Wapen.*)
„EENDRACHT MAAKT MACHT."

Die rede was de laatste poging van Van Raalte om ten volle zich in te denken in en te danken uit de ervaring van 25 jaren, hij fleurde er nog eenmaal van op. Het was een kernachtige toespraak, die in zijn geheel is afgedrukt, in DE HOPE van 25 Sept. 1872.

De laatste jaren van het leven van Van Raalte waren vol van bang lijden.

Maar het was een gepast einde voor een leven, waarin het geloof zoo heerlijk getriomfeerd had.

In de schrikkelijkste uren verloor hij nooit de rust en vrede des harten; steeds was hij eenswillens met God.

Ds. Van der Meulen overleed den 23en Aug. 1876, in den ouderdom van bijna 76 jaren. Ook hij had lang en bitter geleden. Ook in zijn sterven was Christus kennelijk verheerlijkt geworden.

Zijn oude strijdmakker zou hem spoedig volgen. Week aan week heet het in DE HOPE: „Van Raalte blijft nog steeds zwak en sukkelend." Het scheen als streed hij met den koning der verschrikkingen, zooals hij dat gedaan had met allen aardschen tegenstand en verzet.

Toen het volk verstond dat het sterven zou worden begon men recht te zien wat Van Raalte voor de kolonie geweest was.

Hoe angstvallig las men alles wat op zijne krankheid betrekking had!

Ds. Pieters zegt er van:

„Hij is voor ons als leeraar in de gemeente, als voorstander van Christelijke kweeking, en als vader der nederzetting een blijvende dankensstof, waar God in verheerlijkt wordt. Zijne laatste dagen waren lijdenstijden; door vele smarten werden zijne levenskrachten langzaam vermarteld. Zijn ziel was echter rustig in God, zijn Heiland. Dierbare lessen leerde hij aan de voeten van zijn Meester. Ik heb hem dikwijls bezocht en 't was mij zeer nuttig zijn geduld

in het lijden te zien, zijn diepe zondaars ootmoed te hooren, zichzelven meer en meer verliezende, Christus bij toeneming wassende, in al zijne dierbare onmisbaarheid. Daags voor zijn heengaan bezocht ik hem. Het oog reeds gebroken, de smaak verloren, de spraak belemmerd, de borst beklemd, zat hij nog in zijn leunstoel bij de tafel, gaf hij ons nog in gebroken woorden de duidelijkste blijken van de rust zijner ziel en dat hij zich als een verloren, doch geloovig zondaar, met kinderlijk vertrouwen liet zakken en zinken in de armen van den algenoegzamen Verlosser." [1])

Hij wilde niet naar bed.

Nog zie ik hem zitten in dien armstoel, geheel gekleed, tot de glimmende laarzen toe, zooals hij er uitzag toen ik hem in die laatste dagen, met een boodschap van mijn vader, eens bezocht. Hoe zal ik den indruk van dat bezoek weergeven? De vragen, die hij mij deed, de korte woorden van levenswijsheid, die hij sprak; zij zijn als ingebrand in mijn geheugen.

Zij zijn mij te heilig dan dat ik ze zelfs hier zou kunnen neêrschrijven.

Toen en nog beschouwde ik hem als het ideaal van een stervend Christen-krijgsman.

Toen zijn toestand werkelijk zorgwekkend begon te worden, vergaderde hij zijne kinderen zoo dicht mogelijk om zich heen. Hij wilde het spreken zijner laatste woorden niet uitstellen, tot hij stervende was.

En dus liet hij aan zijne kinderen een schat van *laatste woorden* na, niet geschreven met pen en inkt, maar als heilige kleinooden weggesloten in de teederste herinneringen hunner harten.

Vooral tot zijne dochters, die aanhoudend bij hem waren, sprak hij veel en onder den vasten indruk der eeuwigheid. Een dier steeds wederkeerende woorden was dit — „o

[1]) HOPE, 15 Nov. 1876.

kinderen denkt er aan, het leven is zoo ernstig. Ik heb wel wat gedaan, met Gods hulp, maar het had nog o zoo veel meer kunnen zijn."

Een week voor zijn dood had hij het doodsbenauwd. Men hield voor hem een bijzonder biduur in de Eerste gemeente en werkelijk de benauwdheid week voor eenigen tijd en Van Raalte begon nog hoop te koesteren op herstel.

Het was het bloempje voor den dood.

De laatste dagen waren schrikkelijk vol van benauwdheid.

„O, zeide hij tot zijne dochter Mary: — „kon ik maar even mijn hoofd op moeders borst leggen," maar ik zal haar zien kind, Jezus zien en haar zien ook, geduld maar."

De dag en nacht voor zijn dood sprak hij weinig, maar hij was altoos door biddende, biddende als een arm zondaar.

Slechts enkele gebrokene volzinnen ontsnapten hem zooals deze: —

„Mijn bootje zwabbert nu op de schuimende golven, spoedig zal het in de haven zijn."

En als hij zijne kinderen zag weenen: — „O weent niet, als ik mijne oogen sluit, weest dan maar zeker dat ik instem met de Halléluja's voor den troon."

Den laatsten avond van zijn leven hield hij nog het avondgebed, met zijne kinderen rondom zich geschaard.

Zouden zij dat tooneel ooit kunnen vergeten? Die bijna onhoorbare stem, dat pleiten om verlossing, dat smeeken voor wat hem lief was? Onmogelijk!

Het was zijn zwanenzang.

Die nacht was bang, maar het was zijn laatste. Hij zou den nacht nooit, in alle eeuwigheid, meer zien.

Des morgens, bij het einde, waren al zijne kinderen rondom zijn bed geschaard.

Mary, de latere echtgenoote van Prof. G. J. Kollen en Anna (thans Mrs. Prof. Kleinheksel) en Dirk en Helena

(Mrs. A. v. R.) en Minnie (Mrs. K.) Benjamin kwam juist binnen toen hij stierf.

Een slechts ontbrak er, Christina, Mrs. Rev. W. B. Gilmore. Per telegram uit Illinois ontboden, kwam zij te laat om haren geliefden vader te zien heengaan.

Hij was reeds gestorven, toen de tijding haar bereikte van de noodzakelijkheid eener onmiddellijke overkomst.

Hij leed veel tot aan het laatste oogenblik toe. Te vijf ure 's morgens had hij nog gevraagd om iets te eten; maar toen hij het gebruiken wilde moest hij het op zijde leggen. Het ging niet meer. De benauwdheden werden nu ondragelijk en de hand op de zijde leggende zeide hij met gebrokene stem: „het kookt hier zoo."

Een oogenblik later vroeg hij om iets te drinken en toen zijn zoon Dirk hem met enkele druppels water, in een theelepel, laafde — zeide hij nog — „dank je." En toen geen woord meer.

Met geslotene oogen wachtte hij op zijne verlossing.

Een oogenblik later, zag hij, met een glimlach, zijne kinderen éen voor éen aan, en trachtte iets te zeggen, dat niemand verstaan kon.

Met den vinger wees hij omhoog, als 't ware de afspraakplaats voor al zijne kinderen bepalende.

Nog éen bange worsteling, éen laatste heftige stuiptrekking en de moede ziel was de eeuwige rust ingegaan, op den morgen van den 7den November 1876.

Het was omstreeks kwart voor acht. De morgenbel van 7 uur had hij nog hooren luiden.

Zoodra zijn overlijden aan het College bekend was, werden alle lessen gestaakt, tot na de begrafenis.

Nooit vergeet ik dien dag.

HOOFDSTUK XX.

„DE NAGEDACHTENIS DES RECHTVAARDIGEN ZAL IN ZEGENING ZIJN".

TIJDSOMSTANDIGHEDEN. — HET BERICHT VAN ZIJN DOOD. — ACTIE VAN DEN STADSRAAD. — EEN REGEN VAN RESOLUTIES. — BEGRAFENIS. — SLOT.

De dood van Dr. Van Raalte greep plaats in een tijdperk, dat zonder twijfel het meest gespannene was, in de jongere geschiedenis der Vereenigde Staten van Noord Amerika.

De beide groote politieke partijen worstelden om het bestuur der natie, zooals nooit te voren.

De spanning was zoodanig dat een enkele vonk het magazijn des nationalen levens in de lucht kon doen vliegen.

De natie had sinds den burgeroorlog nog steeds geleefd in de naweeën dier bloedige worsteling.

Het was de overgangsperiode waarin men weêr van het krijgsgebied overging tot dat des vredes.

Het geheele bestuur had, sinds den krijg, nog altoos een tint gehad, die aan den oorlog herinnerde.

Grant, dien het volk in het algemeen als de redder der Unie vereerde, had voor een achttal jaren het bewind gevoerd. En tusschen het militaire leven en het civiele gaapt altoos een klove.

De gewoonten, gevormd door een reeks van jaren, aan het hoofd van een machtig leger gesleten, werkten meer of meer hun invloed op den loop dezer dingen en de neigingen van de administratie.

Hier en daar hoorde men dreigend mompelen van — „Çaesarisme."

Velen, die behoorden tot de partij der administratie waren haar vijandig geworden na de eerste 4 jaren van Grant's bewind en hadden, met de Democratische partij vereenigd, getracht de *herstemming* van den president te verhinderen.

Toch had deze het er doorgehaald.

Maar in dat tweede viertal van jaren was de bitterheid der oppositie schrikkelijk gestegen en toen in het najaar van 1876 de stemdag naderde, klopte het nationale hart in fellen koortsgloed en zag het er somber uit.

En ware niet de bloedige ervaring van een vernielenden burgeroorlog versch geweest in het geheugen van allen, dan ware het waarschijnlijk tot bloedige handtastelijkheden gekomen.

Van vroeg in November tot laat in het voorjaar, was de spanning van het Amerikaansche leven allerschrikkelijkst.

En midden in deze spanning, *juist op den morgen van den verkiezingsdag*, was Van Raalte gestorven.

En het is wel een der grootste bewijzen voor de macht en invloed zijner positie dat zijn dood *zelfs deze spanning* vermocht op te heffen en, voor de kolonie althans, de verkiezing in een ondergeschikte zaak herschiep.

Menschen kwamen vol van de bitterste partijschap naar de stembus; daar verhaalde men hun dat Van Raalte dood was, — en ziet hun enthusiasme doofde aanstonds uit en, in stilte hun stem uitbrengend, begaven zij zich naar huis, om te peinzen over het algemeen verlies en te leven in het verledene, met hem, dien het volk toch zoo recht innig had liefgehad en nu beter dan ooit waardeerde.

Waarlijk een — „vorst en een groote was dezen dag in Israël gevallen."

En overal, waar men onder de Hollanders het treurige

nieuws hoorde, was de indruk dezelfde. Nu kwam het eerst recht uit dat Van Raalte aan het Hollandsch volk in Amerika, meer dan aan de Eerste gemeente van Holland, had toebehoord.

Maar *daar* leed men toch het diepst, en ware Van Raalte in staat geweest te zien hoe ruim een plaats hij blijkbaar bekleedde in de harten zijner oorspronkelijke volgers, hoe zou de zedige beoordeeling van zijn eigen leven en werk er door opgeluisterd geworden zijn.

Neen zijn trouw en moedig optreden voor zijnen Heer, zijn taaie moed en vasthoudende energie waren niet te vergeefs geweest!

Hij leeft, met de andere leiders des volks, in deze streken nog voort, ook al is hij gestorven!

Zoodra de dood van Van Raalte bekend werd verschenen vele bladen, in de stad Holland en ook verder af in rouw. Korte levensschetsen van den overledene werden door die allen geleverd en zijn naam werd in zijn sterven, meer nog dan bij zijn leven, alom rondgebazuind.

De — *„Holland City News"* — een Engelsch locaal weekblad, begon een korte schets van zijn leven, met deze woorden:

— *„Dominée Van Raalte is dood.*

„Dat was de mare, die op den morgen van den verkie-
„zingsdag, in onze omgeving, van mond tot mond ging.
„Ofschoon het bericht kwam in een uur, waarin de aan-
„dacht van elk burger was verzwolgen in het begin van
„den meest opgewonden en misschien den meest gewich-
„tigen politieken kampstrijd, dien de natie ooit aanschouwde,
„was toch elke stem gestild en elk hart beroerd, als door
„het geklep der doodsklok te midden van de vreugde en
„beroering van een groot feest.

„Hij is heen gegaan van de aarde en terwijl zijne nage-
„dachtenis steeds zal worden in zegening gehouden, door

„zijne betrekkingen en vele vrienden, beslaat hij de *eerste* „*plaats* in onze geschiedenis, als de organiseerder en „pioneer" „van onze nederzetting en de stichter van onze godsdien- „stige en opvoedkundige inrichtingen.

„De resultaten van zijnen arbeid zullen steeds zijn edelst „monument zijn."

Dien eigen avond nog vergaderde de raad der stad, op eene oproeping van den burgemeester, die het volgende document voorlas:

„Mijne heeren: — Te midden van de veelzijdige verplich- „tingen, die op ons rusten, ten tijde van eene belangrijke „verkiezing, komt tot mij het bericht van den dood van „Rev. A. C. van Raalte, D. D. om half acht dezen morgen.

„Dr. Van Raalte was de stichter van deze stad en kolonie. „Zijn lang en veelbeteekenend leven in ons midden, zijne „energie en moed, gedurende de vroegste planting van deze „kolonie, zijne toewijding aan de volksbelangen, zijne mild- „dadigheid, vriendelijkheid en wakende zorg over hen, die „met hem het vaderland verlaten hadden, voor de grootere „vrijheid van dit land, — zijn de feiten van een eervol „leven, in de geschiedenis als gebalsemd.

„Ik rekende het daarom mijn plicht, niet zonder diepe „smart, om u, als stadsraad zijne opvolgers en medearbei- „ders, saam te roepen, opdat geschikte maatregelen mogen „worden genomen en besluiten gemaakt, passend voor deze „gelegenheid. Ik beveel de aanstelling van een comité aan, „van twee leden van dit lichaam, dat zal kunnen samen- „werken met zulke andere comités, als mogelijk zullen „worden aangesteld, om maatregelen te beramen, geschikt „voor de omstandigheden, waarin wij zijn en om zulke

„andere actie te nemen, als uw eerbaar lichaam zal mogen „noodig oordeelen."

Holland, Nov. 7 1876.

JOHN VAN LANDEGEND,
Burgemeester.

Onmiddellijk na het aanhooren van deze voordracht werd een lange reeks van besluiten aangenomen, waarin het werk van Van Raalte en de groote verplichting, waaronder hij deze nederzettingen met hunne bewoners, maar vooral de stad Holland gebracht had, op meesterlijke wijze geschetst werden. De taal en stijl doen mij denken aan een man, die buiten dezen kleinen kring stond, maar die meer wist van het leven van Van Raalte dan eenig ander man en die, jaren aaneen, bouwstof vergaderd had voor het schrijven van juist zulk een stel van besluiten. Het is onmogelijk die in hun geheel af te schrijven, maar het dient gezegd te worden dat elke regel er van de diepste waardeering ademt van een leven, dat, rijk in beproevingen, voor heel ons volk in Amerika zoo rijk geweest was in vruchten.

Het regende resoluties, van alle zijden. Schoolboard en Council, Stadsraad en Classis en Faculteit van het College, „Town" en „County" wedijverden in erkentenis van het vele goede, dat God, door de hand van dezen man, gedaan had.

Zullen wij trachten die af te schrijven?

Waartoe?

Het feit van hun bestaan is welsprekender dan de woorden, waarin zij uitgedrukt zijn.

Want, hoe welsprekend zij ook waren, stond toch Van Raalte *boven* al die besluiten, zelfs de uitnemendsten er van.

Zijn leven *liet zich niet in eene resolutie opsluiten*, het was er te groot voor. Dank zij echter aan elke hand, die zulk een besluit pende; want hij ontving er althans een deel der waardeering in, die hem toekwam.

Op Vrijdag, den 10en November, zou de begrafenis plaats hebben.

Het was een der heerlijkste van onze heerlijke herfstdagen. De lucht was malsch en zacht, de hemel blauw, behalve waar hier en daar een blanke wolk, als een schip onder volle zeilen, langzaam voorbij zweefde.

Heel de natuur droeg dien gansch eigenaardigen aanblik, die zij alleen op onze *Indiaansche zomerdagen* vertoont.

Alles stemde tot rust en kalmte en was in treffende harmonie met de treffende gebeurtenis, die straks stond plaats te grijpen. Vele vreemdelingen waren van buiten af ingekomen om den doode de laatste eer te bewijzen en een laatsten blik te slaan op de welbekende gelaatstrekken.

De begrafenis was tot Vrijdag uitgesteld om aan hen, die van verre moesten komen, tijd te geven voor de reis.

De geheele kolonie stroomde dien dag te Holland samen, en velen waren uit Wisconsin en Illinois gekomen.

Onder de vele Amerikaansche vertegenwoordigers stond Hon. F. W. Ferry bovenaan, die destijds vice-president was der Vereenigde Staten.

De Ferry's waren de leiders geweest te Grand Haven en hadden steeds een open oog gehad voor de groote verdiensten, en een warm hart voor de vriendschap van Dr. Van Raalte.

Amerika had dan ook in dezen man, zooal niet een zijner meest bekende, dan toch zeker een zijner *beste* burgers verloren. Op verzoek van den overledene zou de begrafenis zoo eenvoudig mogelijk worden gehouden.

Alles was dan ook eenvoudig, schoon in den besten smaak.

De grijze Ds. A. C. Kuyper, deed aan huis een hartelijk gebed, eer men zich naar Gods huis begaf.

Op verzoek van Van Raalte waren de oude kerkeraadsleden der Eerste gemeente, die den bangen strijd der kolonisatie met hem gestreden hadden, dragers.

Mede op zijn verzoek waren hieraan de oude Ds. A. C. Kuyper van Ebenezer, voor de Classis Holland; en vader Nich. H. Dosker, voor de Classis Grand River, toegevoegd.

Een groote schare van burgers sloot zich, onmiddellijk bij het verlaten van het sterfhuis, bij den begrafenis-stoet aan.

De geheele stad was in rouw gehuld.

In gehoorzaamheid aan eene proclamatie, door den burgemeester uitgevaardigd, *lag alles tijdens de begrafenis stil.*

Alle winkels waren gesloten, het geluid van allen arbeid was verstomd, de geheele bevolking was nagenoeg op straat.

Aan alle zijden zag men woningen, die aan deur en raam met zwart waren behangen; en waar de lijkkoets statig voorbij reed werden de hoofden ontbloot en menige traan vertolkte de diepe smart des volks.

De kerk was van buiten en van binnen met rouwfloers getooid en ruim zooveel menschen stonden buiten, als van binnen een plaats hadden kunnen krijgen.

Slechts een betrekkelijk klein gedeelte der eerste gemeente kwam in de kerk, want uren voor de plechtigheid zou plaats grijpen stroomde het volk van heinde en ver er heen.

Het was een onvergetelijk tooneel!

In die ure onder de dicht opeen gepakte schare van de galerij starende op de doodkist, vatte ik eerst het besluit op om, als God mij spaarde, het leven van dezen man te bestudeeren en te beschrijven.

Ds. Pieters sprak een roerend woord, naar aanleiding van II Kon. 2 : 12 — „En Elisa zag het en riep: *Mijn vader, mijn vader, wagen Israëls en zijne ruiteren.*"

Dr. Ph. Phellps Jr. volgde hem in een Engelsche toespraak, naar aanleiding van David's rouwklachte over Abner. II Sam. 3 : 38 — „*Weet gij niet, dat te dezen dage een vorst, ja een groote in Israël gevallen is.*"

Beiden waren voor hunne taak berekend, beiden waren, door de innigste liefde, aan dezen doode verbonden geweest.

In doodelijke stilte, slechts verbroken door een gesmoorde snik of zucht, werden de woorden der sprekers aangehoord.

Beiden trachtten het oog van den doode af te trekken, en op Hem te vestigen, die zich zoo treffend, in dit rijke leven, verheerlijkt had.

En toch de welsprekendste predikatie *was die van den doode in de kist.*

„Hij sprak nog nadat hij gestorven was.'' Hij sprak in de *harten* en in de *gewetens* dergenen, die hem gehoord hadden.

Het pleiten voor hun behoud en redding in bange ure; de ingrijpende woorden, die sabbat aan sabbat van zijne lippen vloeiden; de woorden van vertroosting en vermaning en bestier aan krank- en sterfbedden; de tallooze lijkpredikaties, door hem zelven gehouden van datzelfde preekgestoelte; — ziet dat alles *overstemde* in menig hart de verkondiging des woords, in deze heilige ure.

Aan het eind van den dienst gaf men, naar gewoonte, gelegenheid om een afscheidsblik te werpen op het stoffelijk overschot van den overledene.

Bijna een uur aaneen stroomde het volk, man aan man, langs de doodkist heen.

Op Van Raalte's verzoek had de gemeente gezongen Ps. 116 : 1 en Ps. 68 : 2, beide lievelings verzen uit den Psalmbundel. Die keuze gunt ons een blik in zijne zielsstemming in de uren, voor zijn dood.

Hij was gestorven in liefde voor God, zijn Heiland, in den vrede des geloofs, en in het vol besef van den naderenden triumf.

De begrafenisstoet, die het lijk grafwaarts geleidde, was de grootste die men ooit te Holland gezien heeft.

Vroeger was er daar zóó niemand begraven, later gebeurde het, tot op heden, nooit zóó weder.

De leider van den stoet was Hon. J. Cappon en de orde was als volgt:

1. Stadsraad en „Town Board."
2. Ds. R. Pieters.
3. Dragers.
4. De lijkkoets, aan weerszijden vergezeld van kerkeraadsleden.
5. De familie betrekkingen.
6. Predikanten en Ouderlingen der gemeenten.
7. President en Curatoren van het College.
8. Faculteit van het College en vertegenwoordigers der Publieke School.
9. Studenten.
10. Vrederechters der stad en omgeving.
11. Vertegenwoordigers der pers.
12. Een lange stoet van burgers te voet.
13. Rijtuigen.

Bijna 80 rijtuigen volgden de lijkbaar.

Het eerste deel van den stoet had reeds de begraafplaats bereikt, toen het laatste zich in beweging stelde.

Men wedijverde om den doode de laatste eer te bewijzen.

Een kort hartelijk woord werd aan het graf gesproken, door Rev. Henry Uiterwijk, leeraar der derde gemeente; de lijkkist zonk neêr in de groeve; de aardkluiten rommelden er op neêr — en Dr. Albertus C. van Raalte sliep in zijnen Heer, tot den blijden morgen der opstanding.

Wij zeggen het Brummelkamp na: — Ruste zijn stof zacht tot het einde der dagen, gelijk zijne ziel bij Jezus, aan strijd en jammer ontrukt, reeds eeuwige zaligheid geniet."

Hij was een groot man, in den besten zin des woords.

Hij werkte voor Christus en offerde daarvoor alles op. Hij had zijn volk lief en stierf met een bede voor hen op de lippen. Hij zwoegde voor zijne school en verloor hare belangen, tot zijn dood toe, nooit uit het oog.

Wat wij, als Hollandsch volk in Amerika, geworden zijn, danken wij onder God grootendeels aan het leven, aan den arbeid, aan het beleid van den man wiens leven ik in enkele trekken trachtte te schetsen.

Hij zag idealen sterven, die wij hebben zien herleven en verwerkelijkt worden.

Hij arbeidde soms schijnbaar te vergeefs en wij zijn, na zijn dood, tot de vruchten van dat werk ingegaan.

God beware onder ons volk, tot in nageslachten, den naam en de herinnering van Dr. ALBERTUS C. VAN RAALTE, een man „*machtig in woorden en in werken.*"

AANHANGSEL.

De taak, die ik ondernomen heb, had op veel breeder schaal kunnen worden aangelegd. Tal van stukken, van zeer groote historische waarde zijn dus in deze schetsen voorbijgegaan. Ik verwijs den lezer voor eene meer algemeene kennismaking met de geschiedenis der Gereformeerde Kerk in Amerika, naar het veelszins uitnemend werkje van mijn vader: — „De Hollandsche Gereformeerde Kerk in Amerika, door Rev. N. H. Dosker. Nijmegen, P. J. Milborn."

Al de stukken, die betrekking hebben op de aansluiting der Hollandsche emigranten aan de Gereformeerde Kerk, in 1849, zijn daar *in hun geheel* afgedrukt. pp. 139—164. Ik zal daarom alleen het origineele document van '49, in dit aanhangsel letterlijk weërgeven, daar het een officieel karakter draagt, en zeer duidelijk de toestanden van 1849, aan het licht stelt.

Verder geef ik hier een bladzijde uit b. g. werkje, met betrekking tot de Separatie te Grand Rapids.

Voorts enkele statistieke opgaven en een afdruk van een en ander met betrekking tot Vrijmetselarij.

De historische waarde van dit werkje zal er vertrouw ik, niet door verminderd worden. H. E. D.

I.

HET AANSLUITINGS-DOCUMENT VAN 1849.
(Letterlijke afdruk.)

Hoofdinhoud van het behandelde in eene vergadering der predikanten en eenige ouderlingen der Hollandsche kolonie in Michigan, gehouden den 4[en] Juny 1849, in Holland Ottawa County Mich., ter oorzake van eenige onderzoekingsvragen, voorgesteld door Dr. Wyckoff

van Albany, daartoe afgevaardigd door de Synodale vergadering der Hervormde kerken in N. Amerika.

No. 1. *Welke belijdenis en regeeringsvorm bezitten de uit Nederland verhuizende en in Michigan zich nederzettende kerken en hoedanig is de staat harer ontwikkeling?*

De uit Nederland naar Michigan verhuisde kerken zijn kenbaar aan hunne Geloofsbelijdenis-geschriften, t. w. de Belijdenis des geloofs der Gereformeerde kerken in Nederland, oorspronkelijk van Guido de Bres; de vijf artikelen tegen de Remonstranten, vastgesteld op de Dordtsche Synode in 1618 en -19; en de Heidelbergsche Catechismus, of onderwijzinge in de christelijke leer, in Nederlandsch Gereformeerde kerken en scholen in gebruik. De daarin vervatte leer is haar dierbaar en zij wenschen voor dit geloof, eenmaal den heiligen overgeleverd, te strijden.

Deze kerken gebruiken insgelijks de Liturgische geschriften der Nederlandsche Gereformeerde kerken en de beginselen harer regeeringsvorm worden gevonden in de gesamentlijke kerkenordeningen, welke de kerken in Nederland, van 1568 tot 1619 toe, in het licht hebben gegeven; en dat wel in verband tot de beginselen in de voorrede ontwikkeld, welke door de kerken onder het kruis, bij de eerste kerkenorde te Wesel., A°. 1568, opgesteld, in het licht gegeven is; beginselen op den voorgrond gesteld, ter voorkoming van misbruik en ter beschaming van laster.

Waarin men handhaaft de noodzakelijkheid der huishoudelijke orde en regeering in de kerke, ter wering van alle onbehoorlijke ongebondenheid en schadelijke vrijheid; opdat alle dingen eerlijk en met orde geschieden en er bedacht moge worden al wat waarachtig, eerlijk, rechtvaardig, rein, liefelijk, en welluidend is. Waarin zij verder wraken de vermenging der burgerlijke en kerkelijke regeering, alsmede getuigen tegen de heerschappij van de eene gemeente over de andere en tegen het jok-leggen op de conscientiën der menschen, door menschelijke wetten; verklarende alleen Gods wetten geweten-verbindende; zoodat wanneer iemand een kerkelijke wet overtreedt en evenwel geen verwarring of ergernis zocht en de. innerlijke godsdienst der eerste tafel onderhouden heeft, hij niet heeft gezondigd bij overtreding van een kerkelijke wet.

Wat de ontwikkeling aangaat — ZES bijzondere georganizeerde gemeenten zijn hier aanwezig, bovendien is het noodzakelijk geworden op eenige omliggende plaatsen, als Grand Rapids, Kalamazoo etc. insgelijks uittezien naar mannen, bekwaam voor het opzieners ambt, om op de aldaar levende leden opzicht te houden. Deze gemeenten

worden door VIER predikanten bediend, de VIJFDE predikant wordt in de eerste weken alhier uit Nederland verwacht. De zesde gemeente is het tot nog toe niet gelukt een leeraar in haar midden te krijgen. Deze verschillende kerkeraden hebben tweemaal des jaars hunne classicale vergadering. Daarenboven hebben de predikanten viermaal des jaars vergadering tot hunne onderlinge opscherping.

No. 2. *Begeeren die kerken zich te vereenigen met de Hollandsch Gereformeerde kerken in de Vereenigde Staten van N. Amerika?*

Wij gevoelen zeer sterke behoefte aan de gemeenschap der heiligen. Wij haten secten-geest. Door Gods woord en door volkomene overreding beamen wij: — „het oog kan niet zeggen tot de hand, noch het hoofd tot de voet, ik heb u niet van nooden." En wij schatten het een gruwel te zeggen — „ik ben heiliger dan gij." Daarom de meest mogelijke vereeniging zoeken wij met Gods gemeente, waar zij zich ook op aarde vertoont, indien zij den weg der zaligheid kent en beleidt. Doch hoeveel te meer gevoelen wij ons *een* met die kerken, die dezelfde uitdrukking des geloofs, dezelfde liturgie en regeeringsvorm bezitten en Gods waarheid tegenover den leugen opentlijk verdedigen. Wij hebben ons nimmer anders beschouwd dan te zijn een gedeelte der Hollandsche Gereformeerde Kerk en verlangen daarom met die kerken in gemeenschap te leven en wenschen naar derzelver kerkvergaderingen onze afgevaardigden te zenden.

No. 3. *Hebben deze gemeenten behoeften?*

Deze vraag zouden wij zeer onderscheiden kunnen beantwoorden. Wij komen uit druk en verguizing, ja uit vele banden en gevoelen ons daardoor bepaald beslist en ook in staat om gemoedigd de veelbeteekenende inbreking in de wildernis door te worstelen. Wat zulk een worsteling inheeft kan door een Amerikaan zelf het best verstaan worden. Ons is het een wonder in het oog dat God ons nu omstreeks twee jaren heeft doorgeholpen, zonder hulp van buiten af. En wij gevoelen ons getroffen en diep verootmoedigd over Gods krachtige ondersteuning en de verblijdendste uitzichten in de toekomst.

Voor een ieder echter, die weet en doorziet wat verhuizing is naar het Westen; ja wat het is om, met eenige duizenden, ongeleërd en zonder ondervinding, in dit werk, (meest arm volk en de gegoeden met zeer beperkte middelen voorzien), in de volslagendste wildernis neder te zinken, waar iedere bron tot onderhouding van huis, kerk en burgerstaat nog moet worden geopend; kan licht beseffen dat VELE, VELE teedere belangen van kerk, school enz. smartelijk lijden in deze nu

gevestigde en omliggende plaatsen. Wij willen onze veelvuldige behoeften niet verheelen.

Integendeel, het verwonderd ons en het is ons tot leed dat deze teedere belangen dier gemeenten Gods, welke van wege veelsoortigen druk en banden het vaderland ontvloden en schuil zochten in de wildernissen van het Westen, aan de zorgen dier Oud Hollandsche gemeenten van Christus Jezus, nu meer dan twee jaren, ontsnapt zijn; niettegenstaande dezelve aan uwe stranden landden, uwe steden doorreisden en bekend stonden met u te leven onder dezelfde geloofsbaniere.

Echter met hartelijken dank aan God, met een dank die ons de tranen in de oogen doet opwellen, en die ons Gods zorgende hand doet kussen, erkennen wij en willen wij altoos erkennen die vriendelijke broederhand, welke ons door eenige bijzondere kinderen Gods werd toegereikt, in den bangen staat onzer vreemdelingschap. Die zich onzer, gezeten op uwe dokken, vermengd onder de duizenden der emigranten, niet schaamden; maar onze zielen verkwikten en verademing verschaften. Neen wij willen ze niet vergeten maar gedenken en onze kinderen na ons, en hun loon zal zijn van dien God, die den vreemdeling ophoudt en van dien Heiland, die de geringste weldaad, bewezen aan de minsten der zijnen, eeuwig vergeldend zal gedenken.

De hier verzamelde ondervinding overreedt ons dat de in ruste en volheid ter nedergezetene kerken van het Oosten eene geduchte en dure roeping is op de handen gelegd om de zwakkere deelen van het lichaam van Christus, welke door Gods bestel, als een zout onder de landverhuizers verspreid zijn, te schragen, opdat dezelve niet onder een te grooten last wegzinken, en de dierbare instellingen der gemeente Gods verliezen.

Ja wij zouden ons van sluimering en ontrouw moeten beschuldigen, indien wij onze broeders van de Oostersche kerken niet dringend baden hunne harten te stellen op deze uitgebreide roeping, om met alle voorhanden zijnde middelen, zich te werpen in dien stortvloed van volkeren, welke in het Westen ter nederzinkt.

Die anders, daar zij meestal vervreemd van God en zijne waarheid, of vol bij- en ongeloof, zonder sabbat en onderwijs, licht neigen tot barbarisme, een vloek in stede van een zegen voor de Staten zullen worden.

Intusschen wij zijn gevoelig voor de toereiking der broederhand. Wij stellen dezelve op prijs.

Deelneming in ons lot is ons eene verkwikking in ons vreemdelingsland, welke wij te beter weten te schatten, na in ons eigen geboorteland, doorworsteld te hebben een tijdperk van verguizing en druk. Deze liefde is vruchtbaar in dankzegging aan God.

Voorts bevelen wij ons, met onze belangen, aan uwe voorbede.

Onze gemeenschap zij met den Vader, in den Zoon, door den Geest, opdat onze gemeenschap bevordere wederzijdschen geestelijken bloei en welvaren.

Holland 10 July 1849.

Uw lieder liefhebbende broeders in Christus.

A. C. Van Raalte.	C. Van der Meulen.
M. A. Ypma.	
J. G. Van Hees.	J. Van den Luyster.
J. Hoogesteger.	A. Borgers.
J. Boes.	M. Weststrate.
J. Kruit.	A. Van Bree.
J. Steketee Cz.	J. Van der Werp.
A. Glerum.	Js. Kaboost.
H. W. Dam.	K. J. de Vree.
E. Zylstra.	G. de Groot.
S. Kaslander.	H. O. Yntema
H. Lankheet.	G. J. Wolterink.
S. Bolks.	

(Door onvermelde omstandigheden, waarschijnlijk oogenblikkelijke afwezigheid, teekende Ds. Bolks laatst van allen.) H. E. D.

II.

Een bladzijde uit het werkje getiteld: — „De Hollandsche Gereformeerde Kerk in Amerika." Door Rev. N. H. Dosker. (Nijmegen. P. J. Milborn).

XXXIX.

SCHEURING ONDER DE HOLLANDERS IN HET WESTEN.

„Uit het voorgaande is gebleken dat de herwaarts overgekomene Hollanders, hoewel tot ééne natie behoorende, wat het kerkelijk standpunt en de leerbegrippen betreft, verre van één waren, en met elkander daarover in het vaderland reeds hevig hadden gestreden. Zouden zij nadat zij den oceaan waren overgestoken, die verschillen bijleggen? of zou, bij de eerste aanleiding, het twistvuur ook in hun

nieuw vaderland weer onder hen ontbranden? Het eerste ware wenschelijk geweest, het tweede greep echter plaats.

Het vuur was wel voor een korten tijd gedempt, maar inwendig smeulde het voort, totdat het ten laatste weer lichterlaaie uitbrak, en daar de brandstoffen in de onderscheidene gemeenten aanwezig waren, behoefde het slechts aan eene plaats ontstoken te worden, om terstond met groote snelheid ook tot andere plaatsen overteslaan.

Grand Rapids was de plaats, waar de scheuring het eerst begon, die het ontstaan van eene Afgescheidene Kerk, in het Westen, ten gevolge had.

Het getal der Hollanders, die zich daar gevestigd hadden, groeide zoo aan dat in Juni 1851 er over gesproken werd om, door de beroeping van een predikant, in de geregelde bediening des Woords te voorzien.

De gemeente bracht een beroep uit op Ds. H. A. de Vos, en bepaalde dat wanneer die zou bedanken, Ds. A. G. de Waal na hem zou beroepen worden. Beide deze leeraars stonden in de Christelijke Afgescheidene Kerk in Nederland. Het blijkt dat Ds. de Vos niets van zich deed hooren, waarop men in Maart van het volgende jaar de Classis raadpleegde, die toestemming gaf om tot het beroepen van een anderen leeraar overtegaan.

Door omstandigheden bleef dit hangende tot den 5en Mei, toen er een drietal werd gevormd, bestaande uit de predikanten: A. G. de Waal, C. de Moen en ..... Pieter van Dijke, wien door Ds. Ledeboer de handen waren opgelegd, en die in geen de minste betrekking tot eenige Kerk stond. Sommige leden der gemeente begeerden Ds. H. G. Klyn, in plaats van Ds. de Moen, op de nominatie te zien.

Wie nu maar eenigermate met de verschillende richtingen, welke in die dagen in Nederland bestonden, bekend is, zal zien dat ze ook hier vertegenwoordigd waren en zich in deze nominatie uitspraken; zelfs de Independenten-richting van P. van Dijke niet uitgezonderd. We hebben dit feit medegedeeld om te doen zien dat niet in den toestand der Hollandsche Gereformeerde Kerk, waarvan toen niet de minste sprake was, maar in het verschil van richting onder de Hollanders zelve, de kiem lag, waaruit later de Scheiding zou ontspruiten.

Meer nog werd dit openbaar, toen in 1853 G. Haan, die reeds in Friesland met Ds. Ypma verschil had gehad, zich metterwoon te Grand Rapids kwam vestigen, waar hij spoedig tot ouderling en gelijktijdig J. Gelok tot diaken werd gekozen.

Haan was in Nederland een aanhanger van de richting van Van Velzen; Gelok een volgeling van P. van Dijke, en de ouderling G. Daalman de richting van Brummelkamp toegedaan geweest.

Sinds dien tijd openbaarde zich ook de verdeeldheid in de gemeente, want elk had zijn aanhang. Aan de eene zijde stonden Daalman en Van Driele, aan de andere zijde Haan en Gelok, hetgeen gedurig botsing gaf.

Toen de tijd aanbrak dat Daalman als ouderling moest aftreden, wendde Haan alle pogingen aan om hem buiten den kerkeraad te houden. Hij beschuldigde hem van onrechtzinnigheid, wat hij echter voor de Classis heeft moeten herroepen, en hing allerlei schrikbeelden op en deed bedreigingen, voor 't geval Daalman in de bediening zou blijven; ja zelfs bracht hij het zoo ver dat, schoon laatstgenoemde 23 van de 50 stemmen op zich vereenigd had, hij echter buiten de herstemming bleef. Allerlei kuiperijen werden nu gebruikt om hem er buiten te houden. Op grond van de Dordtsche kerkorde werd doorgedreven dat niet de gemeente, maar de kerkeraad de kerkeraadsleden moest kiezen, zoodat Ds. Klyn, in den vollen kerkeraad de verklaring aflegde, — *„volgens mijne overtuiging ligt onze zonde in de vertreding van broeder Daalman."* — 18 *Jan.* 1856.

Haan bewerkte dat J. Gezon tot ouderling werd gekozen, die echter geene vrijmoedigheid vond om die benoeming aan te nemen. De gemeente geraakte over die handelingen in ontevredenheid. Zij kwam nochtans weder tot haar recht, en herstelde, 25 Febr. Daalman, met 36 van de 55 stemmen, in zijne bediening.

Tegen deze verkiezing werd door Haan protest aangeteekend. Hij noemde haar een *„ongoddelijke, met Gods woord strijdende handeling"* en beriep zich, daar hij haar onwettig noemde, op de Classis, waarin Gelok zich met hem vereenigde. De Classis beschouwde, na ernstige overweging, de zaak anders; oordeelde dat de verkiezing wettig was en dat Daalman in zijne bediening behoorde bevestigd te worden.

Op den dag der bevestiging, 6 April 1856 was Haan des voormiddags nog in de kerk, maar hield des namiddags toen de bevestiging zou plaats hebben, met zijne aanhangers bijzondere godsdienstoefening, in zijne eigene woning. In de kerkeraadsvergadering daags daaraan, nam J. Gelok zijn afscheid, legde zijne bediening neder en zeide zijn lidmaatschap op.

Bij den kerkeraad werden den 14en April afscheidsbrieven ingeleverd van G. Haan, J. Gelok, A. van Hooven, P. Haan, G. Grootveld en G. E. J. Ham. In de notulen van die vergadering staat de opmerking opgeteekend: — *„Haan en de zijnen spreken nu niet meer over het bezwaar wegens de roeping van Daalman, maar over de Hollandsche Gereformeerde Kerk, en schoon zij niet kunnen zeggen — het is de Kerk niet meer — meenen zij toch vrijheid te hebben zich van haar aftescheiden."*

De bejaarde Ds. Klyn, die op de Classis van April 1856 verklaard had: — *„dat hij liever op de puinhopen der Dutch Reformed Church wilde sterven, dan zich van haar afteschеiden, — die toen gewezen had op het woord „dit geslacht vaart niet uit dan door vasten en bidden," en daarom begeerde dat er een vasten- en bededag tegen den revolutie- en separatie-geest zou worden uitgeroepen,"* — *werd door de bestaande troebelen, en dewijl er zoo velen van zijne dierbare vrienden onder de Afgescheidenen waren, zoo in de war gebracht, dat hij, ondanks het afraden en bidden zijner getrouwe vrienden, zich op den* 25*en* *Jan.* 1857 *mede afscheidde.*

Toch verklaarde hij in het openbaar: — *„dat hij niet durfde zeggen dat het de kerk niet was, maar dat hij in twijfel verkeerde, dewijl hij de taal des lands niet verstond."*

Als reden voor zijn heengaan vertoonde hij een boekje van de „Sunday-school Union," dat door 14 leeraars van verschillende gezindheden was goedgekeurd en geteekend, en waarop ook de namen van drie leeraars der Dutch Reformed Church voorkwamen.

Op den inhoud werd geen aanmerking gemaakt, maar zulk eene samenwerking was voor hem reeds genoeg om de Kerk te verlaten, daar het aanleiding gaf tot Liberalisme. Ook was er in de kerken koorgezang, hetwelk onbijbelsch was.

Slechts weinige maanden bleef Ds. Klyn op dit pad voortgaan. Spoedig werd hij overtuigd dat hij een verkeerden weg had bewandeld. Met schuldbelijdenis teruggekeerd, heeft hij nog jaren de Holl. Geref. Kerk in Amerika met alle getrouwheid gediend.

Onlangs is hij op 90 jarigen leeftijd gegaan naar dat land, waar geene verschillende inzichten meer zullen zijn, waar alle scheuring en broedertwist voor altoos zullen zijn gebannen, en waar eeuwige vrede zal heerschen.

De vrienden van Ds. Klyn volgde hem niet in zijne terugkeering. De kerkelijke afscheiding had haar beslag gekregen, en van Grand Rapids uit sloeg de vlam ook naar andere gemeenten over."

Ik heb gemeend deze aanhaling te moeten doen om een staaltje te geven van de gronden en schijnbare motieven dezer Amerikaansche Separatie. Dezelfde treurige dingen herhaalden zich alom. De beweging te Grand Rapids was typisch. Haar verloop is ook dat van wat er in andere gemeenten plaats greep. En dat juist, dit treurig gebrek aan een degelijk en verdedigbaar beginsel, maakt heel deze geschiedenis zoo diep betreuringswaardig.

H. E. D.

III.

STATISTIEKE OPGAVEN.

Ik laat hier een tafel van statistieke opgaven volgen, waarvan de cijfers welsprekend zijn.

Want ofschoon ik geenszins geloof in een arthmetisch Christendom en gaarne toestem dat men, vooral in onze dagen, *te veel* tracht te bewijzen door doode cijfers, zoo blijft toch het feit bestaan dat de Statistiek ons wat te zeggen en te leeren heeft.

De tafel, die hier volgt toont de uitbreiding, die ons Westersch Hollandsch veld sinds 1849 verkregen heeft. Deze lijst beslaat alleen *het zuiver Hollandsch* werk in het Westen, in verband met de Gereformeerde Kerk in Amerika. Onze gesepareerde broeders zijn nagenoeg even sterk, ofschoon hunne financieele bijdragen onze cijfers niet halen. *Alle geamerikaniseerde Hollandsche gemeenten zijn hier buitengesloten, alsook alle Hollandsche gemeenten in het Oosten, onder de Amerikaansche gemeenten onzer Kerk verspreid.*

Ik heb mij, in deze statistiek, geheel bepaald bij de Hollandsche gemeenten, *behoorende tot de Particuliere Synode van Chicago.*

De statistiek van 1861 is geplaatst voor die van 1860, daar de laatste *defectief* was.

In de beoordeeling der cijfers vergete men niet dat hier niet gerekend wordt met de machtige sommen, die ons volk voor zijne Godshuizen offerde; evenmin als met de duizenden, die voor ons College, in deze laatste 35 jaren, zijn verzameld geworden.

Uit die cijfers alleen blijkt HOE RUIM GOD ONS VOLK IN AMERIKA GEZEGEND HEEFT.

Die aandachtig deze statistiek leest zal zien dat zelfs de *doodelijke beroeringen van* 1857 *en van* 1879—1882 niet in staat geweest zijn om, ook maar voor een enkele halve decade, den bestendigen bloei onzer Westersche Hollandsche kerken te verhinderen.

En toen hebben *duizenden* van leden ons, in die bange dagen, verlaten.

Deze statistiek is daarom een sprekend getuigenis van Gods ophoudende genade over ons en tevens van de innerlijke kracht van het beginsel, dat zulke schokkingen kon doorstaan, zonder er onder te bezwijken of zelfs gestuit te worden in zijn bestendigen bloei.

Men lette vooral op den groei der laatste jaren en rekene dan met

het feit dat, door de onwijze en mijns bedunkens onrechtvaardige en *kerkrechterlijk onverdedigbare* houding der vaderlandsche kerken jegens ons, bijna *de geheele stroom der landverhuizing geleid geworden is in de kanalen onzer geseparaarde broederen.*

Jaartal.	Classes.	Kerken.	Leeraren.	Huisgezinnen.	Aangenomen.		Avondmaalgangers.	Gemeentelijke Bijdragen.	Liefdadige Bijdragen.	Aanmerkingen.
					Belijdenis.	Attestatie.				
'51	1	12	6	563	164	71	1369		72	Van Raalte's Kerk.
'55	2	21	9	1089	175	115	1787			Afscheiding.
'61	2	28	12	1525	162	95	2892	doll. 11.715	doll. 5.376	
'65	2	32	23	1969	124	99	3352	„ 19.574	„ 9.443	
'70	3	47	35	3186	440	326	4505	„ 44.195	„ 18.329	
'75	3	55	51	4951	491	322	7082	„ 63.541	„ 27.967	
'80	3	61	48	5187	304	225	8612	„ 68.704	„ 18.597	Vrijmetselarijstrijd.
'85	4	78	57	5846	584	395	8926	„ 68.429	„ 34.832	
'90	5	105	75	7324	808	569	12157	„ 92.793	„ 33.090	
'92	5	125	84	8511	1037	754	13968	„ 112.376	„ 33.410	
	De 6e georganiseerd.									

IV.

EEN EN ANDER MET BETREKKING TOT VRIJMETSELARIJ.

Geen vraag heeft onze Amerikaansche Hollandsche kerken dieper beroerd dan die aangaande de verhouding der Kerk tegenover geheime met eede verbondene gonootschappen, met name Vrijmetselarij.

Allen waren het eens over het punt — dat iemand, die werkelijk verstaat wat Vrijmetselarij is en beoogt, moeielijk beschouwd kan worden als een Christen.

Evenmin rees ooit de vraag op of een lid der gemeente, die bekend werd als een Vrijmetselaar, niet moest vermaand en behandeld worden.

En tot geruststelling van alle lezers dezer bladzijden kan geconstateerd worden dat *al onze Hollandsche kerken* in Amerika zich

ridderlijk verklaard hebben *tegen dit kwaad* en dat, naar mijn beste weten, noch onder de Gereformeerden noch onder de Geseparedeerden, Vrijmetselaars gevonden worden als volle leden der gemeente. Ons Hollandsch volk in Amerika is het, in dit opzicht vrij wel eens.

Onze paden loopen echter uiteen waar de vraag gesteld wordt *hoe zich de Kerken, synodaal vergaderd, te gedragen hebben tegenover dit kwaad.*

De Gesepareerden hebben gemeend dat het, zonder meer, *recht* en *roeping* was der Synode om eenvoudig te verklaren dat geen Vrijmetselaar lid zijn mag der kerken, en de Gereformeerden hebben gemeend dat hierin een zeer gevaarlijke kerkrechterlijke dwaling school.

Geen Synode heeft huns inziens het recht een anderen toets van het lidmaatschap der kerken aan te leggen dan die, *welke de Gereformeerde kerken al de eeuwen door in hunne belijdenisschriften hebben gevonden.*

Een vrijmetselaar kan wel vermaand en, als men hem bewijzen kan dat hij zich in leer of leven te buiten gaat, behandeld en gecensureerd worden; maar nooit anders dan dat met andere zonden en zondaren geschiedt, volgens de gewone regeling der kerkenorde.

Aan de eene zijde beweerde men dat het *feit* van het lidmaatschap alleen genoeg was om iemand af te snijden van de gemeente; aan de andere zijde geloofde men dat niet het feit alleen, maar wel degelijk zonden, die er uit voortvloeiden, de grond moesten zijn van kerkeraadsactie. De *tijd wanneer*, de *plaats waar*, de *wijze waarop* de vrijmetselaar gezondigd had, moesten worden aangegeven en met hem moest gehandeld worden, geheel gelijk men handelt met andere zonden en zondaren.

En mocht dit eene onmogelijkheid blijken, dan sneed dit natuurlijk de actie af. *Leer* en *leven* blijven de toets van het lidmaatschap der Gereformeerde kerken.

Ik laat hier drieërlei getuigenis volgen. De lezer beoordeele het, in eenvoudigheid des harten.

Getuigenis van Dr. A. C. Van Raalte.
(13 Oct. 1873.)

„Vrijmetselarij is niet genoeg om een persoon te excommuniceeren. De Synode zal zulks niet approbeeren.

Gij moet hebben zonden, die uit de Vrijmetselarij zijn voortvloeiende, b. v. overtreding van de zedelijke wet. En de Classis zal anders ook nooit approbatie geven en ten minste zal ik het tegenstaan, zoolang ik kan."

Van Raalte was echter, blijkens telkens wederkeerende getuigenissen in die oude notulen, *een bittere vijand* van geheime genootschappen; maar hij stond er op dat men Gereformeerd moest blijven in zijne behandeling der zonde. H. E. D.

II.

BESLUITEN DER ALGEMEENE SYNODE DER GEREFORMEERDE KERKEN IN AMERIKA.
(Juni 1880—1881.)

1. *Besloten* dat deze Synode, na een aandachtig onderzoek der verzoekschriften van de Classes — Holland, Wisconsin, Grand River en Illinois, bij dezen, met b.g. lichamen en de kerken, die zij vertegenwoordigen, de practische moeielijkheden en bezwaren gevoelt en erkent, die in hunne respectieve missieven uitgedrukt zijn.

2. *Besloten* dat terwijl de Synode, op het ex parte getuigenis der verzoekschriften, haar voorgelegd, bezwaarlijk haar *officieel* getuigenis kan geven voor of tegen Vrijmetselarij en andere met eede verbondene geheime genootschappen, en terwijl zij als onvervreemdbaar bewaard wil zien de heilige rechten van elk predikant en lid op zijne persoonlijke, conscientieuze overtuigingen en vrijheid van woord en daad, met onderwerping alleen aan *hunne, de hoogste rechten hebbende, loyaliteit aan Christus en zijne gemeente*: zij toch bij dezen verklaart dat geen avondmaalganger en geen leeraar in de Gereformeerde Kerk in Amerika zich behoort te vereenigen met, of te blijven in, eenige vereeniging of institutie, hetzij openbaar of verborgen, wier beginselen en praktijken anti-christelijk zijn, of strijden tegen het geloof en de praktijk der Kerk, waartoe hij behoort.

3. *Besloten* dat deze Synode plechtig gelooft en verklaart dat geen systeem van godsdienst of zeden, wiens tendentie is om den Zaligmaker te verbergen, of den godsdienst, waarvan Hij de stichter is, op zij te zetten, steun behoort te ontvangen van zijne erkende volgers; en verder dat geen humane, weldadige, philantropische of reformeerende inrichting, in deze wereld de plaats kan innemen van de Kerk van onzen Heer en Zaligmaker Jezus Christus, wier beginsel het is — „wel te doen aan alle menschen, doch allermeest aan de huisgenooten des geloofs;" en dat daarom allen, die tot deze Kerk behooren verplicht zijn om haar te stellen boven alle orden of instellingen, en om tot hunne uiterste macht haar eenheid, vrede en bloei te bevorderen en in het bijzonder hare groote liefdespogingen en philantropischen arbeid.

4. *Besloten* dat deze Synode tevens de kerkeraden en Classes der

Kerk adviseert om vriendelijk en lankmoedig te zijn en strict constitutioneel in hare behandeling van individuen over dit onderwerp; en dat zij bij dezen liefderijk gewaarschuwd zijn en worden om geen nieuwe of ongeauthorizeerde toetsen van lidmaatschap daar te stellen, in de Christelijke Kerk.

1882.

1. *Besloten* dat alle vragen aangaande de verhouding en betrekking tot de gemeente van individuen, die reeds leden zijn en met betrekking tot het aannemen of verwerpen van hen, die tot de voorrechten der Kerk begeeren toegelaten te worden, door deze Synode verwezen worden ter beslissing naar de verschillende kerkeraden, op wie alleen, onder de constitutie, de verantwoordelijkheid rust, en aan wie alleen de macht toebehoort.

2. *Besloten* dat terwijl de Synode, door de constitutioneele beperkingen van hare authoriteit, zich verhinderd weet om welken weg dan ook aan te bevelen, waardoor de onschuldige vrijheid van woord en actie, die aan elk lid der Kerk verzekerd is, door de vastgestelde wet en de gebruiken der Kerk, zou geschaad worden; — zij toch ter zelfder tijd, en in den geest van Christelijke zachtmoedigheid, terwijl zij nadrukkelijk de verklaringen der Synode van 1880, zooals die ook door de Synode van 1881 werden aangenomen, herhaalt; — alle betrokkene parteien aanraadt om zich te onthouden van het daarstellen van elke vereeniging en van het volgen van welke gedragslijn dan ook, die een schriftuurlijken of redelijken grond van aanstoot zou kunnen geven aan teedere gewetens, of die berekend zou zijn om de liefde en medewerking te verhinderen, welke altoos moet gevonden worden onder de discipelen van Christus.

Bovenstaande besluiten waren de vrucht der langdurige agitatie over geheime genootschappen, in de Gereformeerde Kerk in Amerika, en wijzen onzes inziens den waren weg aan. De strijd tegen geheime genootschappen mag niet dan nadat alle pogingen om hen te winnen gefeild hebben, eindigen in de buitensluiting der overtreders; maar moet *hunne redding ten doel hebben.* Het is dan ook eigenaardig en een welbekend feit dat de agitatie haar doel bereikte daarin dat velen, die leden waren van geheime genootschappen zich daaraan onttrokken hebben, en dat de dag der populariteit der loge, indien zulk een dag ooit bestaan heeft, thans hopeloos voorbij is, in christelijke kringen in Amerika.

De strijd is niet te vergeefs geweest. H. E. D.

III

Dr. A. Kuyper's oordeel over Vrijmetselarij.
(*Heraut* 30 Oct. 1892.)

„De vraag of het lidmaatschap van een Vrijmetselaarsloge al dan niet vereenigbaar is met de Gereformeerde belijdenis, duikt ook in ons land gedurig weer op.

In Amerika is hierover voor korte jaren harde strijd gevoerd, en daar te lande heeft deze strijd zelfs tot allerlei scheuring geleid.

Toch behoeft over dit punt, naar het ons voorkomt, geen verschil van inzicht te bestaan.

De vrijmetselarij is ongetwijfeld een geheime vereeniging, die in beginsel tegen de Christelijke religie en het Koningschap van Christus gekant is.

Wel heeft ze haar ideaal, en ligt in dit ideaal veel schoons; maar dat schoon is uitsluitend aan den natuurlijken godsdienst ontleend, en heeft juist daardoor haar macht in principieele tegenstelling met het Kruis van Christus gebracht.

Wel niet overal in dezelfde mate; want in Engeland en in Amerika dragen de loges gemeenlijk een veel minder vijandig karakter; maar dit neemt toch niet weg, dat ook de Anglicaansche loges op hetzelfde onware beginsel rusten, waarop een dienstknecht van Christus geen ja en amen zeggen *kan*.

Vraagt men dan ook, of iemand te gelijkertijd een waarachtig belijder van den Christus en een bewust aanhanger van het beginsel der vrijmetselarij kan zijn, dan moet zonder aarzelen geantwoord, dat dit *onmogelijk is*.

Waaruit dan tevens voortvloeit, dat wie zijn broeder liefheeft aan elk belijder van Christus ten sterkste ontraden moet, om vrijmetselaar te worden, en zelfs zoo hij het is, hem moet dringen, om dien verkeerden band te verbreken.

Maar om nu aanstonds te zeggen, dat een iegelijk die zich bij de vrijmetselarij aansloot, of er niet mee breekt, den Christus verloochent en door de kerk gebannen moet worden, gaat veel te ver.

Dit zou wel zoo zijn, indien de loges overal haar beginsel op den voorgrond schoven, duidelijk uitspraken, en van elk vrijmetselaar adhaesie aan dit beginsel vroegen.

Maar dit is volstrekt *niet* het geval.

Tal van vrijmetselaars weten zoo goed als niets van het eigenlijk beginsel, waardoor deze vereeniging gedreven wordt. Nooit is hun een

belijdenis van een bewust verkeerd beginsel afgevergd. En als gevolg hiervan hebben ze nooit den strijd tusschen de loge en de kerk voor hun conscientie gestreden.

Deze allen nu weten niet wat ze deden, en mogen daarom niet op staanden voet veroordeeld worden. Veeleer zal men voor hen bidden, gelijk Jezus het voor zijn vervolgers deed.

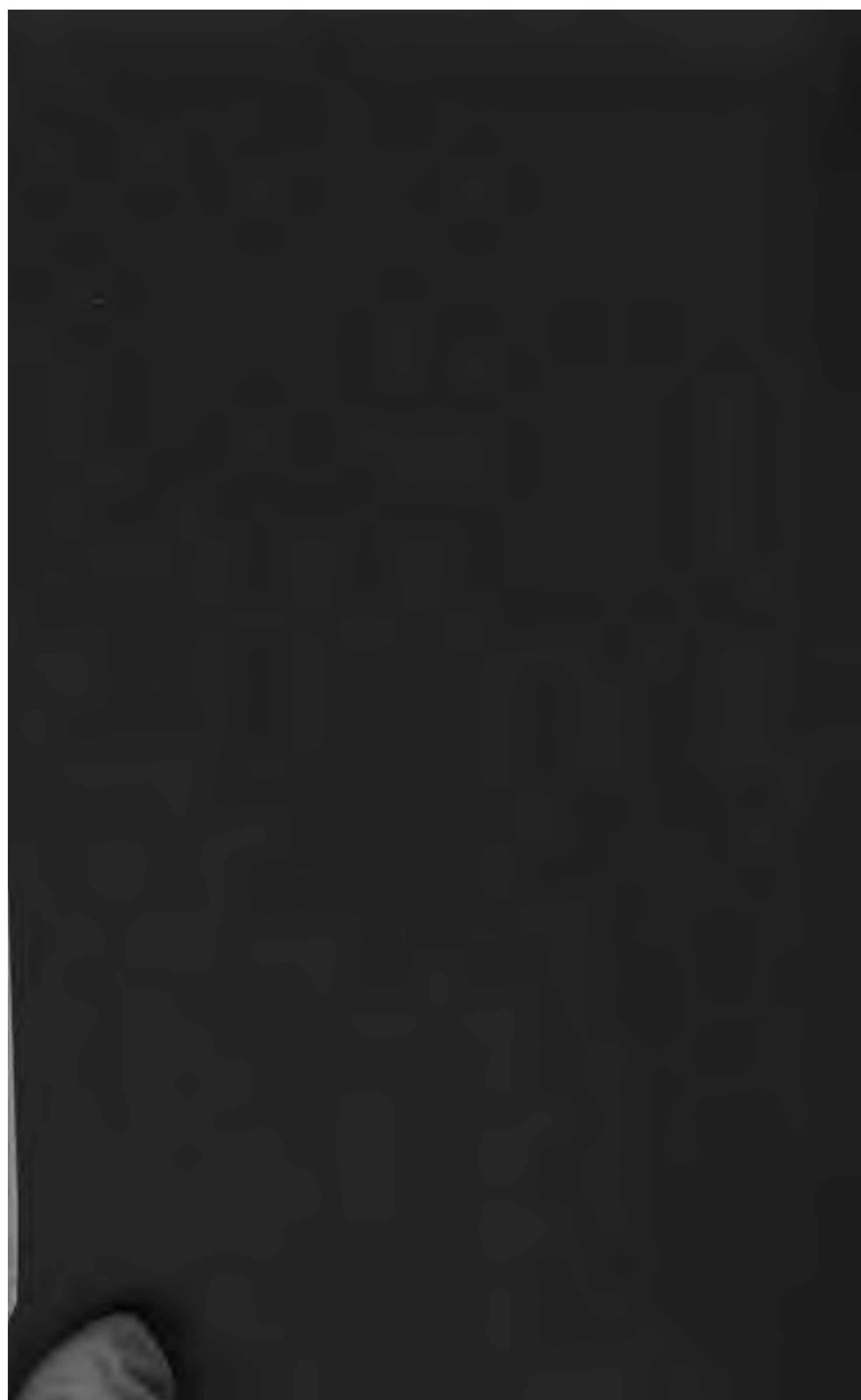
En zoo dan aan dit gebed zich onderrichting en vermaan paart, zoo men al meer duidelijke denkbeelden over het streven der vrijmetselarij verspreidt, de lieden inlicht en ze op de hoogte helpt, och, dan behoeft ge niemand af te snijden, want dan keert elk kind van God zich vanzelf van de vrijmetselarij af."

In later volgende beschouwingen heeft Dr. Kuyper getracht deze beschouwing die vrij kras geoordeeld werd, eenigszins te wijzigen. Hij handhaafde echter de in dit opstel uiteengezette *kerkrechterlijke houding tegenover het kwaad der vrijmetselarij; en daarom juist gaat het.*

Is er niet tusschen dit oordeel en de voorafgaanden een overeenkomst aangaande *den eenigen mogelijken* weg van de bestrijding van dit kwaad.

Die werkelijk Jezus liefheeft zal niet nalaten, wanneer hem het hart en geweten opengaat om, ter wille van zijnen Heiland en de broederen, die hij liefheeft, te breken met een kwaad, dat hij ten volle alleen kennen leerde, toen de hand der liefde hem de oogen opende. De overwinning van deze zonde ligt op het pad der *onderrichting*, niet op dat van een *stoere kerkelijke veroordeeling, bij Synodaal besluit.* Zóó hebben wij in Amerika het bevonden, zóó zal men, geloof ik, het ook elders bevinden. Leer menschen Jezus en de broederen inniger lief te hebben en in den gloed dier nieuwe liefde is hun geen offer te groot, ja wordt hun oog verhelderd om als zonde te kennen, wat zij vroeger misschien als een middelmatige zaak beschouwden.

H. E. D.

3 2044 026 012 674

